OPERA LUI CIORAN

SCRIERI ÎN LIMBA ROMÂNĂ

Pe culmile disperării
ediția întîi – 1934 / prima ediție postbelică, Humanitas – 1990
Cartea amăgirilor
1936 / 1991
Schimbarea la față a României
1936 / ediție revăzută de autor – 1990
Lacrimi și sfinți
1937 / 1991
Amurgul gîndurilor
1940 / 1991
Îndreptar pătimaș
Humanitas – 1991

SCRIERI ÎN LIMBA FRANCEZĂ

Précis de décomposition Gallimard – 1949	*Tratat de descompunere* Humanitas – 1992
Syllogismes de l'amertume – 1952	*Silogismele amărăciunii* – 1992
La Tentation d'exister – 1956	*Ispita de a exista* – 1992
Histoire et utopie – 1960	*Istorie și utopie* – 1992
La Chute dans le temps – 1964	*Căderea în timp* – 1994
Le Mauvais démiurge – 1969	*Demiurgul cel rău* – 1995
De l'inconvénient d'être né – 1973	*Despre neajunsul de a te fi născut* – 1995
Écartèlement –1979	*Sfîrtecare* – 1995
Exercices d'admiration – 1986	*Exerciții de admirație* – 1993
Aveux et anathèmes – 1987	*Mărturisiri și anateme* – 1994

Mon Pays / Țara mea
Humanitas–1996

PUBLICISTICĂ, CORESPONDENȚĂ, CONVORBIRI

Singurătate și destin
Humanitas – 1992
Convorbiri
Humanitas – 1993
Scrisori către cei de-acasă
Humanitas – 1995

CIORAN

Scrisori către cei de-acasă

Stabilirea și transcrierea textelor de
GABRIEL LIICEANU și THEODOR ENESCU

Traduceri din franceză de
TANIA RADU

Ediție, note și indici de
DAN C. MIHĂILESCU

HUMANITAS
BUCUREȘTI

Coperta
IOANA DRAGOMIRESCU MARDARE

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
CIORAN, EMIL
Scrisori către cei de-acasă / Cioran; stabilirea și transcrierea textelor: Gabriel Liiceanu, Theodor Enescu; trad. din fr.: Tania Radu; ed., note și indici: Dan C. Mihăilescu, București: Humanitas, 2004
ISBN 973-50-0596-4

I. Liiceanu, Gabriel
II. Enescu, Theodor
III. Radu, Tania (trad.)
IV. Mihăilescu, Dan C. (ed.)

821.135.1-6

© HUMANITAS, 1995

EDITURA HUMANITAS
Piața Presei Libere 1, 013701 București, România
tel. 021/222 85 46, fax 021/224 36 32
www.humanitas.ro
Comenzi CARTE PRIN POȘTĂ: tel. 021/223 15 01,
fax 021/222 90 61, www.librariilehumanitas.ro

ISBN 973-50-0596-4

Nota editorului

Fără a fi, din varii motive lesne de înțeles, exhaustivă, ediția de față cuprinde cele mai reprezentative eșantioane de „personalitate epistolară", dacă se poate spune astfel, ale autorului *Căderii în timp*. Ele sînt interesante deopotrivă din unghiul intimității familiale, ca și sub raport biografic, moral, filozofic, sentimental și istorico-literar.

De bună seamă că E.M.Cioran, mare iubitor de corespondență cum se arată a fi (v. și textul așezat în chip de prefață) a întreținut — fie de-a lungul anilor de studenție, fie în epoca Sibiu sau Brașov, fie, desigur, după stabilirea definitivă la Paris — relații epistolare cu o serie mult mai largă de nume decît cele cuprinse în cartea de acum. În esență însă, este greu de crezut că scrisorile trimise altor destinatari ar fi putut adăuga vreun element insolit sau decisiv. Cioran este *prezent* aici din 1931 pînă în 1990, iar scrisorile adresate fratelui său Aurel Cioran se constituie practic într-un fel de „jurnal" ce acoperă aproape integral patruzeci de ani din viața scriitorului.

Pe de altă parte, există, presupunem, și o corespondență considerabilă cu alte personalități din exilul românesc (pe noi interesîndu-ne exclusiv scrisorile „către cei de-acasă" — în sensul larg — rude, prieteni, vechi cunoștințe) ca și una cu tentă semi-oficială (cu editori, traducători ai operei sale, ziariști, oficialități de tot felul ș.a.). Însă, pe lîngă faptul că o colectare exhaustivă ar fi fost imposibilă practic, nimic din personalitatea autorului nu poate fi mai *esențial* etalat în afara scrisorilor către Aurel Cioran, ori sensibil modificat față de mărturisirile făcute aici lui Jeni și Arșavir Acterian, lui Mircea Eliade, N. Tatu sau Constantin Noica. Dacă se poate imagina un Cioran mai transparent decît cel din propria-i operă, acela se află integral și pe deplin elocvent în acest volum.

În ce ne privește, am dorit o ediție cît mai *accesibilă*, ca o necesară paranteză la reeditarea operei autorului, începută de Editura Humanitas și ajunsă în prezent la final.

Am despovărat deci textele de clasica operațiune de descriere care face, pe bună dreptate, deliciul istoricilor literari, dar este inutilă pentru marele public: tipul hîrtiei, al grafiei, culoarea cernelii, formatul paginii, al plicului, specificarea adreselor expeditorului și destinatarului, menționarea datei de pe ștampila poștei, precum și indicarea surselor documentare (de genul: S. nr..., Fond B.A.R. Secția Msse., cota... etc.), după cum am eliminat excesele referențiale sau interpretative ale „aparatului critic".

Bineînțeles că am rezistat cu greu ispitei de a glosa pe marginea acestor scrisori, corelînd una sau alta din afirmațiile autorului cu idei, capitole, pagini și axiome ale operei. Am considerat că un indice tematic cuprinzător este mai eficient.

Cele mai multe texte provin din arhiva familiei, editorii mulțumind și pe această cale domnului Aurel Cioran, cel care este de altfel „personajul principal" în „piesa epistolară" de aici. Altele (lotul Acterian) au fost transcrise din fondurile Bibliotecii Academiei și ale Bibliotecii Naționale (fosta B.C.S.). Mircea Handoca ne-a pus la dispoziție dactilogramele unor scrisori către Mircea Eliade (publicate între timp în ediția sa, *Mircea Eliade și corespondenții săi*, vol. I, A-E, Editura Minerva 1993, pp. 187-197), iar Sânziana Pop ne-a oferit spre transcriere originalele scrisorilor către Petru Manoliu. În fine, cele către Wolf Aichelburg, N. Tatu, Gabriel Liiceanu au fost oferite de destinatarii înșiși.

În redactarea notelor am căutat să realizăm un anume echilibru, ferindu-ne în egală măsură de a-i jigni pe cunoscători cu informații superflue, dar și de a-i văduvi pe cei încă nefamiliarizați cu ansamblul operei și biografiei lui E.M. Cioran de o serie de date necesare.

Astfel, ni s-au părut aberante notele de genul: „Kant, Immanuel, filozof german, născut..." ori: „Dostoievski, scriitor rus..." etc., după cum ni s-au părut, repetăm, parazitare (pentru *acest tip* de ediție) notele de genul: „peste ani, Cioran va renunța la acest punct de vedere, conf. vol..." sau cele precum: „vezi confirmarea acestei poziții în textul... cuprins în vol...."

De asemenea, am considerat ca neavenite fișele biobibliografice la nume precum C. Noica, Nae Ionescu, Mircea Eliade, M. Sebastian, Emil Botta ș.a., după cum am considerat utile pentru marele public prezentările, fie și succinte, ale unor Haig, Jeni și Arșavir Acterian, Bucur Țincu ș.a.

Notele sînt date la sfîrșitul volumului și numerotate continuu.

În organizarea materialului am acordat întîietate, din motive lesne de înțeles, corespondenței cu părinții și cu Aurel Cioran, ceilalți destinatari fiind ordonați alfabetic.

În cuprinsul fiecărei secțiuni am urmat, firește, criteriul cronologic. Dacă am optat pentru gruparea textelor după destinatari și nu strict cronologic, în schimb cititorul interesat să urmărească succesiunea în timp a scrierilor sau reflectarea în corespondență a unui an anume poate utiliza indicele cronologic din finalul volumului.

La începutul fiecărui lot epistolar s-a menționat la note dacă acesta a fost redactat parțial (sau integral) în limba română și parțial (sau integral) în limba franceză.

Atunci cînd — ceea ce se întîmplă foarte des — apar în originalul francez cuvinte sau sintagme, ori chiar fraze scrise în românește, ele sînt subliniate (renunțîndu-se la ghilimelele existente uneori în original) și marcate cu o steluță (*) pentru a evita obositoarea repetare a formulei: „în românește în original".

În reproducerea scrisorilor redactate în limba română, majoritatea din anii '30–'40, am actualizat tacit ortografia, păstrînd doar unele particularități. De ex. *dece*, *s'ar*, *voiu*, *mândrie*, *înșeală au devenit de ce*, *s-ar*, *voi*, *mîndrie*, *înșală*, în vreme ce *mamii/tatii*, *subt*, *nicăiri* ori *sunt* au fost ortografiate ca atare. În traduceri, s-a folosit ortografia actuală. Peste tot, cuvintele în limbi străine, sau titlurile (de cărți, periodice etc.) au fost redate în cursive.

Din dorința de a realiza o ediție cît mai „maniabilă", am exagerat poate capitolul „indici", adăugînd celui, normal, de nume proprii încă trei: unul tematic (unde am ținut seama de „fondul principal de idei" al lui Cioran), unul de localități citate, precum și un indice cronologic al corespondenței.

În cuprinsul indicilor referința se face întotdeauna la numărul scrisorii.

O mențiune în ce privește indicele de locuri: el nu cuprinde toate aparițiile în texte ale unor orașe precum Paris, București, Dieppe etc., ci reține numai acele contexte în care o țară sau un oraș vizează anumite semnificații culturale, sentimentale, istorice sau de „geografie cultural-umană". Din rațiuni evidente, *România* (*român, românesc* etc.) *figurează la indicele tematic.* Considerațiile despre specificul Parisului se regăsesc însă în indicele de locuri.

Toate referințele făcute de autor în corespondență la cărțile proprii au fost grupate la sfîrșitul indicelui tematic, cărțile fiind dispuse în ordinea cronologică a apariției.

Porțiunile indescifrabile au fost marcate cu <...>

În fine, încă două mențiuni: pe soția scriitorului, Simone Boué, care semnează adesea lîngă Cioran, nu am mai trecut-o la indicele de nume. Totodată, numele care figurează în cuprinsul notelor nu apar în indici.

Manie epistolară

Avînd șansa de-a nu fi practicat vreodată o meserie și nici de-a fi lucrat la cărți serioase, am avut de-a lungul anilor enorm de mult timp: o favoare rezervată, în principiu, cerșetorilor și femeilor. Cerșetori sînt tot mai mulți, însă ei nu-și dau osteneala să scrie; cît despre femei, în zilele noastre ele se duc la serviciu, la birou — infern idiotizant. Scrisoarea este astfel amenințată ca *gen*, dat fiind că femeile excelau în corespondență. O Madame du Deffand — dacă nu cea mai mare, cu siguranță cea mai *profundă* autoare de epistole — nu mai e de imaginat astăzi. Oarbă și insomniacă, ea îi dicta secretarului, tîrziu în noapte, misivele ai căror principali destinatari au fost Voltaire și Walpole. Niciodată nu s-a spus ceva mai profund despre cea mai devastatoare experiență cu putință: cea a plictisului, privilegiu exclusiv al celor ce au la dispoziție *tot* timpul. A te plictisi e ceva cu mult mai torturant decît a suferi — fie și în străfundurile unei mine; plictisul înseamnă să înregistrezi nimicul fiecărei clipe avînd certitudinea că următoarea va fi încă și mai goală.

Conversație cu un absent, scrisoarea este un eveniment major al singurătății. Adevărul despre un autor e de căutat mai degrabă în corespondența decît în opera sa. Cel mai adesea opera este o mască. În cărțile sale Nietzsche joacă un rol, se erijează în judecător sau profet, își atacă prietenii și dușmanii și se plasează — orgolios — în centrul viitorului. În schimb, în scrisori, *se plînge*, e nenorocit, abandonat, bolnav, amărît, e tocmai contrariul a ceea ce se vede în necruțătoarele sale verdicte și imprecații, adevărată însumare de diatribe.

Mi-e cu neputință să recitesc romanele lui Flaubert; în schimb, scrisorile lui sînt totdeauna vii. Nu același lucru se poate spune — tragică excepție! — despre scrisorile lui Proust, exasperante la maximum, insuportabil de pline de complimente, scrise de un monden ce voia cu orice preț să-și ascundă viața. N-am fost niciodată ispitit să recitesc vreuna, în vreme ce ultimele două volume din *A la Recherche du temps perdu, le Temps retrouvé* — care sînt tot ce s-a scris mai subtil și mai tulburător despre umilința de-a îmbătrîni — le-am citit și recitit cu o lăcomie aproape convulsivă.

Dar să părăsim marile exemple. În acest domeniu în care indiscreția e regula, fiecare își are propria-i experiență, astfel încît e just să vorbească despre sine fără a cădea fatalmente în păcatul orgoliului. Avînd, cum am spus, avantajul de-a fi un leneș, am scris un număr considerabil de scrisori. Cele mai multe s-au pierdut, mai ales cele din tinerețe. Dacă îmi pare rău după ele asta nu-i din cauză că ar fi avut cea mai mică valoare obiectivă, ci fiindcă numai prin ele m-aș putea regăsi așa cum eram la sosirea în Franța, la 26 de ani. Lipsit fiind de acest unic mijloc de reconstituire a personajului, nu păstrez despre acesta decît o imagine abstractă. Locuiam într-un oraș de provincie, de unde-i scriam unei prietene din București, actriță și... metafiziciană, lungi scrisori despre condiția mea de nebun fără nebunie — starea tipică a celui devastat de insomnie. Ei bine, acum cîțiva ani mi-a spus că — pradă unei frici prea puțin metafizice — a aruncat în foc toate elucubrațiile mele epistolare. Astfel avea să dispară singurul document capital despre anii mei de infern. Cele cinci cărți pe care le-am scris în românește în acei ani îmi sînt mai mult sau mai puțin străine și mi se par deopotrivă vii și ilizibile. În fond, cărțile sînt accidente; scrisorile — evenimente: de aici și suveranitatea lor.

Mai mult decît cele scrise de noi, scrisorile primite sînt cele care contează. În 1949, după ce publicasem *Précis de décomposition*, prima mea carte în franceză, am primit în mansarda mea dintr-un hotel al Cartierului Latin, scrisoarea exaltată pînă la delir a unei necunoscute, care m-a făcut imediat să exclam: „E inutil să mai scrii după ce ai citit așa ceva. Cariera ta e terminată." A fost un sentiment de apogeu și de sfîrșit. Febril, cu inima bătînd puternic, am ieșit repede în stradă, incapabil să rămîn multă vreme singur. Existența mea de etern student căpătase dintr-o dată un sens. Autoarea acelei epistole, o tînără din provincie pe care aveam s-o întîlnesc mai tîrziu o singură dată, mi-a oferit cu acea ocazie atîtea detalii nemaipomenite despre viața ei, încît nu-mi este îngăduit să le dau la iveală.

Schimbul epistolar îi dă leneșului iluzia activității. Nimic nu-l flatează mai mult decît să ducă în fiecare zi o scrisoare la poștă. Multă vreme am purtat o corespondență *fără obiect* cu tot felul de detracați. Dar mai ales cu femeile — dezechilibrate sau nu — corespondența are ceva incitant — fiindcă nu știi niciodată la ce duce. Mai bine de un an am primit cu regularitate misivele pline de elogii formidabile ale unei doamne, niște elogii ditirambice care mă făceau să pălesc de rușine. N-o cunoșteam și n-aveam nici un chef s-o cunosc. Într-o după-amiază, pradă unui acut acces de lehamite, am simțit brusc nevoia de minciuni agreabile, întăritoare, susceptibile să mă smulgă din capcana argumentelor insidioase și persuasive ale disprețului de sine. Așa încît i-am telefonat doamnei cu pricina. Prima surpriză: o voce învăluitoare, irezistibilă. I-am spus că mi-ar face mare plăcere să vorbim puțin. Peste o oră era la ușa mea. Văzînd-o, am izbucnit în rîs; un rîs care nu părea s-o jeneze deloc. Era bătrînă, scundă, chircită, aproape o pitică, îmbrăcată bizar și — culmea — purtînd ochelari negri. Am poftit-o înăuntru și am lăsat-o să vorbească. Vreme de *patru* ceasuri, stînd în picioare, mi-a povestit toată viața ei, cu gesturi puternice și detalii șocante (nu a omis nimic, nici măcar noaptea nunții) cu un talent extraordinar și un limbaj cînd crud, cînd rafinat — lucruri care m-au făcut să trec de la înduioșare la consternare și de la dezgust la complicitate. Ce păcat că sînt singurul spectator căruia i-a fost dat să savureze toate aceste nimicuri și orori! îmi spuneam întruna. Inutil să mai spun că am rămas mut toată seara. Cărui fapt îi datoram prilejul de-a fi părtaș la acea performanță neobișnuită? Curiozității mele morbide față de oameni, maniei mele de-a scrie și de-a răspunde la scrisori. Acuma nu mai pot conta pe această manie: m-a părăsit, iar absența ei m-a făcut să înțeleg — mult mai mult decît orice alte simptome — că trebuie să mă mulțumesc de-acum înainte cu rolul rușinos de supraviețuitor.

E. M. CIORAN
Paris, 1984
(*Nouvelle Revue Française*, nr. 489/octombrie 1993)

I

Către părinți[1]

(S. 1–38)

1

Berlin, [fără dată]

Iubiți părinți[2],

Scrisoarea ultimă a fost pentru mine o nemaipomenită surpriză. Că Rita[3] a devenit credincios, aceasta e foarte bine; dar ca să studieze teologia e o imposibilitate. Și iată de ce: criza lui o îndură fiece om care își pune serios problema. El se înșală dacă crede că nu e trecătoare. Un om care pînă la 20 de ani n-a fost deloc credincios se înșală dacă, odată convertit, crede într-o durată nesfîrșită a credinței lui. Dacă Rita va face acum teologie, în momentul cînd o va termina, sunt absolut sigur că nu va mai crede. Își face groaznice iluzii cînd crede că va face ceva cu teologia; nu va putea realiza nimic cu ea. Preot? Nu e bun și nu-i va plăcea. Profesor de teologie? Nu va ajunge, iar dacă va ajunge se va plictisi de ea.

Există momente cînd fiecare om ar pleca în mînăstire. Dacă ar lua imediat hotărîrea, ar regreta imediat, odată intrat. — Rita uită că și teologia este o meserie ca oricare alta, o meserie, iar nu o misiune. Rita, încă o dată, nu face de teologie. În mai puțin de un an s-ar dezgusta de moarte. A crede în D-zeu este una și a face teologie e alta.

Sunt de părere să termine neapărat dreptul, fiindcă de va părăsi dreptul pentru teologie nu va face nici una din ele. Scrieți-i să termine licența în drept și-o să facă apoi teologia; pînă atunci va uita criza religioasă. Fiecare om crede în D-zeu, ca și cum el l-ar fi descoperit pentru întîia oară. Cu timpul regretă actele făcute într-o criză disperată.

Pe Rita îl cunosc foarte bine; este un temperament sceptic, reflexiv și lucid. Astfel de temperamente, cînd vin în contact cu religia, pun deodată totul în termeni absoluți, ca după scurt timp să-și revină. Dacă aș fi convins că religiozitatea e durabilă în cazul lui Relu, aș fi de părere să studieze teologia. Și chiar atunci, unde stă scris ca cineva convins de adevărurile religiei să studieze neapărat teologia? Ce-ar fi dacă fiecare om care crede în D-zeu s-ar dedica teologiei? Și eu am trecut prin crize exact ca Relu. Ce era acum de mine, dacă aș fi studiat teologia? Ar fi trebuit s-o părăsesc pentru a fi un om pierdut astăzi, sau dacă nu, să rămîn o viață întreagă nesincer.

Eu mă simt destul de bine. Păcat numai că acest început de semestru mă obligă la noi taxe, rămînînd astfel într-un oarecare impas financiar.

Vă sărut cu drag, Miluț

2

Paris, 10 august 944

Iubiții mei,

Azi m-am întors de la țară. Probabil că o să rămîn la Paris, orice s-ar întîmpla. M-am îngrășat și m-am refăcut complet. Am mîncat de toate, ca înainte de război. Am stat acolo trei luni. Mă bucur că sunteți cu toții bine. Dacă Relu ar putea veni la Sibiu, ar fi ceva. Săracul Nuțu[4] n-a avut mult noroc. E totuși bine c-a putut scăpa măcar așa. Numai de nu s-ar descuraja. Cred că acum se află în afară de orice complicație. — Bursa nu mi-a sosit încă pe cele șase luni din urmă. Probabil că nu va mai veni. Oricum ar fi, eu am totuși rezerve și o să mă descurc încă multă vreme. Cine știe, poate viitorul nu e așa de negru pe cît mi se pare.

Salutări Unchiului[5] și Milichii[6]. Vă sărut cu mult drag, Miluț

Am primit o scrisoare de la Gica[7]. Săraca, cît se agită!

3

Paris, 20 aprilie 945

Iubiți părinți,

Din luna august 1944 n-am primit nici o veste de la D-voastră <...> <...> Nuțu, Gica și Țucu[8]. Am citit în gazete că au fost lupte la Ineu. Am fost și sunt încă neliniștit. Nu știu dacă pînă acum ați primit vreo veste de la mine, deși eu am cercat să vă parvină. Eu sunt bine; lucrez mult și mă descurc. În nici un caz să nu aveți grijă de mine sau să vă faceți gînduri. Am trimis o scrisoare mai demult Prof. Marinescu, în care îi solicitam trimiterea și prelungirea. Ar trebui să-i scrieți și să-l întrebați dacă e posibil. Oricum ar fi, eu am încă mijloace de a trăi aici. Știu însă că trebuie să fiți foarte neliniștiți de situația mea materială. Vă repet însă: n-aveți nici o teamă. — Mi-e dor să vă revăd pe toți și aștept nerăbdător știri.

Vă sărut pe toți cu drag, Miluț

4

Paris, 15 febr. 1946

Iubiții mei,

Am primit azi scrisoare de la D-voastră, din 24 Ianuarie 946. Mult am fost surprins cînd am văzut că n-ați primit nimic de la mine. V-am scris în repetate rînduri: în Martie 1944, printr-un diplomat francez, apoi prin poștă (deși bănuiam că n-o să ajungă) și în fine la începutul lui Octombrie 1945, printr-un diplomat român care s-a întors între timp fără să-mi aducă nici un răspuns. Eu am fost tot timpul nespus de îngrijat: nu știam unde e Relu, citisem apoi că au fost lupte la Ineu. Primisem acum două luni zece mii de franci, pe care crezusem că i-ați trimis acum, ceea ce m-a mai liniștit. Mai tîrziu am aflat că au fost blocați și că era deci suma expediată în August 944. — M-am bucurat nespus că sunteți bine cu toții. De Nuțu știam din ultimele scrisori, nu bănuiam însă că accidentul lui a putut duce la anchiloză. Cum el are o natură tare, cred că suportă cu resemnare această nenorocire.

Eu m-am descurcat bine tot timpul. Am avut rezerve ca să trăiesc și mai am încă. În plus, prieteni bogați mi-au venit în ajutor. Am primit de asemenea de curînd treizeci de mii de franci, bursa pe șase luni, Mai-Nov. 1944. Nu știu dacă ea va putea fi prelungită. Nu cunoașteți pe nimeni la Ministerul Educației? Mă îndoiesc că Prof. Marinescu m-ar propune din proprie inițiativă pentru mai departe. Oricum ar fi, eu am aici modalități de trai. Cîtă vreme voi mai rămîne în Paris? Nu pot să fac nici un fel de precizare, deoarece sunt pe cale să termin o carte în franțuzește[9], pe care aș vrea s-o public: lipsește însă hîrtia și alte multe.

Viața aici e normală și liniștită, dar scumpă. Eu m-am mutat de la vechiul hotel, fiindcă mi-era frică de iarnă și de frig.

Aici unde sunt, deși mai scump, e foarte cald, am soare și alte avantajuri. Continui să mănînc la cantină, fiind mult mai ieftin decît la restaurant. În afară de asta sunt invitat foarte des. N-am slăbit deloc, dar nici nu m-am îngrășat. În nici un caz n-am de ce să mă plîng. Haine am pentru cîțiva ani; le cumpărasem din prevedere și nu m-am înșelat.

M-a întristat mult moartea unchiului Tatomir și a mătușii Aurica[10]. Mă consolez însă că Milica n-a rămas singură, că poate fi împreună cu toți la Sibiu. Mie mi-e dor de toți și aș vrea mult să vă revăd, au trecut atîți ani, însă trebuie să aștept încă pînă îmi pun definitiv la punct lucrările începute. Perspectiva unei catedre la reîntoarcere nu mă încîntă deloc: am uitat că sunt de meserie profesor și apoi n-aș putea să mai pun suflet într-o carieră anostă și stupidă. Va fi pentru mine o hotărîre dramatică să reîncep o viață care n-a intrat nici în calculul și nici în iluziile mele. De aceea, nu știu cînd o voi reîncepe.

De la prietenii din țară n-am primit nici un fel de veste. Bucur[11] nu mi-a scris încă de cînd s-a întors la București. Relu cîștigă îndeajuns ca avocat? Nu-l prea văd în meseria asta. Îl rog să-mi scrie cîteva cuvinte. Țucu trebuie să fie mare: sunt convins că nu l-aș mai recunoaște. Cît despre Gica, cum e nervoasă, trebuie să se fi schimbat mult: evenimentele ne-au marcat desigur pe toți. Cînd mă gîndesc că voi împlini 35 de ani în cîteva luni, mă apucă disperarea. Îmbătrînim cu toții iremediabil și fără scăpare.

Vă sărut și vă îmbrățișez cu mult drag pe toți, Miluț

P.S. Am primit și cartea poștală de la mama. O să le scriu Gichii și lui Nuțu zilele viitoare.

5

17 aprilie [1946]

Iubiți părinți,

Vă scriu de la țară, de la un prieten francez medic, care m-a invitat să stau la el vreo zece zile. Cum regiunea e bogată și el cîștigă mult, e inutil să vă spun că mănînc dumnezeiește, cum la Paris n-ar fi posibil decît cu sume fantastice.

Mi-ați scris că vă interesați de modalitatea de a-mi trimite bani. Deocamdată n-am nevoie. În nici un caz nu i-aș primi dacă mi i-ați trimite altcum decît la schimbul studențesc. Cred însă că nu se poate încă. V-am scris însă să nu duceți nici o grijă: eu am aici posibilități de trai. Cît privește bursa, orice demers mi se pare nefolositor. Prof. Marinescu a sosit aici acum trei săptămîni. Este de necrezut, dar așa e: am avut impresia că se ferește să mă vadă. I-am telefonat — și mi-a răspuns că e în doliu; unchiul nevestei lui a murit! Lașitățile unor oameni întrec orice limită și desfid orice comentariu. Noroc că m-am obișnuit cu această specie de oameni; reacțiunile lor nu-mi mai fac nici o impresie.

Am întîlnit o seamă de prieteni care au venit la Paris, dintre care unii în misiuni oficiale. De la București n-am primit pînă acum decît o singură scrisoare.

Eu mă simt destul de bine; toată lumea spune că m-am îngrășat, deși mă simt puțin obosit în urma unei gripe.

În multe privințe am avut noroc cu un prieten evreu român care se află la Paris din 1940. L-am cunoscut în țară mai demult. Deși mult mai în vîrstă decît mine (are 58 de ani), el a fost mai cumsecade și mai generos decît toți ceilalți prieteni „creștini" laolaltă. N-a trecut săptămînă fără să mă invite la o masă copioasă; pot conta în orice împrejurare pe sprijinul lui. În fond, toate ideile sunt absurde și false; nu rămîn decît oamenii așa cum sunt ei, indiferent de origine și credințe. În această privință m-am schimbat mult. Cred că niciodată nu voi mai îmbrățișa nici o ideologie.

Cazul lui Blaga[12] m-a impresionat mult. Cineva care a sosit din țară mi-a explicat cum s-a produs tragedia lui.

Vă sărut și vă îmbrățișez pe toți cu mult drag, Miluț

Sărut pe Milica.

6

[Paris,] 5 iulie [1946]

Iubiții mei,

Nu v-am scris de multă vreme și mi-e teamă să nu fiți îngrijorați. Am fost plecat pe vreo zece zile în Alsacia, aproape de Strasbourg. Pe vară nu știu încă ce voi face. Voi pleca desigur în August la țară, unde se trăiește ca înainte de război. De altcum viața materială s-a îmbunătățit și la Paris. Natural totul s-a scumpit, dar nu mai mult de zece ori față de prețurile de acum 5–6 ani. Norocul meu e că am haine pentru multă vreme încă: e articolul cel mai scump. Camera la hotel nu mă costă decît de trei ori mai mult: înainte de război plăteam 400; acum, 1 200.

Am vorbit cu prof. M[arinescu], dar în chestia bursei nu e nimic de făcut. Nici nu am nevoie deocamdată. El s-a schimbat complet față de mine, mi-a spus că totdeauna mi-a păstrat o simpatie etc., etc. În materie de legături cu oamenii am devenit sceptic: cred că totul e posibil și în bine și în rău — și că cea mai mare greșeală e să iei o atitudine. Eu mă țin la o parte de colonia românească de aici, unde nu sunt decît intrigi și conflicte, ce nu mă interesează absolut deloc. Pînă acum nici un prieten din țară nu mi-a scris nici un cuvînt: poate că e mai bine așa. De altfel țin absolut să devin un scriitor de limbă franceză. La ce îmi servește aici c-am publicat cinci cărți în România? Nimeni nu le poate citi.

Ce faceți pe vară? Nu mergeți la Șanta? Nu știu de ce, dar de acolo am cele mai bune amintiri din viață.

Relu de ce nu-mi scrie [?] Eu mă gîndesc mult la el; nu pot însă să-mi dau seama în ce sens ar fi evoluat. — Astăzi o să scriu și la Ineu[13].

Vă îmbrățișez cu tot dragul, Miluț

Țucu a trecut clasa cu bine?

7

[Paris,] 8 sept. 1946

Iubiți părinți,

Vă răspund cu ceva întîrziere fiindcă am fost plecat la țară la un prieten, doctor francez, unde am trăit foarte bine. Numai timpul a fost urît: aici plouă de trei luni (poate așa se explică seceta din țară). Viața aici s-a normalizat. Nu e ce-a fost înainte de război, dar totuși se apropie progresiv — și într-un an va fi chiar prosperitate. Pe piață se găsesc fructe de tot felul, la prețuri ieftine, de asemenea multe legume și carne. Eu continui să mănînc la un restaurant studențesc (25 fr. masa), de care sunt foarte mulțumit. În genere mă descurc bine. Nu trebuie să fiți îngrijorați de mine. Deși n-am spirit practic, am început să văd lucrurile așa cum sunt, și experiența și lipsa de iluzii m-au făcut mai adaptabil și mai conciliant. Un prieten mi-a dat bani și sper că va continua să-mi dea încă. E un om generos care în plus mă invită foarte des la masă cu lume bună. Singurul contraserviciu [pe] care mi-l cere e să susțin... conversația, unde cred că sunt realmente priceput. Dacă eram tăcut din fire, mueam de mult de foame. Cu sănătatea o duc destul de bine: sufăr mult mai puțin de nervi, numai din cînd în cînd mă mai plictisește reumatismul, și aceasta din cauză că Parisul e foarte umed.

Printre delegații români la Conferință am întîlnit cîțiva prieteni, unii chiar importanți. Am putut astfel să am vești despre multă lume și despre mersul treburilor la noi. Eu continui să mă ocup de limba engleză, în care am făcut mari progrese. Între altele iau lecții de conversație cu o englezoaică bătrînă și nebună și care nu-mi ia aproape nimic, fiindcă pare a ține mult la mine.

Cît despre catedră[14], nu știu ce să zic. Îmi pare problematic că mi se va prelungi concediul. Oricum ar fi, aici mai am încă multe de făcut și nu sper să mă întorc în curînd, deși mi-e nespus de dor să vă revăd.

Dacă-l vedeți pe Zaprațan[15] spuneți-i că o să-i scriu în curînd. De la Ineu n-am mai primit nici o veste de vreo trei-patru luni. Nuțu cum se mai simte? Țucu în ce clasă e?

Vă îmbrățișez cu tot dragul, Miluț

Dragă Milico, îmi pare bine că ești la noi și că-mi „ții locul", cum spui tu. Nu trebuie să ai nici un scrupul, care n-ar fi legitimat decît dacă aș trăi în condiții penibile sau într-un loc bîntuit de soartă. Din fericire sau din păcate, Parisul are un farmec așa de extraordinar, încît vicisitudinile vremurilor par mai blînde și mai greu de îndurat decît oriunde altundeva. Cu toate astea, nu cred să fiu înstrăinat de țară, deși sunt aici de nu mai țin minte de cînd. Spre norocul sau nenorocul meu? Cine poate să știe!

Te sărut cu drag, Miluț

Dragă Relu, îmi pare bine că mi-ai trimis un cuvînt. Pricep perfect situația ta și dezamăgirile tale, deși n-am făcut războiul. Dar epoca pe care-o trăim e suficient s-o privești ca spectator pentru a trage concluzii pentru toate vremurile. Eu am devenit imun la orice, la fostele credințe și la orice credință viitoare. Mai cred poate în inteligență și-n focul de artificii al spiritului. „Realitate" nu există decît în suferință, dar moartea o anulează și pe ea, așa încît în cele din urmă nimic n-are nici o consistență. Eu citesc foarte mult, în special Shakespeare și marii poeți englezi. În afară de muzică și poezie, totul e minciună sau vulgaritate. Nu știu dacă pe acolo găsești cărți. Ți-aș trimite ceva, dar pe poștă nu se poate încă. Pe dată ce va fi posibil, o să fac să-ți parvină. Dintre prietenii de la București mi-e dor de Țuțea. L-ai mai văzut? Spune-i lui Mircea Zaprațan că o să-i scriu și că mă gîndesc mult la el.

Chestia cu însurătoarea e o pură invenție. Cine-o fi scornit-o? Despre mine au circulat întotdeauna vești false. Ceea ce e adevărat e că la 35 de ani căsătoria îmi pare mai puțin absurdă decît la 20. Dar de ce să-mi complic viața inutil?

Scrie-mi, te sărut, Miluț

Dragă Nelu[16],

Îmi pare bine că am vești de la tine. Nu prea te văd avocat, cum nu-l văd nici pe Relu. Nu sunteți nici unul nici altul îndestul de înfigăreți pentru meseria asta. Dar în fine, din lipsă de altceva... Sper că la întoarcere o să vă găsesc însurați pe amîndoi cu vreo „partidă" bogată. Nu era mai bine la Auteuil?

Minerva[17] ce mai face? Salutări familiei tale.

Cu drag, Luț

8

Paris, 25 martie 1947

Dragii mei,

Nu știu dacă ați primit scrisorile mele. V-am scris în repetate rînduri. Sunt îngrijorat fiindcă n-am primit nici o știre de la D-voastră de mai bine de două luni. Ce faceți? Îmi închipui că o duceți foarte greu. După cele spuse de cei care vin din țară și după jurnalele de aici, acolo e foamete cumplită. Dacă s-ar putea expedia pachete, v-aș trimite ceva de aici. Dar e imposibil. Am auzit că viața e îngrozitor de scumpă. Cum vă descurcați? — De cînd s-a abătut atîta nenoroc pe țară, mă simt mai solidar cu ea. Se pare că în Ardeal criza alimentară e mai puțin gravă decît în celelalte părți. Aș fi nespus de nefericit să știu că suferiți de foame.

Cartea despre care vă vorbisem am terminat-o. A fost primită de cea mai mare casă de editură din Franța[18]. Din păcate nu va putea apare decît într-un an. Aș fi vrut să apară acum,

fiindcă am nevoie să fiu cunoscut: nimic nicăieri nu se poate obține ceva dacă n-ai un nume. Eu o duc destul de bine. Cum am două camere, una am transformat-o în bucătărie: mănînc mai bine ca la restaurant și mult mai ieftin. Aici se găsesc de toate. În plus, prețurile au început să se stabilizeze. De mine să nu duceți nici o grijă. Cu editura mă pot aranja să-mi plătească drepturile de autor înainte, așa încît sunt asigurat pentru un an cel puțin. — Am scris la o sumă de prieteni la București: nici unul nu mi-a răspuns pînă acum. De la Gica și Nuțu n-am mai primit nici o veste de mult. Ce face Țucu? Relu cîștigă ceva cu avocatura?

Aștept cu grabă un răspuns. Vă îmbrățișez cu dragoste, Miluț

9

Paris, 9 aprilie [1947]

Dragii mei,

Vă mulțumesc pentru lucrurile trimise prin Bucur[19], dar nu trebuia să vă deranjați. De ale mîncării se găsesc aici aproape ca înainte de război. Prețurile se stabilizează încet, unele articole chiar diminuează, așa încît mi se pare un sacrificiu excesiv în a-mi expedia orice din țară. Slănina e excelentă, dar vă rog să nu-mi mai trimiteți fiindcă aici pot să am pe un preț desigur infinit mai scăzut decît cel ce l-ați plătit. Jurnalele vorbesc de o mare criză alimentară în România, în special în Moldova. Sper că în Ardeal e ceva mai bine. Nu știu ce faceți ca să trăiți și să ieșiți în condiții atît de grele și cu o inflație atît de înspăimîntătoare în plus. Eu am văzut multă lume venind din țară, între alții personalități importante, oficiale chiar.

Gica și Nuțu mi-au scris că n-ați primit de la mine nici o veste din Septembrie. Nu pot să înțeleg cum e posibil. Poate scrisorile s-au rătăcit. Ultima dată v-am scris recomandat prin avion: sper că măcar de rîndul acesta am avut mai mult noroc. — Tot Gica îmi scrie că tata a fost reales la Albina în consiliu[20] — veste ce m-a bucurat mult.

Să nu-mi duceți nici un fel de grijă. Eu am destule legături aici — și, după cum v-am anunțat în ultima scrisoare, cartea fiindu-mi acceptată de o mare editură, voi avea oricînd prilejul să recurg la cineva. Deci nu vă mai gîndiți la vreo modalitate de a mă ajuta. Dacă aș avea realmente nevoie, v-aș spune-o.

Milica mi-a trimis niște țigări. Cum nu-i știu adresa, vă rog să-i mulțumiți din partea mea.

Vă doresc sărbători fericite: Cristos a înviat!

Vă îmbrățișez cu drag și cu mult dor, Miluț

10

Paris, 2 iunie 1947

Dragii mei,

Nu știu cum o fi în țară, dar pe aici de vreo zece zile e un val de căldură ca în toiul lui August. Eu mă duc de două ori pe săptămînă la țară cu bicicleta: îmi face bine, aerul din Paris fiind irespirabil. Pentru vară n-am făcut încă nici un fel de proiect: aș vrea să mă duc la mare, dar prețurile sunt inabordabile (de la 500 fr. pe zi începînd). Poate voi găsi ceva mai ieftin în altă parte. V-am scris că am primit toate lucrurile trimise prin Bucur **și vă** rog încă o dată pe viitor să nu-mi mai trimiteți, fiindcă n-am nevoie. De bine, de rău, mă descurc. Aici viața e mult mai puțin grea decît în țară. — Cine v-a putut sugera ideea că m-aș fi căsătorit? Este o pură invenție. Bucătăria mi-o fac eu singur. Pentru atîta lucru nu mă aventurez eu așa de departe. De altcum, în condițiile actuale căsătoria este un risc inutil ce nu intră în nici un fel în gusturile și calculele mele.

Nu înțeleg în ce condiții Georgică ar putea veni la Paris: bani din țară nu se pot trimite. O cameră, luată *acum*, — și se iau numai cu ziua — costă cam 3 500 franci pe lună. În tot cazul, n-ar putea ieși pe lună subt 15 000 de fr.

Ce faceți pe vară? Mergeți undeva la băi?

Aici gazetele vorbesc neîncetat de foametea din țară. Poate că acum se va mai fi îndreptat.

Eu mă simt bine. Plimbările cu bicicleta, în special, mă fac mai puțin nervos, în plus e singurul sport ce pot să practic fără efort și fără risipă de bani.

Vă îmbrățișez pe toți și vă doresc cu drag, Miluț

11

[Paris,] 7 august 1947

Iubiți părinți,

Cred că v-ați întors de la Ineu. Eu credeam că vă veți duce apoi undeva la băi. Mama nu trebuie să neglijeze ficatul. O

cură de apă minerală cred că i-ar face bine. Oricît de mari ar fi dificultățile materiale, nu trebuie să ezitați pentru sănătate în fața nici unui sacrificiu.

Eu plec săptămîna asta la țară pentru vreo două-trei săptămîni. Pe aici au fost niște călduri teribile, care acum au trecut. Dacă știam, plecam mai devreme.

Nu știu cum ajungeți să trăiți cu prețurile de acolo. Cifrele ce mi se citează îmi par absurd de ridicate: nici măcar nu pot să mi le imaginez. Aici, măcar, s-a ajuns la un anumit echilibru, deși există o ușoară tendință spre inflație.

Eu sunt destul de plictisit deoarece cartea nu va fi pusă în lucru decît prin Noiembrie. Speram ca la această dată să apară. Tipografii sunt teribil de aglomerați. De abia acum am primit scrisoarea de la pr. P. — Sibiu. Nu-i știu adresa. Spuneți-i însă că-i mulțumesc și că-i păstrez aceeași prietenie. N-am primit încă scrisoarea printr-o rudă a doctorului Révész.

Am văzut nu demult pe profesorul Cristescu[21] (care a fost pe vremuri la Sibiu, căsătorit cu o franțuzoaică). A venit să-și petreacă vacanțele în Franța.

Relu a plecat la Ineu? — În tot cazul, îngrijiți-vă sănătatea: e singurul lucru pozitiv în universul instabil de astăzi.

Ce spune Țucu din Bulgaria[22]?

Vă sărut cu mult dor, Miluț

12

Paris, 13 sept. 1947

Dragii mei,

V-am trimis o telegramă în care vă rugam să-mi trimiteți un act de naștere: îmi trebuie pentru o bursă pe care am cerut-o, dar de care nu sunt sigur deloc. E foarte greu de obținut. În tot cazul rezultatul nu-l voi avea înainte de două luni.

Eu am fost două săptămîni la mare. A fost splendid și nu m-a costat mult. Numai zilele acestea am primit scrisoarea ce mi-ați trimis-o prin cunoscuții doctorului Révész. Îmi scrieți acolo c-ați putea să-mi faceți stofă pentru un costum. Deocamdată, n-am nevoie. Pentru vara viitoare însă, m-ar trebui un costum gri. Pînă atunci, poate găsiți vreo ocazie.

Sunt foarte plictisit, deoarece, din lipsă de hîrtie, cartea mea nu poate să apară la data la care mi s-a promis. Nu știu cît va trebui să mai aștept.

Pe aici a trecut profesorul Matei Cristescu, care a fost pe vremuri la Sibiu. — Pe români evit cît pot să-i văd: în genere sunt intriganți și răspîndesc zvonuri false. În plus, nu sunt de nici un folos pe nici un plan.

Mama ar trebui să se îngrijească cu ficatul. Aș trimite eu ceva medicamente de aici. Scrieți dacă e nevoie. Ar trebui de asemenea urmată o cură de apă minerală.

Eu mă simt destul de bine. Toată lumea spune că m-am îngrășat.

Relu de ce nu-mi mai scrie? Țucu s-a întors la Sibiu?

Scrieți-mi des.

Vă sărut pe toți cu mult drag, Miluț

13

[Paris,] 7 dec. 1947

Dragii mei,

Vă răspund cu întîrziere fiindcă aici a fost grevă la poștă. Acum situația s-a normalizat. Sunt foarte mirat că n-ați primit de la mine o scrisoare pe care v-am trimis-o imediat după ce am primit actul de naștere, de care aveam nevoie pentru o cerere de bursă. Pînă acum nu s-a rezolvat nimic, însă n-am mari șanse de a o obține. Nu este însă exclus să găsesc un aranjament în altă parte. Vremurile de acum m-au obișnuit să am răbdare. Viața se scumpește aici încontinuu; eu însă mănînc la cantină foarte ieftin, ceea ce-mi permite s-o scot la cale destul de bine. Cred că vă face plăcere să vă spun că m-am îngrășat. Aici se găsesc de toate.

Zilele trecute am fost la ceai la Enescu[23], care e un om fermecător. Soția lui, Principesa Cantacuzino, m-a invitat în loja ei la un concert. Dacă n-ar pleca amîndoi în America pentru cîteva luni, aș avea ocazia să mă împrietenesc cu ei. La reîntoarcerea lor, o să reiau legăturile.

Hotelul meu e foarte bine încălzit; aceasta îmi permite să stau acasă și să lucrez. Din nefericire, tipărirea cărții a fost amînată: editura trece printr-o mare criză și deocamdată nu mai imprimă decît romane de succes. Acest lucru mă plictisește de nespus. Trebuie să aștept, nu e nimic de făcut. Cum am semnat contractul, nu am dreptul să mă adresez altei case de editură.

Ce mai face Relu? Cred că trebuie să stea în afară de orice; astăzi, numai viața privată mai prezintă un interes oarecare.

Vă doresc mult și vă urez sărbători fericite. Vă sărut, Miluț

Gica și Nuțu mi-au scris de curînd.

Dragă Țucu,

Îmi pare bine c-ai fost în călătorie într-o țară de care n-am nici o idee. Vrei, vasăzică, să devii medic. E foarte bine, însă medicina în România e lungă și grea: șase ani de buchiseală! Dacă ai curajul, angajează-te: o să ne îngrijești bolile la bătrînețe pe nimic... Învață bine franțuzește, căci ai nevoie la medicină.

Te pupă, Luț

14

Paris, 19 febr. 1948

Dragii mei,

Voiam să vă scriu mai demult, dar știți cum este cînd lași de pe o zi pe alta. În afară de asta, am suferit o decepție, de care am reușit totuși să mă consolez: fusesem propus pentru o bursă de studii pe care o dă statul francez; nu știu cum au aflat cîțiva compatrioți răuvoitori; au făcut intrigi — de ce natură puteți bănui — și am fost refuzat. Eu nu vorbisem absolut nimănui; cu atît surpriza mi s-a părut mai penibilă. Nu disperez însă, fiindcă am promisiuni serioase din altă parte. În general, o duc destul de bine; nu ies decît cînd sunt invitat, și sunt foarte des; cele două camere în care locuiesc, expuse la soare, îmi plac nespus de mult; nu le-aș schimba pentru cel mai luxos apartament. V-am scris, cred, că mănînc ieftin și bine la o cantină studențească; m-am plictisit să fac bucătărie... Cartea o să-mi apară mult mai tîrziu decît credeam, din cauza unei crize teribile care a lovit toate editurile; multe au dat faliment. În curînd o să termin altă carte. Dacă mă apucam să scriu franțuzește de cînd am venit în Franța, azi aveam un nume și alte posibilități; oricum ar fi, am reușit să învăț să scriu cu ușurință; uneori îmi pare mai greu să scriu în românește... Parisul a devenit un centru de români; eu nu-i caut și fac tot posibilul să-i evit; după urma lor nu pot avea decît neplăceri; umblă de dimineața pînă seara de la unul la altul purtînd vorbe și făcîndu-și iluzii. Spectacolul unei colonii în străinătate e întotdeauna deprimant.

Cum o mai duceți? E adevărat că situația economică s-a mai îmbunătățit în țară? Se pare că se mănîncă mai bine. Tare aș dori să fie adevărat! Îmi închipui cu toate astea că o scoateți greu la cale. Lui Relu cum îi merge cu avocatura? A rămas mai departe în barou? Scrieți-mi cum o duceți cu sănătatea. Eu am fost gripat și era să fac niște complicații cu urechile. Cum m-am îngrijit din vreme, am scăpat repede. Este atîta vreme de cînd nu v-am văzut, că-mi închipui ce schimbați trebuie să fiți cu toții. Prietenii care nu m-au văzut de mult spun că sunt același, deși într-un anumit fel am îmbătrînit și eu ca toată lumea. Sunt sigur că pe Țucu de l-aș vedea pe stradă nu l-aș recunoaște; era copil cînd l-am văzut ultima oară.

Gichii și lui Nuțu nu le-am răspuns încă; o să le scriu zilele viitoare.

Scrieți-mi des. Vă sărut pe toți cu mult drag, Miluț

15

[Paris,] 3 aprilie 1948

Dragii mei,

Sper că Relu s-a refăcut după accidentul de la ski. Vestea asta m-a îngrijorat mult. E sportul cel mai periculos. Scrieți-mi cum se află acum. — Din scrisori nu pot să-mi dau seama cum o duceți în genere, nici dacă puteți face față greutăților materiale. Am auzit că situația economică a țării s-a îmbunătățit mult, dar că nu sunt bani. Aici, procesul de inflație a fost oprit. Nu știu însă cîtă vreme va dura, căci situația politică a Franței este într-un echilibru instabil. Nimeni nu poate ști cum vor evolua lucrurile.

Mi-a promis cineva să-mi dea bani ca să tipăresc cartea. Ar fi o mare afacere, căci altcum trebuie să mai aștept un an. De altă parte, suma necesară e foarte mare, hîrtia fiind enorm de scumpă, așa încît nu-mi fac prea multe iluzii. Norocul meu e că în anii din urmă m-am învățat să aștept...

Nu mi-ați scris dacă Relu a fost menținut în barou. După știrile de aici mulți avocați au fost concediați. Ce face Bucur, acum că nu mai e în post?

M-am apucat să învăț limba spaniolă. În primul rînd îmi place, apoi cine știe, s-ar putea în viitor să am nevoie.

Ce faceți de sărbători? Mi-a făcut o mare bucurie că s-a prelungit tramvaiul pînă la Rășinari. Eu poate mă duc peste cîteva zile la țară: aș vrea să schimb puțin de aer.

Vă doresc sărbători fericite. Cristos a înviat!

Vă sărut cu drag pe toți, Miluț

Îl pup pe Țucu și-l rog să-mi scrie.

16

Paris, 25 iunie 1948

Dragii mei,

Nu v-am mai scris de mult. Sunt fericit că pot în sfîrșit să vă dau o veste bună: situația materială s-a aranjat pentru mine, nu știu pentru cîtă vreme, dar aceasta este fără importanță... Lucrez cîteva ore numai pe săptămînă la diverse traduceri. Am timp liber cît vreau, n-am ore de birou: totul fac acasă. Cîștig între 15-20 000 de fr. pe lună, ceea ce-mi permite s-o scot la cale destul de convenabil. Suma aceasta reprezintă cam 2 000 de fr. de dinainte de război.

Eu mă simt destul de bine. De o lună de zile fac o cură de lapte ce nu mă costă nimic: e împărțit gratuit la studenți. Pe vară nu știu încă ce voi face: dacă plec la țară, va fi numai în August. Ce proiecte aveți? — S-ar putea ca în cursul verii să primiți vizita unui bun cunoscut de al meu — Grecu, fost pantofar la Bendorfean — și care vrea să vină în țară pentru o lună. (E din Porcești.) El vă va da vești mai precise despre mine. — Regret că situația lui Relu nu s-a clarificat încă. Îmi închipui prin ce greutăți trebuie să treceți.

Aici totul ar fi bine, dacă situația internațională ar fi mai limpede... Din țară n-am mai primit nimic de la nici un prieten. Nu-mi pot imagina ce fac.

Gica și cu Nuțu mi-au scris. O să le răspund zilele viitoare. Țucu cum se mai descurcă cu școala? Cred c-ați face bine să mergeți la băi vara aceasta. Scrieți-mi.

Vă sărut pe toți cu drag, Miluț

17

[Paris, 1948][24]

[...] Cît despre mine, trăiesc foarte retras. Pe aici, au încercat diverși să se servească de numele meu în diferite combinații mai mult sau mai puțin politice. Eu însă le-am tăiat-o scurt. Nu înțeleg să fiu instrumentul nimănui. M-am plictisit de orice formă de agitație și m-am convins că toate neplăcerile în viață vin din participarea la un grup oarecare. Dacă știam lucrurile acestea demult, astăzi eram mult mai înaintat. A trage consecințele prostiilor altora e cea mai absurdă tragedie ce se poate îndura.

Cu cartea lucrurile sunt încă neclare. Am căzut în cea mai proastă perioadă. N-a fost pusă încă în lucru. Am început însă să mă mișc și sper să ajung la un rezultat. Norocul meu e că vremurile m-au învățat să am răbdare și să-mi cruț nervii.

Încolo o duc bine. Cum v-am scris, mănînc excelent, sunt încălzit splendid. În plus, un prieten mi-a făcut cadou o „bundă", care-mi ține foarte cald. De mine să nu vă faceți nici o grijă. Cînd însă mă gîndesc ce nervi trebuie să vă faceți pentru Ri, toate avantajele mele îmi par zadarnice. El merita altă soartă. E de necrezut cum nimeni n-a putut face nimic pentru el. Încercați să vă mențineți moralul: nu știu cum va fi al lui. Ce îngrozitor!

În speranța unor vești mai bune, vă îmbrățișez cu tot dragul,

Miluț

Sărut pe Țucu.

18

[Paris,] 21 oct. 1948

Iubiții mei,

N-am mai primit vești de la D-voastră de mult. Ce se petrece? În fiecare zi mă gîndesc la Relu, la soarta lui, și sunt disperat că nu s-a putut face nimic pentru el. Scrieți-mi unde e și dacă o duce relativ bine. Nădăjduiam să primesc în sfîrșit o veste bună, dar în zadar... Ce pacoste!

Cît despre mine, să n-aveți nici o grijă. Deși viața se scumpește aici încontinuu, eu reușesc să trăiesc destul de bine. Gîndul însă la Relu și la necazul imens în care sunteți mă împiedică să mă bucur de „confortul" meu. E drept că pe lîngă toate acestea se adaugă enervarea împotriva editorului care nici pînă acum nu mi-a pus cartea în lucru. E un adevărat scandal. Trăim o epocă în care nimeni nu se ține de cuvînt și-n care singura plăcere e să rămîi retras, în afară de toate. Din țară nimeni nu-mi mai scrie și nici eu nu mai scriu nimănui. Am auzit că situația economică s-a îmbunătățit mult.

La spectacole nu mă mai duc: mi se pare absurd cînd vă știu îngrijorați. Nici vacanțe n-am luat: din cînd în cînd am făcut excursii cu bicicleta. Cu sănătatea n-am de ce să mă plîng. Am ajuns și eu în viață, după multe revolte inutile, să mă resemnez, să nu mai iau parte la lucruri și evenimente, să le privesc.

Vă implor să-mi scrieți. Vă sărut cu drag, Miluț

O să-i scriu și Gichii zilele acestea.

19

Paris, 16 decembrie 1948

Dragii mei,

Scrisoarea din urmă m-a mai calmat. Sper că lucrurile se vor aranja, deși de atîtea luni... Personal nu știu ce să mai cred.

Cît despre mine, mă țin departe de intrigile coloniei române de aici. O seamă de ambițioși care nu-și dau seama de realitate. Nu am prieteni decît între francezi: sunt mult mai serioși ca ai noștri, care își pierd vremea purtînd vorbe de la unul la altul.

După cum v-am scris în alte dăți, eu mă descurc bine. Mănînc la un liceu pe un preț de nimic. Hrana-i excelentă; e aproape mai bine ca la restaurant. În chestia asta, cel puțin, pot să vă spun că am avut noroc. De ar fi trebuit să mănînc la restaurant, nu cred c-aș fi ieșit. Viața s-a scumpit — față de ce era înainte de război — de 20 de ori.

Am primit zilele acestea o scrisoare de la editor care-mi promite să se ocupe de carte. Nu-mi fac nici o iluzie. Dat fiind că am semnat contractul de aproape doi ani, puteam să fac o anumită presiune asupra lui. Dar la ce bun? Criza economică bîntuie Franța și inflația nu mai poate fi oprită.

M-aș bucura mult ca de anul nou să vă știu pe toți împreună. — După rîndurile pe care mi le-a trimis Țucu am impresia că-i un băiat tare deștept și dezghețat.

Pe aici nu-i frig deloc. Din cînd în cînd mă duc la țară cu bicicleta.

Vă îmbrățișez pe toți și vă doresc sărbători fericite și un an nou fericit,

Miluț

20

Paris, 28 febr. [1949]

Iubiți părinți,

Azi am primit scrisoarea D-voastră din 21 Febr. Cele mai triste presimțiri ce le-am avut s-au realizat. Lovitura nu e numai pentru Relu, ci pentru noi toți. Cîte încercări trebuie să-l mai aștepte! Mă îngrozesc cum n-a înțeles că nu trebuia să se înhaite mai departe într-o mișcare[25] ce n-a făcut decît nefericiți. De cîte ori i-am amintit să se țină deoparte! Iată unde duce o fidelitate absurdă. Știu prea bine că n-am nici un drept să-l acuz, dar voi fi pururea nemîngîiat de o asemenea pacoste. Mă gîndesc apoi în ce hal de nervi trebuie să vă găsiți. Dacă e cineva care merita altă soartă, e Relu. Viața-i o comedie sinistră inventată de Diavol.

Mi se pare oarecum inutil, față de realitățile ce le trăiți, să vă dau știri despre mine. Ele sunt bune, dar ce folos? Vi le dau totuși, poate vă vor servi, într-o oarecare măsură, de consolare. Cartea a fost pusă la tipar. Va apare [cel] mai tîrziu peste două luni. Nu v-am scris mai devreme că s-a înființat aici un premiu de 50 000 fr. pentru manuscrisul cel mai bun în franțuzește scris de un străin[26]. M-am prezentat și eu, într-o doară. Comisia e compusă din cei mai mari scriitori francezi. Manuscrisul meu a făcut mare impresie, a fost găsit cel mai interesant dintr-o sută cîte au fost prezentate. Hotărîrea nu se va lua decît la sfîrșitul lui Martie. Un membru al Academiei franceze, care face parte din comisie, m-a chemat la el și mi-a spus că va vota pentru mine. Cu toate acestea eu nu sper să am premiul, fiindcă unii membri din comisie susțin că am o concepție prea pesimistă despre viață și că deci ar fi riscant să mi se dea o recompensă oficială. Oricum ar fi, eu mi-am atins scopul: editorul, aflînd despre vîlva ce-a făcut-o manuscrisul, l-a dat imediat la publicare. E tot ce așteptam. Casa de editură la care voi apare e cea mai importantă din Franța. În tot cazul vă voi ține în curent despre mersul treburilor. Într-un anumit fel am avut noroc că n-am fost publicat cum trebuia acum doi ani: între timp am putut să îndrept mult calitatea textului.

Ce păcat că toate aceste „succese" cad într-un astfel de moment!

Tot ce ne rămîne e să suportăm cu resemnare și să nădăjduim totuși.

Scrieți-mi.

Vă sărut cu tot dragul, Miluț

21

[Paris,] 16 aprilie [1949]

Iubiții mei,

Scrisoarea teribil de scurtă ce mi-ați trimis-o m-a făcut să bănuiesc multe lucruri. Poate ar fi mai bine să nu-mi ascundeți nimic decît să mă lăsați să-mi închipui cine știe ce calamități în plus. Nu trebuie să vă lăsați copleșiți. Din moment ce aveți credința în Dumnezeu, adică singura mîngîiere valabilă ce există subt soare, mi se pare că sunteți destul de înarmați pentru a suporta orice nefericire. Drama cea mare în viață e lipsa de orice credință... Pînă la un anumit punct e drama vieții mele, deși poate nu sunt în fond atît de necredincios pe cît par.

În privința premiului, iată cum s-au desfășurat lucrurile. Era sigur că-l iau; aveam majoritatea comisiei (5 din 9 membri se pronunțaseră pentru mine). În ultimul moment însă s-a ridicat obiecția că manuscrisul meu e prea pesimist și că n-ar fi bine să i se dea o recompensă *oficială*. Am avut în schimb marea satisfacție că într-un comunicat publicat la sfîrșitul ședinței cîțiva membri au declarat că manuscrisul meu a fost găsit cel mai remarcabil. Gazetele au vorbit de mine etc., etc. Oricum ar fi, nu pot vorbi de un insucces.

Cartea va fi gata la 15 Iunie. Nu sunt încă hotărît s-o pun în comerț la acea dată sau s-o las pentru Septembrie, moment mai favorabil pentru vînzare.

Altcum mă descurc destul de bine și sunt sănătos. — Ce fel de gînduri amare mă bîntuie, puteți ușor bănui. Sunt însă dureri ce trebuie susținute cu curaj și speranță.

Vă sărut și vă îmbrățișez cu mult dor, Miluț

22

[Paris,] 29 aprilie [1949]

Iubiții mei,

Văd că n-ați primit pachetul ce vi l-am trimis. Îmi pare rău, dar cred că nu e nimic de făcut. V-am trimis un altul, cu medicamente (4 cutii pentru injecții). Cele pe care e scris *Vitamine B* sunt pentru artritism, celelalte două pentru reumatism.

Dacă nu dau un rezultat important, scrieți-mi să vă trimit altceva. Sper că le veți primi.

Zilele acestea trebuie să fac o conferință: sunt cam plictisit, căci nu sunt obișnuit să vorbesc în public. Am terminat o altă carte, pe care voi prezenta-o în curînd editorului[27].

Sunt nespus de trist că sunteți bolnavi: scrieți-mi de ce ați avea nevoie. Poate un alt pachet ar avea o soartă mai bună. Văd de asemenea că sunteți fără vești[28]. Nu știu ce e de făcut. Mă gîndesc adesea ce sînge rău trebuie că vă faceți. Eu o duc destul de bine. Sunt fericit că cel puțin eu nu vă fac griji.

Vă îmbrățișez cu toată dragostea, Miluț

23

[Paris,] 3 iunie 1949

Iubiții mei,

Zilele acestea am făcut corectura cărții, care, cu toate acestea, nu va fi gata decît pe la sfîrșitul lunii. Astfel stînd lucrurile, editorul mi-a propus s-o scoată în Septembrie, vara fiind un sezon prost pentru vînzarea cărților. Era desigur mai bine să apară mai curînd... Aș dori să fie tradusă în cîteva limbi străine, dar aceasta depinde de succesul ce-l va avea aici. Unii spun că va avea un mare răsunet; personal nu-mi fac nici o iluzie.

Din rîndurile ce mi le-ați trimis bănuiesc starea în care vă aflați. Relu trebuia să se gîndească la bătrînețile D-voastră și să vă cruțe, în loc să se angajeze într-o aventură pe cît de stupidă, pe atît de tragică. Din ce mă gîndesc mai mult, totul îmi pare teribil de absurd: cum n-a *înțeles* el că nu era nimic de făcut? Trebuia poate să fiți mai severi cu el. Nu știu cum va ieși din povestea asta și din nesfîrșitele suferințe ce trebuie să îndure. Nu mai puteți încerca nimic pentru a-l salva? Sunt nespus de nemîngîiat să-l știu în asemenea condiții și să vă știu, în plus, singuri și cu sănătatea șubrezită.

Gica nu mi-a mai scris de luni de zile. Ce se întîmplă cu ea? Am cele mai grave temeri cînd mă gîndesc la nervii ei. Nuțu a rămas notar public? Îmi închipui că prezența lui Țucu vă face bine: ce o să urmeze ca studii?

Eu mă simt bine. Dacă nu m-ar obseda tristețea situației în care vă aflați, n-aș avea de ce să mă plîng. Am început să pătrund în mediile cele mai interesante din Paris, mari scriitori... Dar la ce bun toate astea cînd mă gîndesc la Ri și la D-voastră?

Scrieți-mi. Vă sărut cu mult dor, Miluț

Dragă Țucu, sunt fericit că ție îți merg lucrurile destul de bine. Cel puțin așa am impresia. Cînd dai bacalaureatul? Îți doresc tot succesul. Scrie-mi ce proiecte ai.

Te îmbrățișez, Luț

24

[Paris,] 9 oct. [1949]

Iubiții mei,

Vă trimit alăturat datele necesare pentru Milică. Regret că n-am putut răspunde imediat, deoarece nu puteam să-mi iau răspunderea pentru o chestiune în care nu mă pricep. A trebuit deci să recurg la bunele servicii ale unui prieten. Dacă m-aș fi interesat direct la oficialități m-ar fi costat o sumedenie de bani. În tot cazul datele de alături sunt serioase și Milică poate să conteze pe ele.

V-am trimis cartea. Nu știu dacă ați primit-o. Pînă acum critica este extrem de favorabilă. Dacă ediția se epuizează o să cîștig 100 000 de franci.

Puținele vești ce mi le dați nu sunt din cele mai bune și mă abțin să le comentez. Dacă n-aș avea de lucru, aș muri de tristețe. La ce-mi servește succesul de acum? Cît aș fi dorit să citească Ri cartea! Arătați-o în tot cazul la cîțiva prieteni. O să vă trimit un articol apărut într-unul din cele mai mari jurnale de aici, cu fotografia mea[29].

Vă îmbrățișez și vă doresc, Miluț

25

Paris, 21 dec. 1949

Iubiți părinți,

Nu înțeleg de ce îmi scrieți atît de rar. Îmi dau perfect de bine seama în ce stare vă găsiți, dar totuși cînd nu-mi scrieți multă vreme mă alarmez.

Despre mine, ce să vă spun? Nimic nou, decît că aici cartea are un succes destul de mare. S-a vorbit la Radio, în presă, prin saloane. Sper să cîștig din vînzare suma de 120 000 franci, ce-mi va fi plătită rînd pe rînd. Un mare avantaj e că sunt cunoscut. Înainte sufeream de a duce o existență anonimă de student străin și îmbătrînit; acum măcar, orice intelectual știe cine sunt: ceea ce-mi ușurează mult viața. S-ar putea ca să fiu tradus în nemțește și în englezește; n-am decît promisiuni în acest sens.

Lucrurile acestea vă vor părea poate zadarnice; eu vi le comunic fără nici un orgoliu. Ce importanță au ele în comparație cu alte realități triste, la care mă gîndesc tot atît de mult ca și D-voastră! Toți suntem jocul unei sorți ale cărei capricii nu le cunoaștem. — Cînd veți avea ceva *vești*, scrieți-mi. — Țucu deci nu merge la Universitate.

Nu știu cum veți petrece sărbătorile și anul nou. Să sperăm totuși.

Vă îmbrățișez cu drag, Miluț

26

Paris, 20 ianuarie 1950

Iubiți părinți,

Îmi scrieți în ultima scrisoare că aveți vești bune de la Gica: s-au realizat? Țineți-mă vă rog la curent. Ce vesel aș fi să știu că măcar ea ar avea un destin mai bun!

V-am scris rîndul trecut că esseul meu are aici un destul de mare succes. Într-un anumit fel, au fost depășite chiar și așteptările mele cele mai optimiste, deși nu este o carte pentru marele public și deci nu-mi poate aduce o „avere". Măcar nu mai sunt un biet străin necunoscut: aceasta este mult, într-o țară unde prestigiul joacă un imens rol. Despre mine n-au apărut multe articole, însă puține cîte sunt, ele sunt extrem de elogioase. Vă trimit alăturat cîteva exemplare, cele mai importante. După ele veți putea să vă faceți o idee.

Îmi pare rău că Țucu nu merge mai departe. Scrieți-i lui Nuțu că mă gîndesc la el și că-l înțeleg în încercările prin care trece. Mai suferă cu piciorul? De la Ri nu mai aveți nimic? Cum o fi îndurînd iarna asta teribilă? Aici a venit un mare val de frig.

Încolo o duc bine și, dacă n-ar fi anumite gînduri, n-aș avea a mă plînge de soartă.

Vă sărut cu drag, Miluț

27

[Paris,] 26 februarie [1950]

Iubiți părinți,

Am expediat acum cîteva zile un pachet, cu ceva cafea și cu articolele în chestiune pentru inginerul Popa. În total 49 de penițe, o trăgătoare Graphos și un toc. Prețul real: *3 200 fr.* Coarde n-am cumpărat. Dacă are absolută nevoie, voi trimite altă dată. De asemenea, am cumpărat culorile cerute. Ele costă numai 180 fr. Veți vedea, nu știu dacă sunt exact ceea ce persoana respectivă dorește.

Scrieți-mi dacă v-ar interesa să vă trimit cacao. E foarte ieftin și nutritiv. Vi l-aș expedia cu medicamente pentru anemie, în cazul că tata ar avea nevoie. Ar fi totuși bine ca un doctor de acolo să vă spună *ce* anume ar trebui!

Nu mi-ați scris ce anume a făcut Țucu pentru a vă întrista. E în tot cazul regretabil că și-a pierdut capul.

Eu am fost gripat și foarte obosit. Acum mă simt bine. Ce vești mai aveți de la Gica și Ri?

Jenică[30] a primit discul? — Cereți inginerului să vă dea echivalentul pentru penițe și rest[31].

Eu aș fi mult mai mulțumit aici dacă nu v-aș ști bolnavi și îngrijorați și dac-aș avea perspectiva unor vești mai bune.

Vă îmbrățișez cu drag, Miluț

28

[Paris,] 14 martie [1950]

Iubiți părinți,

V-am trimis un pachet cu cîteva articole ce poate v-ar interesa: cafea, ceai, cacao. Din păcate nu se pot trimite de aici decît pachete nedepășind un kil. Scrieți-mi dacă l-ați primit, de asemenea lucrurile de care ați avea nevoie, în special medicamente. N-am aflat decît acum, tîrziu, că se pot expedia pachete în țară; altcum v-aș fi trimis mai demult. Nu ezitați să-mi cereți nimic; eu mă descurc actualmente destul de bine. — Ce vești mai aveți?

Cartea mea se vinde, deși nu atît cît credeam. Pînă acum s-au vîndut 2 000 de exemplare. Din nefericire e prea scumpă. Oricum ar fi, eu am reușit să mă fac cunoscut aici și să-mi facilitez într-un anume fel viața.

Scrieți-mi deci imediat de ce aveți nevoie.

Vă îmbrățișez cu drag, Miluț

29

Paris, 20 iunie 1950

Iubiții mei,

Scrisoarea ultimă ce mi-ați trimis-o m-a umplut de o mare tristețe. Nu puteam bănui c-ați ajuns într-o stare atît de teribilă, cu sănătatea și cu mijloacele de trai. Din parte-mi sunt disperat de a nu putea să vă ajut, căci de aici, în afară de pachete, nu văd nici o posibilitate. Scrieți-mi deci de ce aveți nevoie, de ce articole, și care vă par mai *importante*. V-am expediat zilele acestea un pachet: cafea, o pereche de ciorapi Nylon, cacao și două flacoane de penicilină. Țin neapărat să știu ce articole le găsiți interesante și nu se găsesc în țară. — Să nu aveți nici un scrupul în ce mă privește: ceea ce vă trimit nu contează în bugetul meu. Afară de asta, aș fi ultima lepădătură dacă nu aș face nimic pentru D-voastră, după ce m-ați ajutat ani și ani de zile. Eu mă descurc destul de bine; deci, măcar în ce mă privește, nu vă faceți sînge rău. Aș fi nespus de mîhnit dacă n-ați face apel la mine. Scrieți-mi de asemenea ce v-aș putea trimite pentru Milica — ce i-ar face plăcere.

Îmi închipui cît sunteți de singuri și de triști; dar poate n-ar trebui să pierdeți orice speranță. Pentru a scăpa de prea multe gînduri îngrozitoare eu văd multă lume, căci de-aș sta tot timpul singur, nu știu ce s-ar alege de mine.

Vă îmbrățișez cu mult drag, Miluț

30

Paris, 29 iunie [1950]

Iubiții mei,

Vă aduceți aminte că anul trecut m-am prezentat la un premiu, care se acordă unui scriitor străin ce a publicat o carte în franțuzește. Premiul nu l-am luat anul trecut; el mi-a fost decernat anul acesta, de unanimitatea comisiei[32]. La Paris, gestul e considerat ca un succes fără precedent. În același timp, voi încasa 50 000 de fr. (valoarea premiului). — Nu știu dacă o astfel de veste poate să vă bucure, date fiind tristețile ce le încercați și situația materială prin care treceți. — Cred că măcar acum nu puteți să mai aveți nici un scrupul și-mi puteți cere ce doriți.

Vă îmbrățișez cu drag, Miluț

31

Paris, 12 iulie [1950]

Iubiții mei,

Vă trimit astăzi un mic pachet. Medicamentul de care-mi vorbiți — Rethicologen — nu se găsește în farmaciile de aici. Poate e un produs străin. Întrebați medicii. Vă trimit în schimb injecții cu extras de ficat și streptomicină. Cît privește streptomicina, precizați-mi cîte grame vă trebuiesc.

Eu plec mîine în vacanță pentru trei săptămîni. La întoarcere, sper să am o scrisoare de la D-voastră. Scrieți-mi ce vă trebuie și dacă aveți nevoie de altă cutie cu injecții de extras de ficat. Milichii o să-i trimit ceva de îndată ce mă voi întoarce.

Vă sărut cu tot dragul, Miluț

Aici s-a vorbit mult în presă de premiul ce mi s-a dat.

32

[Paris,] 11 oct. 1950

Iubiți părinți,

V-am trimis acum o săptămînă un pachet cu medicamentele cerute. Unele din ele fiind lichide și prezentate în flacoane, a trebuit să cer în pilule *echivalentul* lor, căci altcum se spărgeau cu transportul. Cred că le-ați primit în bună stare. O să vă trimit pe la sfîrșitul lunii alt pachet cu tabletele de vitamine.

Eu am fost plecat în provincie la prieteni aproape toată luna Septembrie. Aveam nevoie să mă întăresc puțin pentru a suporta iarna mai ușor. Jenică e drăguț că se ocupă de D-voastră; de asemenea Milica. Am vrut să-i trimit ceva, dar am uitat din neglijență.

Nu mi-ați scris unde se află noul domiciliu[33]; sper că nu e într-un cartier prea periferic și că aveți cel puțin o bucătărie. În caz contrar, nu văd cum puteți rezolva problema materială.

Eu mă simt bine, dar mă descurajez să văd că n-aveți nici o veste.

Scrieți-mi. Vă sărut cu drag, Miluț

33

[Paris,] 30 nov. 1950

Iubiți părinți,

Regret că pentru moment nu puteți să primiți pachete. Scrieți-mi, pe dată ce e posibil, ca să vă expediez din nou. În orice caz, săptămîna viitoare vă voi trimite un mic pachețel cu cele cerute. Am cumpărat instrumentul lui Jenică (costă 2 300 frc. — dacă aveți nevoie cereți suma pentru D-voastră, dacă nu, să-l ia ca un cadou din partea mea). Cît despre penițele inginerului Popa, nu le-am găsit toate pînă acum, deși le-am căutat într-o seamă de magazine. O să văd dacă e posibil de aflat. Dacă nu, voi trimite numai o parte. În tot cazul, săptămîna viitoare voi trimite ce am găsit.

În afară de ce cîștig prin micile mele combinații, am reușit să am pentru anul acesta (1950–51) o bursă de zece mii de franci pe lună. Nu e mult, dar e ceva sigur. Am obținut-o grație cărții. Vedeți deci că eu mă descurc destul de bine. Totul de altfel în viață e o chestiune de relații.

Nu mi-ați scris nimic mai precis despre Ri, nici dacă îi puteți trimite de-ale mîncării. Ce s-a întîmplat cu Gica, nu înțeleg nimic. Ce soartă absurdă!

Îmi dau seama cît trebuie să fiți de mîhniți. Cine știe, într-o zi poate ne vom revedea cu toții. Neprevăzutul oferă uneori surprize neașteptate. Ce ne rămîne altceva decît să nădăjduim?

Vă sărut cu tot dragul, Miluț

34

[Paris,] 18 dec. 1950

Iubiți părinți,

V-am trimis astăzi un pachet, cu discul pentru Jenică (am pus prețul 2 000 fr., el costă 2 300); cu un produs, pare-se formidabil, pentru ficat (Chophytol); cu vanilie — și cu 15 penițe pentru inginerul Popa. Cum explicațiile pe care mi le-a dat dînsul nu sunt suficiente pentru a cumpăra setul, trimit alăturat un formular, din care să aleagă și să indice precis ce anume dorește. Cifrele în *roșu* reprezintă prețul pentru *fiece* peniță. Cum sunt colosal de scumpe (de la 60 la 90 fr. penița), n-am îndrăznit să le cumpăr fără indicații absolut precise. Penițele ce vi le-am trimis în pachet nu costă aproape nimic (150 fr. toate).

Am expediat de asemenea multivitamine și cafea. Dacă le-ați putea trimite lui Ri ar fi foarte bine. Scrieți-mi dacă ați avut vești între timp de la el și de la Gica.

Mă întristez la gîndul că trebuie să petreceți singuri sărbătorile. Mi se pare ridicol să vi le doresc fericite; știu că un astfel de cuvînt nu poate avea un sens pentru D-voastră, și desigur nici pentru mine.

Vă îmbrățișez cu tot dragul. La mulți ani! Miluț

35

Paris, 18 dec. 1957

Mamă dragă,

Gîndurile mele merg spre voi toți în momentul acesta de nesfîrșită durere. Așa a voit soarta, ca să nu pot revedea pe tata și să nu pot fi alături de voi în clipele marii despărțiri[34]. Întristarea mea ar fi insuportabilă dacă nu m-aș gîndi că pentru el e poate mai bine că a scăpat de amărăciunile vieții, de umilințe și de boale, precum și de toate suferințele morale de care îmi vorbea în fiece scrisoare.

Scrieți-mi, pe dată ce veți putea, cum s-a săvîrșit din viață și dacă a trecut prin mari dureri fizice. De asemenea, unde a fost înmormîntat.

Dragă mamă, dragă Gica, Nuțu și Relu, vă îmbrățișez pe toți și plîng împreună cu voi pe scumpul nostru tată.

Miluț

36

Paris, 27 ianuarie 1958

Dragă mamă,

Am primit azi scrisoarea cu fotografia tatii. În cea mică, l-am găsit aproape neschimbat, doar puțin îmbătrînit; în cealaltă, luată în catedrală, l-am regăsit cu greu, căci trăsăturile exprimă seninătatea teribilă a veșniciei.

Mă gîndesc cît de cumplite trebuie să fie zilele fără el. — Nu mi-ai scris, dragă mamă, dacă ai drept la pensie. Nu văd precis ce aș putea face de aici. Coletul din urmă, trimis la 8 Decembrie, mă tem că o să-mi revină înapoi, din moment ce la 20 Ianuarie nu ajunsese încă. Îmi pare rău de acul „Vitos". Poate vi-l voi putea expedia cu altă ocazie.

Eu o duc relativ bine. Singurul regret ce-l am e că am rămas la hotel, în loc să-mi caut un apartament, cînd se găseau. Acum e imposibil.

Vă îmbrățișez pe toți cu nespus drag, Miluț

Nu sunt sigur că voi găsi cataloagele caselor de editură. Dacă da, o să le trimit prin poștă.

37

Paris, 21 iunie 1965

Dragă mamă,

Am primit toate cărțile poștale și ilustrate de la toți și m-am bucurat că Gica a fost prin Moldova și matale la București. — M-am interesat de injecțiile „Rumalon" pentru Liviu. Printr-o coincidență curioasă, am întîlnit pe cineva care le-a făcut și care a trebuit să renunțe, fiindcă a avut complicații; medicul i-a interzis să continue. Astfel stînd lucrurile, ce să fac? Aștept răspunsul. — N-o să plec din Paris decît pe la începutul lui August; s-ar putea să mă duc la mare. Pe aici au început căldurile. Am văzut multă lume venită din țară, scriitori în special. Vin în pelerinaj, ca la un patriarh. M-am hotărît să mă izolez din nou, căci pierd prea mult timp cu vizitele.

Vă sărut pe toți cu mult drag, Miluț

38

[Paris,] 27 dec. 1965

Dragă Mamă,

Am primit cărțile poștale de la toți. Mă bucur c-a sosit coletul cu bocanci. Sper că sunt buni. Mai am lucruri de trimis, între altele o pereche de pantofi de catifea care îi vin sigur bine lui Nuțu. Pot să le trimit sau să mai aștept? Ocazii nu sunt multe. De asemenea am o rochie de iarnă pentru Gica. — Cum trece vremea! Cînd mă gîndesc că sunt opt ani de la moartea tatii! Umbră și vis.

Gica trebuie neapărat să se lase *treptat* de fumat. E pur și simplu o nebunie să se distrugă acum, cînd are atîtea răspunderi. Au fost multe lucruri în colet. Absolut plin.

Vă doresc la toți un an fericit. Miluț

II

Către Aurel Cioran

(S. 39–422)

39

[București,] 8 martie 1931

Iubite frate[35],

Îmi scrii să-ți comunic cîteva lucruri asupra criticii literare. Trebuie să-ți mărturisesc că eu, personal, nu mă ocup absolut deloc cu asemenea probleme. Nu că ar fi neinteresante, ci fiindcă, din punctul de vedere al problemelor care mă preocupă acum, ele constituie ceva aparte. De fapt, problemele acestea de critică literară, preocupările asupra romanului sau asupra dramei, discuțiile asupra curentului sociologic, estetic sau metafizic — dispar o dată cu intrarea în universitate.

Dacă vrei să faci vreo lucrare asupra criticii literare, atunci va trebui să scrii întîi de toate despre motivele care au îndrumat pe cercetători spre critică literară și despre sensul acestei critici. Ea s-a născut din necesitatea de a încadra opera literară într-o totalitate de condiții ce o transcend, ce sunt în afară de ea. Cu alte cuvinte nu iei opera în sine, scoasă absolut din condițiile mediului social sau neglijînd simplu structura sufletească a creatorului, ci folosești aceste date pentru explicarea operei.

Cînd citești o carte simți o anumită satisfacție estetică, rezultată din trăirea acelei cărți. Pe tine ca individ izolat puțin te importă care este substanța lăuntrică a creatorului, care sunt condițiile în care opera a apărut; te mulțumești pur și simplu cu dispoziția estetică pe care ți-a provocat-o lectura cărții. Cititorul simplu și obișnuit trăiește opera naiv și spontan, pierzîndu-se oarecum în conținutul operei; asimilarea în acest caz nu este rezultatul unei înțelegeri, unei determinațiuni explicite, ci este rezultatul unei simțiri vii și naturale.

Criticul literar trece peste emoția simplă și se interesează de explicarea și încadrarea operei. El dezbină unitatea lăuntrică a acesteia, o reduce la anumite elemente. Critica literară constă în analiză, în desfacerea totalității; de aceea criticul literar este un analist. Creatorul operei de artă se bazează pe o viziune sintetică, pe o viziune interioară și de ansamblu a realității pentru a crea ceva. Criticul literar pe una disociativă și analitică, nu însă a realității, ci a operei de artă. Din acest motiv critica literară nu realizează un act original de creație, ci cel mult unul original de interpretare.

Critica literară — care s-a dezvoltat propriu-zis numai în secolul al nouăsprezecelea, fiindcă înainte avusese doar caracterul intim al discuțiilor de salon sau al scrisorilor particulare — privită sociologic s-a născut din tendința de a explica marelui public cititor natura operei. Acest motiv îl poți dezvolta și tu fiindcă este ușor inteligibil.

Critica literară nu are criterii precise și universal valabile de valorificare. Dovada: multiplicitatea de atitudini critice care s-au luat în fața operei și sistemele atît de diferite care s-au constituit din necesitatea de explicațiune, fie genetică (cauzală, istorică etc.) fie intrinsecă, luînd opera ca un dat izolat dincolo de condițiile istorice. Acest sistem este astăzi complet perimat.

Mai există și altă explicațiune a absenței unor criterii precise: opera de artă este ceva viu și deci schemele noastre rigide de critică abstractă nu pot sesiza conținutul bogat și irațional care pîlpîie dincolo de manifestațiunile concrete și sensibile, prin care sentimentele noastre devin exprimabile și comunicabile. Niciodată însă bogăția lăuntrică nu poate fi epuizată de expresia concretă. Trăirea efectivă este inefabilă.

Scrie-mi ce mai citești. De altcum o să vin peste vreo douăzeci de zile acasă. Asta o să fie cel mai tîrziu.

Te sărut. Sărut pe Mama și Tata. Miluț

40

Berlin, 1 nov. 1934

Dragă Relu,

M-am întors la Berlin cu o mare dorință de singurătate și cu nici un interes pentru universitate. Dacă aș ști că trăiesc 50–60 de ani aș face o teză de doctorat. Dar provizoratul meu în existență mi s-a definit într-o lumină clară.

Trimite-mi reviste și jurnale ce mă interesează; căci mi-e imposibil să mă adresez altcuiva în tot Bucureștiul. Ține-mă la curent cu politica, sau pune pe cineva să mă informeze. Comunică adresa mea prietenilor care ar dori-o.

Cu drag, Miluț

41

Berlin, 31.3.35.

Dragă Relu,

Dacă poți, lasă-te de viața interioară, fiindcă, dac-o faci cu măsură, n-are valoare, iar dac-o exagerezi, te distruge. Nu ți-aș dori să apuci pe urmele mele, fiindcă aceste *urme* nu se mai șterg, ci te urmăresc. Acțiunea, ca finalitate în sine, e singurul mijloc de reintegrare în viață. Sacrifică-te pentru o non-valoare, ca să nu te sacrifice valorile. Politica, de stil mare, este superioară științei. De prăpăstiile vieții interioare nu te mai poți scăpa continuînd cu viața interioară, ci apucînd pe alt drum, esențial diferit.

Scrie-mi cît poți de des și dacă se poate ce mai face Țuțea (locuiește la Hotel Bratu), singurul care mă interesează dintre tineri.

Cu dragoste, Luț

42

[Paris, 1947]

Dragă Relu,

M-am bucurat să am vești de la tine; mă bucur și mai mult să te știu teafăr acasă și cu o „meserie" în plus — ceea ce nu-i cazul meu, fără totuși să regret această vacanță fructuoasă în care mă pot deda la toate exercițiile spiritului. În multe privințe, eu nu mai sunt același. Mi-am schimbat oarecum punctul de vedere în tot ce privește realitățile „istorice". Uneori îmi pare direct comic că am putut să scriu *Schimbarea la față*; — nu mă mai interesează. În afară de poezie, metafizică și mistică nimic n-are nici o valoare. Orice participare la frămîntări temporale e timp pierdut și risipire inutilă. Lucrurile acestea le-am priceput prea tîrziu din păcate, dar mă consolez de a le fi priceput măcar acum. Un om, dacă vrea să păstreze o demnitate spirituală oarecare, trebuie să uite calitatea lui de contemporan. Ce departe eram acum de știam acestea la 20 de ani. Fiece ins e victima propriului său temperament. Eu cred a fi lichidat multe erori și multe speranțe înșelătoare. Încearcă, prin orice mijloc, să te ții în afară de pasiuni vremelnice și superstiții care otrăvesc inutil sufletul și elanurile spiritului. Numai așa se pot suprima regretele inutile și nădejdile ineficace. Universul este o cenușă în prefacere al cărei rost nu-l înțelege nimeni.

Te sărută cu drag, Miluț

43

Paris, 1 dec. 1958

Dragă Relu,

Am trimis mamii un colet cu două paltoane. Voi trimite în două-trei zile un alt colet pentru Leana[36], cu un palton de tweed, de calitate bună, deși purtat, fără să fie uzat. Dacă Leanei nu-i convine sau nu-i place, sau e prea scump la vamă, nu-l reexpediați, abandonați-l. Am alăturat un bolero, iar pentru tine o cămașă de sport.

Scrie-mi dacă doctorul Aleman a primit cărțile (3) ce i le-am trimis. Una din ele n-am putut-o lua, e prea scumpă: costă 9 500 fr.!

Vă îmbrățișez pe amîndoi cu drag, Miluț

Sper că Gica a primit coletul. Vă doresc la toți sărbători fericite! Nu mă uitați cînd mergeți la Rășinari. Un an deja de la moartea tatii! Gînduri triste și senzație de nimicnicie.

44

Paris, 25 februarie 1960

Dragă Relu,

Ți-am expediat astăzi un colet care conține: un veston sport pentru tine; un pantalon și o vestă pentru Leana, iar pentru Pițiluș un colant (ciorapi de sport Nylon, pentru gimnastică). Toate sînt de foarte bună calitate. Am trimis de asemenea mamii acum cîteva zile trei cutii de Nescafé, o pereche de ciorapi Nylon și o rochie care, dacă nu-i convine, să abandoneze pachetul, fără să mi-l trimită înapoi.

Eu aș duce-o destul de bine dacă în Parisul ăsta aș putea să lucrez cum doresc. Din nenorocire, cunosc prea multă lume care îmi răpește timpul în invitații ridicole și inutile.

Vă sărut pe toți, Miluț

Nylon-ul nu trebuie spălat în apă fierbinte, ci numai călduță. A-l pune pe foc e a-l distruge.

45

[Paris,] 9 dec. 1963

Dragă Relu,

Ți-am expediat un pachet cu o fustă sport și o cămașă de noapte pentru Leana, precum și un costum de haine foarte frumos, practic nou-nouț, pentru tine. Am trimis și mamii un pachet în care se găsește de asemenea un costum la fel de frumos; dacă-ți place mai mult acela, ia-l tu și dă-i-l pe-al tău lui Nuțu. În orice caz, cel mai mare-i pentru tine, firește. În altă ordine de idei: cămașa de noapte din nylon este inflamabilă, Leana să fie atentă și să nu stea pe lîngă foc cu ea. Chiar și țigara e periculoasă. În rest, toate bune, sau pe-aproape.

Vă sărut pe toți, Miluț

46

Paris, 4 ian. 1964

Dragă Relu,

Știam de moartea lui Mircea[37], dar n-am știut că ați fost atît de apropiați. M-am gîndit adesea la el în toți acești ani, la vorbele lui pline de strălucire, la farmecul și verva lui, la talentul lui risipit cu atîta generozitate, la tot ce ar fi putut realiza dacă ar fi scris. A fost unul dintre oamenii cei mai dotați din cîți am întîlnit. Dar să ne înfrîngem tristețea, să ne gîndim la voioșia lui inepuizabilă sau, mai bine zis, la *vesela lui disperare. Mulțumesc Leanei pentru rîndurile ce mi le-a trimis și vă doresc la amîndoi toate cele bune.*

*Vă îmbrățișez cu drag**, Miluț

47

Paris, 18 iunie 1964

Dragă Relu,

N-am găsit nici o carte despre transportul mărfurilor perisabile, dar ți-am trimis totuși una în care e vorba și despre așa ceva. Poate-ți va fi de folos. Se numește *Le froid et ses applications techniques*.

Au trecut deja șase luni de la moartea lui Mircea! Nu pot decît să-ți recomand drept remediu pentru toate încercările vieții *Cugetările* lui Marc Aureliu. Dacă nu le ai, scrie-mi să ți le trimit.

Te sărut, Miluț

48

Paris, 21 febr. 1965

Dragă Relu,

Cred că n-am fost destul de clar: în clipa de față nu lucrez la *Predicile unui sceptic**; acesta era titlul proiectat pentru ultima mea carte[38]. Cît despre expresia „resquilleurs de l'Apocalypse", ea trebuie tradusă prin *chiulangiii Apocalipsului**. *Resquiller* este un cuvînt argotic, care înseamnă a trișa, a înșela. Am o carte de artă ilustrată (vitralii, mozaic etc.) care l-ar putea interesa pe amicul tău. Aș putea s-o trimit muzeului Brukenthal? Dacă da, mi-ar trebui adresa exactă.

Te sărut pe tine și pe Leana și pe toți, Miluț

49

Paris, 3 iunie 1965

Dragă Relu,

Ultima ta carte poștală a devenit practic indescifrabilă din pricina cîtorva picături de ploaie. Aș vrea să știu dacă-ți menții intenția de a te stabili în București. După părerea mea, ar fi o greșeală să părăsești Sibiul. Am aflat că locuiești *Pe subt Arini**; nu există loc mai liniștit pe lumea asta. Cît te invidiez!

Data viitoare am să-ți trimit o carte despre Bach, care, din cîte am aflat, îți place mult. Și mie. Cel puțin din punctul ăsta de vedere nu m-am schimbat. Gica mi-a scris din Moldova.

Vă sărut pe toți, Miluț

50

[Paris,] 1 oct. 1965

Dragă Relu,

Am primit cartea poștală din 23 Sept. și ilustrata din Moldova. Sunt fericit c-ați putut face o călătorie atît de interesantă. O să vă trimit, pe dată ce pot, un colet cu un costum și alte lucruri. Sunt de părere ca pe copii[39] să-i dea pe toți la școale profesionale, și pe Marietta. Studiile nu servesc la nimic. Liceul înseamnă timp pierdut. E mai important să știi o meserie decît să ai o diplomă, în toate țările, chiar și aici. Un pantofar cîștigă mai mult decît un scriitor. Prejudecățile vechi trebuiesc depășite. Ți-am scris probabil că *Précis de décomposition* va apărea într-o colecție de cărți de buzunar, așa încît voi putea fi citit de toți tîmpiții.

Te sărut pe tine și pe Leana.

Cu dragoste, Miluț

51

[Paris,] 18 nov. 1965

Dragă Relu,

Sînt de acord cu tine. Am întîlnit aici pe cineva și am discutat pe tema pensionării. Dar asta nu ajută la nimic. Cel mai bine ar fi să nu dai nici un fel de răspuns precis. Spune-le că aștepți instrucțiunile mele. — Gica face foarte rău că fumează; se omoară singură, prostește, tocmai acum cînd are răspunderi așa de mari. — Dacă-ți acceptă condițiile, poți să accepți și tu. În probleme de genul ăsta e bine să fii amabil și vag.

Din toată inima, Luț

52

[Paris,] 10 februarie 1966

Dragă Relu,

Am trimis pentru nevralgia facială niște medicamente, am uitat deja numele. — În ce privește Terramycine (un antibiotic), e foarte puternic și deci primejdios, căci distruge flora intestinală. Se ia numai în caz de infecție sau după intervenție chirurgicală, pentru a evita complicații, sau cînd este temperatură mare. Trebuie neapărat luat mult iaurt după fiece pastilă. A nu se întrebuința fără avizul unui specialist.

Din cînd în cînd îți mai trimit cărți. Am primit o scrisoare de la Sergiu Dan[40], nu e vorba de vreo publicare, cel puțin așa

am impresia. Singura carte ce-ar putea eventual apare ar fi *Lacrimi și sfinți*. Restul n-are nici un rost.

Te sărut pe tine și pe Leana și pe toți. Mai ai vești de la Milica?

Cu drag, Miluț

53

[Paris,] 19. II. 1966

Dragă Relu,

Am trimis pe adresa ta un colet în care se află un veston de *daim* foarte elegant, pe măsura ta, cred. Este puțin purtat și cam murdar, dar așa se poartă. A-l da la curățat e foarte scump și se strică pielea. S-ar putea ca taxele fiind mari pentru un astfel de articol, să depășească socotelile tale. Atunci refuză-l și-l trimite înapoi. Am pus expres puține lucruri în colet, ca să nu ai regretul de a renunța la el. Multe din cărțile expediate s-au pierdut. După cum ți-am scris, *Précis*-ul a apărut în format de buzunar. Am trimis trei exemplare, pentru tine, pentru Mama și pentru Gica. Sper că vor ajunge.

Te sărut pe tine, pe Leana și pe toți cu dragoste, Luț

54

[Paris,] 12 aprilie 1966

Dragă Relu,

Mulțumesc pentru urări și pentru fotografia din copilărie; îmi aduc bine aminte, a fost luată la vecini, la popa Dancăși. Sper cel puțin să nu mă înșel; cu bătrînețea, imaginile din copilărie devin din ce în ce mai precise. Mulțumește Leanei din partea noastră. Au fost foarte frumoase. Din păcate, n-am avut ceva interesant de trimis pentru voi toți. Vă voi trimite un alt colet mai tîrziu. Am expediat din nou un exemplar din *Précis*, pe adresa mamii. Poate va ajunge de data aceasta.

Vă sărut pe toți, Miluț

55

Paris, 20 mai 1966

Dragă Relu,

Ți-am trimis acum cîteva zile o carte; aș vrea să știu dacă ai primit-o, căci se pare că de acum încolo poșta nu va mai primi decît scrisori sau colete. Am un pardesiu destul de frumos, care mi-e mult prea mare: vrei să ți-l trimit acuma, sau numai la toamnă? V-am neglijat, pe Leana și pe tine; trebuie să înțelegeți însă că ceilalți sunt mai amărîți și că nu-i pot lăsa în situația în care se află.

Cu drag pentru amîndoi, Luț

56

Paris, 29 iunie 1966

Dragă Relu,

Am să-ți trimit pardesiul promis pe la 15 iulie, așa ca să-l poți primi către sfîrșitul lui august, cînd te întorci din vacanță. Sînt necăjit că mama e așa de rău. De nu s-ar mai frămînta atît! E aproape sigur că voi lipsi din Paris toată luna august. Faptul că Dima nu mi-a dat nici un semn de viață nu contează. Cu cît văd mai puțină lume, cu atîta e mai bine. Dacă se poate, nu da nimănui adresa mea.

Cu drag pentru amîndoi, Luț

57

[Paris,] 19 iulie 1966

Dragă Relu,

În pachetul trimis de curînd nu se află decît un pardesiu și o căptușeală. Dacă taxele ți se par prea mari, trimite-mi-l înapoi. Va sosi cu siguranță pînă la sfîrșitul lui august. Dacă pleci în concediu, aranjează să ți-l țină pînă te întorci. Eu o să lipsesc o lună: plec în Baleare, mai precis la Ibiza, o mică insulă, unde viața e cu mult mai ieftină decît aici. Tu ce planuri ai? Mă îngrijorează starea mamei. În orice caz, dovedește mult curaj.

Te sărut, Luț

58

Paris, 6 sept. 1966

Dragă Relu,

Ibiza, insula pe care mi-am petrecut vacanța (ca și anul trecut), este atît de încîntătoare, încît nu m-am putut smulge fără părere de rău. Nu cred să mai revin vara viitoare, fiindcă locul e deja prea cunoscut și turiștii, acest flagel al lumii moderne, l-au năpădit de tot. Este pur și simplu raiul pe pămînt, cu un... aeroport la mijloc. Și ce dacă! Am fost foarte fericit aici. N-am mai avut o vacanță așa de frumoasă de pe vremea Șantei. Trebuie să-ți mai spun că seminția asta iberică e plină de farmec și vorbește o limbă în alt chip expresivă decît italiana și franceza. Am făcut pînă acum șapte călătorii în peninsulă și încă nu am ajuns să mă satur. — Am să-ți mai trimit niște cărți. Una dintr-ale mele — *Histoire et Utopie*, o să apară în japoneză!

Cu drag, Luț

Tu unde te duci în vacanță?

59

[Paris,] 19 oct. 1966

Dragă Relu,

Oricît de mare mi-ar fi durerea, nu mă pot împiedica să mă gîndesc că, pentru mama, moartea[41] a fost o eliberare și chiar o rezolvare. Nu mai putea s-o ducă așa, într-o tulburare continuă, morală și fizică deopotrivă. Ieri chiar, înainte de a veni telegrama ta, am primit o scrisoare de la ea, în care se plîngea de o melancolie insuportabilă. Mi-a fost teamă de un nou atac cu urmări dezagreabile. Ar fi fost pentru ea, în cazul în care și-ar fi păstrat luciditatea, ca și pentru noi și mai ales pentru voi — o încercare din cele mai cumplite. Nu te lăsa doborît de tristețe. Mama a fost o ființă admirabilă. Asta pentru noi e o consolare. — Scrie-mi cît ai cheltuit cu înmormîntarea. Natural, voi contribui și eu. — *Căci viața pămînteanului este umbră și vis**. Mi-aduc aminte de cuvintele astea pline de înțelepciune care se rostesc, cred, la parastas. Ele spun totul.

Te îmbrățișez, Miluț

60

[Paris,] 25 oct. 1966

Dragă Relu,

Tocmai am primit cartea poștală de la tine, cea din 21 oct. Sînt nemîngîiat că n-am putut s-o revăd pe mama. Știam că nu mai are mult; la drept vorbind, mă așteptam în fiecare zi să primesc cumplita veste. — În același timp, mă întreb ce rost ar mai fi avut s-o revăd, după atîția ani de despărțire. Poate că, întîlnindu-ne pe stradă, nici nu ne-am fi recunoscut! N-aș fi putut face această călătorie, la care m-am gîndit cu adevărat o clipă, fără o strîngere de inimă. Simt ca și tine un gol uriaș. Mama a fost o ființă deosebită. Era într-adevăr *cineva**. Mi-e foarte greu să mi-o închipui bătrînă. Cu ea, piere pentru totdeauna o parte din viața noastră.

Te sărut, Miluț

Caută s-o convingi pe Gica să nu se lase doborîtă de tristețe.

61

[Paris,] 2 nov. 1966

Dragă Relu,

Ai făcut bine că mi-ai telefonat. Ce idee ciudată și la Bucur! De parcă n-aș fi știut că mama e grav bolnavă! Cît despre cameră, sînt foarte supărat. E inadmisibil și de neconceput. Două familii în aceeași încăpere! Aș vrea să scriu un protest pe chestia asta, dar nu știu cui să-l adresez. De altfel, e și inutil. Trebuie să avem curajul de a ne rupe din rădăcini. Ajunge suferința de a fi om! — Ceea ce-mi scrii despre Gica mă necăjește foarte mult. Mă tem că starea ei e realmente îngrijorătoare[42]. De altfel, cred că-și dă seama și ea. Pericolul e mare. Nu știu în ce măsură putem spera să-și revină, cu o fire ca a ei. Mă întreb ce vor deveni copiii ăștia. Și apoi, ce idee să-i țină la școală! Dac-am înțeles bine, Marietta merge la liceu. N-ar fi fost oare mai bine să fie dată la o școală profesională?

Te sărut, Miluț

62

[Paris,] 24 nov. 1966

Dragă Relu,

S-ar părea că Destinul ne stă împotrivă. Știam că Gica e rău, dar n-aș fi crezut ca deznodămîntul să vină așa de repede. Ce o să se întîmple cu copiii? Am să-i ajut. Cît am să pot. — După părerea mea era atinsă de tuberculoză. Caută să-l mîngîi pe Nuțu; trebuie că-i zdrobit. E o lovitură cumplită pentru noi toți. Mă conving tot mai mult că Milica ar trebui să o ia pe Marietta. Scrie-mi. Nu te lăsa copleșit de această nouă nenorocire. În ce mă privește, am un chef nebun de lucru, ca să mă sustrag amărăciunii.

Te îmbrățișez, Luț

63

[Paris,] 9 dec. 1966

Dragă Relu,

Nu pot să nu mă gîndesc la existența scurtă și zbuciumată de care-a avut parte Gica. De fapt, ea a fost întotdeauna nefericită, mai întîi prin firea ei și apoi datorită împrejurărilor vieții. Singurul ei noroc pe lume a fost că n-a trebuit să se chinuiască prea mult. Ca și mama, a avut privilegiul unei morți fulgerătoare.

Se înțelege că-l voi ajuta pe Nuțu și pe copii. Întrucît situația mea e departe de a fi înfloritoare, am făcut apel la cîteva cunoștințe mai cu dare de mînă. Pentru moment nu sînt deci probleme. Mai departe, om trăi și-om vedea. Dacă Milica ar vrea s-o ia la ea pe Marietta, ar fi un lucru foarte bun. Sînt pe drum pachete pentru toată lumea. Tu ai să primești unul numai după sărbători; a trebuit să mă ocup mai întîi de copii. — Care este de fapt prenumele lui Țucu? Am tot uitat să-l întreb. Trebuie neapărat să știu.

Te sărut, Miluț

64

[Paris,] 13 dec. 1966

Dragă Relu,

Am trimis astăzi un pachet cu o fustă pentru Leana și un costum ca și nou pentru tine. Sper că n-o să aveți prea mult de plătit pentru ele. Voi face tot ce pot ca, măcar pentru moment, copiii să nu ducă lipsă de nimic. O să fac un stoc de haine. Oamenii de aici sînt cîteodată înțelegători, chiar generoși. — Trebuie să depășim cu toții necazul ăsta. Citește-l pe Marc Aureliu — e cea mai bună consolare. De asemenea, caută să fii drăguț cu Nuțu: soarta nu l-a cruțat nici un pic. Adevărul e că familia noastră nu prea are motive de mîndrie... dar nu vreau să mă gîndesc prea mult la asta.

Pentru că nu vă pot ura Sărbători fericite, vă sărut pe toți,

Miluț

65

Paris, 17 ian. 1967

Dragă Relu,

Nuțu mi-a scris că declarația mea este absolut necesară pentru stabilirea succesiunii. Ți-o expediez deci, cu mare întîrziere. Am sperat că n-o să mai fie nevoie sau că măcar o s-o găsiți pe cea de acum nouă ani.

Ai primit pachetul? O să-ți mai trimit și altele; pe viitor mă voi gîndi mai des la tine. Sper că Nuțu și copiii reușesc să se descurce pentru moment.

Malraux-ul pe care mi l-ai cerut costă prea mult în ediție obișnuită și, de fapt, sînt sigur că s-ar pierde pe drum... În ediție de buzunar este practic de nefolosit, avînd litera prea mică. Nu l-am citit, dar știu că e pretențios, confuz și, de fapt, ilizibil.

Te sărut, Miluț

66

[Paris,] 21 ian. 1967

Dragă Relu,

Am trimis azi-dimineață declarația în românește. V-am trecut ca moștenitori pe tine și pe Țucu, împreună cu copiii. Nu știam că și Nuțu *trebuia să figureze de asemenea. Spune-i să-mi ierte omisiunea, însă n-am descifrat bine textul trimis.** De altminteri, această omisiune nu contează, juridic totul e clar.

Sper că vei primi în curînd un mic pachet, cu o cămașă de nylon, un pulover și două batiste pentru veston; al doilea pulover e pentru Leana. Eu nu fac nimic deosebit. Nu am nici un chef de lucru. M-a cuprins o lene ancestrală (întotdeauna trebuie să existe o scuză). Ca să scrii ai nevoie de un minimum de convingeri, or, în momentul de față, eu n-am aproape nici una...

Te sărut, Miluț

67

[Paris,] 3 febr. 1967

Dragă Relu,

Imaginile cu Sibiul mi-au făcut mare plăcere și-ți mulțumesc foarte mult că mi le-ai trimis. Dacă se întîmplă să dai peste cartea lui Păcală despre Rășinari[43], cumpăr-o imediat, oricît ar costa. Cu cît îmbătrînim, copilăria capătă contururi tot mai limpezi.

Cartea lui Jung nu e bună. Îmi amintesc c-am răsfoit-o acum cîțiva ani fără să găsesc în ea nimic interesant.

La noi este o iarnă neobișnuit de blîndă, cu care mă obișnuiesc foarte greu. Îmi lipsește zăpada — zăpada și atîtea altele.

Te îmbrățișez, Miluț

Ți-am trimis *Match, Les Lettres françaises, La Quinzaine littéraire...*

68

Paris, 6 martie 1967

Dragă Relu,

Sînt fericit că ai găsit cartea lui Păcală. Sper s-o primesc curînd (expediaz-o recomandat, altfel se poate rătăci). Să-mi spui și cît a costat, țin mult la asta, măcar din curiozitate. Cele cîteva zile petrecute în Savoie mi-au făcut tare bine. Deși, la drept vorbind, un bine efemer. Fiindcă aici, unde viața e un adevărat infern, sînt mai întotdeauna prost dispus. Cînd mă gîndesc cîteodată la Parcul din Sibiu, am senzația că am fugit din paradis. — Am niște lucruri să-ți trimit, mai ales un costum absolut nou, dar o las pentru mai tîrziu, spre primăvară.

Pentru voi doi — cu dragoste, Luț

69

[Paris,] 8 martie 1967

Dragă Relu,

Chiar astăzi ți-am expediat, direct la Brașov, cele două cărți cerute. Sper că vor ajunge. Scrie-i lui Munteanu și spune-i că sînt cadou. În orice caz, nu accepta bani. Nu cred să fie de găsit un profesor care să țină o corespondență susținută cu cineva din țară. Poate doar cu un prealabil contact personal. — Și eu mă gîndesc adesea la Zaprațan. Era într-adevăr un om extraordinar și un prieten greu de uitat. Avea ceva genial în el, fără îndoială. Într-un fel, cred că-i mai bine că n-a făcut nimic în viață. Numai mediocrii se realizează.

Cu drag, Miluț

70

[Paris,] 21 martie 1967

Dragă Relu,

Mare bucurie mi-ai făcut trimițîndu-mi cartea lui Păcală, care m-a cufundat dintr-o dată în copilărie. E ca și cum aș fi făcut un tur prin Rășinari, cu tot cu Prislop, desigur. Ar fi trebuit să păstrezi acest exemplar care aparține familiei și să-mi trimiți mie altul. În sfîrșit, o să ți-l dau înapoi cîndva. Parcurgînd paginile astea, am înțeles că sînt bătrîn. Acum cincizeci de ani alergam pe ulițele astea. Cîte amintiri îmi trezește, apoi, chipul unchiului, Învățătorul. Era un tip nervos, iute la mînie, sever. Cred chiar că-mi amintesc de ziua cînd a murit. *Bocetele** sînt extraordinare, au un grăunte de umor pe care nu-l bănuiam pînă acum. *Îți mulțumesc** pentru cartea lui Blaga, ca și pentru ilustratele cu Sibiul. Datorită ție, mă întorc la anii *de altădată**.

*Cu dragoste**, Miluț

71

[Paris,] 28 martie 1967

Dragă Relu,

Îți mulțumesc pentru ilustrata cu Păltinișul. N-am fost niciodată acolo iarna. Este unul dintre locurile din țară pe care aș vrea să le revăd cîndva. Și mai ales Șanta! Ar trebui cumpărată casa aceea, așa părăsită și pustiită cum e. Mi-aș putea sfîrși zilele acolo. Un refugiu ideal. Mă gîndesc la Traian, ciobanul de la stîna unde mergeam după brînză. Cel din urmă cioban îmi pare azi de preferat oricărui intelectual parizian. Iată la ce concluzii ajungi în Occident. — Am trimis azi un pachet cu o rochie pentru Leana și un costum pentru tine. În foarte bună stare! — Încă o dată, îți mulțumesc pentru *Păcală*, e o lectură pasionantă. A primit Munteanu cărțile?

I-am trimis și lui Tilică un medicament. Nu mi-a răspuns.

*Cu drag**, Miluț

72

Paris, 10 aprilie 1967

Dragă Relu,

Îmi aduc foarte bine aminte de *Căsoaie**, dar foarte puțin de Muzeul de istorie naturală. Memoria mea, intactă în tot ce privește Rășinariul, mă trădează adesea cînd e vorba de Sibiu. Cu vîrsta, copilăria învie tot mai mult, în detrimentul adolescenței și a tot ce a urmat. — A primit Munteanu cărțile? Am impresia că nu. De data asta chiar că-mi vine să fac reclamație. Dacă ai vreun răspuns de la Brașov, scrie-mi ca să știu ce să fac.

*Cu toată dragostea**, Miluț

Din ilustratele voastre încep să cunosc și eu Sibiul. Cu prietenie. Toate cele bune,

Simone [Boué]

73

Paris, 8 mai 1967

Dragă Relu,

Am făcut o reclamație, cu toate că-i degeaba. Știu eu unde s-au pierdut cărțile. Pe viitor am să refuz absolut totul. Ce e cu tine? Ce mai faci? Te simt mai degrabă sumbru. Ce se întîmplă? Nu trebuie să iei lucrurile prea în serios. A ne face sînge rău din orice: asta e o specialitate a familiei noastre. Cea mai mare nenorocire în viață e să te atașezi de oameni. Budismul, care te învață cum să te detașezi, îmi pare cea mai adevărată, cea mai profundă religie.

Cu drag al tău, Luț

Nu știu alte cuvinte românești — decît *înjurături** — așa că vă trimit cele mai prietenești gînduri în franțuzește,

Simone

74

Paris, 22 mai 1967

Dragă Relu,

Am primit cele două cărți poștale de la tine. Pînă la urmă, cred c-ai făcut bine că ai plecat. Orice căsătorie este un eșec. O aventură pe care eu unul n-am înțeles-o niciodată. Uită ce-a fost. Nu e cazul să te frămînți pentru atîta lucru. Înțeleptul nu-și ia niciodată viața în serios, nici pe-a lui, nici pe-a altora. — O să-ți trimit *L'homme révolté*, de îndată ce voi găsi o ediție nu prea scumpă. Mai sînt cireșe la Trăinei?

Vă sărut pe toți cu drag, Miluț

75

Paris, 28 mai 1967

Dragă Relu,

Mulțumesc pentru splendidele imagini din Rășinari. Seamănă puțin cu Vosgii. Ulița spre Trăinei — Ștează, cu Cetățuia în fundal, am iubit-o cel mai mult. O să revăd oare vreodată toate locurile astea? Poate. O amintire vie se leagă de Rîul Sadului. Nu pot uita epitaful scris pe o cruce de lemn năpădită de ierburi: *Viața-i speranță, moartea-i uitare**. Această sfîșietoare banalitate am citit-o într-o dimineață frumoasă, în mijlocul celui mai uitat dintre cimitire. — Nu fac nimic ca lumea; la Paris e imposibil de lucrat.

Cu drag, Luț

76

Paris, 9 iunie 1967

Dragă Relu,

Ți-am trimis *L'Homme révolté* a lui Camus. Sper să-ți ajungă. Căprariu[44] se ocupă de o revistă la Cluj (*Tribuna*). Zice c-ar putea face ceva pentru voi (cameră sau, eventual, apartament). Din păcate, nu sînt decît promisiuni fără acoperire. Românii noștri — îi știi. Îi știu și eu fiindcă toți migrează spre Parisul ăsta blestemat. Pierd un timp enorm în conversații inutile, care mă obosesc și mă împiedică să lucrez. De-aș avea bani, aș pleca să locuiesc undeva în provincie. Sînt sătul pînă peste cap de viața pe care-o duc. În fine, fiecare cu necazurile lui.

Cu toată dragostea, Miluț

77

[Paris,] 29 iunie 1967

Nu e deloc sigur că voi fi în Paris la sfîrșitul lui iulie. Am de făcut o traducere împreună cu cineva care locuiește în provincie. De aceea voi fi mult plecat. Poate să telefoneze la Medicis 27-68. — Ar trebui să aranjezi să mergi totuși în concediu. Ar fi bine la mare. Cel mai potrivit este în septembrie, după părerea mea, cînd e mai puțină lume.

Vă sărut pe toți, Miluț

Într-adevăr, sînt *unzufrieden*[45], dar așa am fost de cînd mă știu, ăsta-i un rău de care am suferit toți în familia noastră atît de tulburată și neliniștită.

78

Paris, 3 iulie 1967

Dragă Relu,

Ar trebui totuși să-ți iei o vacanță, fie și la Rășinari. Rochiile sînt de la mai multe cucoane, destul de bogate. Mai greu e să găsesc îmbrăcăminte pentru copii. Ți-am expediat *L'Homme révolté*, dar mi-a fost returnat. — 10 ani de la moartea tatei! Mai bine să nu ne mai gîndim la astfel de lucruri. — Din fericire, avem cu toții destule necazuri și tot atîtea false probleme. A primit Nuțu medicamentul?

Vă îmbrățișez pe toți, Luț

79

[Paris,] 30 iulie 1967

Dragă Relu,

Ți-am trimis medicamente pentru stomac: Caved, și încă două. Trebuie să faci o cură. Te-a văzut vreun doctor? Eu am avut o gastrită acum zece ani și de atunci țin regim. Te sfătuiesc să renunți la cafea și la alcool (țuica și celelalte, chiar și vinul). Camus mi-a fost din nou returnat. Plec pentru trei săptămîni. Caută să-ți iei și tu vacanță. Nu-ți neglija sănătatea.

Te sărut, Miluț

Cartea atît de încîntătoare pe care mi-ați trimis-o m-a emoționat teribil. Florile acestea pe fundalul unui munte sau al unei mări — poate că le voi vedea cîndva pe viu. Vă mulțumesc de mii de ori și vă trimit toată prietenia mea. *Noroc**.

Simone

80

Dieppe, 15 august 1967

Dragă Relu,

Mă aflu de două săptămîni într-un apartament împrumutat de un prieten, la mare. Din păcate, vremea e foarte rea și plaja pustie. Voi pleca pentru o săptămînă la Londra, după care mă întorc la Paris, unde am mult de lucru. Trebuie să scriu un lung articol pe o temă oarecum sinistră și mi-e imposibil să-l fac aici. Te-ai hotărît să pleci undeva? Ce face Nuțu? dar copiii? Pachetul a sosit? M-aș bucura să găsesc un rînd de la tine la întoarcere.

Vă sărut pe toți, Luț

81

Paris, 9 sept. 1967

Dragă Relu,

Am primit cărțile poștale. Rochiile trimise provin de la mai multe prietene destul de bogate. Deci — fără remușcări. Nu m-au costat nimic. Am călătorit mult în vara asta. Londra, unde mai fusesem (e deja a patra oară că merg acolo), mi-a plăcut mult. Pentru mine viața la Paris e din ce în ce mai grea: prea multe vizite. Nu știu ce e de făcut în problema asta. Ar trebui să am o casă la țară. — Nuțu a primit medicamentul? (a doua cutie) — se simte mai bine? Ce fac copiii? Dar Milica? Am trimis diferite reviste: au ajuns oare? Trebuie neapărat să pleci în vacanță. E absolut necesar.

Vă sărut pe toți, Miluț

82

Paris, 10 oct. 1967

Dragă Relu,

Nu ți-am mai scris de mult. În ultima carte poștală ziceai că urmează să mergi la București. Ai fost? Dacă da, l-ai văzut pe Petrică[46], prietenul meu genial, pe care-l cunoștea foarte bine și Zaprațan? Sînt copleșit în continuare de valul de compatrioți, dar m-am decis să cam retez aceste vizite indiscrete. Am terminat un articol, cam frivol, despre... sinucidere. Trebuie să mai scriu unul despre... vid. Fiecare cu obsesiile lui. Mai știți ceva de Milica?

Ce planuri ai? Te sărut, Luț

83

Paris, 17 oct. 1967

Dragă Relu,

E un an de cînd a murit mama! Mi se pare că a trecut atît de mult de atunci! După o vreme, totul devine ireal, chiar și amintirea unei ființe iubite. Cu toate astea, mă gîndesc adesea la mama noastră, la ceea ce avea ea excepțional, la vioiciunea și (de ce nu?) orgoliul ei, dar, mai ales, la deliciul și otrava melancoliei pe care ne-a transmis-o și nouă. Ai fost la Rășinari? Caută să nu te gîndești prea mult la cele ce-am pierdut. Ai fost în concediu?

Scrie-mi. Cu drag, Luț

84

[Paris,] 31 oct.1967

Dragă Relu,

Păcat că n-ai fost să-l vezi pe Petrică — într-un fel e omul cel mai extraordinar din cîți am cunoscut. În curînd s-ar putea să te viziteze Schileru[47], critic de artă. Este *un evreu binevoitor** și i-ar face plăcere să stea de vorbă și cu Nuțu. Hainele nu sînt din partea Simonei, ci din partea unei doamne destul de bogate și mică de statură, în vreme ce Simone e mai degrabă înaltă. Va trebui să-ți impui o viziune mai senină asupra lucrurilor și să uiți trecutul. Nu merită să te frămînți din cauza unuia sau a altuia. Milica mai este dispusă s-o ia pe fată? Îmi mențin părerea c-ar fi cea mai bună formulă.

Te sărut, Luț

85

Paris, 10 nov. 1967

Dragă Relu,

Am primit cele două cărți poștale de la tine. Eu n-am de gînd să mai trimit încă o dată cele două cărți pentru Munteanu. E imposibil. Nu sînt bancher. Zilnic mi se scrie de acolo — unul vrea medicamente, altul nu știu ce informații sau, dacă nu, cărți. M-am săturat pînă peste cap. — Răspunsul negativ în ce-o privește pe Marietta m-a întors pe dos. Nu trebuie cedat. I-ai spus lui G. Bălan[48] de toată povestea asta? Am vorbit deunăzi despre asta cu cineva care mi-a promis să încerce ceva, dar nu contez prea mult. Oricum, trebuie încercat pe lîngă prietenii noștri. Îți mulțumesc pentru textul lui C. Noica. De altfel, mi-a trimis și el cîteva producții recente, în genul lui.

Te îmbrățișez, Miluț

86

Paris, 23 nov. 1967

Dragă Relu,

Boala Milicăi (sper că nu e ceva grav) este într-adevăr o mare nenorocire. Acuma nu mai avem nici o șansă de-a o mai plasa pe Marietta undeva. În familia noastră *nenorocul** nu e vorbă goală, ci lucrul cel mai concret cu putință. Nu știu ce se va alege de acești copii, dar mi-e absolut peste putință să-i mai ajut în felul în care am făcut-o pînă acum. Situația mea financiară este absolut nesigură, ca să nu zic proastă.

Ți-am trimis un pachet în care se găsesc, în destul de bună stare, un taior, o fustă și o rochie. — M-am decis: refuz să-mi mai întîlnesc compatrioții. M-am săturat! Am luat această hotărîre și o să mă țin de ea. Nu-mi mai trimite articolele lui Noica, mi le trimite el.

Te sărut, Luț

87

[Paris,] 23 dec. 1967

Dragă Relu,

Dacă știu *Variațiunile Goldberg*! Le-am ascultat de patru sau cinci ori în viață și mi-ar plăcea să le ascult la infinit. *Arta Fugii* e, de asemenea, foarte frumoasă. Vreme de cîțiva ani m-am îndepărtat de muzică; revin acum la ea, cu aceeași fervoare de altădată. — La începutul lui octombrie, am încredințat un pardesiu unui compatriot aflat în trecere pe-aici și care zicea că pleacă spre voi peste o săptămînă: omul e și acum aici și, de atunci, umblă îmbrăcat cu pardesiul! Ah! ce oameni! Mai dădusem cuiva o pereche de pantofi noi, din piele de căprioară. Ce să mai vorbim! Cîte nu s-au dus pe apa Sîmbetei!

Cum îi mai este Milicăi? Mai bine? Trebuie să pregătesc o prefață la scrierile lui Valéry despre Leonardo, Poe, Mallarmé, pentru o editură americană. O muncă, altminteri destul de bine plătită, care mă plictisește, fiindcă Valéry aparține entuziasmelor mele defuncte.

*La mulți ani la toți, cu drag** Miluț

88

Paris, 10 ian. 1968

Dragă Relu,

Mulțumesc pentru fotografii. Ce noroc de voi că aveți zăpadă! Aici, cînd se întîmplă să ningă, nu durează mai mult de cîteva ore. Trixi[49] e simpatică, nu? Sînt bucuros să aflu că ai înnodat relații cu oameni *bine*. Dinu[50] e cineva, orice s-ar spune. Și ce curaj, să te relansezi în filozofie după atîția ani de singurătate! Îți pun azi la poștă un pachet cu îmbrăcăminte de vară, din bumbac (nimic din lînă) din păcate — de damă! Mi le-a dat o doamnă destul de bogată. — Încă o dată mulțumesc pentru fotografii, care m-au impresionat foarte mult. I-am trimis lui Trixi ziare englezești.

Cu drag, Miluț

89

Paris, 2 febr. 1968

Dragă Relu,

Sînt furios din cauza articolului lui Căprariu[51]. Indiscrețiile lui sînt de neiertat. Am primit deja mai multe scrisori indignate. Acest domn mi-a fost trimis de Comarnescu. N-am să mai primesc nici un ziarist. Ce porcărie!

Să nu-ți pese pentru nimic din ce e de îmbrăcat din pachet. Le-am primit. Tot n-am scris textul despre Valéry. „Literatura" mă interesează așa de puțin! Și apoi, e plictisitor să scrii despre un autor pe care l-ai „depășit"!

Te îmbrățișez, Luț

Aici, iarna e-n continuare foarte blîndă. Ceea ce nu priește deloc reumatismelor mele.

90

Paris, 1 martie 1968

Dragă Relu,

Mulțumesc pentru fotografii. Mă bucur să văd că *Spinarea Cîinelui** a rămas neschimbată, în timp ce atîtea alte lucruri au suferit modificări atît de deplorabile și totale. Am impresia că pachetul trimis copiilor n-a sosit încă. Cu toate astea, l-am expediat o dată cu al tău. Am terminat articolul-prefață la Valéry. Nu sînt mulțumit, dar ajunge dacă sînt mulțumiți cei care mi l-au solicitat! „Literatura" mă interesează tot mai puțin. Nenorocirea face că nu poți cîștiga un ban decît scriind despre alții, făcînd această scîrboasă meserie de critic literar.

Scrie-mi. Te sărut, Luț

91

Paris, 19 martie 1968

Dragă Relu,

Ai făcut bine că nu mi-ai telefonat. Emoțiile trebuie evitate! Destul că există atîtea pe care nu le putem evita... Am constatat cu mare uimire că muzeul Brukenthal este cel mai vechi muzeu *românesc* și că, în istoria Sibiului, nu e nicăieri vorba de sași etc. Sînt absolut scandalizat și aș vrea să comunici sentimentele mele unui sas important. Totul are o limită! Nimeni nu are dreptul să-și bată joc de acești oameni, chiar dacă, în trecut, s-au arătat așa de puțin iubitori față de noi.

Te sărut, Luț

Mulțumesc pentru eșarfă. Cu prietenie,

Simone

92

Paris, 19 aprilie 1968

Dragă Relu,

Îți mulțumesc pentru urările de ziua mea. Am ajuns la o vîrstă ridicol de înaintată. E jenant să aparții generației „vîrstnice". Dar mai bine să nu mai vorbim. *La Tentation d'exister* — cea mai bună dintre cărțile mele, cred — a apărut în America într-o traducere destul de bună, dar din păcate la o editură de mîna a treia. Eșec garantat. — Textul meu despre Valéry a fost refuzat, ca fiind, se pare, prea agresiv și chiar nedrept. Recunosc că nu l-am menajat pe marele personaj, dar n-am putut rezista niciodată ispitei de-a fi ingrat cu cei pe care i-am admirat odată. Povestea asta cu articolul refuzat mi-a creat multe complicații, despre care prefer să nu vorbesc.

Ce faci în vacanța de Paști? Mă gîndesc la *Rusaliile** de altădată, cînd cîntam toți laolaltă.

Cu drag, Luț

93

Paris, 16 mai 1968

Dragă Relu,

Mulțumesc pentru *fluier**, cu care mă exersez în postura de *cioban** improvizat. Am trimis două pachete: unul pentru tine, altul pentru Nuțu. *La Tentation d'exister* a apărut de curînd în America într-o traducere destul de bună, dar în condiții care exclud „succesul", fiind vorba de o editură foarte mică. În perioada asta văd întotdeauna foarte multă lume — ceea ce pentru mine e un adevărat chin. N-am îndrăznit s-o rog pe Rica — deși e foarte drăguță — să aducă haine. Scrie-mi, n-am primit nimic de la tine de multă vreme.

Te sărut, Luț

94

Paris, 11 iunie 1968

Dragă Relu,

Cu evenimentele astea[53], n-am primit nici un semn nici de la tine, nici de la Nuțu. Sper să am ceva vești peste cîteva zile, cînd probabil poșta o să meargă normal. Am prevăzut deja cu mult înainte tot ce se petrece acum aici. Cînd un popor *s-a săturat de bine**, nu mai e nimic de făcut. Bunăstarea naște mai degrabă revoluții decît mizeria. — Ce planuri ai pentru vară? Eu voi merge probabil la prieteni. Ce mai fac copiii? dar Nuțu? — Inutil să-ți mai spun că n-am făcut mai nimic în ultima vreme. Dar am citit și recitit zdravăn, mai ales istorici vechi.

Scrie-mi. Vă sărut pe toți, Luț

95

[Paris,] 1 iulie 1968

Dragă Relu,

Am primit cele trei cărți poștale. Nu-mi mai aduc deloc aminte pe unde vine Sîmbăta. Și nici dacă am fost vreodată acolo. Compatrioții noștri au luat din nou cu asalt drumul Parisului — ceea ce mă deranjează enorm.

Am avut o lună de liniște — dacă pot să spun așa — adică fără vizite. E multă vreme de cînd n-am plecat din oraș. În august merg la niște amici. Ai primit *Match*-ul? I-am trimis o carte poștală lui Nuțu. Mi-a scris că n-a primit nimic de la mine de multă vreme.

Te îmbrățișez, Luț

96

Paris, 18 iulie 1968

Dragă Relu,

Sigur că-mi aduc aminte de Cornel și Măriuca, și încă foarte bine. Transmite-le toate cele bune. Cum ți-am scris și altă dată, cu vîrsta îți aduci aminte mai degrabă de copilărie decît de alte perioade ale vieții, ceea ce mai cu seamă în cazul meu, e foarte adevărat. Ți-am trimis niște cărți: le-ai primit? Plec pentru două săptămîni în vacanță la niște prieteni care au o grădină mare. Ce-a fost aici în primăvară poate foarte bine să reînceapă în toamnă, cînd se deschid cursurile universitare. O revoluție avortată nu se încheie niciodată.

Te îmbrățișez, Luț

Sper că pleci și tu în vacanță. Este o amăgire absolut necesară.

97

[Paris,] 25 iulie 1968

Dragă Relu,

Ochelarii costă două sute de franci, adică ceva mai mult de o mie de lei. Trebuie să-mi trimiți o rețetă făcută de un oculist. Altfel pachetul se poate pierde. În august, aici aproape totul e închis, așa că trebuie să lăsăm pentru septembrie. Un oculist din Sibiu ar putea să-ți copieze rețeta de la specialistul care te-a văzut. Eu plec pe 5 august pentru cincisprezece zile la niște prieteni; voi pleca din nou, probabil, în septembrie. Tu ce planuri ai pentru vară? Cartea mea din America are oarecare succes. La Paris sînt *uitat*. Nu cred că e cazul să-mi trimiți genealogia aia…

Te sărut *cu drag**, Luț

98

[Paris,] 3 august 1968

Dragă Relu,

Eu am smuls paginile din La Rochefoucauld. Plec pentru zece zile și nu mă întorc la Paris decît pentru a pleca spre Dieppe. Dacă Isarie nu dă nici un semn de viață pînă la 1 septembrie, voi face demersuri pe lîngă directorul școlii. E incredibil. Poate-ar putea merge Rica la el, să-l someze să-i dea înapoi ceea ce nu-i aparține. Pleacă și tu undeva; s-ar părea că schimbarea e foarte necesară firilor înclinate spre gînduri negre.

Te sărut *cu drag**, Luț

99

Paris, 16 august 1968

Dragă Relu,

Am fost zece zile la țară unde am lucrat pămîntul. Nu mai cred decît în munca fizică, cu brațele. Întoarcerea la origini! Petrică a făcut foarte rău că nu ți-a dat nici un semn. I-am trimis anul trecut cîte ceva, cît să supraviețuiască o lună, două, dar n-am putut să continui. Pe urmă, el mi-a trimis un individ pe care n-am vrut să-l primesc. Probabil că asta l-a supărat. Totuși, nu pot să i-o iert, nici lui, nici doamnei Manta. Plec pentru o săptămînă la Dieppe, tot la niște prieteni. Scrie-mi cît de des.

Te sărut, Luț

100

Paris, 3 sept. 1968

Dragă Relu,

După două săptămîni superbe la Dieppe, iată-mă din nou aici, unde am de înfruntat oamenii. Coșmarul reîncepe vasăzică. Celălalt coșmar, la care făceai aluzie în ultima scrisoare, s-a mai îndepărtat. Cel puțin pentru moment. Greșești că nu pleci în vacanță. Am să mă ocup mai încolo de ochelarii tăi. Gallimard, editorul, mi-a trimis o vedere din Sibiu, unde a fost în august.

Te sărut, Luț

101

[Paris,] 26 sept. 1968

Dragă Relu,

Ți-am trimis acum o lună patru cărți interesante. Am impresia că s-au pierdut — mereu aceeași poveste. Timp de cîteva zile am mers pe jos prin sudul Franței: în medie, 30 km pe zi. Mersul pe jos — și munca fizică! — sînt singurele lucruri care mă mai bucură pe lumea asta. Isarie e un mizerabil: m-a înșelat, ca atîția alții. Scrie-i Ricăi să vorbească ea cu el.

Cu dragoste, Luț

102

Paris, 21 oct. 1968

Dragă Relu,

Îți mulțumesc pentru *traistă**. Am făcut tot ce-am putut pentru cel care mi-a adus-o, fiindcă nu-i sosise încă viza. Sper să se poarte mai bine la întoarcere decît individul de la Timișoara, căruia, în treacăt fie zis, i-am trimis vreo două vorbe pentru care o să mă țină minte. Ai primit *Preuves* și *Nouvel Observateur*? Dar cartea despre Goethe? Unde stai acum cu casa? Mi-am făcut ceva dușmani printre compatrioții noștri pentru că am refuzat să-i primesc. Mi-ajunge.

Cu drag, al tău, Luț

Și eu mulțumesc pentru splendida pernuță pe care Luț o numește *traistă**: îmi place grozav modelul. Cu drag. *Noroc**,

Simone

103

Paris, 7 nov. 1968

Dragă Relu,

Sînt bucuros că ți-ai găsit în sfîrșit o cameră. Nici nu știu cum de ai putut suporta doi ani atîția inși pe lîngă tine. Ce idee la Nuțu să-și cumpere televizor! Asta e iadul. — Dacă dormi prost, te sfătuiesc să faci exerciții de respirație înainte de culcare: în picioare, faci mișcările înotului! Continui mișcarea asta a brațelor pînă ce simți un fel de apăsare în cap. Alt sfat: nu citi în pat. Eu m-am obișnuit să fac o plimbare în fiecare seară, cu un ceas înainte de culcare. În sfîrșit: ia cît mai puține somnifere. Eu am abuzat de ele la tinerețe și ăsta a fost dezastrul vieții mele.

Al tău, E.C.

104

[Paris,] 27 nov. 1968

Dragă Relu,

Mă bucur că ai o cameră mare. A mea nu e mai răsărită ca o cușcă, dar asta o face ușor de încălzit. S-a întors persoana cu *traista**? Mi-a promis că-mi scrie și n-a făcut-o. L-am ajutat. Îmi datorează cinci sute de franci. Sper să fie corect și să ți-i dea. Fii hotărît și foarte energic, spune-i că pot să-i fac o groază de neplăceri dacă vreau. Cred că ai fi putut obține ambele camere.

Sînt fericit că locuiești la niște oameni așa de drăguți. Milica mai e la Sibiu? Transmite-i toată dragostea mea prietenească. Deci Bălan e singurul dintre „vizitatorii" mei care te-a ajutat. Vrei să știi de ce? Pentru că e evreu. Aici e marele lui atu, superioritatea pe care o dobîndește spontan față de *românii „neaoși"**, care nu sînt decît *vorbe goale**.

Al tău, Luț

105

[Paris,] 12 dec. 1968

Dragă Relu,

Mă întrebi ce scriu acum. Ca să-ți spun adevărul, mi-am pierdut gustul de a scrie, mai precis — de a publica. Scriu pentru mine, cu ideea de a aduna mai tîrziu aceste însemnări în aparență fără legătură, dar destul de omogene de fapt. Peste cîteva zile îmi va apărea într-o revistă de studii mistice (!) ultimul capitol din cartea programată la primăvară, *Le Mauvais Démiurge*. De fapt, acesta nu e un titlu, ci un program...

Mă bucur că te-ai liniștit în sfîrșit. Cum o mai duc cu banii Nuțu și Țucu? Se descurcă? Aș vrea să pot face ceva pentru copii, dar am și eu la rîndu-mi greutăți. De ce nu urmează Marietta o școală profesională?

Al tău, Luț

106

[Paris,] 24 dec. 1968

Dragă Relu,

Deocamdată nu am decît un dicționar francez-grec. Îl vrei? Ca să găsesc unul greco-francez va trebui să aștept o ocazie, fiindcă unul nou costă foarte mult. Tabloul pe care îl faci familiei este foarte real. Mă tem ca Marietta să n-o ia razna. Dacă a moștenit temperamentul maică-sii, ne putem aștepta la orice. E limpede că nu pot face nimic pentru ei, decît să le mai trimit cîte ceva din cînd în cînd. Există familii menite să dispară. Ceea ce, în fond, n-are nici o importanță, este un fenomen natural și totodată fatal. Ce nebunie să cumperi un televizor. Nu-l înțeleg pe Nuțu. Ai reușit să te instalezi? Ți-ai terminat treburile? Simone și cu mine vă urăm toate cele bune. *La mulți ani**.

*Cu drag**, Luț

107

Paris, 18 ian. 1969

Dragă Relu,

Am trimis recomandat cărți de două sau trei ori în ultimele două luni și am impresia că s-au pierdut. Inutil să-ți mai spun că n-am nici un chef să fac vreo reclamație. Aș dori foarte mult să-mi spui cinstit ce s-a întîmplat cît ai stat la Nuțu și de cînd ai plecat. Obiectiv vorbind, situația lui nu-i prea veselă, cu trei copii pe cap. Regret că nu-l pot ajuta. — Pe deasupra și purtarea lui Țucu m-a scîrbit complet. După ce a murit și mama și Gica m-am străduit îndeajuns și am făcut sacrificii despre care nici nu vreau și nici nu pot să vorbesc. Bălan mi-a scris o scrisoare foarte amabilă.

Aici am avut o iarnă blîndă, cu zăpadă foarte puțină. Mi-e dor de cîmpurile albe de la noi, de acele întinderi abstracte și pure. Parcă ți-am spus că *La tentation* a avut un oarecare succes în America.

Te sărut, Luț

108

[Paris,] 27 I 1969

Dragă Relu,

Simone nu poate veni dintr-un motiv foarte precis: mama ei e bolnavă. Ca să știe ce-i cu ea trebuie să-i telefoneze foarte des. Așadar, o călătorie la capătul celălalt al Europei ar pune probleme foarte serioase. Dar poate că lucrurile se mai aranjează, călătoria în sine nefiind exclusă.

Deocamdată, nu-mi vine să-ți trimit cărțile mele. Sînt prea deprimante. Aștept să fii într-o stare mai senină. Ceea ce Heidegger numește: *Gelassenheit*[54].

Te sărut, Luț

109

Paris, 4 febr. 1969

Dragă Relu,

Trimite-mi de urgență o rețetă pentru trei tuburi de *Influenzinum 7*. Sînt niște granule homeopatice pentru prevenirea răcelii și chiar a gripei. Se iau cîte 3 fără apă și pe stomacul gol, cu o jumătate de oră înainte de micul dejun și apoi seara, cu două ore după cină. În principiu, un tub pe an este suficient... Faci ce vrei cu celelalte.

Mă bucur că ți-au ajuns cărțile. Ți-am trimis și reviste, dar am senzația că s-au rătăcit pe drum.

Te sărut, Luț

110

[Paris,] 25 II 1969

Dragă Relu,

Am un pardesiu negru, destul de mare, care cred că ți-ar veni bine — vrei să ți-l trimit? Dacă pachetul ți se pare prea scump, îl poți refuza. Eu sînt încurcat cu prea multe lucruri care s-au adunat și cu care nu știu ce să fac. — Sînt sîcîit de dușmani mai vechi, care-mi reproșează și acum convingeri din tinerețe. Același lucru mi se întîmplă, din păcate, și dincolo de ocean! Ce tîmpenie! Nu poți scăpa de trecut, mai ales de un anume trecut.

Ai primit cartea poștală în care-ți vorbeam de *Influenzinum*, un medicament contra gripei?

Care este adresa exactă a lui Dinu?

Cu drag, al tău, E. C.

111

[Paris,] 26 II 1969

Dragă Relu,

Astăzi am primit rețeta și am expediat medicamentul, care nu face minuni, dar merită încercat. Păstrează două flacoane pentru tine și urmează o cură așa cum ți-am scris. Dacă simți că te încearcă o gripă, poți lua preventiv 10 granule odată.

Mi-l amintesc foarte bine pe Mircea, face și el parte din copilăria noastră. Ți-aduci aminte cînd s-a apucat să frece școala cu *slănină**, ca s-o mănînce cîinii?

*Cu drag**, Luț

112

[Paris,] 15 martie 1969

Dragă Relu,

Am primit două vederi din Sibiu și una de la Sinaia. Mă bucur întotdeauna cînd călătorești, fiindcă nu există mijloc mai bun pentru uitare. Am dat pardesiul cuiva să-l aducă.

Cartea mea[55] trebuie să apară la începutul lui aprilie. Cui s-o trimit în țară? Cred că cel mai bine ar fi să mă rezum la două exemplare: unul pentru tine și altul pentru Bălan. Altminteri risc să provoc prea multe nemulțumiri. Cît despre trecut, este inutil să ne facem sînge rău. Cît de absurd e totul!

Te sărut, Luț

113

Paris, 29 martie 1969

Dragă Relu,

Cartea mea trebuie să apară săptămîna viitoare. Sper să ajungă la tine. N-o să aibă dedicație, fiindcă am observat că semnătura mea îi tentează pe amatorii destul de naivi, ca să creadă că ea reprezintă o valoare.

La noi sînt sărbătorile de Paști. S-ar putea să plec pentru cîteva zile la Dieppe. Dacă-l vezi pe Vecenzan, spune-i că nu l-am uitat. Era cel mai bun la școală, știa totul — pe lîngă el eu păream un oarecare, june condeier lipsit de talent, și uite că el a ajuns un simplu popă! Uneori mă gîndesc că poate-i mai bine să fii preot de țară, la noi, decît „scriptor"[56] aici.

I-am trimis o carte poștală lui Dinu.

Cu drag, al tău, E.C.

114

Paris, 4 aprilie 1969

Dragă Relu,

Am primit cartea ta poștală cu mare întîrziere: n-ai scris clar numărul casei. Iar eu am uitat să scriu *recomandat** pe exemplarele expediate de Gallimard, așa că sigur nu vor ajunge. Transmite scuzele mele celor nemulțumiți. Fiind vacanță de Paști, voi pleca pentru cîteva zile la Dieppe.

Cartea mea nu e neapărat deprimantă, deși conține o teologie întrucîtva lugubră, de inspirație „bulgară" (din cauza bogomililor). Pe scurt, teologie de băiat de popă. Am să-ți trimit mai tîrziu și celelalte cărți ale mele. Deși merită să citești ceva mai vesel.

Cu drag, Luț

Să-i dai și lui Bucur un exemplar.

115

[Paris,] 14 aprilie 1969

Dragă Relu,

Abia m-am întors de la Dieppe. Îți mulțumesc că-mi aduci aminte că nu mai sînt tînăr. Unde simți durerea de care te vaiți? Dacă e la umăr, cum îmi scrie Nuțu, nu e o nevralgie, ci reumatism. Nu trebuie să iei nici aspirină, nici nimic altceva, ci să te frecționezi cu ceva pe bază de *camfor**. Dacă-i scrii lui Dinu, spune-i că mi-a plăcut articolul lui, *Depărtișor*. Mi l-a trimis chiar el, cu cîteva cuvinte drăguțe.

Cu drag, Luț

Îți expediez mîine un analgezic Baume Bengué. *Trimite rețeta la vamă. Este pentru nevralgie.**

116

Paris, 7 mai 1969

Dragă Relu,

Eu am smuls prima pagină din carte. Sper să primești vești de la mine prin Milica. Dă-le copiilor cele mai multe din lucruri. Am să-ți trimit *Le Figaro littéraire* cu un articolaș idiot despre cartea mea.

S-ar părea că am fost remarcat într-un fel sau altul de biserica de vizavi. Am primit cîteva scrisori indignate de la niște credincioși. De fapt, ar trebui să-mi mulțumească pentru că nu rămîn indiferent la religie. Nu toată lumea are parte de harul credinței!

Cu drag, Luț

117

[Paris,] 19 mai 1969

Dragă Relu,

Mă gîndeam la vacanța copiilor. Ar trebui să plece undeva. Oculistul se va îngriji de asta. Cred că o mie două sute de lei i-ar ajuta. Fac și eu ce pot. Mama Simonei a murit de cancer. Nu-i nevoie de condoleanțe. V-a căutat Milica? M-am gîndit la copii și mai ales la Țucu, care trebuie să fie tare nenorocit cu puținii bani de care dispune. Cum ți-am spus, cartea mea a șocat pe credincioși. Nu poți mulțumi pe toată lumea.

*Cu drag**, Luț

118

[Paris,] 24 mai 1969

Dragă Relu,

Ți-am trimis un dulce (un soi de *căcat de urs** [57]). E ceva foarte bun pentru gît și pentru stomac. Sper să-ți placă costumele. E mai bine de-o lună de cînd ți-am trimis cinci cărți, dintre care două despre Kierkegaard. O să reclam. Mi-a scris Dinu că *Le Démiurge* e „edificatoare". Genul acela de compliment echivoc și chiar perfid. Compatrioții noștri încep să curgă. Am ajuns la concluzia că tot ce avem noi mai bun sînt evreii și grecii. *Băștinașii** n-au clasă. Sînt țărani în sensul rău al cuvîntului. S-ar putea să exagerez puțin.

Cu drag, Luț

119

Paris, 7 iunie 1969

Dragă Relu,

Mi-am dat seama din ultima ta scrisoare că ești deprimat. Nu te lăsa doborît. Trăiești aproape de munte, du-te la țară, mergi pe jos! Ca să văd un pic de verdeață, eu trebuie să iau trenul și să fac cel puțin 50 de kilometri! Parisul se întinde ca o uriașă *balegă**. Imaginea e exactă, fiindcă aici totul e poluat, aerul și tot restul. — Vezi ce-ți spune oculistul; ce nu te interesează dă-i lui Nuțu. În fine, faci cum vrei. Trebuie luate măsuri contra melancoliei, această infirmitate... a familiei.

Cu drag, Luț

120

Paris, 18 iunie 1969

Dragă Relu,

Deși nu pot să fac nimic pentru copii, nu-mi este totuși indiferent ce li se întîmplă. Nuțu mi-a scris că Marietta se pregătește să intre la liceu. Cred că nu e bine. Ar fi trebuit îndreptată către o școală profesională. Nu vreau să mă amestec direct în problema asta, dar nu văd cum se va face față cheltuielilor necesare acestor ani de școală. Ce mai e și cu liceul ăsta pedagogic?

Sînt foarte mulțumit că n-am... posteritate. Îi plîng pe toți cei care au copii.

Ce planuri ai pentru la vară? Mai mult ca sigur că eu voi merge din nou la Dieppe, care e un fel de Sibiu la țărmul mării.

Cu drag, Luț

121

Paris, 28 iunie 1969

Dragă Relu,

Ceea ce mi-ai scris despre situația copiilor nu e deloc îmbucurător. Dacă tatăl mai și bea, e grav într-adevăr. Pe cît îmi dau seama, are un caracter susceptibil și insuportabil: din păcate seamănă cu Gica. — Ți-am trimis o pagină dublă din *Monde* despre... mine. Am încercat să opresc chestia asta, dar n-am reușit. Articolul lui [Alain] Bosquet este pretențios, idiot. Ar fi trebuit s-o rup mai demult cu el. E un jurnalist oarecare, care se crede scriitor și care este disprețuit de toată lumea pe aici. Nu te duce la mare vara asta. Nimic nu le face mai rău celor depresivi, ca noi, decît marea. Doar dacă vrei să-ți îngrijești reumatismul. Al meu mă sîcîie ceva mai mult decît în tinerețe.

Cu drag, Luț

122

Paris, 7 iulie 1969

Dragă Relu,

Nuțu mi-a trimis un raport foarte amănunțit despre „activitățile" copiilor. E pur și simplu o catastrofă. Ai avut dreptate. Micu e un golan, un *derbedeu** și Marietta o *neserioasă**. Singurul care merită să fie ajutat e cel mic, Mircea. Să nu i se mai dea nimic lui Micu, *haimanalei** ăsteia, cum bine i-ai zis.

Nuțu, căruia îi e realmente frică de el, m-a rugat să nu aduc vorba de „situație". De data asta, prefer să-i scriu cîteva rînduri la tine, pe care să i le strecori cînd nu sînt „ceilalți" de față. Din păcate nu are nici un pic de autoritate. E un adevărat dezastru, cu final previzibil.

Ți-am trimis pagina dublă din *Monde*. M-am opus cît am putut, dar a fost imposibil s-o opresc. Interesant nu e decît articolul lui Gabriel Marcel și poate cel al lui J. Worms. Al lui Bosquet este stupid și pretențios. Plec pe 18 iulie în Vendée, iar în august voi fi la Dieppe. Scrie-mi la Paris, căci mi se va trimite toată corespondența.

Al tău, E.C.

123

Paris, 29 iulie 1969

Dragă Relu,

I-am trimis lui Nuțu două cutii de Caved; în pachet se mai află granule de Chofitol pentru tine, un medicament foarte bun pentru ficat. Ar trebui să ții un regim sever, cu mai puține grăsimi. Dacă găsești pe acolo *rozmarin** caută să-l bei sub formă de infuzie. Plec pentru două sau trei săptămîni la Dieppe. Scrie-mi la Paris, mi se va trimite corespondența. Nu uita să scrii clar numărul casei de-aici, 21. Ar trebui să pleci și tu undeva în vacanță.

Cu drag, Luț

124

Dieppe, 14 aug. 1969

Dragă Relu,

Sînt la Dieppe din 30 iulie și stau pînă pe 22 august. Mi-a lăsat un prieten apartamentul lui spațios și încerc un plăcut sentiment de singurătate. Am impresia că băile în mare nu îmi fac bine, nici soarele, pe care-l suport foarte greu — nervii mei zdruncinați sînt de vină. Nu poți combate astenia de care te vaiți decît mergînd pe jos. Ar trebui să faci cel puțin zece km pe zi — distanța de la Sibiu la Rășinari... Uneori mi-e dor de Trăinei. Mai există cătunul ăsta? Dacă vreodată m-aș întoarce „acasă", locurile astea aș vrea să le revăd, dar oamenii — categoric nu. Am tot mai multă groază de oameni și sînt terorizat la gîndul că, peste cîteva zile, telefonul o să sune iarăși. N-am nici un chef să văd pe nimeni, oricine-ar fi.

Am aflat că Dinu ar avea nu știu cîți copii după „ieșirea" lui. Mi se pare greu de crezut. Ce curaj! sau ce nebunie! Cărțile lui sînt excelente. După mine e un mare scriitor, sau dacă vrei, un filozof înzestrat cu ceva care le lipsește în genere filozofilor: farmecul. E ceva felin în talentul lui.

Nu îndrăznesc să te întreb de Țucu și de progeniturile lui...

Scrie-mi la Paris.

Gînduri bune, *cu drag** Luț

*Noroc**

Simone

125

Paris, 29 aug. 1969

Dragă Relu,

M-am întors pe 22 la Paris, unde am găsit cartea despre munții Făgăraș. Îți mulțumesc că mi-ai trimis-o. Este o zonă căreia îi păstrez amintiri foarte plăcute. — Am cumpărat acum cîteva luni trei discuri cu muzică țigănească ungurească și le ascult fără încetare. Îmi place infinita lor melancolie, dar urăsc vulgaritatea plată a lăutarilor noștri. Poate că avem ceva în noi, fiindcă nu poți fi ardelean fără urmări. Am remarcat că regățenilor nu le place muzica asta... Îmi pare rău că nu cunosc Sîmbăta. Un loc pe care aș vrea să-l revăd este Rîul Sadului. În fine! Mergi undeva în vacanță. E o amăgire necesară.

*Cu drag**, Luț

126

Paris, 1 sept. 1969

Dragă Relu,

M-am înșelat în legătură cu copiii lui Dinu. Am interpretat greșit o scrisoare în care cărțile se numeau copii. Oricît ar fi el de optimist, nu-i genul care să cadă-n asemenea exagerări. Și cînd mă gîndesc că un tip oarecare ca Țucu a avut curajul să se multiplice, a vrut neapărat să aibă urmași!

O să lipsesc din nou cîteva zile. Au venit deunăzi doi ardeleni și, neștiind nici o boabă franțuzește, s-au apucat să vorbească în germană și maghiară cu locatarii imobilului! Incredibil. Nu mai vreau să văd pe nimeni. Caută să-i dai lui Nuțu ceva mai mult de jumătate. — Inutil să-ți mai spun că toți ăștia care vin n-au bani. A trebuit să le împrumut o sută de franci. Am spus portăresei să nu mai lase pe nimeni să urce. Vreau să spun pe nimeni care nu știe să îngaime o vorbă franțuzește.

Cu drag, Luț

127

Paris, 12 sept. 1969

Dragă Relu,

Am făcut un tur al Pirineilor și chiar mai departe, evident pe jos. Spania e țara cea mai frumoasă din Europa. Am fost aici de șapte ori. Mă simt mult mai aproape de spanioli decît de oricare alt popor din lume. Dar s-ar putea ca preferința asta să nu fie altceva decît o exagerare de turist. Am văzut-o pe Minerva. Dă-i jumătate lui Nuțu. De ce nu lucrează Marietta? E caraghios s-o mai trimiteți la liceu. Fata asta o s-o sfîrșească cam rău. Nu mai vreau să-l ajut decît pe cel mic. La întoarcere am găsit un teanc de scrisori, aproape toate de la compatrioți. Ce blestem! Trimit o carte poștală pentru Nuțu pe adresa ta, ca să n-o citească copiii.

*Cu drag**, Luț

128

Paris, 7 oct. 1969

Dragă Relu,

Am primit mai multe cărți poștale, trei, cred, dintre care una de la Putna. Mă bucur că ai făcut excursia asta. Cînd ceva nu merge bine, sufletește vorbind, trebuie să te miști, să cauți altundeva un pic de iluzie.

Cei doi ardeleni sînt nepoții lui Tavi și Jenică. Sper că te vor căuta.

Ai dreptate cînd spui că sînt pe cale să fac o nevroză. Dar zilnic primesc ori o vizită, ori o scrisoare, ori măcar un telefon de la vreun compatriot. E total stupid, mai ales că *graiul strămoșesc** nu mă mai interesează și că, pentru mine, e chiar periculos să revin la el.

E lamentabil ce se întîmplă cu copiii. Nu înțeleg de ce nu încearcă Nuțu să rezolve problema cu nemernicul ăsta de Micu. La ce bun să hrănești o asemenea *haimana**? Trimite o rețetă pentru: I) *Vaccinotoxinum 9 CH;* II) *Vaccin anti-grippal.*

*Cu drag**, Luț

129

Paris, 14 nov. 1969

Dragă Relu,

Am primit scrisoarea și rețeta. Îți trimit cît de curînd medicamentul antigripal. Poate găsesc ceva și pentru nevralgie. O să întreb.

Dacă aș călători vreodată spre sud-est, aș face-o numai pentru Sibiu și împrejurimi; restul — la ce bun?

Ai dreptate: e inutil să-mi bat capul cu Țucu și cu copiii. Singurul pentru care aș mai face încă niște sacrificii ar fi Mircea. M-am lămurit pe deplin cît le poate pielea celorlalți. Mi-a scris Nuțu o întreagă scrisoare despre ei. Pentru mine, Țucu rămîne totuși o enigmă. Cu cine-o fi semănînd? A moștenit tot ce era insuportabil în firea Gichii.

*Cu drag**, Luț

130

Paris, 3 dec. 1969

Dragă Relu,

Ți-am scris că i-am ajutat pe nepoții lui Tavi și lui Jenică. Mai știi ceva de ei? Am făcut ce m-a rugat Sorin. Cît despre mine, nu mă pot duce astă-seară la concert, fiindcă sînt invitat în altă parte. Îți voi trimite pachete de sărbători. Ce nu te interesează — să le dai copiilor. Spune-i lui Nuțu că mi se pare ridicol ca Marietta să continue liceul. Trebuie să învețe o

meserie, oricare. Tu ar trebui să iei lecții de franceză, de conversație adică, dacă se poate cu un francez, căci cine știe, poate-ți vor fi de folos. Mi-e dor de iernile de la noi; aici ploaia și zăpada nu țin niciodată mai mult de cîteva ore.

*Cu drag**, Luț

131

Paris, 28 dec. 1969

Dragă Relu,

Amărîtul de Jenică mi-a scris cu ceva timp în urmă să-i trimit o invitație ca să-și poată obține viza. I-am scris că nu pot să-l găzduiesc, apartamentul e prea mic, și nici nu e al meu. Ceea ce este purul adevăr. Nuțu mi-a dat vești ceva mai bune: Țucu și cei doi băieți ai lui ar fi acceptat să contribuie la cheltuielile casei. Nepotul lui Tavi e un porc: trebuia să-și plătească de mult datoria. Nu-i știu adresa, fără de care... Toată chestia asta e oribilă.

Am avut doar o singură zi cu zăpadă. Caută să te destinzi un pic de sărbători.

Simone a plecat în Vendée pentru vacanța de Crăciun.

*La mulți ani! Cu drag**, Luț

132

[Paris,] 2 ian. 1970

Dragă Relu,

N-am știut că Jenică s-a purtat rău cu mama. De fapt, nici nu mă miră. Nu-mi pare rău că i-am scris o scrisoare limpede și chiar nepoliticoasă. Nepotul lui, care a fost pe aici și care e tot dentist, dacă nu mă înșel, ar fi trebuit să se achite de mult. Dacă n-o face pînă la 1 febr. o să-i scriu lui Tavi. E incredibil ce tupeu au toți imbecilii ăștia.

Am trimis Caved și Réglisse, trebuie să sosească; dă-i-le lui Nuțu, are nevoie pentru gastrită. Poți să iei și tu, combate aciditatea.

În ediția literară a lui *Times*, la Londra, s-a publicat o pagină despre mine, elogioasă și plicticoasă la culme. Ai putea să-mi trimiți adresa lui Aichelburg[58]? E unul dintre cei care mi-au lăsat o amintire frumoasă.

*Cu drag**, Luț

133

[Paris,] 17 ian. 1970

Dragă Relu,

Nu am acel *Times*, l-am citit cu întîrziere, la bibliotecă. De altfel, articolul e neinteresant: elogios și plicticos. Cere-i lui Cotruș[59] articolul meu despre Valéry, apărut în *La Nouvelle Revue Française*[60].

Ai primit Survitine-ul? E bun pentru prevenirea gripei. Eu am scăpat pînă acum. E drept că sînt și foarte atent, dar mi-am făcut și un vaccin homeopatic antigripal. Caută să mănînci foarte bine, dacă se poate. Eu nu fac mai nimic bun, citesc mult și la întîmplare, scriu foarte puțin. Nu mai cred în cărți și nu văd de ce le-aș spori numărul. Dacă aș avea resurse, m-aș retrage bucuros pe malul vreunui lac elvețian.

Cu drag, Luț

134

Paris, 3 febr. 1970

Dragă Relu,

Ți-a trimis Puiu *La Nouvelle Revue Française* cu articolul meu despre Valéry? Articolul, care nu e foarte serios și mai ales, a avut oarecare succes. I-am trimis lui Wolf[61] cîteva reviste. Arată-i textul despre Valéry, autor din care el a tradus cîteva poezii pe care le păstrez și acum. Poveste de-acum 30 de ani! Trebuie să mă mai ocup și de Marietta. Spune-i că am multe lucruri pentru ea. La Paris, viața devine tot mai mult un coșmar. Ca să vezi un petec de verdeață îți trebuie o oră. Văzut de aici, Sibiul pare un paradis! Iar Carpații așa de aproape... Nicăieri nu mai e de trăit. I-am scris lui Dinu: articolele lui despre „rostirea" românească mi se par foarte importante. Înclin să cred că, dintre noi toți, doar el a făcut alegerea cea mai bună. Pentru că e o mare înțelepciune să rămîi printre ai tăi.

Cu toate astea, eu nu regret nimic. Ce mai e cu nepotul lui Tavi?

*Cu drag**, Luț

135

Paris, 25 febr. 1970

Dragă Relu,

Întrucît pentru moment situația mea e ceva mai bună, cred că te poți gîndi la o călătorie în Occident. Spun călătorie, pentru că ar fi vorba chiar să călătorești, să vezi peisaje și orașe, nu să stai, precum compatrioții noștri, la Paris, oraș pe care-l poți termina în cîteva zile. Trebuie neapărat să iei lecții de conversație, de preferință cu cineva care vorbește perfect franțuzește. E într-adevăr indispensabil. Rămîne, firește, celălalt aspect al problemei: viza de ieșire din țară. Nu prea sînt optimist. Dar, în fine, nu se știe niciodată. Trebuie să ai în vedere un sejur de vreo trei săptămîni — mai degrabă în toamnă decît în vară. Mă mir că Puiu n-a venit încă la Sibiu. Nepotul lui Tavi e un mizerabil.

Dacă Puiu ți-a trimis articolul din „N.R.F." despre Valéry, dă-i-l lui Wolf. Mi-ar face plăcere să-l citească.

*Cu drag**, Miluț

136

[Paris,] 10 martie 1970

Dragă Relu,

Nu-l înțeleg pe Puiu. Îl rugasem să-ți trimită articolul. Ce se întîmplă? Puteam să-ți trimit revista. De ce să-l mai fi deranjat pe Matei? Puiu mi-a promis că ajunge la Sibiu în jur de 15 ianuarie. Compatrioții noștri sînt foarte ciudați, chiar și cei mai buni dintre ei.

N-aș vrea să te plictisesc cu povestea asta a învățatului limbii franceze, dar e absolut necesar să poți vorbi acceptabil. Fă un mic efort și ia niște lecții de conversație. N-ai să mă crezi, dar pînă și eu, care sînt de treizeci de ani aici, încă mai învăț gramatica acestei limbi diabolice.

*Cu drag**, Luț

137

Paris, 22 martie 1970

Dragă Relu,

Noroc că Puiu s-a ţinut de cuvînt, altfel i-aş fi scris o scrisoare de despărţire. E drept că s-a lăsat aşteptat, dar în fine! Nu vreau să te pisez cu povestea asta cu gramatica. Dacă insist aşa de mult, e pentru că ai noştri cred că ştiu franţuzeşte cînd de fapt habar n-au — de aici şi exasperarea mea faţă de asemenea pretenţii şi ignoranţă. Ce mai fac copiii? Nepotul lui Tavi a dat vreun semn de viaţă? E doctor şi cîştigă bine. Te sfătuiesc să-i scrii unchiului nostru. E scandalos.

Psihanalistul e un tip bizar. M-a decepţionat teribil. Incapabil să zică o frază în franţuzeşte!

*Cu drag**, Luţ

138

Paris, 7 aprilie 1970

Dragă Relu,

Îmi reaminteşti că am îmbătrînit. O ştiu prea bine şi singur — nu fără un anume dezgust. E zadarnic să trăieşti, să mori, să te naşti etc. Ce chestie!

Ieri l-am întîlnit pe George, teologul. E mai degrabă trist. Un om curios.

Nuţu nu mi-a mai scris de mult. Articolul despre Valéry o să apară în broşură. Dinu îmi scrie din cînd în cînd.

*Cu drag**, Luţ

139

Paris, 11 mai 1970

Dragă Relu,

Nu mi-ai scris încă ce ai de gînd. Ar trebui să ştiu cam pe cînd intenţionezi să ceri ieşirea din ţară. Dacă o obţii, aş vrea să ştiu, fiindcă trebuie să rezerv cameră la hotel, apartamentul nostru e prea mic pentru toţi trei. Şi apoi, dacă vii, aş vrea să duci o viaţă independentă. Simone are preocupările ei, e profesoară, n-aş vrea s-o deranjez. Deocamdată am unele neplăceri cu sănătatea: stomac, reumatisme, tensiune, insomnii. Toate relele moştenite. Caută să-ţi exersezi niţel franceza. E absolut necesar.

*Cu drag**, Miluţ

140

Paris, 19 mai 1970

Dragă Relu,

Abia ţi-am expediat recomandat un pachet cu cîteva broşuri cu textul despre Valéry. Un exemplar e pentru tine, celelalte patru te rog să le trimiţi lui *George Bălan, Dinu Noica* (Aleea Ornamentului 4, Bloc E 9, ap. 34, Berceni-Sud, Bucureşti), lui *Petru Manoliu*, str. Amiral Murgescu 20, Bucureşti, lui *Arşavir Acterian*, Piaţa Dorobanţi 3, Bucureşti I.

Dacă ai putea veni pe la 20 august, ai putea dormi la noi, căci Simone va fi la familia ei. De fapt, începînd cu 15 iulie, apartamentul va fi mai mult sau mai puţin liber. Dacă nu poţi veni în vara asta, trebuie să aranjăm pentru la anul. Am impresia că nu prea-i momentul să ceri paşaport. Nu face demersuri decît dacă sînt ceva şanse. Scrie-mi ce crezi despre asta.

Trebuie să te ocupi mai ales de cel mic, de Mircea, care mi se pare cel mai serios.

*Cu drag**, Luţ

141

Paris, 1 iunie 1970

Dragă Relu,

Acum este rîndul naturii să se asmută împotriva acestei nefericite ţări. Am depus ieri la Ambasada noastră nişte haine, pantofi şi un vraf de lucruri pentru sinistraţi. După mine, n-ar trebui să ceri paşaport decît dacă ai şansa să-l obţii, fiindcă dacă ţi se refuză, totul rămîne blocat pe mai departe. Dar fiind acolo, eşti mai în măsură să judeci decît mine.

După patruzeci de zile de regim, fără sare fireşte — starea sănătăţii mele s-a ameliorat. Am luat un medicament pentru tensiune care s-a dovedit a fi catastrofal pentru stomacul meu, din păcate foarte sensibil. Trag de vreo cincisprezece ani de-o gastrită care se trezeşte după orice exces, indiferent de ce natură.

Am citit că în județul Sibiu au fost peste 4000 de case distruse ori atinse de inundații. Ce sate au fost afectate? Nuțu mi-a scris că Micu nu vrea să lucreze. De ce-i mai dă să mănînce? Nu trebuie să i se dea nimic acestui mizerabil, după cum nici lui Țucu, care nu e cu nimic mai bune decît fiu-său. Pe de altă parte, nu am de gînd să fac pe tatăl și te rog să-i spui lui Țucu, cînd ai ocazia, să nu conteze în nici un caz pe mine pentru întreținerea copiilor. (Sau, mai bine, nu-i spune nimic, e destul de nenorocit.)

*Cu drag**, Luț

142

Paris, 10 iunie 1970

Dragă Relu,

Simone n-a știut că ți-am scris să vii aici în absența ei și nu e de acord. Vrea neapărat să te vadă. Dar realitatea este asta: apartamentul nu are decît o cameră normală, cea a Simonei; e, apoi, sufrageria și camera mea, minusculă, unde n-au cum să doarmă două persoane. Îți spun toate astea ca să nu crezi cumva că avem un apartament somptuos. Deci dacă vii în altă perioadă decît iulie–august, nu există altă soluție decît să dormi la hotel. Ține-mă la curent cu demersurile tale.

*Cu drag**, Luț

Îți mulțumesc că ai expediat broșurile cu Valéry. Ți-am trimis cîteva extrase din *Le Mauvais Démiurge*, să le împarți pe la Sibiu.

143

[Paris,] 22 iunie 1970

Dragă Relu,

În concluzie, e mai bine să așteptăm. S-o lăsăm pe anul viitor, după cum spui. Voi încerca să aranjez lucrurile de aici. Cred că-i mai simplu așa. N-am nici un plan de vacanță. Am să plec poate pentru vreo zece zile la un prieten, apoi — ceea ce este foarte problematic — o să fac un drum la Londra.

Îmi aduc aminte de Voineasa. Lanțul ăsta de nenorociri mă îngrozește. Se pare că Țucu e un bețiv incurabil. Și totuși nu înțeleg de ce nu învață Marietta o meserie.

*Cu drag**, Luț

144

Paris, 15 iulie 1970

Dragă Relu,

Ceea ce-mi scrii despre Șanta m-a atins grozav. E un loc din care păstrez amintiri extraordinar de vii. Mare păcat de casa lui Comșa și că s-au tăiat copacii. Deh, un pelerinaj mai puțin de făcut, dacă m-aș încumeta vreodată la un drum într-acolo. Ți-aduci aminte de Traian, ciobanul acela simpatic, care spunea *canțălărie** în loc de umblătoare?

Lipsesc din Paris pînă pe 21 august, dar mi se trimite corespondența. Scrie-mi și ține-mă la curent cu proiectele tale. Un sfat: mănîncă fără sare sau cu mai puțină. Pentru oameni nervoși ca noi, predispuși la tensiune, sarea e otravă.

*Cu drag**, Luț

145

Dieppe, 8 august 1970

Dragă Relu,

Mă aflu aici de o săptămînă și voi rămîne pînă pe 21 august. Ca și altădată, un prieten mi-a oferit apartamentul. Clima, aici la Dieppe, e foarte plăcută: practic, nu e niciodată cald. Ai vreun răspuns în legătură cu pașaportul?

Ai făcut bine că i-ai dat un costum lui Țucu. În fond, e un nefericit și-ți mărturisesc că uneori mi-e și milă de el. Ce păcat că n-a mai rămas nimic din Șanta! Era unul dintre puținele locuri pe care-aș fi vrut să le revăd.

*Cu drag**, Luț

146

Paris, 3 sept. 1970

Dragă Relu,

Nuțu nu mi-a scris nimic de Micu. Nu știu ce tîmpenie a mai putut face imbecilul (ce *nouă* tîmpenie, ar fi trebuit să spun, pentru că n-ar fi fost prima). Unde pleci în concediu? De moartea lui Petru[62] am aflat de la Nuțu. Și tot de el vorbisem deunăzi cu Grecu, *„pantofarul"** nostru de altădată, pe care l-am reîntîlnit întîmplător la o expoziție de artă românească.

Sănătatea mea e așa și-așa. Încerc să mă strecor printre mai vechile sau mai noile mele beteșuguri.

*Cu drag**, Luț

147

Paris, 12 sept. 1970

Dragă Relu,

N-am știut pînă de curînd că se pot expedia pachete fără să plătești taxe. Dispozițiile sînt deja valabile de două luni. Tu știai? Dacă da, de ce nu mi-ai scris? Înlesnirea e numai pînă la sfîrșitul anului. Ți-am trimis un colet de 7 kg; am pus altul pentru Nuțu și un al treilea pentru Milica. S-ar putea să mai trimit un al patrulea, pentru Țucu. Sînt iarăși invadat de compatrioți. E un chin să vorbești de dimineață pînă seara în limba noastră. Nu înțeleg de ce tace Nuțu. Nici un cuvînt de la el, de foarte multă vreme.

Cu drag, Luț

148

Paris, 3 oct. 1970

Dragă Relu,

În momentul de față se află aici văduva lui Liviu Pop. A trecut să mă vadă cînd nu eram acasă și mi-a lăsat un bilețel. N-am puterea și nici curajul să-i dau un semn. Ca de obicei, în septembrie am fost victima unei adevărate invazii românești. Sînt depășit. Numai cînd aud la telefon o voce de pe la noi, mă apucă un fel de groază. Dar mai sînt unii care nici nu se anunță, vin pur și simplu la ușă. Sînt oameni pe care nu i-aș fi văzut niciodată dac-aș fi rămas în țară, în schimb trebuie să-i văd aici. Apoi, mă obosește să vorbesc *graiul** nostru și chiar am dificultăți.

Îți mai trimit un pachet săptămîna viitoare. Ce face Milica? Am primit cartea poștală de la București.

*Cu drag**, Luț

149

Paris, 7 oct. 1970

Dragă Relu,

Ți-am trimis ieri vreo patruzeci de extrase în germană din cărțile mele. Nu e nevoie să le trimiți la București; împarte-le prin Sibiu. Așa cum ți-am spus, toate sînt cuprinse în volume. Chiar azi ți-am trimis un al doilea pachet, cu mai multe lucruri, în special de damă. Nu uita să te ocupi de Mircea. Poate-ar trebui să i se cumpere ceva haine de iarnă. Marietta va găsi cu siguranță ceva de îmbrăcat în pachetul pentru ai săi. Poți să-i mai dai și tu ceva.

*Cu drag**, Luț

150

Paris, 11 nov. 1970

Dragă Relu,

Zilele astea îți trimit un alt pachet, mai mare, cred, decît celelalte două. Am mai expediat și unul de 14 kg lui Nuțu, care mi-a confirmat că le-a primit pe cele din septembrie. Tu ce faci? Sper că ale tale au și sosit. Milica mi-a scris cîteva cuvinte foarte drăguțe, dar nu pomenește nimic de operația ei.

Am ținut regim și am reușit să-mi scadă tensiunea. Acum e la limita normală. Te sfătuiesc să mănînci foarte puțină *sare* și să bei multe ceaiuri (tei etc.). Îmi dau seama că am uitat să-ți trimit *Elle* (noi n-o citim!). Nu bea cafea și nici ceai concentrat. Toate excitantele fac rău la reumatism.

*Cu drag**, Luț

151

[Paris,] 24 dec. 1970

Dragă Relu,

Nu-mi pot imagina casa noastră fără nucii dinspre rîu... Ca să-ți spun drept, singura casă din Rășinari în care mi-ar fi plăcut să locuiesc e casa lui Barcianu — are grădină și e izolată.

Înainte de a-ți trimite un alt pachet, aștept confirmarea că le-ai primit pe celelalte. Se mai întîmplă să se piardă, din cîte am înțeles. Ar fi mare păcat. Mi s-a mai publicat o carte în America. Din păcate, editorul e un tip dubios. N-am noroc la editori, nici aici, nici în afară.

A venit în sfîrșit gerul. Caută să te îmbraci bine și să te hrănești adecvat. Am aflat că Bucur s-a însurat. Ce idee!

*La mulți ani! Cu drag**, Luț

152

Paris, 5 ian. 1971

Dragă Relu,

Cum ai dat peste *Die Welt*? Ajung la Sibiu revistele germane? Am dat un interviu în nemțește la televiziunea elvețiană, dar trebuie să recunosc că-mi displac lucrurile de genul ăsta. Te dezonorezi îndată ce cauți să cîștigi un ban. Îți voi trimite un nou pachet în curînd, dar te rog să dai jumătate celorlalți, fiindcă n-am avut destule lucruri pentru două colete. Pe aici e foarte frig, parc-ar fi pe la noi.

*Cu drag**, Luț

La mulți ani!

Simone

153

Paris, 7 ian. 1971

Dragă Relu,

Ieri ți-am trimis o carte poștală în care-ți spuneam că o să expediez un pachet pe adresa ta, din care să dai jumătate celorlalți. Precizez — ca să nu fie nici o încurcătură — că pachetul pe care-l vei primi luna aceasta îți aparține în întregime (căci i-am trimis în același timp și lui Nuțu) și că trebuie împărțit numai cel care va veni în martie sau aprilie.

*Cu drag**, Luț

154

Paris, 21 ian. 1971

Dragă Relu,

Pe 10 septembrie am trimis lui Nuțu un pachet de 14 kg și nu l-a primit încă. Asta mă întristează enorm. Înghesuisem acolo o mulțime de lucruri. Totuși al tău, expediat pe 12 ale aceleiași luni, a sosit. Ce s-a putut întîmpla?

Ai înțeles greșit cartea poștală. Nu trebuie să le dai nimic decît dacă eu nu reușesc să mai trimit încă un pachet. Povestea nu va fi de actualitate decît în aprilie sau cu puțin înainte. Păstrează deci tot ce ai primit pentru tine.

*Cu drag**, Luț

Mă tem că Bucur a făcut o prostie.

155

Paris, 8 febr. 1971

Dragă Relu,

Ți-am trimis un pachet de 4 kg pe 1 februarie. Nu conține nimic deosebit și nu e nevoie să-l împarți cu ceilalți. Păstrează-l pentru tine, fiindcă am expediat în același timp un altul și lui Nuțu, chiar mai mare, de vreo 7 kg. Ai primit cele patru cărți trimise acum vreo zece zile? Aici iarna e foarte blîndă.

*Cu drag**, Luț

156

Paris, 6 martie 1971

Dragă Relu,

Mă bucur c-a ajuns cartea despre Dostoievski. Și pentru mine rămîne singurul scriitor care contează într-adevăr.

Repet: păstrează doar pentru tine pachetul pe care urmează să-l primești. Am trimis alt pachet, mai consistent, pentru copii în același timp. I-am scris lui Nuțu să-ți dea un basc din cele patru pe care le-am pus în pachetul lui. Aici iarna s-a întors și e foarte frig. Aproape că te poți crede la Rășinari.

*Cu drag**, Luț

157

Paris, 11 martie 1971

Dragă Relu,

Mă bucur că pachetul a sosit. Azi ți-am trimis patru cărți, dintre care una de Eugenio d'Ors. Te rog să i-o dai lui Puiu, care cu siguranță a plecat supărat pe mine. Eram foarte prost dispus în seara cînd a fost la noi. Ceea ce m-a iritat a fost asprimea cu care judeca pe toată lumea. Cu ce drept? Nu e cazul să facem pe eroii. Pe justițiarii cu atît mai puțin. E vina mea, desigur, că n-am reușit să fiu ceva mai înțelegător. Dacă-l vezi, transmite-i regretul meu că întîlnirea noastră a ieșit — din greșeală — așa de lamentabilă.

Pentru cărți nu-ți face griji, nu mă costă aproape nimic.

*Cu drag**, Luț

158

Paris, 13 martie 1971

Dragă Relu,

Îți scrisesem alaltăieri că Puiu a plecat supărat pe mine. De fapt, văd că e încă aici, am aflat abia ieri și i-am telefonat în dimineața asta. Am să-l văd săptămîna viitoare. N-a mai dat nici un semn de viață fiindcă a fost bolnav (gripă, sciatică, tensiune). Aerul fetid al Parisului nu-i priește. Nu pricep ce-l poate face să-și prelungească șederea într-un oraș în care totul e un coșmar. Deja ziua nu mai poți circula pe jos. Eu mă plimb numai seara tîrziu, deseori după miezul nopții. E infernul poleit.

*Cu drag**, Luț

159

Paris, 27 martie 1971

Dragă Relu,

Dacă ar vedea Bucur ce-a ajuns Parisul de altădată, pe care l-a cunoscut el cîndva, n-ar mai avea nostalgii. Cineva l-a comparat cu o cameră de gazare. Din cauza mașinilor nu mai poți nici să respiri și nici să te plimbi decît tîrziu, după miezul nopții. Nu înțeleg de ce rămîn așa de mult pe-aici compatrioții noștri aflați în trecere. Cazul lui Puiu mi se pare inexplicabil. Dar să lăsăm asta. — De cinci zile n-am ieșit din casă: dureri în gît, rinită etc., toate beteșugurile mai mult sau mai puțin ereditare. E o nebunie să ai copii: să vrei să le transmiți mai departe propriile-ți carențe! Ce noroc că nici tu, nici eu n-am „întemeiat o familie"! Dacă și restul omenirii ne-ar

urma exemplul, toate ar merge mult mai bine. Mă gîndesc de pildă la Țucu: ce iresponsabil! și ce degenerați au rezultat! Ce mai face cel mic? Nuțu îmi scrie numai generalități.

*Cu drag**, Luț

160

Paris, 9 aprilie 1971

Dragă Relu,

Nuțu mi-a scris despre nenorocirea care s-a abătut pe capul lui. Amărîtul ăsta de Țucu mi se părea, de la distanță, atît de jalnic, încît nu-mi vine să cred că a fost capabil de un asemenea gest. Asta nu înseamnă că n-am fost foarte tulburat de sinuciderea lui — evident, rezultatul unei depresiuni prelungite. Nevasta — un monstru; copiii — niște golani. Iar el — un bețiv. Și, dintre toți, cel mai de compătimit acum a rămas Nuțu. Omul ăsta ar fi meritat o altă soartă. Fii bun cu el. Ultimele vorbe ale lui Țucu *Acesta este sfîrșitul** sînt cutremurătoare. — Scrie-mi ce-aș putea face pentru ei.

*Cu drag**, Luț

161

[Paris,] 15 aprilie 1971

Dragă Relu,

Tocmai am primit cartea ta poștală din 9 aprilie. Pentru mine Țucu rămîne un mister. Avea prieteni? a dat vreodată de înțeles că i s-ar fi urît cu viața? Am impresia că era foarte închis, că nimeni nu știa ce are în cap. Era inteligent? Este o întrebare stupidă, recunosc. Mărturisesc că povestea lui mă lasă perplex. Am un fel de milă retrospectivă față de el. În fond, știu că nu era nimic de făcut, că era sortit morții, dar poate nu unei astfel de morți. Ce groaznic! Și acum, ce vor face copiii? Mare păcat că sînt niște ființe atît de nereușite, fără nici o preocupare nici chiar pentru cele mărunte. Eu mă simt mai bine acum. — Cuvîntul *pămînteni** mă obsedează dintotdeauna. Ce limbă extraordinară avem, mai ales cînd vrei să vorbești despre zădărnicia vieții! Cît a costat înmormîntarea? Cine a plătit?

*Cu drag**, Luț

162

Paris, 16 aprilie 1971

Dragă Relu,

În America a apărut *La chute dans le temps*, la o editură mică, cam dubioasă și care nu-mi trimite drepturile cuvenite. N-am noroc, dar aspectul financiar e totuși secundar. — N-am cum să dau un răspuns precis pentru o eventuală vizită. Spune-le că am să-ți scriu la începutul verii despre planurile mele de vacanță. În momentul de față nu pot hotărî nimic. — În legătură cu copiii, cred că trebuie ajutați, dar numai dacă acceptă să muncească. Altfel, la ce bun? Să demonstreze că sînt serioși; pe urmă o să mai vedem. Am fost întotdeauna de părere că e mai bine ca Marietta să practice o meserie decît să mai meargă la școală. Scrie-mi ce ai decis împreună cu Nuțu. De asemenea dacă se pot trimite pachete pînă la 1 septembrie, așa cum aud pe aici. Milica ar putea colabora cu noi ca să-i ajutăm împreună pe nefericiții ăștia.

*Cu drag**, Luț

163

Paris, 11 mai 1971

Dragă Relu,

Ai dreptate în privința copiilor. Trebuie să se descurce singuri. Lui Micu îi doresc să-și poată păstra slujba, deși am mari îndoieli. Vom vedea.

Îmi spui că nu crezi în sinuciderea lui Țucu. Atunci ce e povestea asta cu insecticidul? Sper să ai în curînd vești de la Milica. — Aici e vară de aproape o lună. Un singur nor: compatrioții. Vechea poveste.

*Cu drag**, Luț

164

Paris, 16 mai 1971

Dragă Relu,

Plecarea Mariettei nu este, bineînțeles, un semn bun. Totdeauna am știut că fata asta o s-o apuce pe căi greșite. Nu trebuia dată la școală, ci silită să lucreze de mică. Eu unul m-am interesat de soarta ei numai și numai fiindcă mama avea o slăbiciune pentru ea. Cît despre maică-sa, e o persoană foarte îndoielnică, un soi de monstru. Dacă Marietta se întoarce la Sibiu — ceea ce e foarte posibil — în nici un caz nu trebuie lăsată să vagabondeze fără căpătîi. Soarta cea mai tristă o are Nuțu. Țucu semăna cu Gica: un caracter imposibil, nefericit și nebun ca și ea. Ce familie!

*Cu drag**, Luț

P. S. Chiar acum am primit cîteva rînduri de la Nuțu, în care-mi zice că Marietta s-a întors...

165

Paris, 19 mai 1971

Dragă Relu,

Îți mulțumesc pentru scrisoarea de la Vistișoara (habar n-am unde se află colțul ăsta de paradis). Mulțumește-i din parte-mi și doctorului Manu pentru cuvintele amabile.

Ca să-ți faci o idee despre coșmarul pe care-l trăim noi la Paris, îți trimit în plic un fel de broșură, pe care te rog s-o parcurgi și la care să meditezi. A trăi aici a ajuns un fel de pedeapsă. Evident, te obișnuiești. Dar te obișnuiești și cu iadul cînd n-ai nici cea mai mică speranță să scapi și cînd pare fără sfîrșit. Visul meu ar fi să am o casă izolată, la Rășinari, de pildă cum e cea a lui Barcianu, unde să mă retrag din cînd în cînd. Te asigur că aici se trăiește la limita tolerabilului. Nu înțeleg de ce țin cu atîta înverșunare compatrioții noștri să vină aici. Nu-și cunosc fericirea. Aici, ca să mergi la țară, trebuie să iei trenul și să parcurgi cel puțin 60 de km. Orașul s-a întins ca o pecingine. Îți scriu toate astea ca să-ți dai seama că a trăi la Sibiu nu mi se pare deloc ceva de neconceput și că dacă într-o zi ar fi cu putință... De altminteri, nu mai ies decît noaptea, cît mai tîrziu posibil, din pricina zgomotului și a fumului. Adu-ți aminte de toate astea atunci cînd te simți descurajat.

Ce mai, cel mai bun lucru ar fi să vin acolo pentru cîtva timp, o săptămînă, o lună. — Nu vorbi nimănui despre asta. E doar un proiect. Dacă nu anul ăsta, o să mai văd, poate anul ce vine. Aș vrea să plec, să petrec vara altundeva, de preferință în străinătate.

*Cu drag**, Luț

166

Paris, 22 iunie 1971

Dragă Relu,

Ți-am scris și sînt mirat că n-ai primit nimic. M-am hotărît să public la anul o carte de note și scurte reflecții. Sper s-o termin în cîteva luni. Ca atare, toate proiectele îmi sînt date peste cap[63]. Cel mai bun lucru ar fi să plec din Paris și să scap de oameni. N-am hotărît însă nimic deocamdată. Nuțu n-a mai dat de mult nici un semn de viață. Marietta, dacă am înțeles bine, s-a întors la maică-sa. Mai știi ceva de Milica? Noi am avut un iunie cumplit: ploaie, frig, Simone are dureri de gît și sinuzită de două luni. Sînt foarte necăjit, pentru că nici ea nu stă mai bine cu sănătatea.

*Cu drag**, Luț

167

Dieppe, 5 iulie 1971

Dragă Relu,

Am primit cartea poștală de la tine și — chiar în ziua plecării — articolul lui Dinu. Am să-i trimit un cuvînt pe adresa ta căci pe a lui n-o am cu mine. Am muncit cu brațele timp de 10 zile la un prieten. E singurul lucru care mă satisface pe deplin. Știu că asta te scîrbește și știu și de ce. Dar pentru mine, de fiecare dată cînd am prilejul să lucrez ceva cu brațele, e parcă m-aș întoarce în copilărie. Nu eram făcut să ajung un intelectual. Ce decădere! Mai bine m-aș fi făcut *lăcătuș**.

*Cu drag**, Luț

168

[Paris,] 9 iulie 1971

Dragă Relu,

Te rog scrie-i Milicăi și întreab-o dacă a primit vești de la mine. E cel puțin ciudat că nu dă nici un semn. — *Steaua*[64] cred că nici n-am deschis-o. Detest să primesc un lucru pe care nu l-am cerut. — Nu știu ce voi face vara asta. Simone e bolnavă de mai bine de două luni. Imbecilii de doctori s-au înșelat: au tratat-o pentru durerile de gît și de fapt era vorba de un focar de infecție la plămîni, nu prea gravă, se pare... Face ceva temperatură. Antibioticele au slăbit-o. — Încă n-am citit cartea lui Monod[65]; am impresia că e scrisă într-un stil fals filozofic. Pe aici e frumos, dar teribil de cald. Și cum locuiesc sub acoperiș, îndur soarele ca un martir. Scrisoarea s-a rătăcit din motive pe care le ghicesc.

*Cu drag**, Luț

169

[Paris,] 29 iulie 1971

Dragă Relu,

Am primit cele două cărți poștale. Simone e mai bine. Din nefericire, a fost nevoită să ia prea multe medicamente. Antibioticele au slăbit-o. Am petrecut 10 zile la niște prieteni la țară. O să mai merg o dată anul acesta la Dieppe. La vremea asta, Parisul e prea torid. Ce nenorocire să locuiești la ultimul etaj! Păstrează pentru tine tot restul. Erau cîte 6 pentru fiecare. Mi-e așa dor de Șanta! Iezerul — îl țin minte perfect, de parc-ar fi fost ieri. Ne-am dus toți, aveam și un măgar... Scrie-mi la Paris, am aranjat să ni se trimită corespondența. Caută să pleci totuși undeva în vacanță.

*Cu drag**, Luț

170

Dieppe, 24 aug. 1971

Dragă Relu,

Îmi amintesc perfect de *werkăș**. Dacă cuvîntul „paradis" are vreun conținut, atunci el se umple cu acea perioadă din viața mea. Orice carieră „intelectuală" este o eroare, sînt mai convins ca niciodată. N-am înțeles prea bine cum se numește satul unde te duci din cînd în cînd. Cred că nici nu-l cunosc. — Dacă împrejurările ar fi fost altele, m-ar fi bătut gîndul să vin. Dar aici domnește un pesimism total[66]. — Ai primit *Moartea la Veneția* a lui Thomas Mann? Peste cîteva zile mă întorc la Paris.

*Cu drag**, Luț

171

Paris, 7 sept. 1971

Dragă Relu,

Am fost foarte fericit la Dieppe: nu m-a deranjat nimeni. Aici, comedia se reia de la capăt, nu numai din cauza compatrioților, ci din cauza tuturor celor pe care i-am cunoscut de-a lungul anilor. Orice musafir e un dușman. Conversația mă plictisește, deși prefer să vorbesc decît să ascult. Mă risipesc pălăvrăgind prostește. Cît îți invidiez puterea de a tăcea! — Simone a plecat în Vendée, la casa părinților ei (morți amîndoi). Mai tușește puțin. La întoarcere vom vedea ce părere are specialistul. Am pierdut trei luni apelînd la niște imbecili. Ce vrei, nulități sînt peste tot. Ți-am trimis *Moartea la Veneția* fiindcă s-a făcut un film după ea, despre care se vorbește foarte mult[67].

Al tău, E.C.

172

Paris, 5 oct. 1971

Dragă Relu,

Mulțumesc pentru fotografii. Unde a fost făcută aceea unde sînt pe cal? Aș fi curios să știu. Memoria mea e tot mai prăpădită. Bătrînețea. Sînt mai tot timpul răcit, cu dureri în gît etc. Moștenire de la mama. Fii atent cu gripa: are întotdeauna urmări supărătoare. Prietenul Milichii a adus o rochie de mătase?

De mai bine de o lună este o vreme extraordinar de frumoasă. Simone e bine acum. Îți transmite gînduri bune.

*Cu drag**, Luț

173

Paris, 23 oct. 1971

Dragă Relu,

Îți trimit peste cîteva zile un *vaccin antigripal Biothérapique*. Trei tuburi. Trebuie luat trei zile la rînd un tub dimineața, *pe nemîncate** și fără apă. Deci de trei ori; în total, nouă zile. Este un produs homeopatic și care, dacă nu protejează perfect, are avantajul că nu are nici un fel de contraindicație. Trimite deci, cît mai repede, o rețetă acolo unde trebuie, la București sau la *Vamă**. — Aici e frumos ca primăvara.

*Cu drag**, Luț

174

Paris, 11 nov. 1971

Dragă Relu,

Sper că ai primit cartea poștală în care-ți vorbeam de cele trei tuburi de vaccin homeopatic antigripal, care trebuie luat *pe nemîncate** la un interval de trei zile. Vaccinul nu asigură imunitatea, dar te ferește într-o oarecare măsură de complicațiile gripei. Trimite o rețetă la București sau la vamă. — Nu înțeleg cum de a putut Bucur să facă o asemenea nebunie. Înțeleg că nevastă-sa bea și că e un om de nimic. Ce idee să se însoare la vîrsta lui!

Iartă-mă. Hotărît lucru, m-am ramolit. Cartea ta poștală din 29 oct. arată că ești la curent cu vaccinul.

*Cu drag**, Luț

175

[Paris,] 19 dec. 1971

Dragă Relu,

N-am mai primit nimic de la tine de multă vreme. Sper că ești sănătos. La voi cred că a nins deja. Îmi lipsește grozav zăpada. Aici e vreme de primăvară; adică exact cum nu-mi priește mie. Ai fost pînă la urmă la Rășinari? Aș vrea tare mult să revăd locurile astea cîndva. *Sărbători fericite și la mulți ani!**

*Cu drag**, Luț

176

[Paris,] 28 dec. 1971

Dragă Relu,

Am primit, cu mare întîrziere, fotografia aceea frumoasă cu d-șoara ori d-na Ciucian. Îți mulțumesc. Am cunoscut-o, am și dansat cu ea o noapte întreagă și apoi — împreună cu fratele ei (?) — ne-am plimbat prin cimitirul din Rășinari. Era fermecătoare. Ți-am trimis mai multe rînduri de cărți. S-ar părea că s-au pierdut. În copilărie, sărbătorile însemnau cu adevărat ceva. Mă gîndesc la zăpada care îmbrăca totul, la *pîrtie** și la toate celelalte. Aici, ca să vezi zăpadă trebuie să mergi în Alpi (șapte ore cu trenul). În fine, un an bun!

Luț

177

Paris, 12 ian. 1972

Dragă Relu,

Nu-mi mai aduc aminte titlurile cărților. Am mai trimis și altora, la București. Milica s-a înșelat. E drept că mi-am exprimat dorința, dar călătoria propriu-zisă nu intră în vederile mele pentru moment. Om vedea. În tot cazul, singurul lucru care mă interesează e *ulița copilăriei**. Tot ce i-a urmat mi se pare inutil. Cu vîrsta, mă simt tot mai *boanghină**, *ungurean** etc. și tot mai puțin *regățean**, dacă oi fi fost vreodată.

*Cu drag**, Luț

178

Paris, 27 ian. 1972

Dragă Relu,

Am primit scrisoarea ta, cu tot cu hotărîrea consiliului municipal. Amănuntul cel mai nostim e cel cu *25 vărguțe pe pielea goală**. Ce păcat că nu se aplică și pe aici, unde moda frizează nebunia.

Pînă acum n-am avut nici noi iarnă adevărată. În clipa de față fac corecturi la *Lacrimi și sfinți*, care urmează să apară aici, la Paris, dar în românește, pentru unii compatrioți din străinătate. Cartea mi se pare prost scrisă, de aceea acum regret că am consimțit la reeditare. Cu toate astea, sînt în ea cîteva pagini curioase.

*Cu drag**, Luț

Traduc textul de la Rășinari, spre amuzamentul Simonei.

179

[Paris,] 8 febr. 1972

Dragă Relu,

Le Démiurge a apărut într-adevăr în italienește, dar la o editură pe care o detest, fiindcă-mi amintește de „ideile" mele de altădată. Orice ai face, de trecut nu scapi. Ce tîmpenie! Aici n-am avut deloc iarnă. O să plec cîteva zile la munte. Mă bucur că Marietta și-a găsit un soț. Simone i-a trimis un mantou alb, cadou de nuntă.

*Cu drag**, Luț

180

Paris, 16 martie 1972

Dragă Relu,

M-am obișnuit atît de mult cu arta abstractă, încît arta figurativă nu-mi mai spune aproape nimic. Aici, „chipul" a dispărut: omul e depășit. Este un fenomen care nu poate rămîne fără consecințe. Care? îngrozitoare, fără îndoială. Am primit cartea lui Aichelburg[68] și i-am scris. În mai o să-mi apară un text despre zădărnicia revoluțiilor. O să ți-l trimit. Sînt vreo douăzeci de pagini de reflecții dezlînate, total opuse celor care circulă printre tinerii de aici.

*Cu drag**, Luț

Cele mai bune gînduri.

Simone

181

Paris, 6 aprilie 1972

Dragă Relu,

*De s-ar putea suporta** — ce plină de sens e *urarea** asta! Bucovinenii ăștia nu sînt chiar niște proști. Cu cît ești mai primitiv, cu atît ești mai aproape de înțelepciunea originară, pe care civilizațiile au pierdut-o. Burghezul occidental e un dobitoc care nu se gîndește decît la bani. Oricare *cioban** de la noi e mai filozof decît orice intelectual de pe-aici. *De s-ar putea suporta**! Ca răspuns la urarea asta, o să public spre sfîrșitul anului o carte cu un titlu foarte elocvent: *De l'inconvénient d'être né*. Nu-i greu să-ți imaginezi ce fel de gînduri poate să-mi inspire *ziua nașterii**.

*Cu drag**, Luț

182

[Paris,] 2 mai 1972

Dragă Relu,

Sînt de acord cu reflecțiile tale lipsite de iluzii. Aș vrea să fiu complet indiferent la istorie, dar nu pot. Articolul de care ți-am vorbit o să apară în două numere și nu într-unul, așa cum am cerut. Cred că trebuie s-o rup cu revista asta — ceea ce au făcut este o gravă incorectitudine la adresa mea. Tăiat în două, textul meu nu mai are nici o noimă; nu sînt serioși. Peste tot același lucru. M-am săturat de planeta asta! Ce bine că sînt bătrîn.

*Cu drag**, Luț

183

Paris, 18 mai 1972

Dragă Relu,

Ți-am trimis azi o carte destul de interesantă și ca imagini, și ca text. Te rog invită-l la cel mai bun restaurant din Sibiu pe Luciano, logodnicul Mariettei, care, în principiu, ar veni s-o vadă luna viitoare. Trebuie făcut un gest. Dacă nu te amuză, aranjează cu Nuțu să se ocupe. Oricum, e clar că trebuie făcut ceva. Pe urmă...

Am o imensă nevoie de singurătate și continui să văd o groază de lume tot timpul (nu numai de la noi, de pretutindeni). Cît aș vrea să văd Șanta!

*Cu drag**, Luț

184

Paris, 14 iunie 1972

Dragă Relu,

Chestia asta cu Seattle, de care mi-a vorbit chiar astăzi un compatriot, e lipsită de importanță. O conferință despre mine și nimic mai mult. *Lacrimi și sfinți* s-a reeditat aici, în românește. Nu e o carte bună, dar e în ea ceva, o frenezie de care astăzi n-aș mai fi capabil. Cu vîrsta, devenim mai reci, îngheață pînă și nebunia dinlăuntrul nostru.

Dinu o să treacă pe aici. Aproape că mi-e teamă să-l revăd, după mai bine de 30 de ani. E cumplit. Fantomele se revăd...

*Cu drag**, Luț

185

Paris, 30 iunie 1972

Dragă Relu,

Textul cu pricina, care nici nu e prea grozav, a apărut, dar din motive lesne de înțeles am găsit că nu e bine să ți-l trimit. N-ai pierdut nimic, cinstit vorbind. — Spre sfîrșitul lui iulie plec zece zile lîngă Nantes, să lucrez... cu brațele. În august, mă întorc la Dieppe. Ca să fiu sincer, nu mai credeam că prietenul meu o să-mi propună și anul ăsta apartamentul. Mă și gîndeam, cu groază, că voi rămîne toată vara la Paris. Prea mulți musafiri și nu numai de pe la noi! Nu mai pot să sufăr oamenii. La ce bun să stăm de vorbă — și despre ce? Singurul loc care mi-ar plăcea este Șanta. Copilăria este o realitate uriașă!

*Cu drag**, Luț

186

Paris, 10 iulie 1972

Dragă Relu,

Dinu e un personaj bizar, derutant, *turburător**. Cel mai subtil și rafinat reprezentant (descendent, mai bine zis) al Fanarului. Pe lîngă el, noi toți sîntem niște țărani. Cîteodată pare sofist, dar un sofist din epoca de aur. Aici a făcut o impresie extraordinară. În multe puncte nu sînt de acord cu el. Ceea ce este absolut de necrezut e că și-a păstrat optimismul. Ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat! Cred că și după Apocalipsă ar mai fi în stare să vorbească despre... viitor. În fond el are dreptate și trebuie să mărturisesc că, uneori, îi invidiez iluziile...

*Cu drag**, Luț

187

[Paris,] 17 iulie 1972

Dragă Relu,

Eseul cu pricina e doar o suită de „maxime" lipsite de interes. O să apară în cartea următoare, la începutul anului viitor. Din păcate nu am decît un exemplar din *Nouvelle Revue Française*. Ți-am trimis recomandat un volum ilustrat despre

Apocalipsă. Aranjează ca Mircea să poată avea cîteva zile de vacanță. Poate găsești pe cineva interesat, dacă nu de text, măcar de imagini.

*Cu drag**, Luț

188

Dieppe, 24 aug. 1972

Dragă Relu,

Sînt la Dieppe, în apartamentul unui prieten. Mereu la alții! Duc o existență de parazit, din motive lesne de înțeles. Marfa mea *„n-are căutare"**. În Franța sînt complet izolat. La drept vorbind, nu sufăr, doar că uneori îmi înving mai greu morocăneala. Intenționezi să pleci pe undeva? Singurul loc unde-aș vrea să fiu acum este Șanta!

*Cu drag**, Luț

Și mie mi-ar plăcea să văd minunea asta de Șanta. *Noroc**,

Simone

189

[Paris,] 1 sept. 1972

Dragă Relu,

Am văzut-o de curînd pe fata Zoriței. Am aflat de la ea o mulțime de lucruri despre familia noastră. E simpatică. Am vorbit de Veneția. Ce de amintiri! Casa *mătușii Valeria**, Oltul, *bunica**, *băile**, Gicu și toate celelalte. Au trecut cincizeci de ani. Se înțelege că asemenea întîlniri mă deprimă; îmi amintesc ceea ce totuși vreau să uit: urîcioasa bătrînețe mediocră, cu beteșugurile și medicamentele ei.

Poate-ar trebui să-i dai jumătate lui Nuțu.

*Cu drag**, Luț

190

Paris, 7 sept. 1972

Dragă Relu,

Din ce-mi scrii, înțeleg că Șanta s-a schimbat — în rău, firește. Mai bine să nu revezi locurile pe care le-ai iubit. Cu toate astea, rămîn foarte legat de tot ce înseamnă Rășinari, Sibiu. Simone nu este acum în Paris; o să-i transmit la întoarcere sugestia ta. Dar peste o săptămînă începe școala... Nuțu n-a mai dat nici un semn de *un car de vreme**. Nici măcar nu a confirmat primirea lucrurilor de la Milica. — Tîrăsc după mine de vreo lună o sinuzită (mama mi-a lăsat moștenire sensibilitatea asta, care-mi otrăvește viața).

Cu drag, Luț

191

Paris, 16 oct. 1972

Dragă Relu,

Am primit cărțile tale poștale, și cea din București. Mă bucur că te înțelegi așa de bine cu Milica. Mi-ar plăcea și mie să mă înțeleg la fel de bine cu compatrioții noștri. Mai nou, refuz pur și simplu să-i văd. Chiar azi unul mi-a scris o scrisoare plină de insulte, foarte penibilă: „Noi, care am suferit!" Și așa mai departe. Chiar și lui Puiu i-am spus că nu pot să-l primesc. Regret, dar nu pot să fac altfel. — Mă mir că n-ai primit nimic de la fata Zoriței. În prostia mea, am umplut-o de cadouri cînd ea nici n-avea nevoie. Ai dreptate să nu te duci la Tavi, poate mai sînt și alte *băi** în afară de Covasna. De două săptămîni, aici e o vreme divină.

*Cu drag**, Luț

192

[Paris,] 30 oct. 1972

Dragă Relu,

Te rog să-i scrii lui Tavi să nu mai dea adresa mea nimănui. Am umplut-o cu cadouri pe fata Zoriței, și ea nici măcar n-are bunul-simț să-ți dea un semn. E ingineră și bărbatu-său la fel (îl cheamă Mazilu). Nu l-am primit pe Puiu fiindcă a picat foarte rău: aveam o traducere de corectat și cu cîteva zile înainte suportasem deja o adevărată invazie valahă. Sper să nu fie supărat. În orice caz, toate vizitele mă îngrozesc. Unui compatriot care mi-a cerut deunăzi să ne vedem i-am spus că pînă și conversația cu o tîrfă e de preferat uneia cu un scriitor. S-a supărat și mi-a trimis o scrisoare plină de insulte. Pe aici e cald. Nu ca la Rășinari.

*Cu drag**, Luț

193

[Paris,] 19 nov. 1972

Dragă Relu,

O să primești 3 tuburi cu un vaccin antigripal homeopatic; trebuie luat *pe nemîncate**, unul la trei zile, fără apă și fără nimic altceva. I-ai scris lui Tavi? Dacă n-ai chef s-o faci, spune-i lui Nuțu. Fata Zoriței trebuie să se achite de datorie cît mai grabnic. E scandalos. Am văzut pe cineva care locuiește în Hermannstadt[69]. Aici plouă mult. Am fost cîteva zile în Jura, la frontiera elvețiană. O să-ți trimit curînd trei pulovere, unul galben-crem pentru tine, cel gri pentru Mircea și al treilea, verde, pentru Marietta. Nu știu cînd vor ajunge, fiindcă poșta e supraîncărcată.

*Cu drag**, Luț

194

[Paris,] 11 dec. 1972

Dragă Relu,

Nu mi-ai scris dacă ți-a răspuns Tavi. În orice caz, nu trebuie cedat dacă fata Zoriței nu dă nici un semn. Orice-ar fi, trebuie să-i pui în vedere lui Tavi să nu mai dea vreodată adresa mea la nimeni. Dacă nu obții nici un răspuns de nicăieri, pune-l și pe Nuțu să scrie. Sînt furios. *Ce seminție**!

Ai primit cele două volume Kafka? E cam lung și pînă la urmă cam plicticos. Sînt însă și pasaje emoționante.

Mai sînt și două fulare, unul galben, altul verde.

*Cu drag**, Luț

195

Paris, 18 dec. 1972

Dragă Relu,

Cincisprezece ani! Și mult, și puțin. Și săracul Zaprațan, mare nedreptate să mori înainte de vreme! Mă gîndesc adesea la cimitirul de la Rîu-Sadului și la crucea aceea de lemn pe care scria: *Viața-i speranță, moartea-i uitare**. — Pe aici nu știe nimeni exact cum va arăta viitorul. Mare parte din francezi visează cam același fel de prosperitate ca pe la noi. Cam

în trei luni vor fi alegeri. Mă bucur că Tavi s-a executat. Ce familie! Bărbatul fetei Zoriței este un personaj curios.

*La mulți ani, cu drag**, Luț

196

[Paris,] 16 ian. 1973

Dragă Relu,

Abia acum înțeleg de ce nu mi-a scris Nuțu atîta vreme. Ține-mă la curent cu starea lui. Sper să nu fie nimic grav. Caută să afli ceva mai mult despre Bucur. Nu știu dacă e bine să-i scriu. Din motive pe care le bănuiești, s-ar putea să nu vrea. — Marietta a găsit de lucru? Întreabă-l pe Nuțu dacă a primit medicamentele ce i le-am trimis.

*Cu drag**, Luț

197

Paris, 7 febr. 1973

Dragă Relu,

Ce nenorocire pe capul lui Bucur, săracul! Și tocmai cînd părea că lucrurile s-au aranjat. Aș vrea să-i scriu, dar nu îndrăznesc. Ce să fac? M-am adresat unei prietene de-a lui din București și am rugat-o să-mi spună exact ce s-a întîmplat, dar nu mi-a răspuns încă. — Sper că Nuțu va ieși din încercarea asta, deși stă prost cu moralul. *Ainsi va toute chair* e titlul unui roman.

Ocupă-te *serios* de răceala ori de gripa ta.

*Cu drag**, Luț

198

Paris, 17 febr. 1973

Dragă Relu,

Am scăpat de gripă, dar mai trag după mine durerile de gît și de toate celelalte. M-am săturat. Se pare că vaccinul homeopatic nu protejează decît două luni. Singurul cu adevărat eficace este cel al Institutului Pasteur, dar anul ăsta am făcut prostia să nu mă vaccinez. E umilitor să stai la pat și nu m-am putut împiedica să mă gîndesc la bietul Bucur, despre care nu mai știu nimic nou (Lazăr ăsta e un mincinos, un lăudăros).

Spune-i lui Nuțu că îi trimit chiar astăzi medicamentul _Kaviaze_. Noi aici sîntem în plină frenezie electorală. Ce înseamnă asta, _curs de calificare_*?

_Cu drag_*, Luț

199

[Paris,] 2 martie 1973

Dragă Relu,

Mă bucur că Nuțu e mai bine. Ceea ce-mi spui despre copii e întristător. Îți mărturisesc că am devenit aproape indiferent față de soarta lor. Sînt niște _neserioși_*. Am impresia că mariajul Mariettei e doar un mit. Săracul Nuțu, ar fi meritat o bătrînețe mai liniștită.

M-am reapucat de germană. Nu se știe niciodată. Singura surpriză plăcută pe care am avut-o în ultima vreme a fost succesul obținut de _Précis_ în Spania printre oamenii de stînga. Întreabă-l pe Nuțu dacă a primit medicamentul _Kaviaze_, pe care i l-am trimis acum două luni.

_Cu drag_*, Luț

200

[Paris,] 9 martie 1973

Dragă Relu,

Îmi pare bine că Nuțu s-a refăcut și că Bucur e ceva mai bine. Acum cîteva zile, Simone s-a operat de varice la piciorul stîng. E încă la spital și va ieși peste o săptămînă. O să stea o lună în concediu.

Am terminat o carte de aforisme, de care nu sînt decît pe jumătate mulțumit. Nu știu cînd o să apară, fiindcă n-am propus-o încă editorului[70].

_Cu drag_*, Luț

201

Paris, 22 martie 1973

Dragă Relu,

Précis-ul* (am comis un românism!) a apărut de aproape un an în spaniolă și s-a bucurat de oarecare succes în țara aia de nebuni. Au fost mai multe articole favorabile, scrise mai ales de oameni de stînga... Tocmai s-a tradus, tot în Spania, _La Tentation_. Ceea ce-i interesează este latura anticreștină, îți dai seama de ce. Acolo, Biserica e încă o putere opresivă.

Simone poate merge acuma, dar nu are voie să stea în picioare fără să se miște. Sper că Nuțu va primi în curînd aparatul „Urinal”, pe care i l-am trimis acum cîteva zile. Spune-i că trebuie neapărat să trimită o rețetă.

_Cu drag_*, Luț

Aici e primăvară.

202

[Paris,] 5 aprilie 1973

Dragă Relu,

Îți mulțumesc pentru urări, îmi aduc aminte ce vîrstă am (la drept vorbind nici n-am uitat, fiindcă există o mie de mijloace, care mai de care mai eficiente, care să mi-o reamintească). Am aflat că Dinu ar avea probleme serioase de sănătate. Sper totuși că nu este ceva grav. — Simone e bine; e încă în concediu, are voie să meargă, dar nu să stea în picioare, pe loc. — Faci bine că-ți ceri pensionarea la anul. Eu, care am trăit întotdeauna ca un pensionar, n-am cum s-o fac...

_Cu drag_*, Luț

203

Paris, 25 aprilie 1973

Dragă Relu,

Ultimele vești despre Nuțu erau așa de bune, încît nu mi-a venit să cred c-a murit. Ce om curajos! Am avut pentru el multă stimă, afecțiune și o nesfîrșită milă. Ar fi meritat o altă soartă. Ținea mult la tine. De cîteva luni vorbea de tine în fiecare carte poștală. Formula era: _Ce băiat bun e Relu!_* Regret că nu l-am putut ajuta, dar copiii m-au descurajat, ca să nu zic exasperat: e cumplit că i-a dezmoștenit! Cît trebuie să fi suferit de pe urma lor! Cine o să le poarte de grijă de-acum înainte?

De o săptămînă mă lupt cu o amigdalită infecțioasă. Azi m-am pus pe antibiotice. Mi-e silă... Milica a primit ceva? Între altele, era și un pulover pentru tine. Cine a plătit înmormîntarea?

*Cu drag**, Luț

204

[Paris,] 30 aprilie 1973

Dragă Relu,

Ai dreptate: testamentul lui Nuțu e prea dur. Nu știu ce a rămas de pe urma lui, dar, în orice caz, cred că ar trebui să împărțiți totul copiilor. *Cu țîrîita**. În privința asta ar trebui să te sfătuiești cu Cornel. N-aș fi crezut niciodată că acești copii o să ajungă să-și exaspereze în așa hal bunicul. Sînt niște monștri. Mi-ai scris că mama lor a venit la înmormîntare. În ce calitate? Și de ce tocmai ea, un monstru, era *disperată**? Și italianul[71] în toată povestea asta? Copiii ăștia n-or să sfîrșească bine, asta e sigur. Nu văd cum s-ar mai putea îndrepta. Ai făcut bine că le-ai dat un termen de două luni. Dacă pînă atunci nu fac nimic, cu atît mai rău pentru ei. Mircea este pentru mine o mare decepție. Îl credeam mai serios.

*Cu drag**, Luț

205

Paris, 9 mai 1973

Dragă Relu,

Mă simt mai bine. Mai e și vîrsta. E cumplit să îmbătrînești, dar cîteodată îmi spun că ar trebui să înfrunt cu bucurie încercarea asta, ba nu, cu un cinism vesel. Înainte de moartea mamei, îmi scriai: „Bătrînețea e autocritica Naturii." Vorbele astea atît de adevărate le-am citat în viitoarea mea carte (pe care nici acum n-am dat-o editorului, fiindcă nu mai cred în cărți...). Apropo de cărți, am să-ți trimit din ce în ce mai multe, fiindcă nu mai am unde să le pun. Trebuie să scap de ele. — Dacă băieții mai și beau, atunci chiar că nu mai e nimic de făcut cu ei. Simone s-a făcut bine.

*Cu drag**, Luț

206

[Paris,] 19 mai 1973

Dragă Relu,

Cred că ar trebui să încerci să-l salvezi pe Mircea, am impresia că, din punct de vedere moral, e altă stofă decît fata. Faptul că n-a fost în stare să-l țină pe italian pledează foarte mult în defavoarea ei. Încerc să-mi imaginez în ce infern a trăit Nuțu ca să ajungă el să-i dezmoștenească. Mama lor e cea mai vinovată, ea a dat exemplul rău. Tîrfa asta a declanșat o adevărată tragedie. Nu e mai puțin adevărat că Țucu era un tip lamentabil și că numai felul în care a murit atestă întrucîtva că a și trăit cu adevărat.

*Cu drag**, Luț

207

Paris, 7 iunie 1973

Dragă Relu,

Am trimis niște lucruri pentru tine și pentru copii. Nu știu dacă le-ai primit. Am trimis prin poștă două cărți despre Schopenhauer. Vezi ce poți face cu ele. Sînt tipărite cu litere foarte mici, iar ochii mei sînt obosiți, ca de altfel și restul. E drept că și citesc mult. De ce oare? Chiar mă-ntreb. Cititul e singura dintre rătăcirile mele de tinerețe care mi-a rămas. În rest — dezgust și lipsă de curiozitate pe toată linia. Uneori îmi doresc o viață de singurătate la Trăinei sau la Poplaca...

*Cu drag**, Luț

208

[Paris,] 18 iunie 1973

Dragă Relu,

Tocmai am primit o scrisoare lungă și disperată de la Bucur. I-au uitat niște fire înăuntru de la prima operație, care s-au infectat. E nevoie deci de a doua intervenție. Bănuiești ce gînduri îmi inspiră neglijența asta incalificabilă.

N-am nimic cu Puiu. Singurul reproș pe care i l-aș face ar fi că e prea sever în judecăți: ascultîndu-l, te întrebi dacă mai poți avea încredere în cineva. Toți sînt niște oportuniști. Așa o fi, dar cînd călătorești așa de des în străinătate, ar trebui să fii ceva mai indulgent cu cei care la rîndul lor procedează la fel.

Mă bucur că ai primit cei doi Schopenhauer. Sînt într-adevăr îndurerat de tot ce i s-a întîmplat lui Bucur. Ar trebui să se ducă Milica să-l vadă. Ce spui?

*Cu drag**, Luț

209

[Paris,] 25 iunie 1973

Dragă Relu,

Izbucnirea mea față de Petrică e pur și simplu grotescă. Rupe cartea poștală. E prea tîmpită. Cîte prostii poți scrie cînd te înfierbînți... Am primit cărțile tale poștale, dar cred că una s-a rătăcit... Dentistul mi-a pus o lucrare în aur. Mi-a cerut o sumă astronomică: aproape cît cîștig eu într-un an... Noroc că mai sînt și suflete caritabile.

*Cu drag**, Luț

210

[Paris,] 9 iulie 1973

Dragă Relu,

De două săptămîni urmez o cură de apă sulfuroasă la 20 de km de Paris. Mă simt mai bine, deși cura în sine e obositoare. Ar trebui să faci și tu la fel la Ocna Sibiului, pentru reumatismele tale. Am vrut să fac o reclamație pentru pachetul cu cărți, dar am aruncat chitanța, recipisa adică. Nicăieri în lume nu există asemenea apucături: pînă și canibalii respectă o trimitere recomandată. *Was für ein Land!*[72] Trimite-mi o dată, de curiozitate, un număr din ziarul german de la Sibiu.

Cu drag, Luț

211

Paris, 21 iulie 1973

Dragă Relu,

Am expediat un pachet cu patru cărți. De data asta am păstrat recipisa. Îmi pare rău de celelalte șase, erau interesante.

Pînă și în Africa, la canibali, ar ajunge un pachet recomandat. — Nu mi-ai mai scris nimic despre copii. E semn bun sau rău? Mi-am terminat cura de sulf, care m-a obosit destul; dar, oricît de sceptic aș fi, cred că e folositoare. Trimite-mi o rețetă pentru 4 cutii de *Thiopon*, e sulf în tablete, ai putea încerca o cură pentru reumatismele tale. Dar de ce nu te duci la Govora?

*Cu drag**, Luț

212

Dieppe, 2 aug. 1973

Dragă Relu,

Sînt mișcat de gestul tău, dar uiți că sînt mai în vîrstă decît tine și că sănătatea mea nu e tocmai înfloritoare. Simone și cu mine am făcut acum vreo zece ani un testament la notarul P. Fouan, 3 rue de Turbigo, Paris I-er. Te-am instituit legatar universal. E de la sine înțeles că, dacă ne prăpădim amîndoi, nu trebuie umblat la moștenirea Simonei, care are trei nepoți și, după părerea mea, nu are nici un motiv să-i dezmoștenească. Ție ți-ar rămîne drepturile mele de autor și puținii bani pe care-i am în bancă (Société Générale, Agence G, Boulevard Saint-Michel, Paris V-e). Dar o să-ți trimit o scrisoare mai detaliată în legătură cu asta, probabil de la Londra.

Ceea ce-mi scrii despre copii nu mă surprinde. Eu unul am renunțat să-mi mai bat capul cu ei. E clar că nu e nimic de făcut. Regret că Mircea nu s-a îndreptat. Cu atît mai rău! Într-un fel, nici n-ar trebui să regretăm moartea lui Nuțu, fiindcă, din cauza lor, viața i-ar fi fost un nesfîrșit infern.

Cărțulia trebuie să apară în noiembrie. Încă n-am făcut corecturile. Am uitat să-ți trimit cele patru cutii de *Thiopon* pentru reumatism. O să le expediez fie în cîteva zile, fie mai încolo, la sfîrșitul lui august sau în septembrie. Va trebui să faci o cură, dar cu condiția să ai tensiunea normală.

Aici marea este rece și murdară. Dar apartamentul e frumos. Mă plictisește să-l tot cer an de an prietenului meu. Ce viață de parazit mai duc și eu!

*Cu drag**, Luț

P.S. Mulțumesc pentru ziare. Nu mai e nevoie să trimiți altele. E deprimant. Bieții sași, cît îi plîng! Valahii, foștii sclavi, le sînt acum stăpîni. E trist, dar era inevitabil. Avem un nivel mult prea coborît. *Ciobani** ajunși *mitocani**. Istoria oferă un spectacol atît de descurajant, încît e o dovadă de lipsă de gust sau de prostie să-i acorzi atenție. Ai primit cărțile? Pachetul cu Dostoievski. Celălalt e pierdut iremediabil.

213

Dieppe, 9 aug. 1973

Dragă Relu,

Nu regret cura făcută la Enghien. Apa sulfuroasă e eficace, dar efectul se resimte abia după cîteva săptămîni. Rău faci că nu-ți îngrijești reumatismele. Două băi pe săptămînă la Ocna Sibiului timp de două luni, să zicem, ți-ar ajuta cu siguranță. Dacă nu suporți băile calde, apelează la băile în lacuri sărate, care nici ele nu sînt de neglijat. Îmi aduc aminte — cred că era prin 1927 — de o discuție cu Petru Țincu despre Rimbaud, în timp ce înotam amîndoi în lac. Mi-am dat seama de fapt după cîțiva ani că noi îl confundam pe Rimbaud cu Ribot, un fel de Rădulescu-Motru francez.

L-am văzut pe George, teologul. A venit să mă vadă și a plecat după trei ore, vizibil decepționat. N-am nimic de spus celorlalți, iar ei, la rîndul lor, n-au nimic să-mi spună. Eu, care altădată eram atît de sociabil, azi am un rău fizic numai la ideea de a vedea pe indiferent cine. Nu mai suport decît oameni amuzanți, glumeți, pe toți cei care n-au nici o convingere și care se pricep, în schimb, să spună povești și bancuri. Cînd mă întorc la Paris, cam pe 20 august, am să fac o reclamație, căci am impresia că n-ai primit nici al doilea pachet cu cărți.

*Cu drag**, Luț

Spune-mi dacă ai primit scrisoarea de la Dieppe, în care-ți răspundeam.

Lui Bucur nu-i place să scrie. Cu toate astea, aș fi vrut să știu dacă se simte mai bine după a doua operație. Felul în care a fost ratată prima este inadmisibil. La noi, dacă te gîndești bine, nu poți să fii decît ori fatalist ori nebun.

Ți-am trimis, de data asta nerecomandat, o carte destul de interesantă despre baronul de Trenck, un aventurier din secolul al XVIII-lea. Poate că ajunge!

214

Londra, 16 aug. 1973

Dragă Relu,

Sîntem aici pentru patru zile. E o căldură ca la București... Londra este un infern fermecător, iar berea e la fel de bună cum era odată la Bonfert sau *pe subt Arini și la Lac**.

*Cu drag**, Luț

215

Paris, 22 aug. 1973

Dragă Relu,

Tocmai ți-am expediat cele 4 cutii de *Thiopon*. Ia cîte o pilulă (înghite-o) înainte de cele trei mese principale. E o cură de sulf, nu un tratament. În locul tău (dacă ai tensiunea normală) eu m-aș duce la Govora, sau în altă parte. — Ce-mi scrii despre copii e trist, dar asta e. Nu mă mai frămînt din cauza lor. — Du-te neapărat să-l vezi pe Bucur și caută să-i dai un pic de curaj. Ce nenorocire absurdă! Sper că e mai bine și că acum poate să meargă. Spune-i că mă gîndesc adesea la el. Călătoria la Londra, deși scurtă, a fost pasionantă. Vizite la toate monumentele, inclusiv mormîntul lui Marx...

*Cu drag**, Luț

216

Montana, 27 aug. 1973

Dragă Relu,

Sîntem aici pentru zece zile. Un prieten (aceeași poveste) ne-a oferit apartamentul. Munții sînt semeți, frumoși, abrupți, dar sînt prea multe case, hoteluri, „Société de banque suisse", Place St. François, Lausanne. Ne plimbăm mult: kilometri și kilometri. La o jumătate de ceas de drum se află castelul în care și-a petrecut Rilke ultimii ani de viață. Notează-ți numele și adresa băncii. Nu se știe niciodată. La urma urmei, sînt bătrîn și *hodorogit**, deși mai fac ușor 20 km într-o zi. Sper să nu mor înainte să revăd Șanta.

*Cu drag**, Luț

217

Montana, 4 sept. 1973

Dragă Relu,

Am primit cărțile tale poștale din 21 și 27 august. Plecăm peste trei zile. Aici totul decurge perfect. Totul e făcut să te simți bine. E țara cea mai civilizată din cîte se pot închipui. Dar nimeni nu se gîndește s-o ia drept model, pentru că aici nimeni nu afișează vreo nebunie ideologică. Oamenii, țăranii mai ales, seamănă în mod curios cu sașii de la noi. Nici urmă de *„țigănie"**. — I-am scris acum două zile lui Bucur, la Rășinari. Sper să-i ajungă plicul, fiindcă era vorba de copilăria noastră. Am primit o scrisoare de la Irimie, aici.

*Cu drag**, Luț

218

[Paris,] 9 sept. 1973

Dragă Relu,

Nu-mi amintesc deloc de bătrîna care locuiește acum în casa noastră. Dacă nu e cumva vorba de văduva fluierașului ăluia, al cărui nume l-am uitat. Ce este extraordinar e că am o amintire precisă despre vechea noastră casă. Ca și cum aș fi părăsit-o ieri! Biserica de peste drum — ce mai e cu ea? Sper că e tot uniată... *Șvițera** e o țară în care aș putea să trăiesc. Sînt atît de obosit de oamenii de-aici! Cartea mea o să apară abia în noiembrie.

*Cu drag**, Luț

219

Paris, 26 sept. 1973

Dragă Relu,

Îți trimit imediat și ultimul număr din *Express*, unde e o fotografie de-a mea reușită și cîteva „maxime" din cartea care o să apară. Imaginea Păltinișului de altădată mi-a făcut mare plăcere. Cu toate defectele ei, Elveția este o țară în care mi-ar plăcea să trăiesc: totul e atît de calm, de bine întocmit. Ai zice că-i făcut de *sași**. Parisul a devenit mai irespirabil ca oricînd, din toate punctele de vedere. Sînt de părere că trebuie să faci cura de *Thiopon*. Caută să iei cîte o tabletă înainte de fiecare masă.

*Cu drag**, Luț

220

[Paris,] 6 oct. 1973

Dragă Relu,

De cînd m-am întors din Elveția am fost pur și simplu invadat, ca în fiecare toamnă. În plus, am avut și alte plictiseli de tot felul cu compatrioți de-ai noștri. Nu pot să intru în amănunte. Niște interpretări răuvoitoare ale unor declarații pe care le-am făcut cu ani în urmă și care au fost „falsificate" de un ziarist. Ai primit *Express*-ul?

Azi a murit Gabriel Marcel. Avea 83 de ani. Un mare prieten. Locuia aproape de mine și ne vedeam des. — Deasupra noastră s-a instalat un negru cu două neveste și-o fetiță. Te las să-ți închipui ce zgomot fac. Pe măsură ce trec anii, coșmarul general se agravează. O să mă informez despre tromboză.

*Cu drag**, Luț

221

[Paris,] 9 oct. 1973

Dragă Relu,

Am discutat mult cu un farmacist despre tromboză. Mi-a zis că nu poate să dea nici un medicament de felul acesta fără rețetă, pentru că există riscul unei hemoragii. Știu că e foarte periculos și că, în orice caz, este nevoie în prealabil de o analiză a sîngelui.

Am să-ți trimit o mulțime de cărți. Nu-mi place deloc să am o bibliotecă.

*Cu drag**, Luț

222

Paris, 31 oct. 1973

Dragă Relu,

Nu merită să scrii oricui. Sînt oameni care n-au priceput nimic, sectari obnubilați de propria lor mitologie sectară. N-am citit eu atacurile, mi s-au citit la telefon. Ce demenți! Am redactat un mic text în franțuzește ca să clarific lucrurile. Mi-e imposibil să-ți dau vreo adresă, pentru că ei nu-mi trimit *fițuicile** lor. Trebuie să-ți mai spun că s-au iscat o serie întreagă de neînțelegeri și că mi s-au atribuit niște declarații pe care nu le-am făcut niciodată, cel puțin nu în stilul și în termenii incriminați.

Am pentru tine niște lucruri (costume etc.). Nu știu cum să fac. Aici, în apartamentul ăsta atît de mic, nu e loc.

*Cu drag**, Luț

223

Paris, 2 nov. 1973

Dragă Relu,

Am citit articolul pe care mi l-ai trimis. Aici, vechii noștri prieteni mă atacă pentru exact contrariul. Ce proști pot fi oamenii! Pentru mine, epoca în care scriam *Schimbarea** mi se pare incredibil de îndepărtată. Cîteodată ajung să mă întreb dacă am scris chiar eu acele divagații care se tot citează. În orice caz, mai bine m-aș fi plimbat *pe subt Arini**... Entuziasmul este o formă de delir. Noi am suferit de boala asta și nimeni nu vrea să creadă că ne-am vindecat. Știi, probabil, că *Précis* a apărut anul trecut în Iugoslavia. Destul de bine tradus, se pare.

*Cu drag**, Luț

224

Paris, 10 nov. 1973

Dragă Relu,

Mă bucur că ți-au ajuns cărțile. Am să-ți mai trimit și altele: ce nu te interesează poți pasa mai departe. Nu-mi place să adun cărți: apartamentul e prea mic. Cele care sînt tipărite cu caractere prea mici îmi obosesc ochii. Bătrînețe pe toată linia. Nu e nevoie să întreprinzi nimic. Asta n-ar face decît să învenineze și mai tare situația. Cartea[73] trebuie să-mi apară luna asta. Nu e nici bună, nici rea. Vorbesc acolo de o seamă de lucruri, chiar și de Rășinari... O colecție de reflecții și anecdote în genul acela și inutil, și funebru.

*Cu drag**, Luț

225

[Paris,] 20 nov. 1973

Dragă Relu,

Ca și cum n-ar fi fost destui avortoni pe lumea asta, Marietta a găsit de cuviință să le sporească numărul. „Noutățile" pe care mi le furnizezi asupra aventurilor ei nu mă miră deloc. Ce mă miră e că nu s-a întîmplat mai devreme. Ai dreptate: din fericire, Nuțu a murit la timp! Dar nu mi-ai spus dacă lucrează, dacă și-a găsit o slujbă. Primejdia e că va sfîrși prin a face trotuarul, dacă într-o societate ideală, cum e a voastră, se poate concepe o astfel de ocupație.

Mi-a apărut cartea. Sper s-o primești în curînd. Am trimis-o tuturor prietenilor.

*Cu drag**, Luț

226

[Paris,] 24 nov. 1973

Dragă Relu,

Ți-am trimis cartea acum cîteva zile. Sper să ajungă... Am adăugat și un articol al lui Claude Mauriac, mai degrabă bun decît rău. Cînd te gîndești că din cauza unei neînțelegeri, paisprezece ani am fost în relații proaste. Fotografia e foarte recentă: de acum zece zile. Sper să nu mă găsești prea îmbătrînit. De curînd, ți-am trimis șapte volume din *Port-Royal* de Sainte-Beuve. Este o lucrare importantă, dar tipărită cu litere prea mici pentru ochii mei, pe care-i menajez cît pot. Din păcate, citesc mult. E o pasiune care le-a întrecut pe toate.

Am aflat cu tristețe că Bucur e tot în spital. Cu siguranță că operația a fost prost făcută.

*Cu drag**, Luț

227

[Paris,] 3 dec. 1973

Dragă Relu,

Mi-e aproape imposibil să cred c-au trecut atîția ani de la moartea părinților noștri. Timpul există deci... Îmi amintesc atît de clar de cimitirul din Rășinari, încît aș putea să-ți descriu locul cutărui sau cutărui mormînt. Ce frumoasă era grădina noastră de alături!

M-a durut să aflu că priveliștea din jurul proprietății Barcienilor a fost desfigurată. Era singura casă din lume în care mi-ar fi plăcut să mă retrag. Avea poezie și un farmec care-mi amintea de universul lui Turgheniev. Sper că ai primit cartea. Dacă nu, am să vorbesc la Gallimard să facă ei o reclamație.

Milicăi nu i-am trimis-o, din cauza anumitor blasfemii.

*Cu drag**, Luț

228

Paris, 14 dec. 1973

Dragă Relu,

Articolul pe care ți-l trimit e de o naivitate înduioșătoare. Și cînd te gîndești că autorul e trecut de cincizeci de ani! E un tip din Nisa, un meridional...

Regret că nu i-am trimis Milicăi cartea. Dar îi cunosc convingerile religioase și m-am gîndit că anume pasaje ar putea s-o „șocheze". — Am avut o răceală foarte urîtă și a trebuit să stau în casă mai multe zile. Fii atent cu gripa.

Cartea mea stîrnește interesul unor oameni pe care-i văd rar; de la „prieteni", însă nici un semn. Ceea ce e foarte normal, de altfel. — Ai primit pachetul cu scrisorile doamnei du Deffand?

*La mulți ani și sărbători fericite, cu drag**, Luț

*La mulți ani! Noroc și sănătate**, Simone

229

Paris, 18 dec. 1973

Dragă Relu,

Tocmai am primit scrisoarea ta recomandată. Am deschis-o cu frică, pentru că genul ăsta de misive, aici, nu pot aduce decît vești neplăcute. Am primit și toate cărțile tale poștale. Ieri i-am scris Milicăi ca să-i explic motivul pentru care nu i-am trimis cartea. Mi-a făcut plăcere felul în care mi-ai descris casa Barcianu. Într-adevăr, acela e un loc pe care aș vrea să-l revăd. Mi-l amintesc atît de limpede!

Mi-a scris Bucur. S-a bucurat foarte mult de vizita pe care i-ai făcut-o la spital.

*Cu drag**, Luț

230

Paris, 30 dec. 1973

Dragă Relu,

Îmi pare bine că ai primit pachetul. Scrisorile doamnei du Deffand sînt foarte interesante. — N-ai primit nimic de la Milica? Mi-a vorbit de cele șase cărți pe care le-a primit. Dacă ea nu ți-a spus nimic, n-are importanță, nici tu să nu-i spui nimic. Probabil e o simplă neînțelegere. — Ți-am trimis un articol stupid despre mine, o „întîlnire"[74] unde vorbele mi-au fost deformate, firește, pentru că autorul a scris la cîteva luni de la „întrevedere". — Ar trebui să-i scrii cîteva cuvinte lui Bucur, care se simte singur.

*La mulți ani. Cu drag**, Luț

Am primit toate cărțile poștale și scrisoarea recomandată.

231

[Paris,] 9 ianuarie 1974

Dragă Relu,

Îți trimit niște medicamente ce mi s-au prescris, dar pe care nu pot să le iau din cauza gastritei. Te sfătuiesc să iei de două sau de trei ori pe săptămînă *un* comprimat de vitamina C Adrian și din cînd în cînd niște Stryadine. Numai *dimineața*. — Trimite deci acolo unde trebuie o rețetă pentru medicamentele următoare: I. Allergofon; II. Vitamine C Adrian; III. Stryadine.

*Cu drag**, Luț

232

Paris, 18 ian. 1974

Dragă Relu,

Mă bucur că n-a fost nici o neînțelegere. Eu sînt vinovatul, Milica a fost, ca întotdeauna, foarte clară în ce spune. — Au mai apărut și alte articole, unele foarte — mai exact, prea elogioase. Un articol violent împotriva mea a fost scris de Bosquet, un „prieten" vechi, o secătură, pe care-l disprețuiesc profund și cu care ar fi trebuit s-o rup de mult. I s-a transmis ce-am spus despre el și, ca să se răzbune, m-a acoperit de insulte. În sine, asta n-are nici o importanță, regret numai că n-am rupt mai demult relațiile cu acest personaj. — Am să-ți trimit curînd alte cărți. Ai primit medicamentele? Ar trebui să faci o cură cu vitamina C.

*Cu drag**, Luț

233

[Paris,] 26 ianuarie 1974

Dragă Relu,

Pînă acum a fost o iarnă foarte blîndă și deci umedă. Clima Parisului este nesănătoasă, grozav de schimbătoare, ca și oamenii de pe-aici. Am trimis peste zece exemplare în țară, dar, în afară de tine și Arșavir, de Wolf și de Dinu, nimeni nu a binevoit să-mi confirme primirea. Așa că mi-e imposibil să știu dacă ceilalți au primit sau nu cartea. Ieri s-a vorbit despre mine la... televiziune: un amestec de adevăruri și prostii. Am refuzat să particip la emisiune. De îndată ce te manifești în public, te degradezi. Am să continui să refuz. — Aici viața a devenit foarte scumpă. Consecințele politice s-ar putea să fie îngrijorătoare. Totul e posibil. Sper să primești pachetul de cărți. Nu lua vitamina C (împotriva gripei) decît dimineața.

*Cu drag**, Luț

234

Paris, 7 febr. 1974

Dragă Relu,

În cele din urmă i-am trimis Milicăi cartea. Sper să n-o dezguste prea tare. Nu uitați să mă anunțați cînd o primește, doar ca să verific. A doua carte a lui Dinu despre „rostire" e excelentă[75]. Pasiunea lui pentru limba noastră e de înțeles, fiindcă este o limbă de o rigoare și de o forță expresivă extraordinară. Pentru mine însă, toate astea aparțin trecutului. Schimbînd idiomul, am renunțat la o parte din mine, în orice caz la o bună parte din viața mea. Fii atent cu gripa. Sper că medicamentele au ajuns.

*Cu drag**, Luț

Tocmai am primit cartea ta poștală. Ai dreptate: e lipsă de politețe, e grosolănie balcanică.

235

[Paris,] 15 febr. 1974

Dragă Relu,

Am aici și poemele lui Blaga și antologia lui de poezii populare. Dar nu le cultiv, fiindcă nu vreau să cad pradă ispitelor *graiului** nostru. Zilele trecute am recitit *Luceafărul*. Nu are pereche în toată literatura franceză (destul de săracă, de altminteri). Micile poeme pe care mi le-ai trimis sînt foarte frumoase. Ce limbă avem! Nu cunosc alta mai poetică. Din păcate, e intraductibilă. Tradus, Eminescu devine aproape caraghios, oricum teribil de minor și învechit. Literatura noastră este și va rămîne complet necunoscută în străinătate, fiindcă nu avem prozatori mari.

Ți-am trimis acum două săptămîni niște cărți. *Boală fără crezămînt**. Formidabil.

*Cu drag**, Luț

236

[Paris,] 1 martie 1974

Dragă Relu,

În sfîrșit, azi a nins. Cartea mea există într-un anume fel: prietenilor mei nu le place deloc, dar asta nu contează. Multe articole. Se va reedita *La Tentation d'exister* și *Histoire et Utopie*, care s-au epuizat de mult, dar nu mi-au spus. Am ghinion cu editorul. — Mai multe costume, dintre care două noi. Poate or să-ți placă. Scrie-mi de îndată ce ai vreun semn de la Milica. Nu se știe niciodată. Sînt supărat că medicamentele n-au ajuns. Nu-mi scrii nimic despre copii. Ar trebui să le dai și lor ceva. Între altele, este și un costum cam ponosit pentru Mircea. Cum mai merge cu sănătatea?

*Cu drag**, Luț

237

Paris, 16 martie 1974

Dragă Relu,

Mă bucur că medicamentele au ajuns. Ia de trei sau patru ori pe săptămînă la micul dejun cîte *un* comprimat de vitamina C. E foarte bună pentru prevenirea gripei. Niciodată seara, fiindcă e un excitant nervos și riști să nu mai dormi. — Am primit „raportul" tău — mai degrabă trist. Dacă înțeleg eu bine, Micu e cel mai cuminte. Măcar de-ar dura! Marietta mi se pare definitiv pierdută. Regret că Mircea nu-i așa serios. Cu atît mai rău! Vom vedea dacă sejurul la Galați e de natură să-l facă mai bun. Am mari îndoieli. Presupun că *Asentare** e un cuvînt de origine maghiară, ba nu, austriacă: am căutat într-un dicționar german: e *assentieren*. Pentru mine, cuvîntul acesta e legat pe vecie de amintiri cumplite, umilitoare. — Ai ceva nou de la Milica? Costumele sînt pentru tine.

*Cu drag**, Luț

238

Paris, 21 martie 1974

Dragă Relu,

Primești *Match* mai rar pentru că vreau să i-l trimit mai des lui Bucur: e prea singur și lipsit de orice distracție. În ultima scrisoare mi-a mărturisit că dacă ar avea de ales între căsătorie și boală, n-ar ști care din două e mai greu de suportat. Coabitarea nu este posibilă decît dacă ai o casă mai mare. În orice caz, a făcut o alegere proastă. — În pachet erau două costume noi pentru tine. Dacă nu le găsești, înseamnă că ceva s-a-ntîmplat. S-a produs vreo încurcătură, am fost chiar avertizat. Mai trag speranțe, totuși.

Cu mai bine de-o lună în urmă ți-am trimis un pachet cu opt cărți. Recipisa este datată 21 I — deci de două luni.

*Cu drag**, Luț

239

[Paris,] 1 aprilie 1974

Dragă Relu,

Îmi pare bine că au ajuns cărțile. Dar două sau trei cărți poștale totuși s-au pierdut. — Bucur trebuie să-și fi făcut o socoteală greșită, altfel nu se explică un asemenea mariaj. Ipoteza — mai bine zis bîrfa — unor *consăteni** de-ai noștri pare întemeiată. Sper să nu-ți fie prea mici cele două costume. Cartea mea a fost prost primită de prietenii mei de aici, ca și de cei din țară, de altfel, din motive asupra cărora n-ar fi creștinește să insist. Prietenii nu te iubesc decît atunci cînd ai bunul-simț să mori.

*Cu drag**, Luț

240

Paris, 9 aprilie 1974

Dragă Relu,

E tare neplăcut ceea ce se întîmplă cu Milica. Cum se va acomoda într-o singură odaie? Ar fi trebuit păstrată casa noastră de la Rășinari... Nu există nici o soluție pentru ea să se stabilească la Sibiu? Dar, de fapt, n-ar avea nici un rost, ea și-a petrecut practic toată viața la București. Păcat că nu și-a vîndut casa acum cîțiva ani ca să-și cumpere o garsonieră!

Am primit mai multe cărți poștale de la tine. Aici situația nu e prea strălucită, francul se devalorizează tot mai mult. Consecințele pot fi destul de neplăcute. Eu unul fac tot ce-mi stă în putință să-mi păstrez calmul. Numai că o asemenea stare nu intră în zestrea familiei noastre.

*Cu drag**, Luț

241

[Paris,] 18 aprilie 1974

Dragă Relu,

Am primit, cred, toate cărțile poștale. Aici poșta nu e ce era altădată. Totul merge spre deteriorarea generală. Ce sens a avut aventura Mariettei? Mi-ai scris că a plecat la Deva, dar nu și pentru ce. Păcat că nu e serioasă. Seamănă cu mamă-sa. Un articol serios despre cartea mea a apărut în Anglia. Am să-ți trimit, dar nu știu cînd, *La Tentation d'exister* și *Histoire et*

Utopie, care se retipăresc acum. Wolf mi-a scris că, de data asta, nu vine la Paris, se gîndește să petreacă cîteva săptămîni pe coasta dalmată, aproape de Pola, orașul de unde e el. — Ca întotdeauna, starea sănătății mele este fluctuantă: cînd mai bine, cînd mai prost... La drept vorbind, așa a fost mereu. Tata zicea despre mine: *E ca un morbos**.

*Cu drag**, Luț

242

[Paris,] 23 aprilie 1974

Dragă Relu,

În ultima ta carte poștală, în care vorbeai de Gicu, ai pomenit de Valeria, dar era vorba de Valentina... Îmi amintesc foarte bine de casa lor de la intrarea în Făgăraș. Am aflat că Gicu e un fel de garajist la Brașov, dacă nu mă înșel. S-ar părea că a făcut și prostii; nici nu e de mirare. Dar era simpatic. — Mă bucur că Milica a obținut o amînare. Ar face bine să-și caute o garsonieră pentru viitor. La vară o să treacă prin Sibiu o elvețiancă din Zürich, Dra Aeschbach. Am cunoscut-o vag înainte de război și am revăzut-o la Paris acum cîțiva ani. I-am dat adresa ta, în caz că ar avea timp să viziteze orașul. Vine cu un grup organizat. Ea e învățătoare. — Copiii ăștia sînt niște ființe de nimic. Nuțu a murit la timp.

*Cu drag**, Luț

243

Paris, 2 mai 1974

Dragă Relu,

Ai să primești probabil vizita unui tînăr scriitor evreu, foarte simpatic, însurat cu o japoneză. Cămașa bleu trebuie spălată în apă călduță (*domoală**), altfel se strică. S-ar putea să avem și noi — eu și Simone — același soi de neplăceri ca Milica[76]. Vor să ne ia casa. S-ar putea să aranjăm cumva, deși n-avem prea mari speranțe. Vom vedea. Avocații ne-au sfătuit să nu cedăm. După tot ce se întîmplă nu mai cred într-o schimbare radicală aici. În țara asta cei bogați au prea multe drepturi. Nu văd pentru ce m-aș solidariza cu interesele lor. Cu vîrsta, ajungi să-ți revizuiești opiniile... Am să te țin la curent. Regret acum că n-am o formație juridică!

Cu drag, Luț

244

[Paris,] 7 mai 1974

Dragă Relu,

Tot ce-mi scrii despre aventurile Mariettei mă mîhnește foarte mult. E limpede, asemenea oameni nu pot fi ajutați și, de altminteri, nici nu merită. Destinul lor nu mai are pentru mine decît un interes anecdotic. Încă nu știu cum va evolua povestea cu apartamentul. Dacă deschidem proces, asta poate dura și doi sau trei ani. Vom vedea. După prima spaimă, m-am calmat. În fond, la vîrsta mea nu mai ești un om viu, ci un supraviețuitor, și cel mai bun lucru e să trăiești în provizorat... Am să-ți trimit într-o zi niște extrase din articolele care s-au scris despre cartea mea. În momentul de față, „cariera" mea literară mă interesează foarte puțin.

*Cu drag**, Luț

245

Paris, 22 mai 1974

Dragă Relu,

Îmi pare bine că ți-au sosit cărțile. O să-ți mai trimit. Îmi vorbești de casa lui Goga, de care tata ar fi fost frustrat. Nu-mi mai amintesc nimic despre asta. În legătură cu necazurile mele recente, nimic nou. Legea mă protejează un timp (doi sau trei ani); după aceea — mai vedem. Bătrînețea are unele avantaje, măcar pe acela că necazurile n-au cum să dureze prea mult. *Histoire et Utopie* a fost retipărită, ai să primești un exemplar în curînd, cel puțin așa sper. Ultima carte, *L'Inconvénient*, s-a și epuizat. Și *La Tentation d'exister* se retipărește.

*Cu drag**, Luț

246

Paris, 6 iunie 1974

Dragă Relu,

Îți mulțumesc pentru amănuntele despre bunicul. Mărturisesc că uitasem cu totul, dacă voi fi știut vreodată ceva despre tragedia lui, despre tragedia familiei noastre de fapt. Acest *bunic**, îmi amintesc perfect, era un bețivan; sau poate o fi ajuns așa din cauza nenorocirilor lui. Înclin să cred că nici nu era prea „serios", cel puțin pentru un *căsar**. Nu se țin acasă banii primăriei. Acum, că nu mai mergi la birou, încearcă să descurci povestea asta veche... *Le Mauvais Démiurge* trebuia să apară zilele astea în Spania, dar a fost sechestrată și interzisă de cenzură. Ar fi atee, blasfematorie, anticreștină. Inchiziția n-a murit încă. Ce ridicol!

*Cu drag**, Luț

247

Paris, 17 iunie 1974

Dragă Relu,

Nu știu de ce-și fac oamenii griji pentru tine acum, cînd ai ieșit la pensie. Ai să faci ce vrei, adică ai să fii liber ca un zeu... Eu am trăit pînă acum în lene și nu-mi pare rău, deși recunosc că urmările nu sînt tocmai vesele. Viața mi-am lăsat-o înapoi, viitorul *meu* nu-i decît o anexă. Tot n-ai primit *Histoire et Utopie*... Zilele astea voi face serviciul de presă pentru *La Tentation d'exister*, dezgropată și ea, în fine. Nenorocirea e că editorul meu nu se preocupă de ceea ce scriu. Mă bucur că locuința Milicăi nu e vizată.

*Cu drag**, Luț

248

[Paris,] 28 iunie 1974

Dragă Relu,

Încep să-mi vină în minte amănunte în legătură cu falimentul bătrînului. Pînă și povestea cu cheia dublă mi-am reamintit-o. Vinovat era unul, Trăboiu. Toate astea s-au petrecut cu cel puțin șaizeci de ani în urmă... — Nimeni n-a primit *Histoire et Utopie*. S-a reeditat și *La Tentation d'exister*. Exemplarul pe care ți l-am trimis se va pierde sigur pe drum, ca și celălalt. — Pînă acum, nimic nou în legătură cu apartamentul. E posibil, dar nu-i ușor să dai pe cineva afară. Avem unele drepturi și, de cînd am consultat un mare avocat, sînt ceva mai optimist. Cu toate astea, orice se poate întîmpla și, ca să ne ferim de decepții, e mai bine să punem răul înainte. — Îmi pare bine că locuința Milichii nu mai este amenințată cu demolarea.

Ți-am mai trimis un pachet cu 14 cărți, majoritatea cu dedicație. Poate ajung.

*Cu drag**, Luț

249

Paris, 4 iulie 1974

Dragă Relu,

Îmi pare bine că *La Tentation* a sosit. Cît despre *Histoire*, nu cred că o să o mai primești vreodată. De vină e primul capitol[77] adresat pe vremuri lui Dinu și care acum e foarte actual. — Ce planuri ai pentru la vară? Simone se duce la ea, în Vendée. Eu rămîn la Paris, unde din păcate am o groază de întîlniri, majoritatea inutile, dar inevitabile. Cu Dieppe s-a terminat, pentru moment cel puțin. Problema apartamentului mă preocupă în continuare. Mi-e imposibil să știu cum se va termina. Singurul loc unde aș vrea să fiu acum e Șanta... cu condiția să mai fie acolo brazi și *afini**.

*Cu drag**, Luț

250

Paris, 15 iulie 1974

Dragă Relu,

Sînt mulțumit că au ajuns cărțile. Ți-am expediat altele. Ca și lui Bucur, numai că, dacă e la Rășinari, mă îndoiesc că le va primi. Exemplarul din *Histoire et Utopie* s-a pierdut și știu și de ce. Spre sfîrșitul anului *La Tentation* o să apară în ediție de buzunar. Ce curios, cu cît înaintez în vîrstă, cu atîta mi se pare mai ridicol să vrei (sau să fi vrut) să faci carieră literară. Din cînd în cînd mai am cîte-o criză de ambiție. Dar atît.

N-am nici un chef să plec în vacanță. Trăinei mai există? Iată un loc pe care mi-ar plăcea să-l revăd.

*Cu drag**, Luț

251

Paris, 8 august 1974

Dragă Relu,

Sînt tot în Paris. Am să merg poate cîteva zile cu Simone la Londra și, probabil, spre sfîrșitul lunii, în Elveția. Dar deocamdată sînt numai planuri. S-ar putea să treacă prin Sibiu, în jur de 10 septembrie, un francez; face un tur prin Rășinari cu prietena lui nemțoaică, ai cărei părinți sînt chiar din Sibiu. I-am dat adresa ta. Poate o să-l vezi. Am să-ți mai scriu oricum. — N-am vizitat niciodată zona Sebeș. E aproape de necrezut că mai există locuri fără turiști.

*Cu drag**, Luț

252

[Paris,] 31 august 1974

Dragă Relu,

Nu ne-am dus în Elveția, e prea scump și prea multă lume în tren! E imposibil să călătorești în perioadă de vacanță. În august, Parisul e perfect suportabil. Amicul meu francez (îl cunosc prea puțin, e mai degrabă un *cunoscut**) e foarte drăguț și sper să te găsească. Ar urma să ajungă la începutul lui septembrie, deci zilele astea. Sper să fii în Sibiu. Bucur mi-a scris destul de des în vara asta. Se plînge de mariajul lui detestabil (adjectivul îi aparține).

*Cu drag**, Luț

253

Paris, 19 sept. 1974

Dragă Relu,

Prietenul francez tocmai mi-a scris că, din motive de sănătate, a trebuit să renunțe la proiectele de vacanță. Tîrăște după el valiza cu pricina de două luni de zile, de-a lungul Franței și Germaniei. Am să văd cum pot aranja lucrurile. Una din cărțile mele, *Le Démiurge*, a apărut de curînd în America. O să fie un semieșec, ca și celelalte. În legătură cu locuința, nu se întrevede nici o înțelegere. Îmi dau seama că, pe nesimțite, mi se schimbă optica în politică — numai și numai din furie pentru cei bogați. N-au înțeles nimic, dar sper să vină ziua cînd vor regreta cu adevărat.

*Cu drag**, Luț

254

[Paris,] 6 oct. 1974

Dragă Relu,

Tocmai fac corecturile pentru *La Tentation d'exister*, care trebuie să apară în ediție de buzunar. Citesc cu lupa fiindcă e tipărit cu caractere foarte mici și apoi vreau să-mi cruț ochii, la fel de obosiți ca și restul. La vîrsta mea, totul scîrțîie; într-un fel, cu atît mai bine. În legătură cu apartamentul, încep să privesc lucrurile cu „filozofie". O să dureze cîțiva ani. Și cum sănătatea mea e departe de a fi excelentă, totul se va aranja poate de la sine... În alte condiții m-aș fi putut întoarce la Rășinari, sau mai bine la Șanta, să mă fac pădurar.

*Cu drag**, Luț

255

Paris, 16 oct. 1974

Dragă Relu,

După ce a călătorit prin toată Europa, valiza-fantomă s-a întors. E tare trist ce i se întîmplă Milicăi. Cred că a făcut bine că a rămas pe loc. De la cealaltă carte poștală, de acum cîteva zile, am primit vești mai bune în povestea asta cu *locuința**. Poate că se aranjează. Încep să respir. [Ți-am trimis] un costum nou, făcut în Hong-Kong, și un pulovăr de iarnă, crem. Am de scris ceva despre „sfîrșitul istoriei", un articol pentru Germania. Un pachet de la Veturia Goga — o broșură despre Ciucea — mi-a parvenit abia după patru ani. Am răspuns, dar cred că ți-am mai vorbit de asta. Ce te invidiez că ai înotat în Olt! Aici, apa e poluată peste tot.

*Cu drag**, Luț

256

Paris, 2 dec. 1974

Dragă Relu,

În fine s-a încheiat greva lucrătorilor de la poștă, numai că scrisorile din aceste patruzeci de zile de pauză nu se știe cînd vor fi distribuite: probabil nu vor ajunge la mine înainte de februarie... În ultima carte poștală îți spuneam că povestea cu *locuința** nu e așa de neagră cum am crezut. E posibil un aranjament. Pe de altă parte, nu e exclus să pot primi și eu un soi de pensie, ceea ce ar rezolva unele „probleme". *La Tentation d'exister* va ieși într-o lună în ediție de buzunar. Ți-am trimis mai multe lucruri: au ajuns? Scrie-mi ce mai e nou și, dacă se poate, și despre nefericiții ăia.

*Cu drag**, Luț

257

[Paris,] 20 decembrie 1974

Dragă Relu,

Am primit cartea poștală și scrisoarea, care m-au lămurit. E aproape de necrezut, și totuși în povestea asta nu era nimic imprevizibil. Decăderea acestor copii e totală și nu merită să te frămînți atîta. Dacă ar mai pierde și apartamentul, ar fi într-adevăr grav. Marietta mi se pare mai vinovată decît frații ei: fata asta nu face doi bani. E o mincinoasă patentă. Am aflat niște lucruri despre ea care mi-au spulberat orice iluzie. — Mă bucur că ai primit lucrurile de Crăciun. Istoria cu pensia nu e chiar așa de sigură. Vom vedea. Am iar neplăceri: nasul, gîtul etc. Mi-am dus viața între cărți și... inhalații.

*Cu toate cele bune, cu drag**, Luț

258

Paris, 27 dec. 1974

Dragă Relu,

Ți-am răspuns la „raportul" tău despre cei trei nefericiți. Nu e nimic de făcut. Fă absolut tot ce poți să-și păstreze locuința — altfel vor fi dați afară, și va fi o tragedie. Textul despre Tolstoi se află în cartea mea *La chute dans le temps*. Cel despre „sfîrșitul istoriei" o să apară într-o revistă, în martie, și va fi inclus în nu știu ce program de la Radio München, în ianuarie. Valiza se află pe undeva, poate va sosi într-o bună zi, *Pe subt Arini**. — Aici iarna e blîndă și nesănătoasă. — Simone a plecat în Vendée, în vacanță de Crăciun.

*An nou fericit! Cu drag**, Luț

259

Paris, 3 ianuarie 1975

Dragă Relu,

Abia azi am primit cartea ta poștală din 24 *octombrie*. Broșura Veturiei a fost ținută mai bine de doi ani de o cucoană care fusese rugată să mi-o dea... Se înțelege de la sine că n-am primit niciodată nimic de la Florin. De altfel, cinstit vorbind, nici nu văd ce mi-ar fi putut spune. Vorbește probabil aiurea sub influența alcoolului. — Ți-am trimis azi un pachet cu 8 cărți. Să sperăm că va ajunge. În principiu, *La Tentation d'exister* o să apară în format de buzunar peste cîteva zile. Am să-ți trimit un exemplar.

Tocmai am primit un cuvînt de la Dinu. Ce spirit ciudat și complicat! Ion Bălan[78], colegul meu de liceu, mi-a trimis poeziile lui prin cineva care nu mi le-a adus.

*Toate cele bune, cu drag**, Luț

260

Paris, 14 ianuarie 1975

Dragă Relu,

Hotărît lucru, nu mai sînt tînăr. Neputințele vin una după alta și cel mai des pentru totdeauna. Acum am neplăceri cu ochii, mai precis cu ochiul stîng: văd „musculițe" tot timpul. Este enervant și neliniștitor, dar și mai neplăcut este că nu se poate trata... Oare mama, de la care am moștenit toate aceste *metehne**, a pățit și ea la fel înainte de-a face cataractă? Caută să-ți amintești. Îmi pare rău că-ți dau asemenea vești, dar îmbătrînesc și asta nu se poate fără plictiseli de tot soiul. *La Tentation* a apărut în ediție de buzunar. O vei primi, sper.

*Cu drag**, Luț

261

Paris, 22 I 1975

Dragă Relu,

Îți trimit un articol apărut în *New York Times*. Nu e ușor de înțeles. Poate cunoști pe cineva competent, să ți-l traducă. Dificultatea constă în noțiunea de *Self-consciousness*, care nu înseamnă numai conștiință de sine, ci, mai ales, sentimentul față de sine, „dedublare", inconfortul de sine, constrîngere, afectare etc. ...

E adevărat ce mi-ai scris despre Dracu. Uitasem complet de porecla asta. Adevărată e și observația ta despre copii ca trei ipostaze ale lui Țucu. Un motiv în plus ca să spunem că nu-i nimic de făcut. Săracul Țucu a moștenit de la Gica tot ce era mai rău. Și asta n-avea cum să se termine decît prost.

Ochiul stîng continuă să mă supere, cu toate că am început să mă obișnuiesc cu șotiile lui.

*Cu drag**, Luț

262

Paris, 11 febr. 1975

Dragă Relu,

Ți-am expediat azi un nou pachet cu cărți. Astea sper să-ți ajungă, întrucît cel de acum două luni nu se știe pe ce mîini a încăput. Poate că voi face o plîngere. Am citit un studiu românesc despre Eminescu, de Petru Vintilă[79]. O suită de documente extrem de revelatoare și mult mai interesante decît orice biografie. Te sfătuiesc s-o citești: ai să găsești acolo societatea vremii, cu toate slăbiciunile ei, dar și cu un anume farmec și *desmăț**, care par pierdute pentru totdeauna. Din nefericire, Eminescu e intraductibil, de aceea este necunoscut în afară. Dacă ar fi fost englez, neamț sau măcar spaniol, ar fi fost una din marile figuri ale poeziei. Văd că tot n-ai primit *La Tentation* format de buzunar. Hotărît lucru...

*Cu drag**, Luț

263

Paris, 28 febr. 1975

Dragă Relu,

Îmi pare bine că ai primit cele două pachete. Îți voi trimite și altele. Scrisoarea ta din 18 II n-a sosit încă. Aici n-a fost iarnă, ci un fel de primăvară timpurie, bizară. Ce păcat că nu mă pot duce la țară! Ca să văd un pic de verdeață, trebuie să merg un ceas. Grădinile publice nu sînt deloc mari, în schimb sînt pline de copii și de bătrîni: un amestec de spital și circ. Metropolele sînt un coșmar, dar o dată ce te-ai obișnuit cu ele nu te mai poți smulge. Dacă infernul există, sîntem nevoiți să ne obișnuim cu el. N-aș vrea să mor înainte de a revedea *Pe subt Arini** și să mă plimb pe-acolo ca altădată.

*Cu drag**, Luț

264

[Paris,] 18 martie 1975

Dragă Relu,

Am primit azi scrisoarea ta din 11 martie, cu diapozitivele (așa se spune?). Fotografiile vor fi gata cam într-o săptămînă. Azi a nins prima oară, după o iarnă primăvăratică. — Sper că vei primi în curînd un pachet cu opt cărți. Duminica trecută ne-am dus să ne plimbăm într-o pădure, departe de Paris. Simt o nevoie fizică să văd copaci, iar cei pe care-i văd în Paris au un aer jalnic și totodată fals. E incredibil cît de vie a rămas în mine imaginea Sibiului.

*Cu drag**, Luț

265

Paris, 24 III 1975

Dragă Relu,

Îmi pare bine că ai primit *La Tentation*, dar sînt furios pentru pachete. Ți-am trimis două. E scandalos. — A-l cita pe Eminescu aici e o imposibilitate, pentru că nimeni nu-l cunoaște: e total intraductibil; în franțuzește pare demodat, provincial, caraghios... Adevărul e că viziunea asupra realității nu se datorează în cazul meu vreunei influențe literare, ci unor infirmități, unor tulburări... înnăscute. Nu e mai puțin adevărat însă că într-un anume sens eu descind direct din *Rugăciunea unui Dac**, al cărei ton violent, rostit ca un blestem și nu ca o iertare, mi-a plăcut întotdeauna.

Cu drag, Luț

266

Paris, 25 martie 1975

Dragă Relu,

Iată cele trei fotografii. Mi se par excelente. Și ce peisaj!

Gîtul mi-e mai bine, dar am încă neplăceri după sinuzita de acum două luni. Nu pot să scap de mizeriile astea. Trebuie să mă resemnez. În Spania, un tînăr filozof, traducătorul meu, a scris o carte despre mine, pe care a prezentat-o ca teză. N-a avut succes, i-a fost respinsă din pricina ideilor mele, în parte cel puțin. Ar fi multe de spus pe tema asta...

Cu mult drag, Luț

267

Paris, 28 III 1975

Dragă Relu,

Am primit scrisoarea ta, mai bine zis textul din 20 martie, dar nu l-am putut descifra în întregime. Sînt pasaje interesante. Păcat că nu e bătut la mașină! Dar, de fapt, despre ce e vorba? Cine l-a scris? autorul n-are dreptate cînd spune că nu vreau să-mi afișez originile. În tot ce am scris n-am făcut decît asta — dar tot atît de adevărat e că, din punctul în care-am ajuns acum, nu mai are importanță dacă sînt revendicat de români sau de eschimoși. Nu mai pot să-mi asum nefericirile nici unui trib. Sînt *înstrăinat** în sensul cel mai adînc al cuvîntului sau cel puțin așa cred. Ți-am trimis ieri fotografiile.

*Cu drag**, Luț

268

Paris, 8 aprilie 1975

Dragă Relu,

Mă bucur că ți-au sosit cărțile și fotografiile. *Sfîrșitul istoriei*[80] a apărut într-o revistă. E un text mic, de vreo zece pagini, mai mult un manifest decît un articol. Sînt lucruri pe care le-am mai spus și-n altă parte, dar de data asta am făcut-o mai clar, mai concis, mai dens și mai... solemn. De fapt e lipsit de interes. Ideea ta că m-aș simți exilat în mijlocul civilizației și că mă lamentez ca și Ovidiu dar din motive exact contrarii e foarte inspirată. Îți mulțumesc pentru urări. 64 de ani!

*Cu drag**, Luț

Aș fi preferat o fotografie din față.

269

Paris, 9 aprilie 1975

Dragă Relu,

E clar, mă lasă memoria. Nu-mi amintesc deloc să fi făcut acea vizită cu Dinu. De altfel, din motive care mi-au rămas obscure, raporturile lui cu Nae[81] erau mai degrabă încordate. — Scrisul tău nu e mai indescifrabil decît al meu. În mintea mea nu era un reproș. Oricum, la vîrsta noastră ar fi ridicol să mai facem eforturi de caligrafie. Greșești dacă iei în tragic povestea asta cu *înstrăinatul**. Eu sînt înstrăinat, fără îndoială, în parte, și numai uneori total; dar numai uneori. A schimba limba este o trădare cu urmări nebănuite. Traducătorul meu spaniol a scris și a publicat o carte despre mine. Nu prea rea!

*Cu drag**, Luț

270

Paris, 16 aprilie 1975

Dragă Relu,

Am impresia că *Paris-Match*-ul se pierde pe drum. Scrie-mi dacă ai primit ultimele două numere. L-am trimis și Milicăi și lui Bucur. Dacă nu ajung, n-are rost să mai facem alt abonament. Articolul meu despre *Sfîrșitul istoriei* mi se pare mai actual ca niciodată. De fapt, nu va fi cu adevărat așa decît, să zicem, peste treizeci de ani, sau cam așa ceva.

*Cu drag**, Luț

271

Paris, 15 mai 1975

Dragă Relu,

Sfîrșitul istoriei repetă lucruri pe care le-am mai spus și-n altă parte. N-ai pierdut nimic. Sînt atîta de scîrbit de ce se întîmplă în lume, încît doresc din toată inima ca aventura umană să ia sfîrșit. Și va fi așa, cu siguranță, dar prea tîrziu... Mă înțeleg tot mai puțin cu oamenii de aici, care aplaudă tot ce se întîmplă, din motive pe care le bănuiești. Pe toate meridianele se lăfăie iluzia, căreia îi cad pradă și civilizații, și „barbarii". Îmi pare rău că nu pot trăi într-o *nepăsare** completă; fac eforturi, dar degeaba. Ce chin! Sînt o grămadă de lucruri pe care voi nici nu le puteți bănui. Cu atît mai bine pentru voi. Mai știi ceva de Milica? Sper că da.

*Cu drag**, Luț

272

Paris, 24 mai 1975

Dragă Relu,

Nu știu dacă l-ai cunoscut pe Nicu Comșa. Era cineva foarte bine. A murit. Am asistat azi-dimineață cînd l-au ridicat de la spital. Soția lui n-a avut curajul să telegrafieze la Sibiu. A scris doar o scrisoare, un mijloc de comunicare mai puțin brutal. Dacă le cunoști pe surorile lui Nicu, du-te pe la ele, dar numai dacă le cunoști. Mi-a telefonat în ianuarie, voia să mă vadă. Cum eu devin pe zi ce trece tot mai *ursuz**, m-am eschivat. Ce prostie!

Dinu mi-a trimis o scrisoare foarte amabilă. Se inițiază în fericirea de a trăi la Sibiu, acel rai pe care nu încetez să-l regret și unde, totuși, mă plictiseam de moarte...

Cu drag, Luț

273

Paris, 16 iunie 1975

Dragă Relu,

Îmi pare bine că ți-au ajuns cărțile. De-atunci am mai trimis și altele. Mă mir că nu ai vești de la Milica. Scrie-i. Au reînceput vizitele: oameni de pretutindeni. Nu trece zi fără vreo întrevedere. Conversațiile mă obosesc, fiindcă sînt vorbăreț. Gigi Crăciun mi-a cerut o carte pe care i-am trimis-o imediat, în amintirea *tușicăi** etc.! În același timp, i-am scris că e un cadou și nu e nevoie să-ți dea ceva în schimb. Indiferent ce-ți propune nu accepta nimic. Sper să mă duc din nou la Dieppe în august. Am fost invitat la Viena pentru o lună, dar am refuzat. Nu-mi place să călătoresc.

*Cu drag**, Luț

274

Paris, 3 iulie 1975

Dragă Relu,

Ce păcat că locuința Milicăi a devenit de negăsit. Mi-a scris că a expediat din str. Cocea, dar văd acum că n-ai primit nimic. E lamentabil sau, cum se zicea pe vremea mea: *lucru prost**. Nu mai poți avea încredere în nimeni. Ar trebui să faci o cură undeva, dar fii atent cu tensiunea. Să te vadă un cardiolog înainte. Între 23 iulie și 20 august sper să fiu la Dieppe. Scrie-mi pe adresa de la Paris, căci mi se trimite corespondența. Am primit în sfîrșit poeziile lui Ion Bălan, dar, cum nu am adresa lui, nu-i pot răspunde.

*Cu drag**, Luț

Să aveți o vară bună. Cu toată dragostea,

Simone

275

Paris, 10 iulie 1975

Dragă Relu,

Mă bucur că ai primit lucrurile. Nu pricep nimic din povestea asta cu moștenirea. E vorba de *mătușa**? de vecina noastră? „Natura" se încrîncenează împotriva noastră: imită istoria[82]... Regret *„gardul minciunilor"**, de care se leagă toată copilăria noastră. Încă o dată îți spun, caută să faci o cură în vara asta, sub supraveghere medicală. Du-te la mare. În septembrie e cel mai bine. Eu nu mai suport nici apa, nici soarele.

*Cu drag**, Luț

276

Dieppe, 29 iulie 1975

Dragă Relu,

Am avut o noapte foarte rea, fiindcă nu mai suport apa sărată. Îmi aduc aminte că insomniile mele au început la Ocna Sibiului (cam în 1930, dacă nu mă înșel), unde mă dusesem cu tata să facem o cură de băi calde, fatale pentru nervii mei. De fapt, aici nu urmez nici un fel de tratament, fug de soare, chiar și de mare. De la o vîrstă încolo trebuie să lași organismul să se descurce singur.

Ce mai e cu copiii? Mai dă-mi ceva vești, oricît ar fi de rele. Acum două săptămîni am văzut-o pe Titi de la Orbești, care în mod curios seamănă cu mama. Asta mi-a redeșteptat amintiri vechi de aproape 60 de ani!

Vînzătoarea mea de ziare, o ramolită, și-a petrecut vacanța într-un hotel din Eforie... Muncitorii (care n-au decît o idee: să trăiască la fel de bine ca *voi*) merg la Veneția și în Baleare. În istorie, dramele se nasc din malentendu-uri...

*Cu drag**, Luț

În ciuda teoriilor lui Cioran, eu fac toate băile posibile. Sper că sînteți bine și vă trimit numai gînduri bune,

Simone

277

Dieppe, 4 aug. 1975

Dragă Relu,

Am primit cartea poștală din 26 iulie. Nu mi-ai spus dacă ai vreun semn de la Milica. A văzut-o pe Titi? Scrie-i să se ducă s-o vadă. Pe aici caniculă și, în consecință, o lume nebună. Pasiunea vacanțelor invadează și devoră întreg Occidentul. Nu mă miră că te-au dezamăgit paginile din Sartre. E un naiv care n-a priceput nimic. Intelectualii, ca aproape tot restul, sînt dintr-o lume cu adevărat *apusă**. Îmi pare bine că Bucur a rămas același, în ciuda loviturilor sorții. Povestea asta cu moștenirea trebuie uitată. Gigi mi-a scris iar, e foarte necăjit din cauza unei nepoate anormale, pe care o iubește foarte mult. Dramele procreației...

*Cu drag**, Luț

278

Dieppe, 25 aug. 1975

Dragă Relu,

Mă întorc mîine la Paris. N-am mai primit nimic de la tine de multă vreme. Dacă te duci la București, trebuie neapărat s-o vezi pe Titi. Mi se pare ciudat că nu dă nici un semn. Mi-a făcut o impresie bună. În ciuda celor spuse de Dinu. Dieppe și coasta normandă pot rivaliza cu Cisnădie și chiar cu Cisnădioara.

*Cu drag**, Luț

279

Paris, 27 aug. 1975

Dragă Relu,

Întors la Paris, am găsit ultimele trei cărți poștale de la tine, care nu mi-au fost reexpediate. Amănuntele despre „copii" nu m-au surprins. Dintre toți trei Marietta mi se pare cea mai „nedemnă". Nu e nimic de făcut. Vacanța la Dieppe a fost într-adevăr grozavă. Du-te la mare, *nămolul** ți-ar face bine, dar consultă totuși un doctor acolo, fiindcă băile calde trebuie făcute sub control medical. Nu am curajul să părăsesc orașul ăsta blestemat.

*Cu drag**, Luț

280

Paris, 13 sept. 1975

Dragă Relu,

Mă bucur că te-ai dus la mare, mai ales în septembrie. Vara trebuie să fie un coșmar. De cînd au început mulțimile să se miște, eu urăsc orice călătorie. Nu mai vreau să merg nicăieri. Din păcate, ceilalți vin aici, toți deodată, și-și închipuie că n-am altceva de făcut decît să-i aștept pe ei. Mă obosește să vorbesc, mai ales românește. O limbă în care ai încetat să mai scrii te apasă ca un trup mort. Citesc englezește și nemțește în fiecare zi; în schimb, *graiul** nostru se îndepărtează tot mai mult. Este drama unei limbi redusă la un singur trib!

O să-ți trimit peste cîteva zile un pachet scutit de taxe din pricina inundațiilor.

*Cu drag**, Luț

281

Paris, 17 sept. 1975

Dragă Relu,

Aseară am văzut-o pe Minerva, e foarte simpatică. Din păcate, am tot felul de întîlniri și nu pot să-i dedic mai mult timp. Mereu aceeași poveste. Ieri ți-am trimis un pachet de 8 kg pentru care sper să nu plătești nici o taxă. Ai avut vreme bună la mare? Şi băile de nămol? În pachet este şi ceva pentru Milica.

*Cu drag**, Luţ

Dragă Relu, cartea e magnifică: acum visez numai la Humor, care pare mai frumos decît Ravenna. Mulţumesc şi mii de gînduri bune,

Simone

282

Paris, 27 sept. 1975

Dragă Relu,

Mă bucur că ai petrecut bine la mare, dar ar fi trebuit să stai mai mult. Eu sînt mai nervos ca niciodată, dorm prost şi mă dor picioarele (o suferinţă pe care o tîrăsc după mine de vreo patruzeci de ani şi care nu e nici sciatică, nici reumatism, nici nevrită. Duşurile nici prea calde nici prea reci sînt cele care mă mai calmează. Nu poţi face nimic contra unor beteşuguri aşa de vechi. Cu atît mai rău pentru mine). Am văzut-o pe Minerva cîte puţin, dar de mai multe ori. Am bîrfit despre „evenimente" de acum 55 de ani! E foarte simpatică; o fată bună.

*Cu drag**, Luţ

283

Paris, 29 sept. 1975

Dragă Relu,

În ultima ta scrisoare este un cuvînt excesiv: „celebritate". Nu e cazul. Eu sînt un izolat din toate punctele de vedere. Nu gîndesc la fel cu contemporanii mei nici în privinţa istoriei, nici în altele. Cunosc lume, se-nţelege, dar asta numai fiindcă fac greşeala să răspund la scrisori: în felul ăsta mi-am făcut relaţii în toată lumea şi acum ele mă apasă. Dacă ai şti cît timp pierd pălăvrăgind! — Am primit cartea poştală din Bucureşti, cu rîndurile tale şi ale Milicăi. Am impresia că ea a dobîndit o seninătate, un lucru rar dacă nu chiar unic în familia noastră.

*Cu drag**, Luţ

284

Paris, 16 oct. 1975

Dragă Relu,

Îmi pare bine că te-ai dus în acest Maramureş pe care probabil că eu n-am să-l văd niciodată. Trebuie să fie foarte frumos. Am renunţat de multă vreme la orice fel de călătorie, nu mă mai duc să mă plimb nici măcar la ţară, deşi mersul pe jos e singurul sport pe care-l mai practic. Ţi-am trimis un alt pachet numai cu lucruri de damă; faci ce vrei cu ele. E al tău, în orice caz. Celălalt colet a sosit? Sînt înăuntru două canadiene, dintre care una e specială pentru munte (şi de iarnă). În rest, aceeaşi viaţă insipidă şi aceleaşi conversaţii inutile.

*Cu drag**, Luţ

285

[Paris,] 3 nov. 1975

Dragă Relu,

Mă bucur că pachetul a ajuns. Următorul are mai ales lucruri pentru *dămuri**. Faci ce crezi cu ele. Este acolo şi o canadiană foarte frumoasă, de damă, dar pe care un croitor sau un blănar priceput ar putea-o transforma într-una bărbătească. — Necazurile mele cu sănătatea sînt fireşti la vîrsta mea. Am perioade mai bune şi altele mai rele, dar să nu dramatizăm. Duc o viaţă destul de echilibrată, dureros de lipsită de excese... Singurul lucru care mi-ar face plăcere ar fi un *chief** din cînd în cînd. Dar nu mai beau, doar uneori cîte un pahar de vin.

*Cu drag**, Luţ

286

[Paris,] 6 nov. 1975

Dragă Relu,

Am primit cele două diapozitive. Îţi trimit fotografiile peste două săptămîni. Toamna e foarte frumoasă, dar fie din lene, fie de bătrîneţe, mi-am rărit vizitele, mai bine zis plimbările la ţară. Din păcate Parisul are prea puţine parcuri; îmi lipseşte un Erlenpark în apropiere. Ce ironie să-ţi tîrăşti viaţa într-un garaj! Şi cînd mă gîndesc că sînt unii care mă invidiază!

*Cu drag**, Luţ

287

Paris, 18 nov. 1975

Dragă Relu,

Ai să găseşti în pachet şi patru fotografii. Mi se par reuşite. Din prudenţă, am păstrat două, pe care ţi le trimit dacă astea se pierd. Acest al doilea pachet este pentru tine, aşa cum ţi-am scris. Mă plimb tot mai puţin şi sînt furios pe mine însumi că mă las invadat de inerţiile şi slăbiciunile vîrstei.

*Cu drag**, Luţ

288

Paris, 28 nov. 1975

Dragă Relu,

Îţi mulţumesc pentru osteneala de a transcrie divagaţiile mele mai mult sau mai puţin juvenile. Am şi eu o versiune ceva mai bună din acest *Îndreptar*[83], care nu-mi mai place deloc. E prea liric şi prea demodat ca ton. Te sfătuiesc să-l distrugi. Eu unul asta voi face cu toate manuscrisele mele româneşti. Nu trebuie să mai rămînă nici o urmă. — Ai primit fotografiile şi diapozitivele? Sper că da. Dar pachetul?

*Cu drag**, Luţ

289

Paris, 5 dec. 1975

Dragă Relu,

Mă bucur că ai primit fotografiile, dar sînt puţin neliniştit că al doilea pachet n-a sosit încă. În orice caz am renunţat la ideea de a-ţi trimite un al treilea. Ţi-ar ajunge prea tîrziu. — Mă cam întristează puţin tot ce-mi spui de producţiile lui Bucur. Cu temperamentul lui poate să se descotorosească de toate superstiţiile universitare. Dar există o tentaţie a erudiţiei căreia cu greu îi poţi rezista. Mai ales la o anume vîrstă. Iluziile de la bătrîneţe sînt cele mai rele.

*Cu drag**, Luţ

290

[Paris,] 12 dec. 1975

Dragă Relu,

Mă bucur că a sosit al doilea pachet. Ţi-am trimis un al treilea chiar azi, cu lucruri pe care mi le-a dat un prieten, doctor în provincie. Ce mai fac „copiii"? Am oarece remuşcări că i-am abandonat, dar m-au dezamăgit în aşa măsură, încît nu mai am nici curajul, nici dorinţa să mă ocup de ei. — A venit frigul şi mă gîndesc la iernile copilăriei noastre, cînd rîul îngheţa de tot. Îmi lipseşte zăpada.

După *sfintele sărbători** am să-ţi trimit din nou cărţi.

*Cu drag**, Luţ

291

Paris, 26 dec. 1975

Dragă Relu,

Am primit două scrisori destul de bizare de la cineva care locuieşte la Sibiu: Lucien Tamaris, Bdul Victoriei 31. Îl cunoşti? Dacă da, spune-mi şi mie cine e. — Ieri, în prima zi de Crăciun, am fost invitaţi de Eugen Ionescu, în casa lui de la ţară. E aşa de splendidă, că te scîrbeşte definitiv să te mai întorci în Parisul acesta mai coşmaresc ca niciodată. Nu mai e un oraş, ci un Babel înspăimîntător, cu care m-am obişnuit aşa cum eşti silit să te obişnuieşti cu infernul.

*La mulţi ani, cu drag**, Luţ

Un an bun. Cele mai bune gînduri,

Simone

292

[Paris,] 5 ianuarie 1976

Dragă Relu,

Dintre toţi, Mircea mă miră şi mă decepţionează cel mai mult: părea mai serios. Cu atît mai rău pentru el. Bietul Ţucu trebuia să se abțină să procreeze: nu era potrivit pentru așa ceva. De altfel, în jurul meu nu văd decît părinți degenerați și copii pe cale de a deveni asemenea. Albii mai ales sînt terminați. Aici, Africa e din ce în ce mai prezentă. În cincizeci de ani, Europa occidentală va fi o anexă a ei. Acum mai mult ca niciodată trebuie să ne aducem aminte de Gobineau, marele profet, a cărui doctrină au compromis-o imbecilii ăștia de nemți.

*Cu drag**, Luț

293

Paris, 20 ian. 1976

Dragă Relu,

Mi-am reluat escapadele la țară după mai multe luni de sedentarism stupid. Nenorocirea e că, pentru a vedea un petec de verdeață, trebuie să iei trenul și să faci cel puțin 50 km. Peste un secol nu va mai exista „natură". — Bucur e ridicol cu teama lui. Lidia[84] e cea care ne-a făcut urări... Unde s-a ajuns! Îmi pare rău că n-a reușit să salveze casa aceea de care era așa de legat. Nu este nevoie să-l vezi pe Tamaris. I-am răspuns la prima scrisoare și i-am trimis o carte, pe care n-a primit-o încă. La a doua scrisoare n-am mai avut curajul să-i răspund...

În felul lui, *Omul Mumii*[85] era un geniu, oricum unul dintre cei mai interesanți oameni pe care i-am cunoscut.

*Cu drag**, Luț

294

Paris, 25 ian. 1976

Dragă Relu,

Mă bucur că pachetul a ajuns, dar îmi pare rău că ai aflat prea tîrziu că Omul Mumii a murit, mi-ar fi plăcut să te duci la înmormîntarea lui. Ce om minunat! Era din aceeași familie spirituală cu Țuțea și Zaprațan, dar era mai „autentic" decît ei, cu toate că mai „ignorant". Mă gîndesc acum la cîte *chefuri** am făcut cu el în *orașul de jos**, cînd cădea într-un fel de delir metafizic care mă fermeca. Este unul dintre cei pe care aș fi vrut să-i revăd, un soi de înțelept cum nu găsești pe-aici.

El este cel care mi-a insuflat o sfîntă oroare de căsătorie, de ideea de căsătorie chiar. E adevărat că a lui era departe de a fi reușită. Ce spirit încîntător piere o dată cu el! Cum se face că n-ai fost tentat să-l frecventezi?

*Cu drag**, Luț

295

Paris, 17 februarie 1976

Dragă Relu,

După zile foarte friguroase — și fără zăpadă, din păcate! — iată-ne copleșiți de o vreme de primăvară, cum nu se poate mai groaznică pentru oameni ca mine. Înclin să cred că melancolia e tara familiei noastre. Ce poți face împotriva eredității? Și cînd te gîndești că sînt oameni a căror principală grijă e aceea de a se perpetua, de a-și lăsa moștenire infirmitățile! *Silogismele*[86] vor apărea în ediție de buzunar. E tot ce-am scris mai prost... Deși citind aceste butade îți faci o idee destul de exactă despre ceea ce eram la un moment dat. Caut să văd cît mai puțină lume, dar nu reușesc decît pe jumătate. Mereu aceeași poveste!

*Cu drag**, Luț

296

Paris, 5 martie 1976

Dragă Relu,

Nu mă pot opri să nu mă gîndesc la Omul Mumii. Era încîntător, complicat, profund, plin de fantezie, bîntuit de obsesii metafizice, imprevizibil, vorbind cu aceeași pasiune de nevastă-sa și de... neant. O căsătorie ca a lui n-avea cum să-l împingă decît la o viziune umoristică și în același timp disperată asupra vieții. Dintre toți prietenii, cei care n-au scris nimic m-au influențat cel mai mult. Asta și pentru că în tinerețe eram un fel de om „de cafenea". Am rămas, de altfel, multă vreme așa și la Paris. Acum am devenit un soi de pensionar mai mult sau mai puțin urîcios. S. Banciu era un spirit scînteietor și s-ar părea că a rămas. Am să-ți trimit *Précis*-ul.

*Cu drag**, Luț

297

Paris, 26 martie 1976

Dragă Relu,

Ieri m-a vizitat Wechsler, cel care a fost la tine cu soția lui japoneză. Ea a șters-o-n țara ei, sătulă de viața cu un seminebun pretențios și nefericit. Acum e într-o situație disperată, nu-i rămîne decît să se întoarcă la părinții lui în Israel. Mi-a spus că nu i-a rămas decît să se sinucidă. L-am sfătuit să nu se grăbească... Un tip ciudat și destul de interesant. Păcat că n-are talent. Mi-a vorbit foarte frumos de tine. Nevastă-sa ar fi vrut să rămînă în România. El, o fire instabilă, vroia să recucerească însă insuportabilul Occident pe care tocmai îl părăsise. Acum însă nu mai poate rămîne dintr-o mie de motive. Îl înțeleg, mi-e milă de el, mă obosește, obosește pe toată lumea. Are destinul poporului său.

*Cu drag**, Luț

298

Paris, 6 aprilie 1976

Dragă Relu,

În tot timpul ăsta am avut iar neplăceri cu *locuința**. Timp pierdut. Am consultat specialiști care m-au asigurat că nu putem fi dați afară. Să sperăm că așa e. Motivul pentru care m-am agitat e că n-am nici un fel de pregătire juridică și o banală hîrtie în care e vorba de legi, regulamente etc. mă sperie și îmi dă amețeli. Păcat *că n-am făcut cîțiva ani de Drept**... nici eu.

Mi-e dor de Sibiu, de *Parc**, de *Dumbravă**, de Șanta, chiar și de casa în ruină. E stupid, dar nu te poți lupta cu memoria, mai bine zis cu iluziile trecutului. Cît despre aniversarea[87] mea...

*Cu drag**, Luț

299

Paris, 12 aprilie 1976

Dragă Relu,

Fragmentele despre care era vorba în *Express* au apărut în *NRF*. Vor intra într-o carte la care n-am nici puterea, nici curajul să lucrez acum[88]. Primăvara nu mi-a priit niciodată. Mă simt deprimat fără motiv. Mama își încheia adesea scrisorile cu cuvintele: *Îngrijește-ți nervii!** Sfatul mă făcea să zîmbesc... Micu ar fi trebuit să se abțină: din motive diferite, și la *„spița"* noastră, și la cealaltă „sămînța" este suspectă, ca să nu zic mai rău. Nae[89], în prefața la care te referi, a spus esențialul despre un destin complex, dar de un alt soi decît al nostru.

*Cu drag**, Luț

300

[Paris,] 26 aprilie 1976

Dragă Relu,

Am primit cartea poștală și scrisoarea cu acele citate incredibile. Cel mai tare m-a amuzat următorul: *Cum se ispitește norma**. — La urma urmei, limbajul acesta naiv e uneori poetic și oricum mai bun decît cel de astăzi, impersonal și lipsit de viață. Nu te frămînta pentru povestea cu *locuința**; acum sînt bine pus la punct cu „problema" și voi ști să mă apăr. Sînt protejat de lege și asta e important. N-aș fi crezut niciodată c-o să ajung specialist în materie. Farmecul vieții vine tocmai din partea ei de ironie. Gîndește-te la destinul tău sau la cel al prietenilor noștri. Sau la mine! Oare atunci cînd scriam *Schimbarea*... mi-aș fi putut închipui că, la bătrînețe, această țară va ajunge să nu mă mai intereseze?

*Cu drag**, Luț

301

Paris, 17 mai 1976

Dragă Relu,

Îți mulțumesc pentru cartea poștală de la București. Ai putea să-mi trimiți adresa cea nouă a lui Petrică[90]? Despre el am spus adesea pe aici că e singurul geniu pe care l-am cunoscut... Sînt bucuros că și-a păstrat vioiciunea de spirit și, cu siguranță, iluziile asupra Istoriei — a istoriei noastre, vreau să spun. Un amic din Viena, proaspăt întors de la București, mi-a spus că a întîlnit acolo scriitori mai mult sau mai puțin din generația mea pentru care, se pare, eu încă mai exist. Și totuși acest trecut mi se pare incredibil de îndepărtat. A-ți schimba limba e mult mai grav decît a-ți schimba țara. *Ce-a făcut din voi Parisul?*[*91]

*Cu drag**, Luț

302

[Paris,] 9 iunie 1976

Dragă Relu,

Mulțumesc pentru adresa lui Petrică. Poate că am să-i scriu un cuvînt, poate nu. În clipa asta aș vrea să fiu, ca Dinu, într-o Săliște oarecare, în loc să mă obosesc în întîlniri inutile. Aștept vara ca să fug la Dieppe și de acolo la Londra. Duc o viață sedentară, de ființă anemică, iar rezultatele sînt inevitabile: exces de acid uric. Și totuși nu mănînc multă carne. În fine! Să te tot ocupi de sănătate, cum fac cel mai bine bătrînii, sătuii, „civilizații" nu e ceva demn.

*Cu drag**, Luț

Ai primit un pachet cu cărți?

303

Paris, 25 iunie 1976

Dragă Relu,

Îmi amintesc de excursia la Voineasa ca și cum ar fi fost ieri. Mai ales Rîu-Sadului mi-a rămas întipărit în memorie. Uite un loc pe care mi-ar plăcea să-l revăd. În cimitirul acela mic unde iarba creștea mai înaltă decît crucile, pe una din ele, jos, stăteau scrise, sau săpate în piatră, nu mai știu, aceste cuvinte simple și nimic altceva: *Viața-i speranță, moartea-i uitare**. — Dacă istoria lua alt curs, astăzi vizitam și eu locurile astea, care mi-au devenit inaccesibile. Noroc că memoria mea, slabă în multe alte privințe, nu e astfel și pentru ele.

*Cu drag**, Luț

304

[Paris,] 11 iulie 1976

Dragă Relu,

Secetă, călduri teribile, greu de suportat cînd locuiești la ultimul etaj. Simone a plecat în Vendée, eu rămîn la Paris pînă la 10 august. Învăț germană... Ce prostie că n-am vrut să merg la liceul german din Sibiu! „Patriotism" ridicol, pe care nu mi-l iert. Ne-am irosit tinerețea alergînd după *năluci**. Îmi pare rău că Bucur și-a lichidat casa de la Rășinari. În preajma ei s-a petrecut toată copilăria mea. El și Petru au avut un rol mare în „formarea" mea. — Vorbesc ca un bătrîn. Și chiar sînt.

Wolf a plecat sau mai e încă în Sibiu?

*Cu drag**, Luț

305

Paris, 29 iulie 1976

Dragă Relu,

E perioadă de vacanță, totul e închis și n-am putut să văd imaginile din Voineasa mărite. Cînd mă gîndesc că eram făcut să rătăcesc și să mănînc *afume**, iar acum duc o viață jalnică pe străzile astea infecte. Îmi lipsesc munții noștri, cei de aici sînt plini de lume. Am să merg totuși în jur de 8 august la Dieppe, dar și acolo e multă lume. Turismul a făcut planeta de nelocuit.

*Cu drag**, Luț

306

Dieppe, 12 august 1976

Dragă Relu,

Motivul pentru care m-am reapucat de germană e că am mulți prieteni dincolo de Rin care nu știu franțuzește. — O limbă, din păcate, în declin. Nu l-am întîlnit niciodată pe Heidegger, despre care am opinii contradictorii. Trebuie să spun că nici nu l-am prea citit. Marea lui greșeală este, după mine, că a abuzat de resursele limbajului. Cum poate un filozof să acorde atîta importanță cuvintelor? Întotdeauna asta mi-a fost întrebarea în ce-l privește. — Îl cunoști pe Axente-Sever Popovici? ai cumva adresa lui? Mi-aduc aminte cu plăcere de el. Ce destin a avut! Mă întreb dacă putem vorbi cu îndreptățire, în cazul lui, de o viață sfărîmată. Sper că acum este deasupra acestor lucruri. De altfel, care viață n-a fost sfărîmată!

*Cu drag**, Luț

307

Dieppe, 18 aug. 1976

Dragă Relu,

Iată-mă la Dieppe: vremea e foarte bună, dar nu mă simt bine. Mă doare stomacul, mă dor continuu picioarele (patruzeci de ani de martiriu!), insomnii etc. Singurul lucru plăcut: apartamentul în care stăm, împrumutat de un prieten — e splendid. Ne simțim aici atît de bine și e atîta spațiu, că nu ne mai vine să ieșim. Din fericire, singurătate desăvîrșită: aici nu cunosc pe nimeni, iar parizienii (scriitorii, vreau să spun) nu vin aici, fiindcă Dieppe nu mai e la modă — e chiar „compromițător" să vii aici. Un orășel pentru bătrîni, iar eu sînt unul dintre ei, prin vîrstă și prin beteșuguri. Uneori îmi spun că tot ce am scris, bun sau rău, nu e decît rezultatul unei sănătăți șubrede.

*Cu drag**, Luț

308

Paris, 14 sept. 1976

Dragă Relu,

Îmi pare bine că te-ai dus la Eforie. Ultima dată cînd am fost acolo era prin 1930! Un amic mi-a promis că-mi dă un sacou de piele artificială, care nu-i mai trebuie. S-ar putea ca mînecile să-ți fie un pic scurte, dar un croitor priceput le poate aranja. Sînt tot mai obosit de Paris și mă gîndesc să mă retrag cîndva la Dieppe, cu toate că acolo e o climă cam aspră. Am primit vești proaste despre Bucur, de la o prietenă comună. Toate cele bune lui Dinu, pe care nu prea-l văd în postură de scăldător!

*Cu drag**, Luț

Salutări vouă și lui Dinu. *Noroc*!*

Simone

309

[Paris,] 2 oct. 1976

Dragă Relu,

Dacă mi-ai fi scris despre Veneția sau Florența nu mi-ar fi făcut mai mare plăcere ca de Gura-Rîului sau de Cisnădioara. Împotriva celor mai vechi impresii și a celor mai vechi amintiri nu poți lupta. Marietta și un oarecare Alberto[92] (cine e?) mi-au trimis o carte poștală de la București. Numai să nu mă trezesc într-o bună zi cu ea pe aici! E capabilă. — Înțeleg despre cine e vorba, am înțeles de la verișoara lui Dinu. Fără comentarii. Mînecile vestonului pot fi lungite. Tu ai mîinile mai lungi ca mine. Și verișoara asta, ce pisăloagă! Altminteri, amabilă.

*Cu drag**, Luț

310

Paris, 19 oct. 1976

Dragă Relu,

Sînt bucuros că poți face tu excursiile pe care le-aș face eu dacă... Aici nu mai există nicăieri singurătate, decît, desigur, cea morală, și sentimentul — cînd chinuitor, cînd exaltant — că trăiești împotriva curentului. — Ca și tine, nici eu nu-l înțeleg pe Bucur, dar în fine, fiecare își construiește fericirea cum crede de cuviință — și dacă el găsește plăcere în a răsfoi reviste vechi[93] înseamnă că asta-l ajută să uite — ce? pe nevasta-sa și restul. Am chiar de gînd să-i trimit o vorbă lui Axente, de care-mi aduc aminte cu plăcere. Ezit totuși, din multe motive. Ce blestemăție și povestea lui! Verișoara lui Dinu e curajoasă, cumsecade, dar e prea vorbăreață, obositoare și îngrozitor de lipsită de subtilitate.

*Cu drag**, Luț

311

Paris, 31 oct. 1976

Dragă Relu,

Aseară am fost la verișoara lui Dinu, care mi-a povestit cu de-amănuntul vizita ei la Rășinari și în alte locuri. Din fericire, își notase într-un carnet cele mai mici detalii ale călătoriei, așa că a putut să mă lămurească exact. Am aflat astfel că mai există *Coasta Boacii*, că piața din fața vechii biserici nu și-a schimbat numele... Mi-a vorbit și de casa unde s-a oprit Eminescu la Sibiu. Unde e? și cînd a fost identificată? S-ar părea că la tine se mănîncă bine, tot după informațiile doamnei P... Ce mai, o călătorie triumfală!

*Cu drag**, Luț

Transmite salutări lui Cornel. Se pare că Axente S. Popovici are o părere foarte bună despre geniul lui Zaprațan.

312

Paris, 12 nov. 1976

Dragă Relu,

Aceste două fotografii recente, făcute de un profesor străin (whisky-ul e pentru el, eu nu mai beau așa ceva de mult) îți pot da o idee despre ce face Timpul. Niciodată n-aș fi crezut că voi suporta atît de ușor neplăcerile bătrîneții. De altminteri, nici nu sînt așa sigur că sînt multe. Viitorul mi se pare de neconceput, din toate punctele de vedere, așa încît nu-mi doresc să-l studiez foarte de aproape decît atunci cînd am accese de curiozitate demonică.

Încerc să-mi organizez viața între Dieppe și Paris, cam fără rezultat. În plus, clima din Normandia nu e tocmai ce-mi trebuie. Lucrul care-mi trebuie de fapt e să știu că pot părăsi orașul ăsta cît mai des. Cîteodată, chiar Poplaca mi se pare de preferat acestor străzi pline de microbi și suprapopulate. Îi voi trimite lui Bălan exemplarul cu pricina.

Cu drag, Luț

313

Paris, 27 nov. 1976

Dragă Relu,

Îți mulțumesc pentru precizările în legătură cu trecerea lui Eminescu prin Sibiu, cu șederea lui mai bine zis. Foarte interesant. Ruteanul ăsta a dat un rost *seminției** noastre. Din nefericire pentru noi, este intraductibil; nu merge în nici o altă limbă. La fel e și Goga, în planul minor, firește. Limba noastră e cea mai poetică din cîte cunosc sau intuiesc. Ce noroc și totuși ce nenorocire. Un popor condamnat la izolare.

Iar sînt invadat de vizitatori de pretutindeni. Privesc totul cu resemnare și ironie. Peste cîteva zile va trece pe aici Mioara, fata prietenei noastre de la Turnișor... Ce departe e Rîu-Sadului!

*Cu drag**, Luț

314

[Paris,] 8 dec. 1976

Dragă Relu,

Nu mă miră că scrisoarea mea a călătorit așa de mult. Într-adevăr, sînt foarte slab, deși mănînc mult, hrana nu-mi folosește la nimic. *Spiță degenerată**! Ereditatea e un blestem de care am luat cunoștință foarte de timpuriu, fără să-mi pot schimba, cu timpul, ideile. Mioara din Turnișor mi-a lăsat o impresie excelentă. Cînd era tînără, avea o naivitate dezarmantă, viața a schimbat-o în bine din toate punctele de vedere. Fără îndoială, sîmburele acestei schimbări era deja în ea. Oricum, mi-a povestit lucruri interesante... Noi am trăit aici ca-n vis. O să aibă grijă istoria să ne scuture mai repede decît credem. I-am scris lui Axente Sever, cineva mi-a vorbit de curînd despre el în termeni foarte elogioși. — Ce destin nenorocit a mai avut și el!

*Cu drag**, Luț

315

Paris, 27 dec. 1976

Dragă Relu,

Aici e foarte frig și, ca întotdeauna cînd iarna *insistă**, mi-aduc aminte de zăpada de pe ulițele Rășinarilor și de rîul înghețat. Nu e nimic de făcut contra ofensivei aducerilor-aminte, contra melancoliei de care nu scapi, oriunde-ai fi! — Am avut iarăși necazuri cu sinuzita, cu gîtul etc. A durat o lună întreagă. Apoi dureri de cap și tot tacîmul. Ca de obicei, nu mă pot opri să nu fac reflecțiile de rigoare despre ereditate... — ceea ce este o lașitate din partea mea. Dar cel puțin e în stilul fatalismului valah, iar Dinu are, fără îndoială, dreptate să repete că sînt mai aproape decît îmi închipui de rădăcinile mele.

Așadar, *La mulți ani!** Luț

316

Paris, 10 ian. 1977

Dragă Relu,

Fotografiile de la Rășinari n-au sosit încă. Fără comentarii. Mă îndoiesc că vor mai sosi vreodată. — Mi s-a descoperit zilele trecute un început de cataractă la ochiul drept, singurul normal, celălalt nu-mi slujește la mare lucru decît că văd „musculițe" de vreo doi ani. N-ai ce să mai faci cu o mașină hîrbuită și în special împotriva unei eredități artritice, de unde mi se trag toate. În perspectivă — operații pe toată linia. La drept vorbind, nu prea-mi fac sînge rău. Am trăit pînă acum aproape cum am dorit, ceea ce, la vîrsta mea, înseamnă ceva! În rest, trebuie să mă aștept la orice... Ar trebui să învăț să mă dispensez de ideea de viitor.

*Cu drag**, Luț

317

[Paris,] 21 ianuarie 1977

Dragă Relu,

N-am făcut bine că ți-am scris de povestea cu cataracta. Mai întîi că-i doar un început de cataractă, și apoi nici nu-mi prea pasă. Doctorul mi-a zis să mă duc iar la control peste șase luni sau un an. Aici sînt mari specialiști. Nu face demersuri pe lîngă X sau Y. Acest fel de infirmități e tipic pentru constituțiile artritice. De altfel, niciodată nu m-am bucurat de ceea ce se numește „sănătate" și ar fi chiar de mirare ca, la vîrsta mea, să mă simt mai bine. Văd în continuare multă lume — de aceea n-am curajul să-i telefonez Rodichii. Ți-am trimis *Syllogismes de l'amertume* în ediția nouă. Cartea se epuizase de mult. Tocmai m-a sunat adineaori: am invitat-o să cineze cu noi pe 12 februarie. Cu soțul ei, evident.

*Cu drag**, Luț

318

Paris, 3 febr. 1977

Dragă Relu,

Îți mulțumesc pentru scrisoarea cu răspunsul de la Timișoara. Am să consult, peste o lună, un alt specialist așa la întîmplare. Vom vedea pe urmă ce-o mai fi. Mă bucur că *Silogismele* mele au ajuns. Eu am ales coperta, cu Caron în exercițiul funcțiunii, pe Styx... Cartea se epuizase de multă vreme (2 000 de exemplare în 25 de ani); nu place decît tinerilor; ceilalți, prietenii în special, o găsesc nesemnificativă și frivolă. Eu sînt mai indulgent, pentru că am avut întotdeauna o slăbiciune pentru cărțile ratate. — Citesc mai puțin ca înainte și nu mă plîng. Prea am devorat multe cărți de tot felul — de ce? Mă întreb și eu. N-am s-o văd pe Rodica decît pe 5 martie. Am prea multe întîlniri. Ce stupid!

*Cu drag**, Luț

319

Paris, 28 II 1977

Dragă Relu,

Le Mauvais Démiurge, cartea care mi-a fost interzisă în Spania, a apărut de mult. O s-o văd pe Rodica peste o săptămînă; a trebuit să schimb data din pricina vacanței de iarnă; Simone e plecată în Vendée pentru zece zile. Pe aici tot nu avem iarnă. Plouă aproape în fiecare zi. Citesc mai puțin ca înainte și nu-mi pare rău. De altminteri, aveam nevoie de o perioadă de dezintoxicare. Citim ca să nu gîndim, în fine ca să ne creăm iluzia unei activități. Eu n-am făcut niciodată o muncă serioasă, ca alții. Iar lectura mi-a dat întotdeauna sentimentul unei justificări în propriii mei ochi.

*Cu drag**, Luț

320

[Paris,] 5 martie 1977

Dragă Relu,

Sînt absolut convins că natura copiază istoria și o și întrece[94]... Sper că la Sibiu pagubele nu sînt așa de mari. Conceptul românesc prin excelență nu e *dor**, ci *nenoroc**. Scrie-mi despre prietenii noștri din București; aș vrea să știu dacă au pățit ceva. Acum cîteva zile ți-am trimis o duzină de cărți, nu prea interesante. În împrejurările de-acum, e greu de crezut că-ți vor ajunge. — În seara asta a venit să cineze la noi Rodica, împreună cu soțul, un băiat serios și plăcut. E *foarte* simpatică. Mulțumesc pentru acest atît de splendid cadou, care-mi aduce aminte de atîtea priveliști, pe cît de îndepărtate, pe-atîta de prezente în minte.

*Cu drag**, Luț

321

[Paris,] 10 martie 1977

Dragă Relu,

Vechiul meu prieten Nicolas, care mi-a făcut o foarte bună impresie, mi-a trimis de curînd o carte poștală în care-mi dă vești despre cutremur. Scrie-i că am primit-o, fiindcă eu nu am adresa lui. Am să scriu cîteva rînduri unchiului Tavi, deși nu prea văd ce i-aș putea spune — condoleanțele sînt întotdeauna cam stupide. Nu mai primim *Match*-ul — e prea prost. Am să-ți trimit însă niște reviste literare, nici pe astea nu le mai citesc. Cred că ți-am spus că ți-am trimis un pachet de zece kg cu tot felul de haine. — Merg adesea la Dieppe, aproape săptămînal: numai așa pot să scap de vizite.

*Cu drag**, Luț

322

Paris, 19 martie 1977

Dragă Relu,

Abia azi am primit cartea ta poștală din 5. Sper că între timp ai primit-o pe-a mea, scrisă a doua zi după cutremur. Ce știi de Bucur, Petrică și ceilalți, au pățit ceva? Mă bucur că Milica a scăpat fără pagube prea mari. Am observat că întotdeauna numai țările amărîte sînt lovite de asemenea calamități. Uimitor e faptul că credincioșii își păstrează credința chiar și după asemenea nenorociri, taman bune pentru a o nega sau chiar a o distruge. Nu știam că <...> Ilcuș[95] mai era încă în viață. Îl credeam mort de mult. M-a văzut un renumit oftalmolog care mi-a zis că am o cataractă ușoară și mi-a dat un colir: picături de pus în ochi timp de un an!

*Cu drag**, Luț

323

Paris, 18 aprilie 1977

Dragă Relu,

I-am scris o carte poștală unchiului Tavi. Ieri ți-am trimis patru volume de corespondență Sainte-Beuve, ediție de lux, hîrtie velină și care valorează între două și trei mii de lei. Volumele sînt netăiate, asta e important, și, în plus, aici nu se mai găsesc (cel puțin nu în ediția asta). Ochii mei sînt mult mai bine de cînd citesc mai puțin și folosesc colirul care mi s-a prescris. De Paști, s-a transmis slujba de la Zagorsk. Extraordinar! Ortodoxia noastră e meschină și lamentabilă pe lîngă cea a vecinilor noștri. Chestie de temperament. A noastră e prea anemică, prea lipsită de relief ca să poată străluci prin ceva. Nu e nimic de făcut. Diagnosticul din *Schimbarea* rămîne valabil, din păcate.

*Cu drag**, Luț

324

[Paris,] 2 mai 1977

Dragă Relu,

Am primit acum cartea ta poștală, care a făcut două săptămîni pe drum. Povestea asta cu pachetul mă intrigă. Dacă știam, l-aș fi trimis la Milica. Dacă la Sibiu te pune să plătești, te sfătuiesc să-l refuzi; trebuie refuzat fără șovăieli și, dacă se poate, fără regrete. Erau și *două* pulovere, unul verde, altul roșu. Nu știu exact care-i de vară și care-i de iarnă. În fine! Mă duc adesea la Dieppe ca să scap de vizite și să uit...

Ai primit cele patru volume din S-te Beuve? Ce-ar fi dacă ai încerca să expediezi coletul la Milica?

*Cu drag**, Luț

325

Paris, 11 mai 1977

Dragă Relu,

Cine mai e și Alberto ăsta? La drept vorbind, mi-e teamă că Marietta o să ajungă într-o bună zi pe aici, ceea ce ar fi o adevărată *pacoste**. Dacă la un moment dat va putea ieși din țară, e bine să nu conteze pe mine, fiindcă nu pot s-o ajut în nici un fel. — Volumele din Sainte-Beuve sînt ediție de lux, după cum ți-am scris; deci nu e cazul să-ți obosești ochii încercînd să le citești. Tavi mă invită să-mi redobîndesc pentru totdeauna... originile. Ce idee! Nu-și dă seama că am devenit un *străin**, în toate sensurile. Sper că vei primi pachetul cu costumele. Am citit în ziare de drama din munți. Nenorociri una după alta...

Nu mai pot să suport Parisul, mă duc adesea la Dieppe, deși clima e un pic prea aspră pentru mine. Am primit cartea poștală de la București.

*Cu drag**, Luț

326

Paris, 8 iunie 1977

Dragă Relu,

Ai dreptate în ce privește Dieppe; aerul e prea tare pentru mine. Dar am făcut prostia să cumpărăm o mansardă — foarte scumpă și în stare foarte proastă. De aici, o mulțime de complicații: repararea acoperișului, infiltrații etc. La vîrsta noastră! Chiar azi am refuzat un premiu literar[96]. Fără onoruri! Aici, lumea în sfîrșit a realizat că exist. Dar totul e frivol și lipsit de sens. Ți-am trimis patru numere din *Nouvelles littéraires*. Au ajuns? Dar pachetul? Ar fi de necrezut să nu-l fi primit încă.

Îți mulțumesc pentru ilustrata frumoasă — un loc la care Luț visează și pe care nu-l va vedea poate niciodată. Cu toată dragostea,

Simone

327

[Paris,] 14 iunie 1977

Dragă Relu,

Ți-am trimis un colet de 10 kg pe 31 martie. Acum două luni și jumătate. Numărul lui este 19 864. Sper că a sosit. Dacă nu, poate c-ar trebui să reclami. De curînd am întîlnit pe cineva interesat de volumele Sainte-Beuve și care ar putea veni după ele în cursul verii. Asta bineînțeles dacă vrei să te descotorosești de ele. — Ar fi vorba de o mie de lei. Aici, toată presa a vorbit de faptul că am refuzat un premiu literar, fără importanță în opinia mea. Sînt însă unii care nu pot pricepe cum de se poate renunța la zece mii de franci. Am hotărît încă de mult să nu accept onoruri de genul ăsta. — Tot mai mult îmi dau seama că povestea asta cu Dieppe e o prostie. Cu atît mai rău!

*Cu drag**, Luț

328

Paris, 30 iunie 1977

Dragă Relu,

Tocmai ți-am expediat un pachet în care se află, între altele, și trei costume, dintre care unul, negru, foarte frumos. Cadou de la un prieten. Parcă știam că nu se plătesc taxe. De la București am primit mai multe scrisori cu detalii dezolante.

Ca să scap de viața de la Paris, mă refugiez adesea cîteva zile la Dieppe, unde nu lucrez cu adevărat — dar nu-i mai important să privești marea decît să scrii? Unul dintre cuvintele cele mai *băștinașe** mi se pare a fi *pacoste**. La Rășinari cred c-a venit primăvara.

*Cu drag**, Luț

329

[Paris,] 2 iulie 1977

Dragă Relu,

Cartea a apărut la Editura *Europa-Verlag* din Viena. Am muncit enorm la traducere și am făcut corecturi importante. Dar nu văd ce rost are să-ți procur un exemplar. Ar fi trebuit să refuzi pachetul; aici s-a zis că nu vor fi taxe. Rodica nu a telefonat încă. Ți-am trimis de curînd niște cărți — nu prea grozave. Continui să-mi duc viața între Paris și Dieppe, destul de obosit și de unul și de celălalt... Unde mergi în vară?

*Cu drag**, Luț

330

Dieppe, 7 iulie 1977

Dragă Relu,

Dacă știam, mai bine zis dacă te-aș fi ascultat, aș fi trimis pachetul la Milica, ea a avut „privilegiul" să se afle chiar în miezul apocalipsei. Trebuia mai bine să refuzi pachetul decît să te „ruinezi". În fine, prostia e făcută. Un cunoscut se interesează de volumele Sainte-Beuve, te va căuta probabil. Zic „probabil" fiindcă nu a făcut decît o promisiune vagă.

Cum vezi, îmi duc viața între Paris și Dieppe. Mă refugiez aici pentru două-trei zile (rareori rămîn mai mult) ca să scap de vizite. Suport din ce în ce mai greu oamenii. Și apoi, conversația mă obosește, mai ales că, de regulă, numai eu vorbesc. Viciul ăsta este o moștenire de la mama: toate surorile ei erau vorbărețe, ca și Tavi de altfel. În august ai să primești ceva, niște cărți de pildă, care sper să te consoleze de neplăcerile cu pachetul.

Nu te mai duci la Rășinari?

*Cu drag**, Luț

331

Paris, 29 iulie 1977

Dragă Relu,

Rodica mi-a adus cele două obiecte — foarte frumoase! Îți mulțumesc din suflet. Simone nu este acum aici, va fi cu siguranță foarte bucuroasă cînd o să le vadă. Cred că ți-am mai spus că cineva se interesează de Sainte-Beuve. Ai putea să scapi de volume cu ceva profit. Aici plouă fără încetare, ca în noiembrie. Evident, am neplăceri cu nasul, cu urechile etc. — Am primit și fotografia ta, se vede foarte bine părul alb... Ilustrata (Munții Făgărașului) mi-a stîrnit amintiri și regrete... Am cîteodată nostalgia Veneției de Jos... Ce ridicol! Sper că vei avea cîteva surprize plăcute în vară. E vorba de un amic din Cluj-Napoca. Îți mulțumesc încă o dată.

Cu drag, Luț

332

[Paris,] 2 august 1977

Dragă Relu,

Sper că ai primit cartea poștală în care confirmam sosirea cadourilor (atît de bine păstrate, după atîția ani!). Îți mulțumesc. Am aflat de moartea lui Emil Botta, un om delicios; cel puțin așa era înainte de război. De atunci, s-ar părea că devenise mai sumbru. Pe zi ce trece îmi rămîn tot mai puțini prieteni. Am primit ilustrata de la Bîlea, dar nu-mi amintesc unde se află lacul ăsta. Plec pentru cîteva zile lîngă Nantes, apoi la Dieppe probabil, deși perspectiva de a vedea mulțimea în vacanță îmi dă fiori de groază.

*Cu drag**, Luț

333

Paris, 12 august 1977

Dragă Relu,

Am petrecut o săptămînă pe o proprietate foarte frumoasă de lîngă Nantes, unde am făcut grădinărie... Eu eram făcut pentru viața la țară. Munca intelectuală este o erezie. Sper să primești vești de la Napoca. Parisul e foarte agreabil vara: toată lumea e în vacanță...

*Cu drag**, Luț

Rămasă la Paris, am găsit minunatul cadou[97]. Se potrivește de minune cu camera: am stat amîndoi așezați lîngă el, ca să nu-l stricăm, să-l putem admira, în timp ce Luț vorbea de copilărie. Cel mic e pentru Dieppe. Am fost foarte mișcată. Mii de gînduri bune.

*Noroc**! Simone

334

Paris, 26 aug. 1977

Dragă Relu,

E deprimant să vizitezi locurile unde cîndva au prosperat sașii, iar acum să le vezi invadate aproape pretutindeni de hinduși, sau mai bine zis de țigani. Așa e aproape întotdeauna în istorie, *liegozul** triumfă. Gobineau este poate cel mai mare profet al ultimului secol. Îmi amintesc că am comandat cartea lui despre inegalitatea raselor prin 1930, eram la Sibiu, dar n-am citit-o niciodată. Mă bucur că ai primit costumul și toate celelalte. Am petrecut cîteva zile frumoase la Dieppe, cu toate sîcîielile unei mansarde. Acoperișul e-n stare proastă.

Cu drag, Luț

335

[Paris,] 22 sept. 1977

Dragă Relu,

Ai făcut bine că te-ai dus la mare. Și eu merg cît de des pot la Dieppe, dar acolo apa e rece toată vara, așa că mă mulțumesc s-o privesc. E uimitor cum ne degradăm din punct de vedere fizic o dată cu trecerea anilor. Și mai uimitor e că avem curajul să mergem mai departe. De curînd, am văzut o veche prietenă (pe care o cunoaște și Dinu) care mi-a dat amănunte despre cutremur. Orice s-ar spune, sîntem rău plasați pe planetă și asta ne va rezerva întotdeauna surprize. Fatalismul național are — doar el — temelii solide... Pe mine unul m-a marcat și nu știu dacă trebuie să mă plîng sau să mă bucur. Covorul este într-adevăr foarte frumos și a transformat complet camera Simonei. Transmite-i salutările mele lui Dinu și spune-i că e așteptat aici.

*Cu drag**, Luț

336

[Paris,] 11 oct. 1977

Dragă Relu,

Mă duc pentru cîteva zile la Dieppe, deși clima nu-mi convine cine știe ce: vînturile puternice nu prea mă aranjează. Inima mea nu mai e ca altădată, iar din cauza blestematei mele de gastrite mi-e imposibil să iau vreun medicament. Parisul a devenit un coșmar — acum toată lumea o spune, chiar și cei care vin aici cu ideea de a rămîne...

Puiu Cotruș[98] era foarte inteligent și știa o mulțime de lucruri. Ce-mi plăcea la el era faptul că nu ținea cont de infirmitățile lui nu puține și se comporta cu curaj, ca și cum nu l-ar fi amenințat nici o primejdie. Știa că e condamnat, dar nu-i păsa. E adevărat că soția lui e la fel de remarcabilă?

*Cu drag**, Luț

337

[Paris,] 16 nov. 1977

Dragă Relu,

Ți-am trimis un alt pachet de cărți, mai interesante decît cele dinainte. E drept, istoria mă interesează: e o pasiune de

bătrîni! Și apoi, sînt incapabil să citesc romane, oricît de grozave ar fi. — Starea sănătății mele e departe de-a fi grozavă. M-am hotărît totuși să văd doi sau trei specialiști, deși nu cunosc nimic mai degradant decît acest soi de vizite. — S-au reeditat *Précis* și *Histoire et Utopie*. Nu mai am nici un chef să scriu și nu mă plîng prea mult de asta. În schimb, întîlnirile mă omoară. De două luni, n-a fost zi să nu mă deranjeze vreun nechemat. Aceeași muzică!

Am scris mai multe cărți poștale, dar...

*Cu drag**, Luț

338

Paris, 2 dec. 1977

Dragă Relu,

Cărțile poștale sigur s-au rătăcit. Inutil să mai comentăm fenomenul, foarte natural pe alte meridiane și absolut de neconceput aici. Oare — pînă cînd? — Majoritatea cărților au fost ocazii, nu costă deci foarte mult. Nu le păstra. Cele două cărți de Novalis ar putea interesa vreun amator. Sînt traduse de un prieten de-al meu. Din păcate, e și multă umplutură. O sută de pagini erau de ajuns. Prolixitatea e o tară cumplită. Toată lumea e atinsă de ea, chiar și cei mai buni. Îmi binecuvîntez lenea care mă împiedică să fiu prea productiv. În cele din urmă, sîntem întotdeauna salvați de propriile noastre defecte. Tot a folosit la ceva și originea mea...

*Cu drag**, Luț

339

[Paris,] 15 decembrie 1977

Dragă Relu,

Mă bucur că ai primit toate cărțile. Unele sînt ilizibile. Nu-ți rămîne decît să te descotorosești de ele, e inutil să le păstrezi. În ultima vreme am avut neplăceri cu sănătatea și a trebuit să consult niște specialiști (m-a costat trei mii de franci!). După șase săptămîni de analize de tot felul, s-a ajuns la concluzia că n-am făcut nimic și că starea mea provine din eforturile absurde pe care le-am făcut în mansarda de la Dieppe, unde m-am chinuit ore în șir cu șurubelnița.

Aici e o vreme foarte blîndă, suport foarte greu iernile care nu sînt ierni.

*Sărbători fericite și la mulți ani. Cu drag**, Luț

340

Dieppe, 8 ianuarie 1978

Dragă Relu,

Cum vezi, m-am reîntors la Dieppe, cu toate necazurile pe care mi le-a făcut mansarda asta. A scăpa măcar pentru cîteva zile din Paris, de telefoane, de vizite (și de dineuri în oraș!) înseamnă pentru mine fericirea. Sînt convins că povestea asta de *goz** e cauza incredibilei întîrzieri a cărții poștale. Dumnezeu știe ce li s-o fi părut. Văd că te îndoiești de talentele mele de reparator, dar să știi că, după 1960, aproape toate reparațiile din apartament au fost făcute de mine. De-aceea m-am și apucat de treburi atît de complicate și de durată, la Dieppe. E drept însă că mi-a fost imposibil să găsesc un tîmplar cinstit. Ți-am spus poate că prefața la *Maistre*[99] a apărut separat, într-o carte de mici dimensiuni, în ediție semilux, cu un titlu oarecum pretențios: *Essai sur la pensée réactionnaire*. Tiraj limitat, abia o mie de exemplare.

*Cu drag**, Luț

341

Dieppe, 30 I 1978

Dragă Relu,

Ieri ți-am trimis un pachet cu cărți nu grozave, dar în fine, merită să fie citite „în diagonală". — Vin cît pot de des la Dieppe (de fapt, în fiecare lună) pentru că aici nu mă cunoaște nimeni și iarna ți se pare că nu ești în Normandia, ci în Norvegia. Privesc plaja pustie, falezele: te-ai crede în vremea vikingilor. Mansarda nu e grozavă și avem mereu necazuri cu acoperișul stricat. Am fi putut lua ceva mai bun. N-am mai primit de mult ceva de la tine. Fii atent cu gripa.

*Cu drag**, Luț

342

[Paris,] 23 februarie 1978

Dragă Relu,

Abia astăzi am primit cartea ta poștală din 7 februarie. Începusem să mă îngrijorez. Am avut aici o lună de iarnă adevărată. Dieppe nu mă mai atrage. Totuși, trebuie să mă întorc mîine pentru niște reparații (deja!), dar sper că nu va trebui să rămîn prea mult. Mi-ar părea rău să nu-l pot întîlni pe Dinu. Dar cred că va rămîne totuși cîteva zile în Paris. La sfîrșitul lui ianuarie ți-am trimis cîteva cărți: ți-au ajuns? *Nu prea am chef de nimic**. Melancolie ereditară sau, mai degrabă, ancestrală. N-am chef nici să termin o carte pe care am început-o de mult. La ce bun alta?

*Cu drag**, Luț

Gînduri bune,

Simone

343

[Paris,] 24 februarie 1978

Dragă Relu,

Azi-dimineață, cînd plecam din Paris, am primit cartea ta poștală din 17. II. Mă bucur că ți-au ajuns cărțile. Aici sînt singur, Simone e plecată pentru o săptămînă în altă parte, spre Vendée. Dieppe îmi place din ce în ce mai puțin: au contribuit și necazurile cu sănătatea, pe care le-am avut cu lucrările la pod. Cînd mă întorc la Paris îți trimit alte cărți. Inutil să-ți spun că nici eu nu înțeleg pasiunea transilvană a lui Bucur[100]. Dar, la urma urmei, nu e mai stupidă ca altele.

*Cu drag**, Luț

344

Paris, 5 aprilie 1978

Dragă Relu,

Dinu trebuie să se întoarcă la Paris zilele astea. N-am putut să-l văd decît foarte puțin înainte de-a pleca în Anglia. L-am găsit într-o formă excelentă, mai fericit ca niciodată, în timp ce noi, cei de pe-aici, sîntem morocănoși, descumpăniți, nemulțumiți de noi înșine și de tot. Mi s-a povestit că revista *Esprit* în ultimul număr ar fi pus problema Transilvaniei în termeni destul de violenți. Povestea asta nu e încheiată, nu e decît începutul și nu se știe ce întorsătură va lua. Atașamentul meu față de străzile Sibiului a rămas neschimbat. Cînd îți vine să-ți blestemi soarta, spune-ți că locuiești într-unul dintre cele mai frumoase orașe din cîte există. Parisul a devenit un garaj apocaliptic. Ce coșmar!

*Cu drag**, Luț

345

[Paris,] 25 aprilie 1978

Dragă Relu,

L-am văzut îndelung pe Dinu, care e de o vitalitate incredibilă. Pe lîngă el, noi sîntem niște muribunzi... În definitiv, poate că anii de claustrare forțată sînt necesari pentru cel care visează un nou început. Dintr-o călătorie în infern te poți întoarce întinerit. Totuși, trebuie să mărturisesc că optimismul lui Dinu ține de miracol sau de o anomalie fericită. Pachetul n-a ajuns încă, dar de ce l-ai trimis? Păstrează lucrurile pentru tine. Mîine plec la Dieppe pentru o săptămînă. Am văzut jurnalul lui E.T. — I-am trimis lui Bucur cîteva cărți și un semn mai concret de prietenie. Altminteri, aceeași viață mai mult sau mai puțin stupidă.

*Cu drag**, Luț

346

[Paris,] 2 mai 1978

Dragă Relu,

Îți mulțumesc pentru covor, e foarte frumos. Nu trebuia să-l trimiți. Dar îi las Simonei misiunea *de-a te certa**. Un elenist de-acolo și-a permis să-mi atribuie niște opinii despre Dinu pe care „victima", spre surprinderea mea, le-a luat foarte în serios. Cică aș fi zis că prietenul nostru face prea multe „temenele". În fața cui? Mister. Adevărul e altul. Am afirmat în fața savantului cu pricina că nu sînt de acord cu articolul despre cel *care n-a avut dreptate**. Nimic nu e mai rău decît o vorbă răstălmăcită. Or, asta este specialitatea compatrioților noștri, pe care Dinu îi idealizează degeaba.

*Cu drag**, Luț

Covorul de la voi e o minune. Și noi, care trăim cu mochete de plastic! Totuși, trebuie să vă cert: nu trebuia să vă despărțiți de un obiect atît de prețios. Mă gîndesc adesea la voi și m-am bucurat să aflu vești de la Dinu.

Cu drag, Simone

347

[Paris,] 8 mai 1978

Dragă Aurel,

Nu numai că privesc imaginile, dar pot citi textul de *două* ori. În curînd voi fi mai informată decît Luț în ceea ce privește România. Îți mulțumesc pentru această *Țară a Oașului*. Realizez farmecul peisajelor, frumusețea costumelor și a chipurilor și simt cum devin româncă. Mii de gînduri afectuoase.

*Noroc**! Simone

Regret că n-am văzut niciodată aceste locuri de basm. Acum este prea tîrziu. Cu atît mai rău pentru mine!

*Cu drag**, Luț

348

[Paris,] 18 mai 1978

Dragă Relu,

Și Simone și eu ți-am scris că am primit frumusețea aceea de covor. Nu trebuie să se repete asemenea nebunii. Ți-am trimis o carte de artă despre pictorul Tanguy. Poți s-o oferi cuiva. Poți să-i dai și Milicăi unele cărți care ar putea-o interesa. Din cînd în cînd merg la Dieppe, fără să rămîn mai mult de cîteva zile. Mă plictisesc pretutindeni. De fapt, spiritul cu care am cele mai multe afinități este Omar Khayyam... deși am renunțat să mai beau de mulți ani. Zaprațan avea dreptate, la urma urmei. Mă gîndesc la el ca la unul din puținii prieteni pe care i-am avut acolo.

*Cu drag**, Luț

349

[Paris,] 26 mai 1978

Dragă Relu,

Zilele trecute am văzut-o pe Sonia, care mi-a făcut o impresie bună. Am vorbit de Lavinica și de toate tragediile legate de colțul ăla de Rășinari. Ce roman s-ar putea scrie despre familia asta[101]! Din păcate n-am putut s-o invit la noi, fiindcă Simone e bolnavă. Azi m-a căutat cineva din Turnișor... Defilarea continuă. Mai bine rămîneam acolo. Singura soluție e s-o rup cu toată lumea. Bine-a zis cine-a zis că moartea e bună la ceva. — Covorul e o minune. Atașamentul lui Bucur față de trecutul nostru (!) e într-un fel de admirat. E frumos și inexplicabil.

Cineva mi-a vorbit de *Memoriile* lui Titel Comarnescu. Prostii, cu siguranță.

*Cu drag**, Luț

350

[Paris,] 12 iunie 1978

Dragă Relu,

Simone a fost bolnavă șase săptămîni. Se temea de ce-i mai rău, căci ambii ei părinți au murit de cancer. Din fericire, radiografiile au fost bune, ca și analizele. Am avut zile cumplite de spaimă. — Eu, la rîndul meu, suport consecințele unei gripe urîte: rinită (așa, pentru variație!) cu dureri de cap și tot felul de alte neplăceri. Și asta ține de mai multe săptămîni. Nu credeam să mai fac progrese în materie de plictiseală și dezgust.

Prietena din Turnișor a trecut să ne vadă. De la ea am aflat amănunte interesante despre extrema fericire de a trăi în spațiul mioritic. Am cea mai „autohtonă" viziune asupra lucrurilor de parcă n-aș fi părăsit niciodată acele locuri.

*Cu drag**, Luț

*Toate cele bune**. Cu drag,

Simone

351

[Paris,] 8 iulie 1978

Dragă Relu,

În mod normal, acum trebuia să fiu la Dieppe, dar întîlnirile m-au ținut pe loc. Ghinionul meu! — Tocmai am citit *Sentimentul românesc al ființei*. Ca aventură filozofică este absolut admirabilă; dar ca expresie a „piciorului de plai" — e altă poveste. Dinu conferă limbajului un statut uluitor; crede în el aproape ca Blaga, dar cu mai mult talent. Vacuitatea cuvîntului...

Simone e în Vendée pînă la sfîrșitul lunii. În august, am vrea să plecăm vreo zece zile la o prietenă pe lîngă Nantes.

*Cu drag**, Luț

352

Dieppe, 23 august 1978

Dragă Relu,

Știam că însoțitorul peregrinărilor tale urma să plece din Sibiu. E o lovitură pentru tine, îmi dau seama, dar trebuie să învățăm, măcar din *Selbsterhaltungstrieb*[102] că și prietenia e un lucru trecător. — De la o vreme mă văd cu mulți nemți, ba chiar le vorbesc limba mai des decît franceza. Aș fi putut la fel de bine să rămîn în Hermannstadt. Totul în viață e ironie. Cu atît mai bine. Nu pricep nimic din istoria cu Marietta. S-ar părea că s-a cumințit. Mă bucur.

Mi-ar fi plăcut să mai rămîn o vreme la Dieppe, dar trebuie să mă întorc la Paris, mă așteaptă niște vizitatori „prieteni".

*Cu drag**, Luț

353

Dieppe, 20 septembrie 1978

Dragă Relu,

Cincizeci de ani e într-adevăr mult. Noroc că mă ajută scepticismul să privesc cu detașare aniversările astea tulburătoare. Personajele pe care mi le descrii, ca și evenimentul în sine, mi se par atît de îndepărtate și neverosimile, încît parcă ar ține de o viață anterioară, din care mi-a rămas doar o vagă amintire. Decăderea lui Dracu[103] mă mîhnește. Putea să ajungă cineva. În liceu citea Joyce, sau despre el — și toate astea ca să ajungă... — dar nu mai vreau să continui. — Aici e extraordinar de frumos, mă bucur că pot să stau cîteva zile departe de bîlciul sinistru la care visează iubiții noștri compatrioți. — Stelian și Karin mi-au făcut o bună impresie.

*Cu drag**, Luț

Cele mai bune gînduri.

Simone

354

Paris, 19 octombrie 1978

Dragă Relu,

N-am știut c-a murit Sonia! Părea foarte sănătoasă. Dac-aș fi romancier (!), aș scrie povestea acestei femei extraordinare. Îmi aduc perfect aminte de Lavinica și de sfîrșitul ei tragic, de moartea lui Așil și de sinuciderea bețivului aceluia, care și-a trimis nevasta la Davos cu banii furați de la un spital, unde era contabil. — În afară de zilele petrecute din cînd în cînd la Dieppe, viața mea aici are același ritm și aceeași tristețe. Cu neputință să scap de vizitatori! N-am nici puterea și nici curajul să rup cu toți amicii. Și din nefericire am mulți, răspîndiți cam în toată lumea.

Îți recomand cartea lui Petru Vintilă despre Eminescu. Interesantă. E vorba și despre Sibiu, orașul orașelor!

*Cu drag**, Luț

355

Dieppe, 6 noiembrie 1978

Dragă Relu,

E o vreme minunată. Ca la Nisa. Să uit de Paris, măcar pentru cîteva zile, a devenit pentru mine vital. Am făcut prostia să dau un interviu la televiziunea germană. Unul dintre cei doi interlocutori era beat și n-a făcut decît să mă întrerupă de fiecare dată cînd eram pe punctul de a spune ceva cît de cît important. Și apoi, nici nu sînt bun de așa ceva. Am acceptat din slăbiciune. Cu atît mai rău — pentru mine. Cu cît îmbătrînești, cu atîta te respecți mai puțin. De unde concesiile, pe care apoi, inevitabil, le regreți. Cel puțin am avut prilejul să vorbesc puțin despre Sibiu...

*Cu drag**, Luț

356

Paris, 10 nov. 1978

Dragă Relu,

Am convingerea că bărbatul Soniei s-a sinucis. Ea de ce-a murit? părea sănătoasă. Foarte simpatică. Primisem o carte poștală de la ea, din Spania. Barcianu, Goga și Țincu sînt cele mai interesante familii din Rășinari. Fiecare din ele ar merita o monografie și, bineînțeles, un roman. — Îți trimit cu aceeași poștă interviul cu pricina, pe care l-am dat acum aproape un an unei tinere austriece pentru postul de radio din Viena. Un șir de divagații. Cel puțin am putut vorbi, în treacăt, de Sibiu... Nu uita să confirmi primirea — deși mă îndoiesc. — Am avut o lună proastă. Neplăceri gastrice — vechea poveste. M-am pus iar la regim și e ceva mai bine acuma. Ascet fără voie. Îmi lipsesc alcoolul, cafeaua, nu mai puțin țigara. Cum să faci spiritul să funcționeze cu ceai de tei?

*Cu drag**, Luț

357

Dieppe, 29 nov. 1978

Dragă Relu,

Am uitat de prefața aceea, abia dacă-mi amintesc ultima frază. Aș vrea s-o recitesc într-o zi. Recunosc, n-am primit-o tocmai bine pe nepoata lui Sabin. Eram ocupat și n-aveam nici un chef să-mi răscolesc trecutul. Deși am pălăvrăgit cu ea vreo trei ore. Conversațiile cu compatrioții noștri îmi transmit de fiecare dată o stare ciudată, amestecată și cu un fel de rău. Ți-am trimis interviul apărut în *Süddeutsche Z.*[104]. *Figaro Magazine* era fără ziar. Am revăzut-o pe Karin alaltăieri. O fată foarte simpatică. Minerva mi-a scris din Egipt. La Dieppe sînt pentru cîteva zile, ca să uit de întîlniri.

Cu drag*, Luț

358

Paris, 30 nov. 1978

Dragă Relu,

Sfîrșitul Barcienilor îmi amintește de cel al Habsburgilor... Tragedie curată. Eram sigur că soțul s-a sinucis. Ea, mai ales, mi-a lăsat o impresie bună: vioaie, inteligentă, sigur nefericită, o ființă deloc simplă. În lipsa unui romancier, cine se va încumeta să scrie istoria măcar a acestei familii? Nu văd pe nimeni între cunoștințele noastre care să fie capabil și să aibă chef s-o facă. Și familia Țincu ar merita un istoric sau, mai degrabă, un sociolog... La noi, totul dispare fără urmă. Asta se potrivește de minune cu frivolitatea elegiacă a acestui popor.

Cu drag*, Luț

359

[Paris,] 13 dec. 1978

Dragă Relu,

Mi-au plăcut cele două povești — mai ales cea cu Vasile Nebunul, e nemaipomenită. Omul ăsta ar merita o statuie în fața bisericii. Eu duc o viață idioată, mă risipesc; totuși, reușesc să citesc. În fapt, nu fac nimic ca lumea. Neplăcerile gastrice pe care le am de cîteva luni m-au făcut să consult un doctor. S-ar părea că sufăr de aerofagie, pacostea nervoșilor. Medicamentele n-au folosit la nimic. Sînt douăzeci de ani de cînd mă chinui cu suferința asta, care se datorează, cred, excesului de somnifere din tinerețe și de tutun de mai tîrziu. Ce mă necăjește e că nu mai suport alcoolul; chiar și vinul îmi face rău. În felul ăsta, mesele în oraș nu mai au nici un haz pentru mine; sînt un chin, o asceză forțată, o pedeapsă. Asta e. De călătorit nici vorbă. Restaurantul îmi este, practic, interzis. Cuminte fără voie...

Sărbători fericite, cu drag*, Luț

360

[Paris,] 11 ianuarie 1979

Dragă Relu,

Mă bucur că poți și tu în sfîrșit să te muți în casa ta. Am aflat de la prieteni că lucrai de mult la apartamentul ăsta, care are o vedere magnifică, pe cît se pare. Între timp am primit poemele lui Cotruș[105]. Mulțumesc. Este, fără îndoială, o anume forță la acest țăran cu farmec, dar care nu spune niciodată nimic interesant. Și ce dacă! Dieppe nu mă mai atrage. Am muncit degeaba acolo zile întregi. Ce stupid! Și n-a costat puțin. Cînd mă duc, nu pot să stau mai mult de trei zile. Plictisul e un blestem, cel mai mare din cîte sînt sub soare.

Cu toate cele bune*, Luț

361

[Paris,] 6 februarie 1979

Dragă Relu,

Sînt bucuros că te-ai mutat în apartamentul tău. Ai muncit cinci ani, dar ți-au prins bine, te-au ajutat să uiți atîtea lucruri. Nimic mai bun ca munca manuală, te face suportabil și altora și ție însuți. Cît timp am bricolat la Dieppe, îmi plăcea acolo; acum cînd totul e gata, mă duc în silă. Aluzia ta la Mme du Deffand e îndreptățită. M-am plictisit pretutindeni. De ce am părăsit Coasta Boacii?! O să-ți trimit în curînd niște cărți.

Cu drag*, Luț

362

[Paris,] 23 februarie 1979

Dragă Relu,

Nu e oare de mirare că _Unchiu Tavi*_, care era așa de violent, de nervos, de nebun, a prins o vîrstă atît de înaintată, în vreme ce surorile lui, cumpătate și la locul lor, nici una nu a murit octogenară? — Îmi amintesc adesea versuri despre _urîtu*_. Cuvîntul _scornit*_ este extraordinar. În franțuzește: „Qui a _inventé_ l'ennui" — sună ridicol. Limba noastră e una dintre cele mai expresive. Am fost adînc mișcat zilele trecute, cînd am dat peste _Căci te priveam cu ochi păgîni*_ — _păgîni*_ e tulburător și nu are forță decît în românește. Ce absurditate să scrii în limbile astea „civilizate", convenționale! Din Brașov mi-ar plăcea să revăd Livada Poștii, Coroana și bordelurile. Cred că ți-am scris de Karin, locuiește foarte aproape, dar o văd foarte rar.

Cu drag, Luț

363

Dieppe, 13 martie 1979

Dragă Relu,

Dieppe este zona franceză unde plouă cel mai mult. Din fericire, e mereu ceață, uneori la fel de deasă ca la Șanta... E poetic, dar nu prea sănătos. În rest, mi-e imposibil să stau mai mult de trei zile. Împrejurimile sînt frumoase, dar inaccesibile, fără mașină nu poți ieși din oraș, mersul pe jos e primejdios. Peste tot coșmarul „civilizației". Karin pregătește un examen; ieri am însoțit-o la un curs de traduceri din franceză în germană. Foarte greu! Chiar la 68 de ani mai ai de învățat. Îmi dau seama că pasiunea asta e nițel ridicolă. Dar, la urma urmei, tocmai curiozitatea intelectuală e cea care m-a susținut atîta vreme.

*Cu drag**, Luț

364

Paris, 11 aprilie 1979

Dragă Relu,

68 de ani înseamnă aproape o provocare. Să trecem. Mi-a făcut plăcere să privesc zidurile cetății. Cîte cărți am mai citit pe băncile promenadei de sus! Cel mai greu a fost cu *Critica facultății de judecare*. Zile și zile de-a rîndul am trudit acolo sus. Eram *serios* pe vremea aceea. Nu înțeleg de ce n-am mai fost în continuare. Fervori, nebunii, *schimbări la față**... și toate astea ca să ajung să propovăduiesc sinuciderea ca unica soluție rezonabilă. Aș fi ajuns oare la aceeași concluzie dacă rămîneam toată viața la umbra falnicului *Zid**? Poate.

*Cu drag**, Luț

Mulțumește-i lui Cornel din partea mea.

365

[Paris,] 9 mai 1979

Dragă Relu,

Ai dreptate: oriunde pe pămînt aș fi avut aceeași viziune asupra lucrurilor, aceeași frămîntare și același dezgust. În fond, faptul că trăiești la Rășinari sau la Paris n-are nici o legătură cu ce ești de fapt. Călătoriile, aventurile — sînt amăgiri. Și e foarte bine că e așa, și foarte drept. Cînd eram tînăr, îmi închipuiam că stabilindu-mă în „centrul lumii", voi deveni automat un tip nemaipomenit. Prostii dintr-astea. Practic, am încetat să mai călătoresc: la ce bun? Am întrebat o fată bătrînă de 92 de ani (a și murit între timp), care a locuit toată viața în blocul „meu", dacă se teme de moarte. Mi-a răspuns că nu, dar că-i pare rău că se desparte de strada Odéon... Or, strada asta e total neinteresantă.

*Cu drag**, Luț

366

[Paris,] 13 iunie 1979

Dragă Relu,

Privesc cu *nespus dor** această străduță pustie, pe care tare mi-ar plăcea să mă plimb în clipa asta! Mi-e imposibil să-mi închipui tinerețea mea fără ea. Casele dărăpănate îi sporesc poezia. Și ce culoare au acoperișurile! Un oraș pentru adolescenți și bătrîni. — Citesc mult și scriu tot mai puțin. La ce bun? De cîte ori simt nevoia să fiu cineva, să visez la notorietate, de fiecare dată mă disprețuiesc; din fericire, mă îndepărtez tot mai mult de atari vanități, de care prea puțini scapă. La drept vorbind, nu văd în jurul meu decît asta. O utopie: să-mi petrec ultimii ani într-un loc ca al Barcienilor, fără regrete și fără ambiții. Am povestit zilele trecute unei fete tinere și foarte drăguțe (o libaneză) istoria acestei familii.

*Cu drag**, Luț

367

Paris, 5 iulie 1979

Dragă Relu,

Am primit cartea poștală de la Păltiniș și mă bucur că ai fost acolo cu Milica și Adina. Muzeul din Rășinari mi se pare sinistru: ce era înainte? Arată a închisoare. Voi rămîne vara în Paris, dacă nu va fi insuportabil de cald. În rest, văd în continuare multă lume, fără nici un folos, desigur. Trebuie totuși să recunosc că „societatea" femeilor nu-mi displace și că o prefer celei a bărbaților. Au o finețe psihologică mult mai mare decît noi, rezultat al sclaviei milenare, cu siguranță. Din același motiv, probabil, oamenii din estul Europei înțeleg mai multe lucruri decît cei de-aici. Pe tema asta m-aș putea lansa în speculații poate nu tocmai oportune. Scrie-mi despre proiectele tale de vară.

*Cu drag**, Luț

368

[Paris,] 15 iulie 1979

Dragă Relu,

Am primit scrisoarea ta și pe cea de la Milica, cu fotografia Muzeului. Ai dreptate să te gîndești la Cehov în legătură cu destinul familiei Barcianu și mai ales în ce-i privește pe ultimii ei reprezentanți. La drept vorbind, toate familiile sfîrșesc rău, începînd chiar cu a noastră. Mă gîndesc și la familia lui Bucur: cîte ambiții și înzestrări (Petru mai ales)! Și la urmă, cît eșec! E drept că nici frații Karamazov, cu care-mi plăcea să-i compar, n-au sfîrșit-o prea bine. Mi-am petrecut o săptămînă învățînd spaniola... Dar la ce bun să înveți o altă limbă la vîrsta mea? Mă bucur că apartamentul tău este așa de frumos. Doar dacă nu exagerează Milica.

*Cu drag**, Luț

369

Paris, 25 iulie 1979

Dragă Relu,

Am văzut-o ieri pe Rodica. Mi-a adus vești de la tine și mi-a descris cu de-amănuntul casa ta. S-ar părea că e superbă. Cu atît mai bine. Îți mulțumesc pentru magnificul produs *ciobănesc**. Dar nu trebuia! În timpul verii viața devine suportabilă la Paris: furia vacanței alungă mulțimea. N-am nici curaj și nici chef să mă duc la Dieppe. Simone e în Vendée. În august o să petrecem o săptămînă lîngă Nantes, la văduva unui prieten (între 8 și 14). În rest — vechea neurastenie...

Cu drag, Luț

370

[Paris,] 6 august 1979

Dragă Relu,

Ți-am trimis cîteva cărți. Plec pentru o săptămînă întreagă la o prietenă pe lîngă Nantes (vine și Simone) într-o casă splendidă, cu o grădină mare, unde-mi voi face de lucru... Vara, Parisul e suportabil: nu vezi decît nordici și negri. Nu înțeleg de ce se ocupă lumea de mine într-o anume țară, cea în care s-ar părea că m-am născut. Oamenii n-au simțul ridicolului. Din tot ce am trăit acolo, numai copilăria continuă să mă intereseze. În rest am uitat aproape tot. Frenezíile unei anumite perioade din tinerețea noastră îmi par acum aproape de neconceput. Ce departe sînt toate! Iau în vacanță și *burduful**[106]...

*Cu drag**, Luț

371

Paris, 16 aug. 1979

Dragă Relu,

Redlichkeit se traduce în franceză prin „probitate" (e chiar cuvîntul pe care-l folosește Rivarol pentru a defini calitatea dominantă a acestei limbi). Am petrecut o săptămînă pe o proprietate admirabilă, unde am muncit cu brațele. E infinit mai sănătos și mai reconfortant decît orice muncă intelectuală. Să repari ziduri, uși, să faci pe zidarul sau pe tîmplarul — nu există nimic mai bun ca să uiți „istoria" și toate consecințele ei. Păcat că n-am un atelier la îndemînă: o oră de muncă pe zi și aș fi salvat! Voi sfîrși prin a crede chiar și în „progres". — Săptămîna viitoare mă duc la Dieppe, să văd dacă podul meu mai există. *Figaro Magazine* nu apare vara.

*Cu drag**, Luț

372

Paris, 30 august 1979

Dragă Relu,

Am fost zece zile la Dieppe: n-a fost chiar rău. Am de gînd să mă întorc acolo, aștept numai să plece turiștii, această plagă a Occidentului. Nu cunosc atacurile de care spui decît din auzite; e adevărat, am primit un articol apărut într-o revistă, scris de un profesor. Stupid, nesemnificativ. Sînt nebuni. Nu mă interesează deloc, absolut deloc. În privința *neamului** nostru cred că nici o iluzie nu mai este permisă, acum mai mult ca niciodată. Am față de el un soi de dispreț disperat. Viziunea din *Schimbarea* mi se pare astăzi inacceptabilă, cu excepția totuși a părților negative. Trebuie să recunosc totuși că fatalismul valah m-a marcat așa cum te marchează o boală sau o... iluminare. Nu poți scăpa de propriile-ți origini și, mai cu seamă — de-ale noastre. Atacurile în chestiune au nepretuitul merit de a-mi îndepărta vizitatorii. Sînt excedat. În octombrie o să-mi apară o cărțulie: *Ecartèlement*.

*Cu drag**, Luț

Mii de gînduri bune.

*Noroc**, Simone

373

Paris, 25 septembrie 1979

Dragă Relu,

Dacă regret ceva este faptul că n-am cutreierat în tinerețe Maramureșul, Munții Apuseni și Delta. Pe aici turismul a profanat totul: automobilul este cel mai mare blestem de la Potop încoace. Cred că n-am fost prea clar în ultima scrisoare: atacurile respective îmi sînt, în fond, indiferente; oamenii pe care-i disprețuiești nu pot să te tulbure. Singurul lucru care mă enervează e că și pe aici aud aceleași povești, aceleași insinuări. De fiecare dată trebuie să te explici, să te justifici etc. Scriitorul care a făcut prostii în tinerețe, la debut, e ca femeia cu un trecut deochiat. I se reproșează veșnic. Ce prostie! De fapt, astea nu sînt necazuri adevărate, doar cîteodată le iau în serios, din grija de a-mi crea niscai sîcîieli în plus... În octombrie o să-mi apară o carte: *Ecartèlement*, cu sensul mai vechi de *supliciu* și care astăzi înseamnă *sfîșiere**, *dezbinare**, destrămare etc.

*Cu drag**, Luț

374

Dieppe, 19 oct. 1979

Dragă Relu,

Ai primit *Le Figaro*? Ți-am trimis un exemplar din noua carte. Poate o să-ți parvină, poate nu. Într-un fel sau altul multe vor dispărea, sînt sigur. Trebuie să plec din Paris cît mai des posibil. Numai ieri am primit cincisprezece telefoane. Mi-a venit să plîng de furie. Să nu răspunzi nu este o soluție, fiindcă oamenii insistă, și apoi mai sînt și întîlniri pe care nu vreau să le ratez. — Nu stau decît două sau trei zile aici, însă asta mă face să mai uit de existența idioată pe care, din cauza mea, o duc la Paris. Cunosc prea multă lume, din păcate!

*Cu drag**, Luț

375

Dieppe, 8 nov. 1979

Dragă Relu,

Mă bucur că ai primit cartea. De altfel, ea nici nu conține ceva ce ar putea să indispună pe cineva anume sau, cel mult, poate indispune pe toată lumea. Am trimis puține exemplare alor noștri (patru, în total) ca să evit complicațiile. M-am refugiat din nou pentru cîteva zile aici, unde nu cunosc pe nimeni și unde, din fericire, n-am nici telefon, acest instrument diabolic. M-am tot gîndit zilele astea la familia Barcianu, cu o emoție pe care o ghicești, desigur. Ce destin! Mi-l amintesc foarte bine pe Așil, jalnică figură de bețiv.

Mă bucur că Milica vine din cînd în cînd la Sibiu. În locul ei, aș vinde casa de la București și aș cumpăra una pe lîngă *Arini**. Cuvîntul *frămîntări**, folosit de Milica, traduce foarte bine franțuzescul *tourments*, blestemul familiei noastre.

*Cu drag**, Luț

376

Dieppe, 25 nov. 1979

Dragă Relu,

Cărțile pe care le-am scris aici de aproape treizeci de ani n-au avut, la drept vorbind, nici un succes. Nu m-am plîns niciodată de asta, ba dimpotrivă, mi-am acceptat foarte ușor condiția de marginal. Și uite că acum, despre cartea asta, care în mod sigur e mai puțin bună decît celelalte, a început să vorbească toată lumea. Un fenomen inexplicabil și... deprimant. I-am cerut editorului să oprească orice publicitate și te asigur că, dac-ar sta în puterea mea, aș retrage de pe piață acest *Ecartèlement*. Cînd mă gîndesc că majoritatea scriitorilor adoră acest gen de zgomot în jurul producțiilor lor (produse, mai degrabă), îmi piere tot cheful să mai scriu și să mai public. De vreme ce mă dezgustă totul, nu văd de ce aș mai continua o „meserie" care nu-mi mai spune nimic. Dacă n-aș fi atît de bătrîn, m-aș întoarce la filozofie. Ea are cel puțin scuza de-a fi inaccesibilă ziariștilor și gospodinelor.

*Cu drag**, Luț

377

Paris, 13 ianuarie 1980

Dragă Relu,

N-am primit nimic de la tine de multă vreme. Ce se-ntîmplă? I-am scris ieri lui Dinu, rugîndu-l să-mi dea vești despre tine. Dacă ai necazuri cu sănătatea, spune-mi, fiindcă tot e mai bine decît să fiu pradă frămîntărilor epuizante ale ipotezelor. Întorsătura pe care o ia istoria[107] surprinde pe toată lumea aici. Cît de naivi pot fi oamenii! Săracii, dacă ar ști ce-i așteaptă!

Cu drag, pentru tine și Ica[108], Luț

378

Paris, 29 ianuarie 1980

Dragă Relu,

Familia noastră are un temperament nefericit: punem totul la inimă, ne frămîntăm pentru nimic. Toată viața mea am încercat să devin indiferent și niciodată n-am reușit. Trebuie

să mărturisesc că nici tu. Dacă ai făcut *greșeli**, de ce să nu reacționezi cu puțin cinism, așa cum trebuie făcut în toate circumstanțele „serioase"? Nu poți suporta necazurile decît dacă le tratezi cu un minimum de dispreț. Nimic din ce ni se întîmplă nu merită o nevroză... E un preț prea mare. — În orice caz, dacă-i vorba de datorii, de amenzi sau de lucruri de-astea, spune-mi-le te rog, căci am, în momentul de față, posibilitatea să te ajut. Numai că, după cum te cunosc, o să-mi ascunzi, din discreție, greutățile pe care le ai. — Sper să te restabilești repede și să uiți acest episod sau, mai degrabă, coșmar.

Cu drag pentru tine și Ica, Luț

Sper din tot sufletul să treceți peste criză. Dați-ne vești cît mai bune. Cele mai calde gînduri pentru Ica,

Simone

379

Paris, 27 februarie 1980

Dragă Relu,

Scrisoarea ta de la Păltiniș este un rechizitoriu excesiv împotriva ta. La doi kilometri de Șanta, de acest paradis pierdut, în loc să te gîndești la el cu nostalgie, tu îți faci examene de conștiință și-ți denunți „infamiile" pe care nu le-ai comis, acționînd ca un adevărat călău față de tine însuți. Cunosc și eu oarecum starea asta, dar niciodată nu am împins atît de departe această încrîncenare sinucigașă. Nu te mai urî, nu te mai autoacuza de toate relele, de toate ororile. Nu te vei putea vindeca decît dacă-ți recapeți surîsul și un aer de oarecare nepăsare. Sînt foarte trist să te știu nefericit, pradă ideilor negre, lipsit de voință și dorință și alunecînd inevitabil spre disperare, acest *blestem** care mie mi-a otrăvit tinerețea. Toată lumea te înconjoară cu afecțiune, iar tu ce faci? Vrei să-ți convingi prietenii că se înșală, că nu meriți stima, nici atașamentul lor. Încearcă să-ți fii propriul doctor, fiindcă boala de care suferi nu se poate vindeca decît analizînd-o, fiind atent în permanență la manifestările ei. Nu uita că fericirea celor din jurul tău depinde de tine, de vindecarea ta. Nu ești *vinovat* de nimic. Cît de mult aș vrea să te pot convinge de nevinovăția ta!

*Cu drag**, Luț

380

Paris, 8 martie 1980

Dragă Relu,

„Ți-am trimis ieri un al doilea „pachet" cu medicamente (3): „afranyl" etc., pe care nu trebuie să le iei decît dacă-ți spune doctorul. Ultima dată cînd ți-am telefonat, abia ți-am auzit glasul. Scrie-mi măcar din cînd în cînd. Nu te lăsa, abandonează-ți ideea de vinovăție, încearcă să-ți revii. Melancolia a fost blestemul familiei noastre. Știu cîte ceva despre asta.

Îmbrățișeaz-o pe Ica din partea noastră, *cu drag**, Luț

381

Paris, 21 martie 1980

Dragă Relu,

Cum te simți?[109] Cum nu mai știu nimic despre tine, sînt forțat să fac ipoteze mai degrabă alarmante. Scrie-mi măcar ca să-mi spui ce medicamente iei și-n ce stare te afli. Mai ai poftă de citit? Nu trebuie să te lași, trebuie *să vrei* să te vindeci. Treci printr-o grea încercare, dar nu este prima în viața ta, ai trecut prin atîtea și ai știut să le depășești. Simone și cu mine vorbim mereu de destinul tău ieșit din comun. — Încă o dată, te rog dă-mi vești despre tine, chiar dacă nu sînt foarte bune. Nu te mai lăsa măcinat de obsesii lipsite de temei.

*Cu drag**, Luț

382

[Paris,] 31 martie 1980

Dragă Relu,

În scrisoarea pe care ți-am trimis-o zilele trecute am uitat să-ți spun că trebuie să ai mereu capul acoperit cînd stai la soare. E un lucru foarte important, la care nu ne prea gîndim. Soarele e marele dușman al creierului. Încă o dată, nu te plimba niciodată cu capul descoperit și ferește-te ca de ciumă să te expui prea mult la soare. Catastrofa lui Montherlant a pornit de la o insolație.

Dă-mi noutăți despre tine, chiar dacă nu sînt prea strălucite, și spune-mi cum te simți. Ai poftă de citit? Dacă da, o să-ți trimit cărți. Să sperăm că te vei însănătoși repede.

*Cu drag**, Luț

383

Paris, 8 aprilie 1980

Dragă Relu,

Am vorbit astă-seară cu Ica la telefon și mi-a dat vești bune despre tine. Mă bucur mult de tot. Simone, care e plecată-n vacanță în Vendée, m-a sunat azi-dimineață ca să mă-ntrebe cum îți este. Vezi că nu te-am uitat nicidecum! Trebuie să mai rămîi la Gătaia pînă te restabilești complet. — Ți-am scris zilele trecute, rugîndu-te să eviți soarele și, mai ales, să nu ieși cu capul descoperit, soarele fiind dușmanul creierului. Nu știu ce cărți să-ți trimit. Stelian se plînge că te încăpățînezi și nu-i scrii nimic de foarte multă vreme. Trimite-i un cuvînt. La sfîrșitul lui aprilie pleacă într-o scurtă călătorie în America.

*Cu drag**, Luț

384

Paris, 22 aprilie 1980

Dragă Relu,

Ți-am trimis astăzi două cărți destul de frumoase: o biografie a lui Balzac și o filozofie a artei culinare de-a lungul timpurilor. Ar fi bine să le oferi celor doi doctori care se ocupă de tine la Gătaia. De ce nu-mi scrii? Am impresia că starea ta s-a îmbunătățit mult. Sper că din ce în ce mai mult.

*Cu drag**, Luț

Mă gîndesc adesea la tine și mă bucur să aud că mergi mai bine cu sănătatea. Cu cele mai calde gînduri,

Simone

385

Paris, 28 aprilie 1980

Dragă Relu,

Astăzi am avut bucuria să primesc cartea poștală de la tine. Ea însăși a fost cea mai bună veste la care puteam spera. Consideră că tot ce s-a întîmplat n-a fost decît un „incident de drum“, cum ar spune ziariștii de-aici, sau mai degrabă un „accident“. În sfîrșit! Nu înțeleg de ce ai neglijat insomniile. Macbeth definea somnul ca fiind *the balm of hurt minds*, în românește: *balsamul sufletelor rănite**, însă *mind* înseamnă de fapt *spirit*. — Toată lumea de-aici se bucură că ai redevenit tu însuți. De-acuma nu te mai gîndi la ce-a fost și privește spre viitor. Ai primit cele două cărți (o viață a lui Balzac și o filozofie culinară)? Ți le-am trimis să le oferi medicilor de la Gătaia care se ocupă mai mult de tine.

*Cu drag**, Luț

Sînt foarte bucuroasă că-ți merge mai bine. Cu drag,

Simone

386

Paris, 9 mai 1980

Dragă Relu,

Îți scriu la Sibiu pentru că în ultima carte poștală socoteai că vei fi acasă după 15 mai. Nu-ți face griji în privința medicamentelor: o să-ți trimit tot ce vrei și cît vrei. Am prieteni doctori aici și le pot cumpăra pe nimica toată. Dar chiar și fără ei m-aș fi descurcat singur. Excelentă ideea de a merge la Stelian, ca să vii pe urmă aici. Toamna este, cred, cel mai bine. — Au ajuns cele două cărți, cea despre Balzac și cea despre bucătărie din punct de vedere filozofic, înainte de plecarea ta de la Gătaia? Ambele sînt destinate doctorilor care s-au ocupat de tine. — Toată săptămîna trecută am stat în pat cu o gripă oribilă. Acum mi-e mai bine, dar mă simt foarte obosit. — Tocmai citesc o istorie a medicinii. E fantastic de interesantă. Inutil să-ți spun cît de mult mă bucur să te știu vindecat de toate relele și obsesiile... Toată prietenia pentru Ica.

*Cu drag**, Luț

Multă prietenie,

Simone

387

Paris, 17 mai 1980

Dragă Relu,

Tocmai ți-am trimis un pachet de 12 livre. Poate-ar fi bine să mai oferi din el prietenilor sau celor care au fost drăguți și atenți cu tine în ultima vreme. — Medicamentele — Trauxène și Laroxyl — ți le trimit imediat ce le voi avea. L-am rugat pe un prieten doctor să le comande. Caută să nu mai pui la inimă și să nu te mai frămînți din cauza celor ce nu merită decît disprețul tău. Viața nu e suportabilă fără o anume doză de cinism. Nu ți se pare absurd să suferi din cauza cutărui și cutărui imbecil? Toți în familia noastră am avut gustul autotorturii, toți ne-am *frămîntat** pentru tot și nimic. — Încearcă să-ți obții viza pentru Germania și Franța; cel mai bine ar fi începutul toamnei, în septembrie; dar și în august e bine.

Cartea pentru Dr. Lăzărescu și celelalte două pentru Gătaia ți-au ajuns la timp?

*Cu drag**, Luț

Am primit acum cartea ta poștală din 7 mai. Dă-le doctorilor cele două cărți.

388

[Paris,] 24 mai 1980

Dragă Relu,

Am primit una după alta cărțile poștale de la Gătaia. În cîteva zile îți voi trimite toate medicamentele, care nu sînt scumpe deloc, numai că nu le pot lua fără rețetă. Stelian mi-a scris că vine la Paris către sfîrșitul lunii. Eu am tîrît după mine vreo trei săptămîni o gripă foarte urîtă, cu traheită; acum sufăr de oboseala care se manifestă după boală. Și Simone a luat-o. Ea o să iasă — cu ce ușurare! — la pensie, la sfîrșitul lui iunie. E un coșmar să fii profesor într-o țară în care elevii fac tot ce vor. Sărmanul Occident! Un paradis prăbușit. Unde să-ți scriu în viitor, pe strada Dealului? Toate cele bune pentru Ica.

*Cu drag**, Luț

Mii de gînduri bune; împarte-le cu Ica.

Simone

389

[Paris,] 25 mai 1980

Dragă Relu,

Ți-am trimis în str. Goethe 6 cutii de Trauxène și una de Laroxyl, plus alte pastile din aceleași medicamente, ambalate numai în hîrtie transparentă. Pot să le procur foarte ușor, bineînțeles numai cu rețetă, așa că-ți voi trimite cîte vrei. Nu sînt deloc scumpe! — Am terminat cu gripa (organismul meu este, fără îndoială, *hodorogit**) după trei săptămîni epuizante. M-aș duce la Dieppe, dar acolo e în general frig și umed, de-asta ezit. Toată lumea-i fericită că te simți bine. Pe viitor încearcă să nu te mai frămînți, nu mai lua lucrurile în tragic, e mai bine să-ți rîzi de toate, asta apără sănătatea.

Cu tot dragul pentru tine și Ica, Luț

390

[Paris,] 31 mai 1980

Dragă Relu,

Am fost foarte bucuros să te aud azi-dimineață și să înțeleg după căldura vocii tale că ești un alt om. Așa cum ți-am scris deja, medicamentele ți le-am trimis în str. Goethe. O să mai ai altele în iunie. — Trebuie să bei multe infuzii, trei sau patru pe zi, de preferință calmante (*ceai de tei** etc.), indispensabile pentru rinichi, ficat, inimă și stomac. Infuzii nu mai mult de 10 minute, maximum un sfert de oră. — Vremea-i foarte rece la Dieppe. E bună pentru organisme mai solide decît al meu. Toată viața am făcut inhalații. Ereditatea — ce blestem! După ce le citești, mai oferă din cărți prietenilor care s-au grăbit să-ți sară în ajutor cînd erai bolnav. E doar o sugestie, atîta tot. Inutil să-ți mai spun că m-am bucurat la fel de mult s-o văd pe Ica fericită.

*Cu drag**, Luț

391

Paris, 23 iunie 1980

Dragă Relu,

Îți mulțumesc pentru vederea cu mînăstirea Rîmeț. Splendidă! Sînt neliniștit că nu mi-ai confirmat primirea medicamentelor: au sosit? E vorba de șase sau șapte cutii de Trauxène și două de Laroxyl. Am trimis și cărți, dar asta e mai puțin important. Medicamentele au fost expediate în str. Goethe. — Sper că acum ești foarte bine. Caută să-ți păstrezi calmul și seninătatea. Frămîntările sînt epuizante și, în fond, inutile. Știu cîte ceva despre asta. Am reînceput să „lucrez", după luni de apatie și dezgust. Nu ezita să-mi ceri tot ce ai nevoie. Situația mea materială s-a îmbunătățit o dată cu vîrsta. Peste tot se face mai mult pentru bătrîni decît pentru tineri. Ce prostie!

Vouă, *cu drag**, Luț

392

[Paris,] 27 iunie 1980

Dragă Relu,

N-am primit de mult nimic de la tine, în afară de cartea poștală de la Cluj, cu mînăstirea. Scrisorile ajung — dacă ajung — cu mare întîrziere. E mai bine să-mi scrii pe cărți poștale, chiar dacă trebuie să trimiți mai multe. Sper să fi sosit între timp Trauxène-ul. Mi s-a spus că trebuie să iei trei pe zi, în timpul meselor — vezi ce-or să-ți spună cei de la Gătaia. Dacă vrei, pot să-ți mai trimit, am rezerve. Cîteodată mă gîndesc că ar trebui să iau și eu, numai să aibă efect împotriva plictiselii. Nu ezita, cere-mi orice medicament. Occidentul și așa produce prea multe și nu știe ce să facă cu ele. Totuși chimioterapia a devenit o realitate, trebuie să recunoaștem. Ține-mă la curent cu starea ta și cu planurile de vacanță.

Cu drag ție și Icăi, Luț

393

[Paris,] 2 iulie 1980

Dragă Relu,

Zilele astea îți trimit patru tuburi de magneziu, șase Trauxène, 2 Laroxyl. Trebuie să fii atent cum le iei, nu trebuie să le combini și, mai ales, să nu iei multe. Trei Trauxène pe zi, și, pentru dormit, un Laroxyl din cînd în cînd, cred că e suficient. Încă o dată, nu trebuie exagerat; excesul de medicamente e foarte periculos. Trebuie să-ți menajezi stomacul, ficatul, rinichii și inima — ele sînt victimele chimioterapiei. Chiar și tubul de magneziu are inconvenientul că provoacă diaree (ușoară). Dacă, dimpotrivă, ai tendințe de constipație, e tocmai bine. — Îți repet: medicamentele nu sînt scumpe și de altfel asta n-are nici o importanță, situația mea e mai bună acum ca înainte. Asta va dura cît va dura.

Cu drag ție și Icăi, Luț

394

Paris, 17 iulie 1980

Dragă Relu,

Aici viața a devenit ceva mai suportabilă de cînd lumea a început să plece în vacanță. Timp de o lună a plouat în fiecare zi. Pe 30 iunie i-am expediat un mandat Doinei, la Nürnberg, care mi-a fost returnat cu mențiunea: neridicat. Probabil e în vacanță. În legătură cu dificultățile prin care treci, trebuie să ai grijă cu somnul, el este cheia universală. Ar trebui să-ți faci obiceiul să dormi puțin peste zi. Odihna de după-masă e esențială. Eu, cînd mă simt obosit psihic, mă culc la orice oră din zi. Creierul trebuie menajat... și încă o dată îți spun, trebuie ferit de soare. Simone e în Vendée. La începutul lui august, mergem pentru o săptămînă la o prietenă comună, care are o proprietate. Îmi lipsește aerul Sibiului, mai bine zis cel de la Coasta Boacii.

Cu drag ție și Icăi, Luț

395

Paris, 28 iulie 1980

Dragă Relu,

Chiar azi am pus la poștă cinci cutii de *Serpasil* pentru Ica. Este unul dintre puținele medicamente pentru hipertensiune care se poate procura fără rețetă. Oricum, e bine să consulte un specialist înainte de a-l lua. Nu e foarte puternic, deci nici un risc, decît că dă un pic de somnolență (atenție la volan!).

Dacă doctorul îi prescrie altceva, ar fi bine să-mi trimiteți rețeta. — Ai primit tuburile de magneziu? — Între 5 și 12 august Simone și cu mine vom fi la o prietenă lîngă Nantes. Căutați să vă odihniți amîndoi.

*Cu drag**, Luț

Am aflat că acum șase luni s-a prăpădit Ion Bălan sau „Dracu". Cancer la plămîni. Curios personaj.

396

Saint-Julien de Courcelles,
7 august [1980]

Dragă Relu,

Sînt aici de cîteva zile. Casa în care stau e admirabilă sub toate aspectele. Să fii departe de Paris și să ai o grădină numai pentru tine — e o utopie... reală. — Pentru scurt timp, ce-i drept. Am chef să călătoresc, să văd Grecia și să revăd Italia. Pe de altă parte, îmi spun că la vîrsta mea e prea tîrziu să mai umblu după senzații noi. — Ce se-aude cu pașapoartele voastre? Sper că sînteți pe drumul bun. Asta ar fi luna cea mai bună.

Cu drag, ție și Icăi, Luț

Pe curînd, sper. Cu tot dragul,

Simone

397

[Paris,] 14 august 1980

Dragă Relu,

Am plecat pentru cîteva zile la Dieppe, dar vremea rea și turiștii ne-au gonit. Apoi, am o groază de întîlniri aici. Mi-a telefonat Rodica. I-am spus să țină brînza pentru ea, pentru mine e un lux: eu mănînc brînză de regim, fără grăsime. Sper că nu te-ai supărat. Știu cît e de greu să găsești brînză de burduf. Îți mulțumesc oricum. Spune-i Icăi să suprime un timp sarea, total sau parțial. Hipertensiunea nu trebuie neglijată. Și ceaiurile diuretice sînt bune, dar nu prea multe. Am vorbit cu Vasile la telefon. Foarte simpatic. Țineți-ne la curent cu proiectele voastre. *Figaro Magazine* nu apare vara.

Vouă, cu drag, Luț

398

Paris, 2 sept. 1980

Dragă Relu,

Mîine plec o săptămînă lîngă Nantes, la o prietenă care are o casă frumoasă cu grădină și unde mă duc în fiecare an. Merge și Simone. Luna august a fost foarte plăcută la Paris: blocul era gol, iar pe străzi numai turiști. Sper să puteți veni în toamna asta, fiindcă aici iarna nu-i plăcut, plouă, timp urît, fără nici un haz. Chiar azi i-am telefonat Milicăi. Aș vrea s-o ajut în ceea ce face, dar n-am găsit încă prilejul. Moartea lui Herseni[110] m-a afectat mai mult decît a lui Bălan[111]. Acest Bălan o luase rău de tot și a făcut prea multe prostii. Avea ceva dubios în el, îți transmitea o stare proastă, ceva greu de definit. Ce cîrpaci! Poate că sînt nedrept. Scrie-mi mai des. Sper să văd cîndva acest Maramureș, care mi se pare un mic paradis (sau poate unul mare)!

Cu drag Icăi și ție, Luț

399

Paris, 22 sept. 1980

Dragă Relu,

Aseară am băut — cu extrem de mare plăcere — o băutură divină puțin cam tare pentru mine. În Franța nu există un echivalent al *țuicii**. Îți mulțumesc. Nu aduceți nimic, avem tot ce trebuie. Amănunt important: cum apartamentul nostru e foarte mic, o să vă rezervăm cameră la hotel. Trebuie doar să ne comunicați data exactă cînd sosiți. Ne ducem tot mai des la Dieppe. Parisul a devenit un oraș insuportabil: o să vă dați seama și voi. Prea multă lume, prea multe mașini, prea mult fum, multă putoare. Părinții Rodicăi sînt foarte simpatici. Cartea lui Dinu[112] este excelentă. Mare scriitor! L-a făcut pe Hegel limpede, l-a de-germanizat. Am auzit că Ica a aranjat superb apartamentul.

Vouă, cu drag, Luț

400

[Paris,] 31 octombrie 1980

Dragă Relu,

Înțeleg perfect că așteptarea asta vă exasperează. Pe de altă parte, iarna nu e anotimpul ideal aici, din cauza ploii urîte și

deprimante. Primăvara ar fi mai bine. Oricum, dacă se aranjează, procurați-vă amîndoi cîte o dovadă că beneficiați de asistență socială. Nu se știe niciodată. E bine să mergeți cu bicicleta, dar nu la deal. Cînd drumul urcă, dați-vă jos. Așa făceam și eu pe vremea cînd practicam acest sport, foarte sănătos cu condiția să eviți orice exces, mai ales cînd ai o inimă obosită. Fiți prudenți! — Simone e în Vendée pentru două săptămîni. Este mai liniștită acolo. Eu fac gargară și inhalații din cauza vechilor mele guturaiuri.

Cu mult drag, Luț

401

[Paris,] 22 nov. 1980

Dragă Relu,

Ți-am expediat de la Dieppe cîteva cărți; dacă nu te interesează, împarte-le prietenilor noștri. *Semnătura pentru Wolf*[113] *o să-ți aducă numai neplăceri. Cum ți-am spus și azi-dimineață la telefon, eu n-am semnat nimic, pentru că nu semnez niciodată nimic. Nu cred în genul ăsta de acțiuni. Nu-i o idee bună. Sînt într-o situație dificilă, pentru că orice dezmințire ar fi inelegantă. Cei care m-au citat printre semnatari fără să mă consulte înainte sînt acum foarte încurcați*. Procedee incredibile. În orice caz, nu vreau ca tu să ai de suferit. Cum să fac? Cel mai inteligent lucru ar fi, dacă primești aprobarea, să vii aici în primăvară, fiindcă iarna e cam deprimantă în clima asta umedă. Ca să respir nițel aer curat, mă duc la Dieppe, unde însă dorm prost, din cauza vîntului. Nici o climă nu e bună! Ica ar trebui să consulte un cardiolog bun, ca să afle cauza exactă a hipertensiunii.

Vouă, cu mult drag, Luț

Sper să se aranjeze totul și că voi avea marea plăcere să vă văd pe amîndoi.

Simone

402

Paris, 14 dec. 1980

Dragă Relu,

E multă vreme de cînd n-am mai avut vești de la tine. Sper că totul e în regulă și că veți putea face liniștiți călătoria proiectată. Aici iarna nu e ca pe la noi: plouă foarte des și totul te împinge la melancolie. Să așteptăm primăvara... Ai primit cărțile? — Una din plictiselile vieții mele e că mi se cere să scriu despre unul ori altul, în special de către văduve, cărora pe drept cuvînt li se zice abuzive. Refuz întotdeauna, dar cum în general soțiile supraviețuiesc soților... Dieppe rămîne totuși un refugiu, unde însă nu ajung să stau mai mult de trei zile, din pricina umezelii. Avantajul e că acolo nu cunosc pe nimeni și nu am telefon. — Acest instrument diabolic, de care nu te poți lipsi, de vreme ce oamenii au pierdut obiceiul de a-și mai scrie. Ai primit medicamentele? Cîteva cutii de Trauxène și cîteva hipotensive. Nu-i dați nimic Rodicăi pentru noi.

*Sărbători fericite. La mulți ani. Vă îmbrățișez pe amîndoi cu drag**,

Luț

Cele mai bune gînduri,

Simone

403

[Paris,] 21 ianuarie 1981

Dragă Relu,

Nu mă privez deloc: e o nimica toată. Aș vrea numai să te ocupi de sănătatea ta. Fii atent cu insomniile. Noaptea trecută m-am răsucit în pat fără să pot închide un ochi. Citisem prea mult înainte de culcare! Lipsa de somn e o catastrofă. Singurul lucru care-mi face bine e mersul pe jos. Bicicleta nu este indicată pentru inimă, numai pe drum drept. Nu e bine să urci la deal. Sper că veți avea în curînd răspunsul și că va fi pozitiv. Țineți-ne la curent.

Vouă, cu mult drag, Luț

Ia este o splendoare. Numai gînduri bune pentru tine și Ica,

Simone

404

Dieppe, 28 ian. 1981

Dragă Relu,

Ce absurditate să spună că ați avea de gînd să rămîneți aici! Numai invidia poate naște asemenea suspiciuni. Era mai bine să țineți secretă ideea călătoriei. Să sperăm că totul se va aranja. M-am bucurat că v-ați dus la Cluj, deși, pentru mine, orice oraș este un coșmar. Și la Dieppe e la fel, din păcate, cînd nu plouă — e ceață. Parc-ai fi în Anglia. Locul de care mi-e dor cel mai tare pe lumea asta e Șanta. Ce păcat că nu mai există casa noastră...

Cu mult drag, la amîndoi, Luț

Vă invidiez că puteți face ski. Cele mai bune gînduri pentru amîndoi. *Noroc**,

Simone

405

[Paris,] 17 febr. 1981

Dragă Relu,

M-am bucurat că v-am auzit ieri la telefon. Păreați amîndoi în formă. Mulțumesc pentru fotografii. Să schiezi la Cisnădioara — e raiul pe pămînt! Sașii nu sînt fericiți în Germania: în toate țările industrializate viața a devenit insuportabilă. O știu pe pielea mea. Am dureri de cap din pricina unei rinite cronice. Tîrăsc mizeria asta de 70 de ani! Transmite salutările mele lui Cornel, Măriucăi, lui Vecenzan, spune-le că îmi amintesc perfect de ei și că sînt la fel de bătrîn ca ei, în fine, tocmai bun pentru epitaful pe care mi l-ai citit ieri... Ca întotdeauna, văd lume multă. Imposibil să scap de vizite. Fiecare cu necazurile lui.

P. S. Cartea voastră poștală din 2 februarie a sosit chiar acum. Cu mult drag, ție și Icăi,

Luț

Numai gînduri bune, deja am senzația că vă cunosc pe amîndoi. *Noroc**,

Simone

406

Paris, 7 martie 1981

Dragă Relu,

Mă bucur că au sosit în fine cărțile. Laroxyl-ul mi-a fost recomandat de doi doctori, dar un prieten care a trecut printr-o gravă criză de depresiune mi-a spus zilele trecute că trebuie să fii atent. Bolnavii se cunosc mai bine pe ei înșiși decît o pot face doctorii. Există 35 de feluri de antidepresive. Și fiecare cu riscurile lui... Cea mai bună metodă ca să dormi e o plimbare înainte de culcare și, mai ales, să încetezi orice activitate intelectuală după 9 seara (afară de o lectură ușoară și agreabilă, precum Guitry). Simone e în Vendée pentru vreo zece zile și deci nu știe că o așteaptă *mărțișorul**. Sper să aveți răspunsul în curînd. În locul lui Wolf, n-aș părăsi definitiv Sibiul. Se pregătește pentru o mare decepție.

Toată dragostea ție și Icăi, Luț

Nô este extraordinar.

407

[Paris,] 16 martie 1981

Dragă Relu,

Mulțumesc pentru articolul lui Bucur[114]. Foarte interesantă evocarea lui Tavi. Lacomă și ambițioasă, Veturia a fost nenorocirea lui Tavi. N-am știut niciodată ce s-a întîmplat în casa din strada Popilor. Oricum, nu cred să fi purtat noroc cumpărătorilor. — Pe cît posibil, nu deconspira prietenilor noștri penibilul eveniment care este 8 aprilie pentru mine. Mă tem de o ploaie de felicitări cu *„mulți ani înainte"** etc. Un austriac a făcut indiscreția să scrie în ziarele germane că îmi voi *sărbători* (!) cei 70 de ani în curînd. Din fericire, în Franța nu se dă nici o importanță acestor cifre deprimante. În schimb, în țările germanice, simțul ridicolului nu s-a prea dezvoltat. — Ce au hotărît zeii[115]?

Toată dragostea, ție și Icăi,

Luț

Mulțumesc pentru *mărțișor**. — Mă românizez din ce în ce mai mult.

Numai gînduri bune pentru voi amîndoi,

Simone

408

[Paris,] 5 iulie 1981

Dragă Relu,

Îți mulțumesc că mi-ai trimis cărțoiul ăsta, din care n-am citit — de altfel, cu dezgust — decît paginile care mă priveau[116]. Fraza compromițătoare de la sfîrșit[117] nu-mi aparține, sînt aproape sigur. Nu contează. Toate astea sînt așa de vechi și tot ce privește „trecutul" meu mi se pare atît de străin! Singurul lucru inteligent pe care l-am făcut în viață e că am întors spatele originilor mele, și încă... Tocmai am recitit *Pe culmile disperării*. E rău, dar e nebunie. Cum oi fi reușit să nu mă sinucid? Cum voi fi rezistat nervos? Un miracol de care mă puteam lipsi. În august vom pleca pentru două săptămîni la Engadine, la niște prieteni. Sărut-o pe Ica din partea noastră.

*Cu drag**, Luț

Vă sărut pe amîndoi,

Simone

409

Paris, 23 iulie 1981

Dragă Relu,

După ce am citit paginile pe care ai avut gentilețea și răbdarea să le copiezi pentru mine, nu-mi pot face lesne o impresie. Acest soi de lirism neînfrînat mi-a devenit complet străin. E prea poetic, prea „tînăr", prea „entuziast"[118]. Cred că e inutil să copiezi restul. Păstrează fragmentele ori dă-le cuiva care mi le-ar putea aduce, Rodicăi, de pildă. Plecăm pe 3 august pentru două săptămîni în Elveția, într-o regiune unde mergea și bietul Nietzsche, înconjurat de cucoane bătrîne. „Sănătatea" mea nu e tocmai rea, dar tîrăsc resemnat acea melancolie de care se plîngea mama în ultimii ani. Îți trimit niște cărți: cea în nemțește, despre *Antiquiertheit der Menschen*[119], e pentru Dinu. Simone e în Vendée.

Toată dragostea pentru tine și Ica, Luț

410

Soglio, 12 august 1981

Sîntem la cîțiva kilometri de frontiera Italiei. Peisaj sublim, sate nemaipomenite și insomnii. Mă plimb în toiul nopții ca o fantomă, pe jumătate fericit, pe jumătate uluit. Sper că sînteți bine amîndoi.

*Cu drag**, Luț

Vă sărut,

Simone

411

Paris, 14 oct. 1981

Dragă Relu și Ica,

Plec pentru cîteva zile în Germania, la Köln. Trebuie să am o întrevedere cu studenții și profesorii despre *Sprachwechsel*[120], și anume despre trecerea de la română la franceză. Altfel, aceeași poveste: vizite, vizite, dintre care unele interesante, trebuie să recunosc.

Vă sărut cu drag, Luț

Dragă Ica, dragă Relu,

Mă bucur să am vești de la voi. Și eu regret depărtarea care ne desparte. Mă gîndesc adesea la voi cînd trec pe rue de Sèvres. Sper că sînteți bine amîndoi și vă sărut,

Simone

412

Paris, 24 nov. 1981

Dragă Relu,

Azi ți-am expediat patru cutii de magneso-tubes. Nu lua decît una pe lună. Ica a primit medicamentul pentru tensiune? Ar trebui să reducă, dacă nu chiar să suprime sarea o vreme. Simone e foarte necăjită: a contractat o zona zoster, din păcate pe față. Sper să nu apară complicații. În plus, boala asta e contagioasă și nu știi nici cum s-o previi, nici cum s-o îngrijești. Eu nu fac nimic bun, ascult toată ziua Schubert, Schumann, Brahms, mai ales Brahms; el e furnizorul meu de melancolie (parcă mai aveam nevoie!). Cartea lui Dinu, mai ales *Ontologia*[121], e de prim rang!

Vă sărut pe amîndoi, Luț

Vă îmbrățișez din toată inima, fiindcă — din fericire (și nefericire) — depărtarea vă ferește de molipsire,

Simone

413

Dieppe, 10 febr. 1982

Dragă Relu,

Sînt obosit de Paris și-l părăsesc cît pot de des. De curînd am făcut un salt pînă la Amsterdam: un oraș care-mi place la nebunie, mai ales din pricina cartierului cu bordeluri. Oricum, arată mai bine decît *Numerele 7 și 3** sau patru (toate astea nu mai există, desigur). Cu cît înaintăm în vîrstă, cu atît devenim mai frivoli. Mă ocup de prostii, că nu cred în nimic. Dacă printr-o minune aș lua viața de la început, m-aș ocupa numai și numai de *dămuri**, sau aș învăța sanscrita, filozofia hindusă fiind tot ce a creat mai profund și mai îndrăzneț omul.

Toată dragostea pentru tine și Ica, Luț

414

[Paris, febr. 1982]

Într-un ziar elvețian s-a scris că mama era fiică de baron ungur și că m-am născut în *1901*.

Vă îmbrățișez, Luț

Numai gînduri bune,

Simone

415

Dieppe, 6 mai 1982

Dragă Relu,

Tocmai am primit cartea poștală cu semnătura Mariettei și a lui Alberto. Ce poveste lungă! Bine că, măcar o dată, totul s-a terminat cu bine. Am petrecut de curînd patru zile în Elveția, în Tessin, mai precis la Lugano, la niște sași originari din Sibiu. Era și Wolf acolo. Oameni bogați și amabili. Trebuia să plec la Berlin zilele astea, dar m-am răzgîndit: la ce bun să *te arăți*? Capcanele orgoliului… Am hotărît să revin la viața mea dinainte, o viață retrasă, singura adevărată. Dar cum să rupi cu toți prietenii, fie ei falși, fie adevărați? — Am făcut corecturi la traducerile în patru limbi ale ultimei mele cărți[122]. Oboseală și dezgust. Bătrînețe înconjurată de dicționare… Sper că sînteți bine amîndoi.

Vă sărut cu drag, Luț

Toată dragostea pentru voi amîndoi,

Simone

416

Paris, 15–18 sept. 1982

Dragă Relu,

Mă întristează că nu ești bine. Cred că, printr-un efort supranatural de voință, ai putea să ții piept răului și chiar să-l învingi. Îți spun asta cu gîndul mereu la cele patruzeci de zile cînd ai rămas *în picioare*, luptînd să nu te prăbușești. Ai făcut dovada unei încrîncenări extraordinare, la care nu încetez să mă gîndesc. Acum trebuie să lupți cu un dușman interior. Sînt sigur că ai să-l poți învinge, dar trebuie să-ți regăsești acea misterioasă energie care sălășluia în tine atunci, în încercările acelea[123]. Toată dragostea mea pentru tine și Ica.

Cu drag, Luț

417

Veneția, 12 oct. 1982

Dragă Ica și Relu,

Am petrecut o săptămînă singur la Roma. După aceea a venit și Simone. Pe urmă am plecat la Montagnana, unde Alberto și Marietta ne-au primit magnific. Trebuie să-și găsească altă locuință, pentru că Marietta trăiește prea izolată.

*Vă îmbrățișez pe amîndoi cu drag**, Luț

Gînduri bune. *Noroc**!

Simone

418

Paris, 1 sept. 1983

Dragă Relu,

Ți-am trimis 4 cutii de Rivotrol și una singură de Magotil [?] despre care farmacistul mi-a spus că nu prea se mai prescrie în Franța, pentru că nu mai e la modă. Am rămas la Paris toată vara, în loc să mă duc la Dieppe, unde nu este niciodată cald. Dar am oroare de vacanțieri. Mă bucur mult că te simți mai bine. În locul tău, aș face zilnic 10 kilometri pe jos. Mi-ar plăcea și mie să plec undeva în vacanță, dar nu mă pot

hotărî pentru nici o țară. După părerea mea, Ica ar trebui să nu mai mănînce deloc sărat o lună sau două.

Vă sărut pe amîndoi, Luț

Și eu,

Simone

419

[Paris, 1983]

Dragă Relu,

Mă bucur foarte mult că voiajul vostru în Occident a ieșit bine, evident cu excepția întoarcerii și a teribilei tristeți a Icăi.

Contesa Rossi a fost încîntată de voi amîndoi, vreau să zic că a găsit garsoniera într-o stare chiar mai bună decît o lăsase. Recent am avut vești despre voi de la Rodica, ea e întotdeauna fascinată cînd vine de acolo. Am primit o scrisoare de la Wolf, care s-a stabilit definitiv la Freiburg. Pare mulțumit, și nu prea! Decepțiile abia încep...

Așa cum merg lucrurile aici, e inutil să faci previziuni. Vom vedea.

*Vă îmbrățișez pe amîndoi**, Luț

Trecerea voastră pe aici îmi pare acum un vis — așa de inaccesibili și de îndepărtați îmi păreați înainte. Ce mare plăcere a fost pentru mine să vă cunosc! Rodica va trece pe aici în curînd. Ica are cap de șef! Vă sărut pe amîndoi,

Simone

420

[Paris,] 22 ian. 1984

Dragă Relu,

Ți-am trimis par avion 4 cutii de Rio Map și 6 de Rivotrol. Am primit *Viața Românească*[124] și articolul recent al lui Florian[125]. Mulțumesc. Evident, am citit ziarul cu pricina. Toată lumea îl găsește interesant și pe bună dreptate. Nu ajungi celebru fără să plătești cumva, iar Dinu trebuie să accepte inconvenientele celebrității. — Nu mai am chef să scriu, citesc mult din lene; și fac în fiecare zi inhalații (moștenirea Comănici!). De asemenea, ascult foarte multă muzică și regret vremea cînd eram complet... necunoscut, cînd vizitele erau rare, ca și scrisorile. Acum primesc în medie trei pe zi — ceea ce-mi strică dispoziția și mă umple de dezgust. Ironia este legea lumii. Spune-i Icăi să facă o cură de *usturoi**; e foarte bun pentru tensiune.

Vă îmbrățișez pe amîndoi cu drag, Luț

421

Paris, 19 febr. 1985

Dragă Relu,

Mi-am pierdut vechiul carnet de adrese și nu-mi mai amintesc exact numărul casei lui Bucur: 23 sau 27 sau 29, strada Batiștei. Am uitat și numărul sectorului. Fii bun și expediază tu cartea asta poștală la București.

De aproape două luni fac inhalații, fără cine știe ce rezultat: iată-mă iarăși pradă *metehnelor** cu care m-a înzestrat mama. Și eu aș avea chef să scriu o fenomenologie, dar o *fenomenologie a Coryzei,* la fel de importantă, dar în alt fel, decît cea a Spiritului.

Viața pe care o duc aici și-a pierdut orice sens. Mă plictisește să văd lume, la fel să scriu. Chiar acum mi-a telefonat Ionescu (o face zilnic) să mă întrebe ce mai fac: „Nu știu ce mai caut pe lumea asta", i-am răspuns. „Nici eu", a fost replica lui.

Toată dragostea pentru tine și Ica, Luț

După cum vedeți, totul se schimbă și totul rămîne la fel! Vă sărut pe amîndoi cu mult drag,

Simone

422

Corfu, 6 oct. 1985

Dragii mei,

Sînt uluit să constat cît de tare ne seamănă nouă grecii! Același temperament. Niște *regățeni** care vorbesc o altă limbă. La Atena, m-am „produs" la Institutul francez: un interviu, o conferință și o întîlnire, toate în aceeași zi. Cu vîrsta, cedezi la orice. Dinu mi-a făcut o impresie foarte bună. A devenit mai înțelept.

Corfu e o insulă minunată. Din păcate, sînt prea mulți turiști. Visez la Șanta...

Vă îmbrățișez cu drag, Luț

Mi-ar fi mai ușor să vorbesc românește decît grecește. Vorbesc și englezește. Vă îmbrățișez din toată inima,

Simone

III
Către Arșavir Acterian[126]

(S. 423–478)

423

[Sibiu, 16 iulie 1933]

Iubite Arșavir[127],

Îți scriu repede și neinteresant pe o carte poștală, deoarece preparativele pentru o evadare în munți din civilizație îmi răpesc timpul necesar pentru a-ți scrie cum doresc. Plec pentru mult [timp] în înălțimi cel puțin echivalente înălțimilor la care trăiesc eu. Sunt înarmat cu multe cărți, căci de un timp m-a apucat o formidabilă pasiune pentru cărți, rezultată din anumite decepțiuni de ordin intim, în speță erotic. Să știi de la mine, dragă Arșavir, că singurele ființe care te impresionează sunt acelea care îți apar în conștiință insistent după ce ai părăsit de mult timp cadrul de viață în care le-ai cunoscut. Este cazul cu voi, unii din prietenii mei, dar este cazul și cu Puica Enăceanu, care, printr-un ciudat fenomen interior, se bucură de o vie prezență în conștiința mea. Are ceva din îngerii și madonele lui Botticelli. — Am primit cadou zilele trecute de la Mircea Eliade *La condition humaine* a lui Malraux, despre care mi-ai vorbit și tu. Este un autor cu care am mari analogii sufletești.

Al tău, Emil Cioran

Scrie-mi tot pe adresa veche la Sibiu.

424

Sibiu, 4 septembrie 1933

Dragă Arșavir,

N-am primit nimic de la tine de multă vreme. Nu pot bănui cu ce te mai ocupi. Nu știu de ce, dar am impresia că ești militar sau că vei face milităria. Probabil că, distanțat în timp

și în spațiu, intimitatea ființei tale a căpătat o rigiditate care în ochii mei s-a configurat în imaginea brutală și vulgară a costumului milităresc.

Voi pleca la sfîrșitul lunii Oct. în Germania, într-o fundație din Berlin. La București voi veni la 15 Sept., încît [cred] că te voi revedea pe tine și pe alții. Aș ține mult să-l văd și pe Emil Botta, dacă nu pleacă pînă atunci la Chișinău.

Cu toată dragostea și prietenia, Emil C.

425

9 ian. 1936

Dragă Arșavir,

Deși au trecut cîteva luni de cînd n-am mai cetit nici un poet, totuși niciodată prezența lor în lume nu mi-a apărut mai necesară și mai reconfortantă ca acum. Mă mișc într-o regiune unde se întîlnesc religia și poezia și care-mi pare a fi paralelă pămîntului pe veci. Dacă n-am avut norocul să fiu poet, atunci îmi rămîne cel puțin consolarea de a ajunge un om de la care poeții ar putea învăța ceva. Am dreptul să cred că speranța mea nu este o iluzie, căci, neavînd ce să mai învăț de la oameni, ultimii dintre ei, care sînt poeții, mai au încă să mai învețe ceva de la mine. Detașarea de lume m-a inițiat în multe și, mai cu seamă, în cunoașterea atîtor lucruri pe care le trăiam fără să le cunosc. Astăzi, mi se pare clar și definitiv că o clipă de presimțire extatică răscumpără hărțuiala în timp și prețuiește mai mult decît formele pe care le-a realizat sau le-a conceput rațiunea. Fără vibrațiile unui delir ascuns și stăpînit, totul mi se pare incolor, searbăd, deprimant. Îmi plac religiile păgîne, narcotizante, frenetice, cu excesul lor de voluptate și de groază, cu oracole, orgii; beție, în fine. Creștinismul nu oferă nimic: proză divină.

De cînd fac armata, dragă Arșavir, sufăr de un dezinteres patologic pentru tot ce mă înconjoară și pentru tot ce-i departe. Am început să înțeleg atîtea lucruri din mecanismul exterior al lumii, că o mare dezabuzare m-a cuprins. Atîtea idei politice care-mi păreau altădată o evidență acum mă-nfioară. Îmi spui că ai scris o apologie a războiului. În acest moment, n-aș putea-o scrie chiar dacă mi s-ar oferi toate comorile pămîntului. Aș rezista la orice tentație. Naționalismul și militarismul meu plecau din dorința de a face ceva pentru o țară păcătoasă și pe care n-o voiam și n-o vreau pierdută. În fondul conștiinței mele, sînt tentat numai de un leșin paradiziac. Tot ce nu-i religie e blenoragie.

Îți mulțumesc, iubite Arșavir, pentru rîndurile tale de anul nou și te rog să primești atît tu, cît și familia ta cele mai calde urări și cea mai vie simpatie. De voi putea obține un concediu în februarie sau martie, voi veni la București pentru a tipări un fel de carte. Îmi pare rău că nu le-am mai scris nimic lui Titel și lui Dinu; corespondez numai cu Mircea și cu Sorana.

Te îmbrățișează E.C.

426

[fără dată,
probabil 1937–1938]

Dragă Arșavir,

Poate ai aflat că am fost o lună la Paris. L-am întîlnit pe Haig[128] de două ori pe stradă, dar cum el pare a nu mă fi recunoscut, am crezut că mă înșel, cu atît mai mult cu cît îl știam în Italia, așa încît am trecut pe lîngă el fără să-l opresc. În seara plecării de la Paris, am aflat de la Siegfried că de fapt nu mă înșelasem. Am regretat mult și mi-am blestemat încă o dată deficiențele mele, din nefericire atît de cunoscute.

Aș vrea să te fac să înțelegi cît sufăr din cauză de a nu putea munci. Nu că nu aș citi mult, dar față de cît *știu* sunt un om steril. Am nesfîrșite planuri, din care se vor realiza desigur puține, fiindcă îndoielile, ura și obsesiile au învins totdeauna elanurile mele trecătoare. Se pune pentru mine problema lichidării unui trecut în termeni mai dramatici decît pentru oricine. Înțeleg prin trecutul meu ultimii șapte ani, ani de groază continuă, de indolență și de melancolie. Ei mi-au determinat într-o astfel de măsură conștiința, că lichidarea îmi pare uneori iluzorie. Defectul meu principal este de a ști pînă și în vis ceea ce e mai esențial. De aici decurge compromisul între certitudinea salvării prin acțiune și convingerea despre inesențialitatea acțiunii, compromis sub semnul căruia se va compromite viața mea viitoare, a doua mea viață, *aici*. După ce șapte ani de zile n-am făcut decît să-mi măresc suferințele citind pe scriitorii și filozofii cei mai destrăbălați, acum trebuie să iau măsuri de ordine împotriva mea. Va fi vai de capul meu.

Te sfătuiesc să te duci la Paris cînd ți se va oferi întîia ocazie. Numai acolo se poate învăța ce înseamnă un cer melancolic, sub atracția căruia sfîrșitul bulevardelor se împînzește într-o boare și te cheamă ca adierile unei mări; acolo trăiești numai trecutul în mod intim și calci pe istorie cu fiecare pas și numai acolo nu te dor lucrurile care mor. Parisul e în fond un oraș trist, fără să fie grav. Și este trist fiindcă simți nelămurit că din el nu va mai pleca viață. Participi cu regret la o agonie, a cărei semnificație refuzi s-o ai explicit în conștiință.

Dezastrul meu ar fi luat o formă definitivă dacă aș fi studiat la Paris. În orașul în care nimic nu e consecvent și orice mișcare n-are vitalitate aș fi fost silit să reeditez tragicomedia <...>[129]

427

Paris, 8 sept. 1968

Dragă Arșavir,

O să-mi ierți, sper, răspunsul întîrziat, dar am binevoit să îngroș armata „vacanțierilor", singura pe care Occidentul o poate opune celeilalte, pe care n-o mai numesc. Această parte de lume este de mult în concediu și sînt mirat că încă se mai bizuie cineva pe ea. În spațiul *„mioritic"** sînt totuși mai mulți naivi decît șmecheri.

Ai împlinit deci 60 de ani. Nici eu nu am cu mult mai puțin. Sîntem bătrîni. N-o să mă crezi, dar ideea de a-mi revedea vechii prieteni îmi pare absolut îngrozitoare. Mă feresc de toți cei pe care i-am cunoscut cîndva, în acel trecut îndepărtat de acum treizeci-patruzeci de ani. N-aș fi crezut că o să fiu cîndva victima „complexului" bătrîneții, că o să suport chinurile „Timpului regăsit". Un drum în țară nu mi-ar mai lăsa decît alegerea între nirvana și electroșoc. Dincolo de această spaimă de fantome, în care intră, poate, și o anume cochetărie, e și un fenomen mai general, care nu-mi dă pace: aici, noi toți sîntem moralmente mai loviți ca voi, mai acriți, mai „inutilizabili", mai prăbușiți. Pînă și din scrisoarea ta răzbate un fel de seninătate de care eu nu mă mai simt capabil. În fond, noi sîntem pedepsiți de a nu fi cunoscut încercările prin care ați trecut voi (și care, din păcate, ar putea reveni!). Speranța, orice ar spune Dante, nu trăiește decît în infern; toate raiurile (dacă-mi este îngăduit pluralul) sînt demoralizate fiindcă nu mai au nimic de așteptat. Cam asta ar fi drama lumii de aici.

M-am gîndit mult în toți acești ani la Haig și la Jeny[130]. Ce ființe minunate, cît farmec și cîtă lumină! Îți mărturisesc că nu mă pot obișnui cu îngrozitoarea lor absență.

L-am întîlnit zilele astea pe Mircea[131] și am vorbit de tine. A rămas foarte tînăr, cel mai tînăr dintre noi vreau să zic. Sînt absolut de acord cu ceea ce-mi spui despre P.[132] Dintotdeauna am avut impresia că și-a greșit epoca și că ar fi trebuit să trăiască la Atena ori în Parisul secolului al XVIII-lea.

Îmi pare rău că nu dețin nici un „document" referitor la prietenia noastră. Memoria mea e ciudată. *În clipa asta* îmi vine în minte o carte poștală pe care ți-am trimis-o de la Sibiu și a cărei primă frază cuprindea cuvîntul „arheologic". Despre ce era vorba? Habar n-am, dar amănuntul ăsta mă amuză și dovedește că încă nu m-am ramolit de tot.

Scrie-mi din cînd în cînd, dar nu-mi trimite scrisori recomandate, fiindcă se creează complicații. Pînă și *Magazin istoric* mi se expediază recomandat. Factorul nu mai vrea să mă servească!

Sper că beteșugurile tale nu sînt atît de grave cum lași să se înțeleagă. În tot cazul, aș vrea să fie și ceva literatură în temerile tale.

Cu mult drag, Emil

428

Paris, 2 nov. 1968

Dragă Arșavir,

Am văzut atîția compatrioți de trei ani încoace, încît, din plictiseală ori din exagerare, spațiul natal și-a pierdut orice farmec, orice mister pentru mine. Curiozitatea mea nu mai reacționează decît cînd e vorba de cineva pe care l-am cunoscut și apreciat, sau care a trecut prin suferințe. Așa, de curînd, mi s-a vorbit vreme de două ceasuri de dragul nostru Botta[133], despre experiențele sale limită à la Quincey, dezechilibrul lui pasionant. Dintre noi, el e singurul care a mers cel mai departe. Nu poți juca Hamlet fără să fii pedepsit. Aș fi vrut să-l văd în acest rol.

Sîmbăta asta, pe 2 noiembrie, e Ziua Morților (aici, cel puțin!). Mă gîndesc la Haig și la Jeni, care valorau mult mai mult ca noi. Ai spus esențialul în scrisoarea ta despre soarta lor inadmisibilă.

Dacă-ți scriu puțin și rar *n-o lua în nume de rău**. La mine, lenea și laconismul sînt defecte care se accentuează cu vîrsta.

Cu drag, al tău, Emil

429

Paris, 21 aprilie 1969

Dragă Arșavir,

Recitesc portretul tulburător pe care i l-ai făcut dragului nostru E. B. în ultima scrisoare de acum cîteva luni (scuzele n-au ce căuta între noi). Nu-mi pot imagina, crede-mă, masca tragică de pe chipul prietenului nostru, fiindcă *pe vremea mea** avea un aer de inocență ce excludea orice decădere. Dacă mă gîndesc bine, inocența asta trebuie să fi fost trucată, pentru că era de o luciditate cu totul specială și extrem de frămîntat.

Ți-am trimis acum două săptămîni ceva între o broșură și o carte[134], o mică lucrare care-ți va da cît de cît o imagine a dezgusturilor mele, sau măcar a stadiului lor actual. Dacă o primești și ai chef s-o citești, ai să vezi că nu ajută la nimic să trăiești treizeci de ani în Occident ca mine, dacă te mulțumești cu aceleași idei de la sud de Dunăre. Ajung să mă socotesc un fel de bogomil, ceea ce pe plan intelectual nu înseamnă într-adevăr un pas înainte. Iată-mă deci mai mult bulgar decît parizian. Fără comentarii.

Sper că o duci binișor sau chiar bine. I-am scris lui Mircea și i-am transmis o groază de lucruri din partea ta.

Al tău, E.C.

430

Paris, 11 iunie 1969

Dragă Arșavir,

Îți mulțumesc pentru scrisoarea frumoasă și, presupun, sinceră. Cartea mea nu a avut absolut nici un „succes" (ce cuvînt stupid!). Crede-mă, nu simt nici cea mai mică amărăciune. De altfel, m-am rupt de multă vreme de mediile literare de aici și numai la gîndul că trebuie să văd un „scriitor" îmi vine să vărs. Asta vrea să însemne că îmi mănînc timpul cu tîmpiți, dar și cu amici. Spre ghinionul meu, toată lumea vine la Paris. De săptămîni întregi n-am avut măcar o seară liberă. Mă culc tîrziu, obosit, stors, și a doua zi mă scol scîrbit de mine însumi, de ceilalți, de toată pălăvrăgeala, uneori interesantă, recunosc, dar cel mai adesea zadarnică, tîmpită, ridicolă. De săptămîni întregi n-am mai scris o pagină. Dar, ca bun valah, îmi spun singur că asta nu contează. Mi-or fi servit la ceva originile mele. În contact cu ele, scepticismul meu reînvie și se întărește.

Mi-au plăcut poeziile lui Emil Botta, mai ales *Un vis*. Ai citit *În luna lui Mai*, apărută în *România literară*? Sînt foarte sensibil la suferința lui melancolică, la angelismul lui funebru. Generația noastră n-a ratat nici o formă de decădere: cum să nu fii mîndru? De altfel, între noi fie zis, fără orgoliul eșecului, viața ar fi greu de suportat.

Cu vechea dragoste, E. Cioran

431

Paris, 6 ianuarie 1971

Dragă Arșavir,

Ți-am trimis un cărțoi despre Ungaretti. Poetul ăsta este cineva, dar culegerea asta de articole despre el nu-i interesantă. Poți să te dispensezi de ea fără regrete. Barbu[135] a plecat fără să-l fi putut vedea. La Paris se trăiește total idiot: nu vezi și nu frecventezi decît oameni de care ai vrea să fugi. Îmi place și mie foarte mult *Oda* lui Eminescu, am și tradus-o în franțuzește și în englezește, dar fără succes, căci sînt două limbi prea tocite, care nu se potrivesc cu dezabuzarea deopotrivă juvenilă și solemnă a poemului. În rest, nu fac nimic ca lumea, citesc mult și mă fărîmițez degeaba. Sper că te-a văzut un oculist bun. Cu ochii nu trebuie glumit. Nici ai mei nu sînt mai grozavi, ba unul e chiar inutil.

La mulți ani, cu drag, E. Cioran

[În margine:] Nu sînt budist, doar simpatizant.

432

Paris, 27 martie 1971

Dragă Arșavir,

Scrisoarea ta, de o disperare așa de deplină, traduce atît de bine starea mea obișnuită, încît aș fi putut s-o scriu eu însumi. Dacă nu mă sinucid e pentru că, o dată ce dețin o asemenea certitudine, faptul de a continua, de a „persevera în ființă" (!), dobîndește o dimensiune nouă, neașteptată: aceea a paradoxului durabil, a provocării dacă vrei. Sînt la fel de mirat ca și tine că am rezistat atîta vreme și, ca tine, nu știu să răspund celor care mă întreabă ce fac. Fiindcă nu fac nimic, ăsta-i adevărul. Nu fac și nu pot să fac nimic. Cu mare chin am reușit să scriu cîteva cărți. La ce bun altele? La ce bun le-am mai scris? Am pierdut gustul pentru foarte multe lucruri, nu și pentru lectură. E un mod de a mă apăra, pentru că asta presupune o doză de naivitate, chiar o copilărie. Continui deci să... mă cultiv, dar mă țin deoparte, în afara „literaturii" și a multor altora. Dacă m-aș fi născut în altă epocă, m-aș fi dus probabil în pustie sau la mînăstire. Astăzi sînt nevoit să mă mulțumesc cu propriul meu vid. Cu vîrsta, ajungi la o modestie îngrozitoare și te întrebi cum ai putut să fii, la tinerețe, atît de orgolios și de nebun?

Curaj totuși, al tău, E. C.

[În margine:] Am văzut într-o revistă românească o fotografie a lui Emil Botta. Ce mult a îmbătrînit! Cînd l-am văzut ultima oară avea aerul unui adolescent. Cît timp nu-mi vedeam prietenii vechi, mă credeam mai tînăr. Dar de cînd întîlnesc cîte o fantomă încep să am o foarte clară idee despre propria-mi bătrînețe.

433

Dieppe, 6 august 1971

Dragă Arșavir,

Îți mulțumesc pentru scrisoarea din 19 iulie. Mă bucur că lucrurile încep să intre în normal în ce te privește. Prietenul nostru[136] a primit și el scrisoarea ta, dar n-o să-ți răspundă probabil, fiindcă trece printr-o perioadă proastă. Și apoi, el nu scrie decît ca să înjure. Acum cîteva luni îmi vorbea de „abandonarea" ta, dar fără amărăciune, ca și cum ar fi fost vorba de ceva de demult (cum și este de fapt). Și eu — cînd mă gîndesc la unele izbucniri ale mele de altădată, rămîn interzis: nu pricep. Ce nebunie! În orice caz, am tras toate ponoasele și învățămintele de rigoare. N-o să mai fiu niciodată părtaș la nimic. În afară de înțelepciune, nu ne rămîne mai nimic. Să fim deci înțelepți... Ține-mă la curent cu situația ta.

Cu prietenie, Cioran

434

Paris, 5 oct. 1971

Dragă Arșavir,

Îți mulțumesc pentru scrisoare, mai bine zis pentru scrisori. Evident că pe cea dinainte nu o citisem. La vremea respectivă n-aș fi fost de acord cu ea; acum însă, subscriu fără rezerve. Rezultă că, în materie de înțelepciune, am o întîrziere de vreo treizeci de ani față de tine.

Cît despre afirmațiile incredibile pe care le descoperi în *Schimbarea*, află că Jenny mi-a spus-o încă de prin 1936. Găsea că e absurd și ridicol să faci atîta caz de Istorie — divinitatea mea de atunci. Avea dreptate, numai că eram tînăr, orgolios și nebun, cuprins ca atîția alții de un soi de delir. Ideea că fac Istorie mă arunca în transă. Ce dobitoci am putut fi! Referitor la *Lacrimi și sfinți*, Jenny a fost mai îngăduitoare decît tine. Trebuie să fi păstrat pe undeva o scrisoare de-a ei, primită la Paris, în care-mi spunea că e cartea cea mai tristă, cea mai disperată care s-a scris vreodată. A fost singura care a apărat-o pentru că a știut să vadă drama care se afla în spatele vitrinei cu impertinențe și provocări. Dar am aerul că-mi laud singur marfa... Un lucru este sigur și anume că nu reneg această carte. Aș face-o, poate, dacă aș avea curajul s-o recitesc.

Am aflat între timp că ai întîlnit-o pe Marie-France[137]. Am o excelentă părere despre ea. Iată un om care a înțeles *totul*. E lucru rar, mai ales în Occident.

Ai reușit ceva în legătură cu *„Fondul literar"**? Ține-mă la curent. S-ar putea să te consoleze vestea că eu unul nu voi avea pensie, întrucît cărțile mele nu mi-au adus destui bani! Procentele care mi se cuvin sînt într-adevăr derizorii. Cu cît cîștig ca „scriitor", n-aș putea trăi mai mult de două, trei luni.

Mă descurc altfel. Cît despre viitor, nu mă frămînt cine știe ce, contez pe sănătatea mea șubredă...

Gînduri prietenești și curaj! E. C.

435

[Paris,] 20 nov. 1971

Dragă Arșavir,

Sînt fericit că ești pe cale să-ți rezolvi problemele[138]. Vei avea o bătrînețe (ce cuvînt!) suportabilă măcar. Ți-am mai spus că viitorul meu mă lasă rece. De ani de zile unitatea de timp în funcție de care-mi reglez afacerile este foarte redusă. Din slăbiciune, mai mult decît din înțelepciune, am reușit să îndepărtez de mine această oribilă obsesie a zilei de mîine, care consumă partea cea mai bună a spaimelor noastre. Cum ți-am mai spus, starea mea fizică nu e cea a unui patriarh. Mă întrebi de ce sufăr — concret. Capul meu nu e în cea mai bună stare. Creierul resimte o greutate care-mi dă o proastă dispoziție permanentă. O „rinită medicamentoasă" îmi întreține această stare. Am cîte o fișă — ba chiar cîte un dosar — în toate clinicile de oto-rino-laringologie din Paris. Inima își face încă datoria, deși tensiunea nu e foarte bună: mă tratez cu plante, fiindcă am trecut, de nevoie, la homeopatie. Mai jos, o gastrită cronică mă obligă să evit chefurile și să țin un regim aproape ascetic. Aș putea merge în felul acesta pînă jos, la degetul cel mic de la picior...

Noi cei de-aici, care n-am suferit în mod direct de pe urma istoriei, trebuie să plătim cumva această șansă nemeritată. Eugen e într-o stare deplorabilă, în ciuda uriașei sale vitalități. Excesele lui din ultimii douăzeci de ani au fost așa de mari, încît e de domeniul miracolului că mai e încă printre noi, și încă mai bătăios ca oricînd. Mircea, și el, are o pericardită de pe urma unei infecții în gît. S-a vindecat și e mai bine decît înainte. Ca de obicei, muncește ca un ocnaș. N-a înțeles niciodată, dar nici n-a intuit vreodată, valoarea metafizică a lui *farniente*, crede pe mai departe în cărți și e la fel de entuziast ca la douăzeci de ani. Eu unul m-am socotit întotdeauna (inclusiv în vremea nebuniilor noastre) mai pesimist, mai bătrîn ca toți ceilalți. Poate din cauza asta îi consider pe ceilalți așa de tineri, de plini de inițiativă și de iluzii. Trebuie să-ți recunoști o oarecare superioritate: fără ea, „unitatea de timp" de care vorbeam s-ar reduce rapid la zero.

Cu prietenie, E. C.

436

Paris, 6 ianuarie 1972

Dragă Arșavir,

Nu m-am supărat (*nu ți-am luat în nume de rău!**) că mi-ai urat „la mulți ani", adică tocmai ce-ți dorești, dar te înspăimîntă totodată. Gustul amar (*gustul sălciu**, cum spui tu) pe care anii mi l-au lăsat nu mai poate fi șters. Am văzut de curînd în *România literară* o fotografie a lui Emil Botta: cu cîtă compasiune am privit acea mască plină de suferință, crispată, tensionată la maximum! Erau acolo și cîteva versuri care, în context, aveau valoarea unui comentariu: *„uneori, privind în oglindă, mă înfior de ochii pe care-i zăresc..."** — Indiferent de destinul personal al fiecăruia, laolaltă am alcătuit o generație în fond tragică. Vorbind odată de „noi, ăștialalți", Mircea Vulcănescu îmi spunea ca un profet că vom avea soarta unui Port-Royal. A fost adevărat aproape fără excepție pentru toți cei care făceau parte, sau voiau să facă parte, din *„tînăra generație"**. Tinerii de azi (vorbesc de cei de la noi) par mai puțin frămîntați moral decît eram noi. E drept însă că sînt mai cinici, și au și de ce.

Sper că ți-ai aranjat problema sau ești pe-aproape. Ai văzut-o pe Marie-France cînd a fost ultima oară? Ți-am trimis o cărticică despre Fargue, nu e grozavă, dar o să te lămurească ce va să zică să ridici Parisul la rangul de univers.

Cu prietenie, E. C.

437

[Paris,] 6 martie 1972

Dragă Arșavir,

Mă bucur că ți-ai făcut griji degeaba... Mai există minuni, „mici" ce-i drept, dar totuși minuni. Eugen și Rodica[139] sînt în Sicilia. N-au cum să știe încă vestea cea mare. I-am spus-o lui

Marie-France, care s-a bucurat foarte mult. Să nu regreți că mi-ai spus tot adevărul despre sfîrșitul prietenului nostru. Disperarea valorează mai mult decît sfințenia. Poate chiar este de preferat. De la distanță, totul pare convențional, adică „mit". Cînd mă gîndesc la propria-mi viață, mă îngrozesc cît de falsă e imaginea care mi se cristalizează pe măsură ce anii trec. Copilăria mi se pare un paradis. De fapt, a fost orice în afară de asta; căci anxietatea mi-a fost tovarăș fidel de cînd m-am născut.

Îți sînt recunoscător că mi-ai dat o veste așa de bună.

Cu prietenie, E. C.

438

Paris, 11 iulie 1972

Dragă Arșavir,

Nu ți-am scris de *un car de vreme**! Motivul e simplu: am căzut iar într-una din obișnuitele mele crize de abulie în care sînt maestru. Nu pot să fac nimic, sînt ca deocheat. Singura „activitate" — lectura. Citesc pînă la imbecilizare. Mai văd lume, e drept, dar toți oamenii îmi par ireali; aproape la fel de ireali ca și mine. Cîteodată mă gîndesc că sînt propriul meu supraviețuitor, că am depășit de mult felia de timp la care aveam dreptul, că sînt un soi de fantomă *caraghioasă** (ce perfect redă limba noastră nuanțele penibilului!). Șaizeci de ani de frămîntări și agitație sterilă. Nu am cîtuși de puțin complexul românesc al dezrădăcinării, dar mă gîndesc uneori că aș fi fost mai aproape de adevăr dacă m-aș fi făcut *cioban** în sat, în loc să mă fîțîi prin orașul ăsta de saltimbanci.

Mi-ai făcut într-adevăr o bucurie, mai ales acum, vorbindu-mi de însănătoșirea morală a lui Emil B. El a ieșit din infern, iar eu i-am luat locul. Spune-i că zilele trecute mi-am adus aminte de un *chef** (la care erau, printre alții, și surorile Enăceanu) cînd el s-a suit pe masă și-a strigat: „Ați citit prefața la *Panorama de la littérature espagnole* a lui Jean Cassou?" — Prefața era într-adevăr remarcabilă și a rămas pentru totdeauna legată în memoria mea de gestul, de explozia lui E. B.

Cu drag, E. C.

[În margine:] Unde pleci în vacanță? Nu te duce la mare. S-ar părea că nu face bine la inimă.

439

Dieppe, 28 august 1972

Dragă Arșavir,

Îți împărtășesc blazarea în ce privește vacanța, această nouă religie, căci e o religie și încă una dintre cele mai cumplite. De cîțiva ani nu se mai poate călători vara. Nu găsești o cameră oriunde te-ai duce. Milioane de indivizi care migrează. Nu s-a mai văzut așa ceva de la năvălirile barbare. Mai demult am putut vedea Anglia, Spania, Italia, schimbînd orașul în fiecare zi; acum așa ceva e imposibil. Și astfel am pus capăt carierei mele de turist. Aici unde mă aflu, la mare, e un loc cu lume puțină, fiindcă e frig și plaja nu are nisip... Cu atît mai bine! Să trăiești fără telefon, fără vizite, fără compatrioți, fără nici un fel de întîlniri, asta e raiul. Nu-ți poți închipui cît timp pierd la Paris cu flecăreala. Toți, din toate părțile, vin la Paris, în vreme ce eu nu mă duc nicăieri. În orele pierdute în ultimii ani cu conversații insipide aș fi putut învăța chineza ori sanscrita. Dacă ar fi să iau viața de la început, cred că m-aș ocupa de filozofia orientală, mai precis hindusă. Omul trebuie să aibă și regrete, de preferință nobile.

Ți-am spus că s-a reeditat aici, fără nici o modificare, *Lacrimi și sfinți*? S-a încercat chiar traducerea ei în franțuzește, dar s-a dovedit că nu e cazul: în cartea asta e o inflație de lirism demodat, care, transpus în altă limbă, devine grotesc. Îți mărturisesc că mă încearcă simțăminte contradictorii față de această producție a timpului cînd făceam parte din „tînăra generație": nu pot nici s-o resping, nici s-o accept. *Cu tot dragul**,

Emil

440

Paris, 3 nov. 1972

Dragă Arșavir,

Am recitit povestea emoționantă a călătoriei tale la Constanța. Ai dreptate cînd spui că nu trebuie să-mi fac iluzii despre locurile copilăriei: dacă m-aș întoarce, viața mea ar fi o continuă răscolire, așa cum e cînd vizitezi mereu morminte.

Îmi revine-n minte inscripția funerară de la Tomis: *„La vîrsta de 50 de ani, ajungînd la capătul vieții..."** Pot să mărturisesc că, într-un fel anume, la toate vîrstele am trăit cu sentimentul acestui *„capăt"**. Acum, cînd am îmbătrînit cu adevărat, e mai mult decît un „sentiment". E ceva mult mai concret, din fericire sau nefericire.

Cînd eram tînăr, mi-era milă de bătrîni. Acuma mi-e milă de tineri. Natura le rezolvă pe toate cum e mai bine. Viitorul mi se pare din ce în ce mai de neconceput. Și dacă n-ar fi așa, oare cum ne-am mai putea desprinde de această lume? E nemaipomenit cum am ajuns să mă conving că nu e vorba de fapt de ceva natural ca fenomenul de îmbătrînire, ci de o realitate evidentă, care te constrînge; vreau să spun că viitorul nu *mi se pare,* ci chiar *știu* că este condamnat. Cred asta fără nici o umbră de îndoială.

Știi ce citesc acum? M-am cufundat în viețile țarilor. E extraordinar. Ar trebui să-mi iau niște note și să scriu un eseu. Dar la ce bun?

Cu drag, E. Cioran

441

Paris, 18 dec. 1972

Dragă Arșavir,

Mulțumesc pentru cartea poștală. Tocmai am citit o carte despre Attila. Cu vîrsta, am prins gust, spre nefericirea mea, de istorie. Hunii ne-au vizitat foarte serios... Ceea ce m-a deprimat într-adevăr a fost o hartă a Imperiului otoman găsită în altă lucrare. Privind-o, am înțeles trecutul nostru și tot restul.

La mulți ani! Cu dragoste,

E. Cioran

442

Paris, 27 februarie 1973

Dragă Arșavir,

Am primit scrisoarea ta din 12 ianuarie, care-mi anunța sosirea unei tinere intelectuale transatlantice — pe care-o mai aștept încă, dar s-ar părea că-n zadar. S-a dus probabil direct pe continentul așa-zis tînăr și care e la fel de obosit ca și cel bătrîn. Ce idee să scrii o „teză" despre Sartre! Acest domn (căruia nu-i neg, bineînțeles, multiplele talente) este pentru mine simbolul decadenței occidentale. Înțelegi ce vreau să spun, dar ceea ce nu poți nici să înțelegi, nici măcar să-ți imaginezi este gradul de *„tembelism"** la care au ajuns aici oamenii. Se cred nefericiți, oprimați, exploatați, cînd de fapt majoritatea suferă de supraalimentație. Aici devine mai clar ca oriunde că toate dramele din istorie au la origine o interpretare greșită. Într-un anume sens, bunăstarea provoacă mai mult rău decît mizeria, mai ales dacă această bunăstare te apasă și-ți vine să te lepezi de ea. *Sătul de bine!** Iată o formulă de un adevăr admirabil și definitiv. Ea explică mai toate contradicțiile și anomaliile acestei lumi. Nu e zi să nu mă gîndesc la asta, ori să n-o spun. Iată-te deci lămurit, deși cred că nu ești străin de aceste lucruri. Dimpotrivă.

Nu-i nevoie să-mi trimiți textul lui Blaga despre mine[140]. L-am citit și nu mă onorează nici pe mine, nici pe el. Bietul de el! Mă bucur că mi-a dat prilejul să mă descotorosesc de respectul pe care mi-l inspiraseră cărțile lui, substanțiale dar plicticoase.

Cu drag, al tău, E. C.

443

Montana, 1 sept. 1973

Dragă Arșavir,

N-am mai primit de mult vești de la tine. Sper că n-o duci rău cu sănătatea. Elveția este o țară în care totul funcționează perfect; de-asta nici nu vrea s-o imite nimeni. Preferă China, Cuba sau chiar Valahia. La cîțiva kilometri de Montana este castelul Muzot, unde și-a trăit Rilke ultimii ani. Parisul a devenit un oraș de nelocuit. Mai bine m-aș muta într-un garaj. Pe deasupra, francezii mă exasperează. Ce păcat că nu pot să mă fac cetățean elvețian!

Cu dragoste, Cioran

444

Paris, 14 oct. 1973

Dragă Arșavir,

Îți mulțumesc pentru scrisori și pentru daruri, mă refer la fragmentele din Jurnalul lui Jeni: întîlnirea cu Eugen e foarte vie. Trebuie să încerci să publici totul, sau aproape totul, într-un volum. Trebuie să existe o posibilitate. Fotografia mi se pare extraordinară și mi-a adus aminte de Haig: ei semănau puțin, dacă nu mă înșală memoria.

De curînd am avut plăcerea s-o întîlnesc pe una dintre discipolele lui Krishna. Surprinzător, a rămas la fel de vioaie la spirit. Cîtă forță, cîtă energie! I-am cerut amănunte despre intervenția la seminarul de hindi, zicînd că știu de la tine cîte ceva. Știi poate că, scriind un mic text, publicat în America, despre Maitreyi, i-am făcut un mic portret cam caricaturizat prietenei noastre. Ei bine! l-a citit și nu mi-a purtat pică. Trebuie să-ți spun că am comis această lipsă de gust convins fiind că nu-l va citi niciodată. Dar totul se află în cîțiva ani. N-am fost niciodată tare la capitolul prudență.

Îmi amintesc bine de Argintescu[141], l-am și revăzut la Paris acum trei sau patru ani. Neschimbat din punct de vedere moral; fizic, în schimb, era de nerecunoscut. A venit să mă vadă și, după cîteva ore, simțeam că explodez. La plecare m-a întrebat cînd poate să revină. I-am răspuns că nu poate fi vorba, că sînt copleșit, că mi-e penibil să revăd prieteni de altădată, fiindcă vîrsta lor mi-o amintește pe a mea, ca să nu mai vorbesc de înfățișare sau de ramolisment. A fost un refuz clar. După cîteva zile, m-am trezit cu un telefon. Am încercat să-l conving să nu insiste, dar mi-a tăiat-o în chip irezistibil: „Am în clipa asta o nevoie *monstruoasă* să te revăd." Era o chestie așa de neașteptată, de exagerată, de aiurea, așa de opusă limbajului constipat cu care m-am obișnuit aici, încît i-am zis să vină de îndată. Ceea ce a și făcut. Am mers să ne plimbăm prin Luxemburg; gesturile, vocea lui, întreaga lui înfățișare stîrnea zîmbetul trecătorilor. Din timp în timp slobozea cîte o formulă strălucitoare și era cel dintîi care-și lăuda găselnița. Dacă n-ar fi fost întotdeauna așa de aproape de grotesc, poate ajungea cineva. Bineînțeles că-ți împărtășesc părerea în ce privește meritul lui de traducător. Păcat că n-a reușit să fie *suportabil*!

Cît despre sora lui Eugène[142], mi-o amintesc foarte puțin. Cred că era frumușică și simpatică. Cred că ultima oară am văzut-o acum 40 de ani! Ieri am cunoscut o tînără care mi-a spus că e rudă cu Puica Enăceanu. Ce frumoasă era! Trebuie să aibă acum cam vîrsta noastră. Este nevoie de multă inconștiență ca să accepți bătrînețea. Habar n-au ce afacere bună au făcut cei care au murit înaintea noastră.

Cu prietenie, E. Cioran

445

Paris, 14 dec. 1973

Dragă Arșavir,

Îți mulțumesc pentru scrisoarea din 12 noiembrie și pentru cartea poștală de zilele trecute. Îmi place această tînără indiancă sub salcia pletoasă...

Îmi dai o veste foarte bună în legătură cu Jurnalul lui Jeny. Important e că există și că îl transcrii. Fă-te acum luntre și punte și publică-l[143]. Păcat că nu l-a scris în franțuzește! Aici, din fericire, tot ce e confesiune directă, notație intimă, interesează mai mult decît romanul, acest *hoit** literar.

Detaliile proustiene pe care mi le comunici despre Puica nu mă miră. Nu poți să-ți închipui în ce măsură mi-e teamă să revăd femeile pe care le-am cunoscut cîndva. Pe chipul lor citesc propria-mi condamnare. Privirea lor e ca o sentință. Moartea e mai ușor de suportat decît prefigurarea ei, decît prăbușirea trăsăturilor, dispariția fără urmă a farmecului de altădată. Este, desigur, o nenorocire să mori tînăr; dar e mult mai rău să îmbătrînești cunoscînd decăderea fizică, îngroșînd rîndurile acestor deșeuri grotești, din care n-a mai rămas decît numele.

Cred că ți-am mai spus că citesc în continuare foarte mult și scriu foarte puțin, lucru pentru care mă felicit, căci la ce bun să scrii cărți? Cea pe care ți-am trimis-o[144] și cu care ai fost așa de indulgent nu prea este socotită „serioasă": ceea ce, într-un anume sens, e și adevărat. Se așteaptă de la mine ceva solid, bine construit și orientat complet altfel. Dar n-am cum să-mi schimb viziunea despre lume, numai dacă nu cumva lumea găsește de cuviință să mi-o ia înainte, schimbîndu-se ea însăși. Pînă atunci, tu ocupă-te pe mai departe de Jeny.

La mulți ani, cu drag, E. Cioran

446

Paris, 9 martie 1974

Dragă Arșavir,

Foarte exact portretul pe care i-l faci lui X[145]! Prin firea lui ascunsă, a reușit să deruteze multă lume de pe-aici. Pînă și pe mine, deși îl știam mai bine ca alții. E cu neputință să descifrezi ce este și ce vrea, îți scapă tot timpul, o scaldă, joacă pe dedesubt — ceea ce face să i se atribuie intenții de care probabil că nu e capabil. După părerea lui, viziunea mea asupra lucrurilor n-are nici un sens, eu m-aș fi închis într-o „temă" (cum zice) și ar trebui să fac cu totul altceva, să scriu articole sau cărți solide etc. Pe scurt, îmi reproșează că-mi cultiv „genul", fără să cred o iotă din ce scriu. Exagerez, fără îndoială, dar cam asta vrea să zică. Ca să fiu sincer, pînă la un punct îl invidiez: să înduri ce-a îndurat el și totuși să găsești în tine forța de-a o lua de la capăt, ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat! Pentru mine e un mister. Toți anii ăștia negri care au trecut peste el n-au lăsat nici o urmă. Parc-au fost șase ani de turism prin tenebre. Pur și simplu nu înțeleg nimic din această aventură. Dacă eu aș fi fost în locul lui, n-aș mai fi azi, cu siguranță, decît o zdreanță, presupunînd că aș fi rămas în viață. Ai dreptate că e un scriitor foarte bun. Totul i se trage din *Paludes*, carte artificială, însă rafinată, pe care mi-o recomanda cîndva. Vezi și tu că sînt prada unor sentimente amestecate în ce-l privește, ca și el, de fapt, în privința mea. Prietenii pe care nu i-ai văzut de mult n-ar trebui să-i revezi niciodată. De cîte ori mi se întîmplă, mă cuprinde un rău imposibil de descris. „Rău" nu e chiar cuvîntul potrivit; un fel de deznădejde. Nu degeaba am citit și răscitit ultimele două volume ale lui Proust.

Sper să depășești apatia în care te afli (cît de bine te înțeleg!) și că vei termina de transcris Jurnalul lui Jeny. Trebuie neapărat să-l publici, după cum ar trebui să te îngrijești de reeditarea *Furtunii* în traducerea lui Haig.

Prietena noastră S.[146] mi-a scris o scrisoare lungă, în care mă invită să depășesc mizeriile Eului și să mă alătur experienței ei spirituale. Evident, ea mă crede pe un drum greșit și este de părere c-ar mai fi timp să descopăr adevărul. I-am răspuns că e foarte bine să rămînă fidelă convingerilor ei. Ca și X, este și ea foarte tînără, vrea să-și facă discipoli, deci nu a învățat nimic. Ce contează! Îi admir combativitatea și don-quijotismul, dar nu-i înțeleg dorința de a-i converti și pe alții. Ca și cum eu aș fi convertibil! Cu cît mă afund mai adînc în scepticismul meu, un scepticism special, recunosc — cu atît resimt mai puțin dorința de a-l împărtăși cuiva. În jurul meu, toți au aceeași idee fixă: să aibă discipoli! E principalul reproș pe care i-l fac lui S. ca și lui X.

Observațiile tale despre cartea mea sînt prea generoase ca să fie și adevărate. Le accept totuși — în parte, desigur.

Cu prietenie, E. Cioran

447

Paris, 12 aprilie 1974

Dragă Arșavir,

Ai avut noroc, fiindcă accidentul din care ai scăpat e dintre cele mai periculoase. Ce idee să gătești cu ulei! E dăunător pentru artere, pentru inimă, pentru tot, ca și untul de altminteri. Eu nu mai suport nici un fel de grăsimi. În fond, e un noroc pe care-l datorez bătrînei și credincioasei mele gastrite. De aproape douăzeci de ani sînt la regim și, ca urmare, sînt slab ca un țîr. Ce contează! Dinu Noica susține că, de vreme ce am ajuns, adică am trecut de șaizeci de ani, asta-i o dovadă că viața are un sens... În acest context (ca să folosesc o expresie bună la toate) și urările tale de ziua mea au un sens. Îți mulțumesc oricum că ți-ai adus aminte de așa un eveniment important.

Cred că e corect portretul pe care i-l faci lui Emil Botta, dar îmi vine greu să-mi imaginez cum arată această nouă *întunecare** a lui. În amintirea mea, el a rămas același băiat fermecător, trist și inocent, sau, dacă vrei, un blestemat îndulcit prin blîndețe și eleganță. Ce zice despre el <...> același D. N., cenzorul nostru, al tuturora? Trebuie că-l judecă foarte aspru. Ultima oară m-a îndemnat să scriu în românește o carte în care să se vadă latura *pozitivă* a naturii mele. S-ar putea să am și o asemenea latură, dar ea nu mă împinge niciodată la fapte. Prietenul nostru îmi cere să fac operă de cultură (sau cam așa ceva), dar tot ce am citit și gîndit pînă acum n-a făcut decît să mă îndepărteze de așa ceva. După patruzeci de ani de divagații, de existență la periferia vieții sociale, cum m-aș mai putea întoarce la... universitate, la ceea ce am urît întotdeauna, chiar și pe vremea cînd citeam tratate serioase la Fundația Carol?

Cu drag, E. Cioran

Nu sînt anticreștin, eu reproșez creștinismului că nu e la fel de profund ca budismul. Am ales între Cer și Nirvana, deși în teorie mă abțin de la orice opțiune. Îndoiala este singurul lucru durabil.

448

Paris, 6 iunie 1974

Dragă Arșavir,

„Am dori de asemenea să atragem atenția asupra unui aspect puțin cunoscut al operei lui Heraclit, aspect care îngăduie o reconsiderare a textelor citate mai sus în lumina unei teorii a «mimesis»-ului. Datorăm acest model de viziune nouă asupra lui Heraclit d-lui Aram M. Frenkian. Redăm aici, pe scurt, un rezumat al concluziilor formulate de autor în frumosul său studiu. *Héraclite d'Ephèse* (Aram M. Frenkian, *Etudes de Philosophie présocratique*, Cernăuți, 1933)" — *Trois contemporains (Héraclite, Empedocle, Parmenide)* par Yves Battistini, Gallimard, 1955.

Nu l-am cunoscut pe Frenkian. N-am citit nimic despre el, spre rușinea mea, dar am fost emoționat cînd mi-ai scris că ai fost la mormîntul lui... Voi căuta să-i citesc lucrările, numai să le găsesc aici. Cînd ai prilejul, dă-mi cîteva amănunte despre el, despre „cariera" lui, cum a trăit, cum a murit. Nu i-am cunoscut lucrările decît din citatele pe care le dă Imre Toth. Dacă ar fi trăit într-o țară „civilizată", azi ar fi un nume cunoscut de toată lumea. Pe de altă parte, să mori necunoscut nu e o soartă de disprețuit. În absolut, o nedreptate trăită atîrnă mai greu decît un merit răsplătit. Și apoi, rostul posterității e mai ales acela de a se înduioșa de victime, oricare ar fi ele.

Ce să-ți spun despre mine? Am tot felul de neplăceri. Proprietarul vrea să mă zvîrle afară. Dacă reușește, ce bătaie de cap de-acum încolo! Chiriile de acum sînt enorme. Mi-am clădit, mai bine zis mi-am întemeiat existența pe o iluzie: chiria pe care o plăteam pînă acum era atît de mică încît nu aveam de ce să-mi fac griji. Dar dacă mîine mi s-ar cere să plătesc o chirie normală, aș fi pierdut. Era prea frumos ca să dureze. Cărțile nu-mi aduc mai nimic și n-o să mă apuc la vîrsta mea să învăț să mă descurc și să caut de lucru. Și unde? Nu știu să fac nimic, am trăit totdeauna fără meserie, fără slujbă, fără nici o ocupație serioasă. Am fost liber pînă la nerușinare. Și asta se plătește. Cu atît mai scump pentru mine! Nu regret nimic, fiindcă, la drept vorbind, am avut viața pe care am vrut-o și la care am visat. Viața mea, bineînțeles cea *exterioară*, a fost una fără constrîngeri.

M-am gîndit la tine zilele astea, dintr-un motiv foarte concret: mi-ai reproșat — cu sau fără dreptate — anticreștinismul. Am fost acuzat de asta și în Spania, unde ediția spaniolă din *Mauvais Démiurge* tocmai a fost interzisă și sechestrată. Cartea trebuia să apară la sfîrșitul lui mai. Bietul editor n-ar fi cîștigat oricum nimic publicînd-o, dar și așa pierde mult.

Ai primit *Histoire et Utopie*, care s-a retipărit de curînd? Ți-am trimis un exemplar, convins că se va rătăci pe drum.

Îți mulțumesc pentru cele două scrisori despre E. B. și despre vizita la cimitir.

Cu drag, E. Cioran

449

Paris, 5 august 1974

Dragă Arșavir,

Lista lucrărilor lui Aram Frenkian este impresionantă. Cum se face că nu i s-au publicat încă operele complete? Se reeditează tot felul de scriitori provinciali, fără nici un interes, și sînt lăsate deoparte lucrări de asemenea actualitate! Ce nedreptate! De ce nu scrii un articol despre aberația asta strigătoare la cer? Ai putea rămîne, prudent, la o evocare a omului, zicînd totodată că e vorba de un spirit superior etc.

Cartea despre utopie s-a pierdut pe drum. Nimeni n-a primit-o. Am trimis-o eu însumi, cu eticheta editorului. Evident, recomandat, dar acești domni nu țin seama de nimic. Am petrecut ieri cîteva ore cu autorul lui *Memnon*[147], pe care nu-l văzusem de douăzeci de ani. Am vorbit de vremurile de altădată, de prieteni, de toți. A rămas la fel de legat — cel puțin în parte — de ideile aiurite ale tinereții noastre. Scrie și acum în românește „pentru trei, patru oameni", cum mi-a spus, fără urmă de amărăciune. Admir genul ăsta de sacrificiu și de detașare, mai ales că eu sînt incapabil de așa ceva. Drama de a scrie în valahă e aproape la fel de mare cu cea de a fi valah. Dacă mă gîndesc bine, e și mai mare.

Dacă am înțeles bine, rămîi pe loc toată luna august. Aș vrea să fac și eu la fel, dar aici vacanța e o religie (singura pe care o mai are încă Occidentul) și cel care nu-i respectă dogma pare suspect, adică neliniștitor. Totuși, la vremea asta Parisul e respirabil; te poți plimba pe străzi pustii, ca înainte de război. Ce senzație extraordinară îți dă liniștea într-un oraș de obicei infernal!

Îți doresc o vară bună și te asigur de întreaga mea prietenie.

E. C.

450

Paris, 10 sept. 1974

Dragă Arșavir,

Am rămas toată luna august la Paris, afară de cinci zile petrecute la Londra, un oraș pe care-l iubesc mult și pe care l-am descoperit tîrziu. Poate era mai bine pentru mine dacă mă stabileam acolo, fiindcă oamenii sînt mai acceptabili decît cei de-aici, din punct de vedere uman. Apoi, engleza este o limbă în plină expansiune, în timp ce franceza n-o mai vorbesc decît africanii și valahii. Nu am însă dreptul să mă plîng. Cînd am îndoieli foarte mari asupra mea, îmi spun că am totuși meritul de-a fi priceput foarte repede că trebuie să trăiesc în altă parte, cît mai departe posibil de origini. În absolut, este o greșeală, în istorie, în imediat — o șansă. Singura pe care am avut-o, cu adevărat. Ca și tine, mi-am revenit definitiv și de multă vreme din febrele tinereții. În privința asta am avut unele neplăceri destul de serioase din partea unor „prieteni" de altădată — în fine, înțelegi. Cînd mă gîndesc ce rătăcire! Ne prostise un vînt de nebunie. Trebuie să-ți spun că am avut mult de suferit (moralmente, se-nțelege) de pe urma entuziasmului de atunci[148]. Mi se reproșează pretutindeni și de nenumărate ori. Pe de altă parte, sînt de părerea ta, că nu s-ar cuveni în nici un fel să mă prefac detașat și s-o fac pe răspopitul. Toate astea sînt lucruri apuse; atît de apuse, parcă vin din preistorie. Nici nu-ți poți imagina cît am devenit de indiferent la spațiul nostru *„mioritic"** sau nu, în afară strict de locurile unde m-am născut. Prea multe zile și nopți jertfite unui destin condamnat, comun, lamentabil și evident netragic.

Nu e chiar imposibil să fac ceva pentru Frenkian. Se scrie prea mult la noi despre Brâncuși și prea se lasă deoparte spirite, atît de nedrept îngropate în uitare.

Cu drag, E. C.

451

Paris, 23 dec. 1974

Dragă Arşavir,

Îţi mulţumesc pentru scrisoare şi pentru cartea poştală neterminată a lui Jeni (este chiar mai emoţionantă decît dacă ar fi fost un lucru dus pînă la capăt. *Intenţiile* ca şi *ruinele* — nu există ceva mai ataşant, gîndeşte-te la presocratici şi la ce a rămas de la ei).

Am încercat să-mi amintesc figura lui Alexianu[149]. Cu neputinţă. Chiar mă întreb dacă l-am întîlnit vreodată. Cu timpul, memoria mea e tot mai obosită. Îmi aduc aminte perfect de copilărie, dar întîmplările şi oamenii care mi-au marcat vîrsta de mijloc se şterg treptat. — Bineînţeles că-l cunosc pe Ţuculescu, din reproduceri: sînt convins că este un pictor mare şi sper să se facă aici cîndva o expoziţie cu lucrările lui. Ar trebui să scrii ceva despre el ca om.

O să-ţi povestesc acum o întîmplare ca să-ţi faci o idee despre ce înseamnă viaţa în oraşul ăsta monstruos. Acum o lună, am fost „atacat" de o bandă de tineri (erau 8) pe la miezul nopţii, care m-ar fi făcut zob dacă n-aveam prezenţa de spirit, sau mişelia, de a le oferi imediat tot ce aveam prin buzunare. Din păcate, mi-au smuls şi toate actele (cartea de identitate etc.). Eram cu o tînără doamnă. Aş fi fost la spital acuma dacă mi-ar fi trecut prin cap să fac pe eroul. E ca la New York. Ţările aşa-zis civilizate trăiesc un coşmar permanent. Ce ironie a sorţii! Veghează asupra lor un zeu răufăcător... ca şi asupra noastră, a tuturor.

La mulţi ani, totuşi. Cu prietenie, E. C.

452

Paris, 8 martie 1975

Dragă Arşavir,

Trag de săptămîni întregi de-o sinuzită care m-a îndobitocit, în colaborare cu alte multe suferinţe care nu se dau duse. Nu pot să fac absolut nimic, nici măcar nu simt dorinţa de-a face ceva anume. Nu trăiesc pentru prima oară soiul ăsta de abulie, dar am senzaţia că, pe măsură ce îmbătrînesc, asist la agravarea tuturor defectelor mele. În mod normal, nu trebuia să ating o vîrstă aşa de înaintată: înainte, oamenii mureau pe

la cincizeci de ani şi era foarte bine. Medicamentele au reuşit să prelungească însă această viaţă, menită iniţial să fie scurtă.

Nu ştiu cum te împaci cu umilinţele pe care le aduce de la sine părul alb. Al meu n-a albit încă, dar e pe cale. Anul trecut, într-o duminică, cînd mă întorceam de la ţară, o fetişcană (17 ani) s-a ridicat în metrou să-mi ofere locul. A fost ca o palmă! Mai am de învăţat la capitolele modestie şi resemnare.

Am fost invitat la o universitate americană, nu ca să ţin cursuri (nu m-aş simţi în stare), ci ca să stau cîteva luni şi să mă întîlnesc din cînd în cînd cu studenţii. Am refuzat, în ciuda avantajelor materiale. Nu ştii ce groază am de-a întîlni oameni noi. Apoi, America nu mă ispiteşte. Ce să caut acolo, la ce bun să mă zbat, ca să văd alte nenorociri, şi mai mari? Mai mult mă atrage lumea veche, lumea strămoşilor tăi. Dar cum nu am posibilitatea să mă duc într-acolo, mă mulţumesc cu viaţa mea de pensionar, care nu-şi doreşte altceva decît o existenţă cu încetinitorul, fără să uite nici un moment că explozia finală este nu numai inevitabilă ci chiar de dorit. Am prieteni care şi-au făcut vacanţa la Patmos... şi care nici nu bănuiesc că eu trăiesc acolo, în spirit, nu o lună pe an, ci douăsprezece.

Ai citit cartea aceea groasă despre Eminescu, care a apărut la voi[150]? Sînt acolo mărturii ale tuturor durerilor acestui om, răsărit dintr-o dată în mijlocul unui popor aşa de uşuratic. Mai crezi în ascendenţa lui armeană? Nu-i exclus, dacă ne gîndim la aspectul fizic. Am uitat pe ce te bazai cînd îţi susţineai ideea.

Îţi mai aduci aminte de şedinţa de la Fundaţia Carol în care a citit Haig *Luceafărul*? Ce departe sînt toate astea!

Sper ca tu să suporţi mai uşor decît mine iarna asta blîndă şi nesănătoasă.

Al tău, E. C.

453

Paris, 23 iunie 1975

Dragă Arşavir,

Scrisoarea ta a venit acum două luni. De atunci s-au întîmplat nu puţine lucruri care mi-au confirmat presimţirile şi temerile. Ce mă miră e că încă mă mai simt tulburat cînd un eveniment sau altul îmi dă dreptate, cîtă vreme ştiu ce ştiu. Ura mea pur teoretică pentru istorie nu mă împiedică totuşi să iau în serios acest cortegiu grotesc de fapte diverse și de nenorociri. Inconsecvența îmi subminează orgoliul, precum și pretențiile de înțelepciune. Sînt sigur că ghicești exact realitățile ce se ascund sub cuvintele astea în doi peri[151].

...Cu toate astea, viața mea merge înainte cu toate sîcîielile de care nu contenesc să mă plîng. Văd prea multă lume. Îmi pierd vremea în conversații, pălăvrăgeli, fiindcă s-ar părea că toate cele cinci continente și-au dat întîlnire în acest oraș, iar eu sînt unul dintre cei care trebuie să suporte ponoasele. Cei care sînt singuri și se plîng nu-și cunosc fericirea. Cam așa sună epitaful pe care și l-a scris Valéry: „Aici zace X, omorît de ceilalți." Fără un minimum de liniște și singurătate, actul trăirii devine ridicol. Din fericire, mă scufund din cînd în cînd în filozofia indiană sau chineză. Cîtă liniște! Adevărul — dacă mi-e permis să folosesc un asemenea cuvînt — acolo se află. Mă îndrept de la un timp către lumea de care se îndepărtează Mircea, parcurg un drum invers decît al lui, ca să găsesc ceea ce căuta el în tinerețe și ce avea să părăsească mai tîrziu de dragul științei. Cu alte cuvinte, m-am aruncat în această aventură a desprinderii cu curajul celui care știe că pierde.

Caută să-ți păstrezi sănătatea, atîta cîtă este. E sfatul pe care mi-l dau și mie însumi.

Cu prietenie, E. C.

Am citit în dimineața asta cu oarecare emoție cîteva poezii de Blaga. Aveam un dinte contra lui, din motive meschine. Trebuie să recunosc că era cineva.

454

Dieppe, 24 august 1975

Dragă Arșavir,

Scrisoarea ta din 25 iulie este un model de luciditate și, în același timp, o probă de critică dreaptă și necruțătoare. Nu exagerez spunînd că această execuție — în fond afectuoasă (aici e paradoxul) — este ultimul cuvînt ce se mai poate spune despre prietenul nostru[152]. O sentință, un verdict... disperat. Este evidentă incompatibilitatea dintre ceea ce tu numești esențial, *ceea ce e mai important* (nu în sensul lui Șestov, ci în sensul lui Plotin) și ideea de productivitate. Ce vrei? Sînt oameni care se întreabă și oameni care înfăptuiesc. Între îndoială și randament nu există nici un raport.

Ai dreptate să-mi reproșezi că mă frămînt în privința Istoriei. Asta e slăbiciunea mea, că o urăsc deși ar trebui s-o ignor: dar nu se poate, din multe motive, dintre care principalul e că văd prea mulți oameni și mi-e imposibil să evit discuțiile legate de actualitate. Și imediat ce vine vorba de nenorocitul ăsta de prezent, totul alunecă înspre trecut, sau către viitor, înspre regrete sau profeții. În tinerețea noastră eram chinuiți de gustul pentru scandal, pentru istorie, *Schimbarea la față* e o mărturie în acest sens, spre marea indignare a bietei Jeni, care găsea cartea exasperantă și ridicolă. Era mai înțeleaptă ca noi, ca mine în orice caz, și să știi că mă gîndesc adesea la reacția ei, care la vremea respectivă mi s-a părut exagerată. Setea de istorie este cauza tuturor nebuniilor: și, din păcate, este o sete de nestins.

Aici a fost foarte cald. Mă întreb cum aș fi suportat dacă aș fi rămas tot timpul la Paris. La Dieppe, nopțile sînt răcoroase. Ceea ce nu e cazul la București. Ai plecat pe undeva?

Am citit de curînd o carte care la început m-a iritat, pentru ca apoi să mă cucerească, ba chiar să mă tulbure: e vorba de amintirile guvernantei lui Proust, care povestește despre agonia lui și suferințele atroce care au precedat-o. Exemplul unui om care și-a sacrificat viața în întregime operei îți dă putere și speranță. După ce am citit-o, m-am hotărît să mă adun, să-mi înving balcanica înclinare spre delăsare, renunțare, lîncezeală. Dar de la hotărîre la înfăptuire e cale lungă. Dacă mi-aș fi dus la capăt măcar un sfert din proiecte, aș fi fost cineva... Dar pesemne că ăsta mi-e datul — și norocul meu — să rămîn în umbra a ceea ce aș fi putut deveni.

Cît despre scrisoarea ta, fii liniștit: n-o arăt nimănui. Păcat! Despre noi înșine ar trebui să citim numai rechizitorii...

Cu mult drag, E. C.

455

Paris, 4 sept. 1975

Dragă Arșavir,

Îți mulțumesc că te-ai gîndit să-mi trimiți proza domnului X. Ceea ce spune nu e lipsit de adevăr, dar e plat, „școlăresc", plictisitor și îngrozitor de căznit. L-am atacat pe Valéry ca să mă răzbun pentru influența pe care a avut-o asupra mea. Nu pot să-i iert că mi-a transmis cultul pentru cuvînt. Poezia lui mă lasă rece, mi se pare inexistentă.

Ai petrecut vara asta africană la București? Ce iad! Ți-am scris de la Dieppe. Poate-ai și primit între timp rîndurile mele. Întors la Paris, îmi petrec zilele la telefon... Fiecare cu necazurile lui.

Cu prietenie, E. C.

456

Paris, 28 nov. 1975

Dragă Arșavir,

Sper că de la ultima ta scrisoare — de acum două luni — ai terminat de transcris Jurnalul lui Jeni. O să fie publicat cu siguranță într-o bună zi. Asta e important. Nu trebuie să înlături fragmentele șocante în favoarea celor mai mult sau mai puțin convenționale. Dar Haig? Dacă nu mă înșală memoria, tradusese *Furtuna* lui Shakespeare; ne-a și citit-o, lui Mircea și mie, într-o casă din str. Cîmpineanu (?). Mi-a rămas clar în minte un vers din lectura aceea, *Melancolia, această rană a frumuseții**. Spune-mi dacă e adevărat sau dacă n-am luat-o razna. Pricina pentru care mi s-a întipărit atît de bine acest vers e că aveam o verișoară (care a murit la cutremurul din 1940) foarte frumoasă și care-și purta tristețea ca pe o rană fără leac.

De mine ce să-ți zic? Aceleași beteșuguri, aceleași gripe, aceeași neputință de a lucra, de a scrie. Citesc mult, ca întotdeauna, într-o dezordine juvenilă. Am renunțat, definitiv cred, la ideea unui lucru coerent și solid. Numai însemnări despre propriile-mi stări, fragmente fără cap și coadă, nimicuri înviorate cînd și cînd de cîte-o disperare... pe scurt, mizerii. — Am scris cîteva amintiri despre prietenul nostru într-un volum (în engleză, din păcate!) care există la Biblioteca Națională. E vorba între altele și de Sorana, care l-a citit fără să se supere. Va apărea probabil și în frunțuzește la primăvară[153]. E un text de acum șase sau șapte ani și care coincide în multe privințe cu scrisoarea ta pe aceeași temă...

De abia aștept să-mi scrii și să-mi dai vești mai bune despre sănătatea ta.

Cu prietenie, E. C.

457

Paris, 4 martie 1976

Dragă Arșavir,

Am aflat acum de moartea lui Manoliu[154]. M-a afectat foarte mult. Înainte și mai ales după moartea (sau sinuciderea?) nevestei lui, ne scriam aproape regulat, pînă într-o zi cînd, după o scrisoare de-a mea, sau poate din alt motiv, s-a supărat. Îmi amintesc că de cîte ori venea la București — mai bine zis ateriza —, Titel[155] repeta: „E un geniu, e un geniu!" Avea aerul, într-adevăr... *Rabbi Reful* este o carte excelentă și care ar trebui dezgropată. Excelentă e și traducerea *Muntelui vrăjit*. — Ce soartă și la omul ăsta! Nu poți să nu te gîndești la el fără tristețe.

Cu drag, E. C.

Rodica[156] m-a anunțat de moartea lui.

458

Paris, 29 aprilie 1976

Dragă Arșavir,

Mi-aduc aminte perfect de Manoliu și portretul pe care i-l faci este cum nu se poate mai exact. Ce viață tristă și searbădă și cît orgoliu! Avea puterea de a deveni cineva, dar în același timp și un fel de ruptură în spirit, care explică de ce n-a putut fi cu adevărat un geniu. În final, pînă și nevasta lui, pentru care s-a sacrificat atîta, l-a considerat un ratat, deși nu ea era cea chemată să-l judece. Mi-a scris o scrisoare la un moment dat, ca să-mi împărtășească decepțiile! Ce nebunie, ce nedreptate! Ea era paralizată și el, nenorocitul, muncea ca un ocnaș ca s-o țină-n viață. Într-o altă scrisoare mi se destăinuia — mie, care-o cunoșteam așa de puțin — că are de gînd să-și pună capăt zilelor, dar eu să nu spun asta nimănui. Am păstrat secretul, fiindcă moartea ei mi se părea o soluție — mai ales pentru Manoliu. După un timp, ea chiar a încercat să se sinucidă, dar au salvat-o, spre marea bucurie a lui Petruță, cel care-mi anunța victoria fără să bănuiască cîtuși de puțin că eram oarecum complice în toată povestea asta. Pînă la urmă cred că a reușit să-și ia zilele, dacă nu cumva a murit de vreo boală. Cu atît mai bine pentru el, merita să întîlnească o ființă mai potrivită. Dar, cam la vremea aceea, el a încetat să-mi mai scrie. Cît a mai muncit și omul ăsta! Degeaba, degeaba! cînd te gîndești că scria zilnic o pagină la *Credința* și că din ce scria abia puteai culege cîteva paradoxuri. Ai recitit *Rabbi Haies Reful*? Am o amintire foarte plăcută despre ea. Ar trebui reeditată. Dar pentru asta ar fi nevoie de entuziasmul lui Boldur, care poate nici nu știe că idolul său nu mai există.

Îmi displace tonul un pic cinic cu care vorbesc despre cineva care mi-a fost, totuși, prieten. Gazetăria este răspunzătoare de nefericirea și ratarea spirituală a celor mai mulți scriitori de la noi. Eu mai mult ca să scap de asta am optat pentru învățămînt, dar, văzut de aproape, și învățămîntul s-a dovedit la fel de periculos. Fugind ba de una, ba de alta, am ajuns aici, ca să duc o viață de student: un mod splendid de-a mă rata și pentru care în general mă felicit, pentru că e singura formă de existență ce se potrivește de minune cu groaza mea de orice — și cu lenea mea.

Nu te lăsa doborît de neplăcerile inevitabile de sănătate; le suportăm toți la vîrsta la care am ajuns. Am 65 de ani și să știi că le simt povara. Am făcut însă progrese remarcabile în ce privește resemnarea și cred că este singurul succes cu care mă pot lăuda.

Cu vechea dragoste, E. C.

459

Dieppe, 17 august 1976

Dragă Arșavir,

În ultima scrisoare mi-ai vorbit de goana după absolut, mai exact de înfrîngerea cu care te-ai ales din goana asta. În această privință, experiențele noastre seamănă atît de mult încît aproape coincid. I-am citit, ca și tine, pe mistici și-i mai citesc uneori, deși fără pasiunea de altădată, dar s-ar zice că nu-i frecventez decît pentru a mă cufunda și mai mult în scepticismul meu — care constituie, fără îndoială, fondul naturii mele. Nici nu e așa de rău la urma urmei, n-aș avea de ce să mă plîng că am descoperit adevărul, chiar inexistența adevărului. Avantajul unei asemenea înfrîngeri metafizice e că te ajută să suporți mai ușor alte înfrîngeri, pe cele la care ne obligă viața de zi cu zi, pe cele care ni le rezervă din belșug Istoria (iartă-mi majuscula grotescă) cu zelul ei funest pe care tu l-ai simțit pe propria-ți piele.

Cît despre sănătate, singurul subiect valabil la vîrsta noastră, fii liniștit: nici eu n-o duc mai bine. Tîrăsc după mine o groază de beteșuguri, care uneori se pun de acord, alteori se bat cap în cap. Eu sînt locul de desfășurare pentru conflictele sau alianțele lor... Precizările sînt de prisos: nici un singur mădular n-a scăpat neatins... Cum să înduri toate astea fără un pic de umor și de scepticism?

Într-un interviu pe care l-am dat anul trecut unui post de radio german ziceam că „sfîrșitul istoriei", temă foarte la modă pe-aici, va veni atunci cînd oamenii vor fi ca mine... Convorbirea asta a fost publicată, fără consimțămîntul meu, în numărul pe luna iulie al revistei *Merkur*; mi-ar fi plăcut să ți-l trimit, dar, gîndindu-mă mai bine, am renunțat, din motive lesne de înțeles. Nu seamănă deloc cu *predicile* din ziua de azi. Și apoi, dacă nu mă înșel, nu ți-a plăcut niciodată germana. Eu o vorbesc tot mai mult, din pricină că amicii mei de peste Rin nu știu franțuzește; regresul în lume al acestei limbi a luat proporții teribile. La Paris, turiștii ți se adresează direct în engleză, ca și cum limba țării ar fi scoasă din uz. E drept că nici autohtonii nu prea mai cred în ea și nici nu mai încearcă s-o impună sau cel puțin s-o salveze pe cît posibil. Constat că „decadența", acest cuvînt de care eu am uzat și-am abuzat, corespunde tot mai mult unei realități, unei fatalități istorice pe care n-are rost s-o mai subliniem, fiindcă nu are leac.

M-am refugiat și anul ăsta la Dieppe, căci la vremea caniculei Parisul este insuportabil, mai ales dacă locuiești, ca mine, direct sub un acoperiș. Cum se face că nu te-ai dus anul ăsta la Constanța?

Cu prietenie, E. C.

460

Paris, 29 dec. 1976

Dragă Arșavir,

Acest sfîrșit de an m-a găsit cufundat în cărți despre imperiul roman în epoca invaziilor barbare. Subiectul mă urmărește de mult, din multe motive, unele chiar evidente... Îmi tîrăsc *hoitul** cum pot. Iată deci că ne-a fost dat să ajungem bătrîni! După o asemenea performanță am încheiat socotelile cu lumea asta.

Sper că-ți merge cît de cît bine. Pentru anul ce vine, să ne străduim a progresa cît mai mult pe calea resemnării.

Cu drag, E. C.

461

Paris, 14 februarie 1977

Dragă Arșavir,

Îți mulțumesc pentru cele două scrisori atît de frumoase și cu care sînt total de acord. Ca și la tine, scepticismul e de vină, deși din cînd în cînd eu am puseuri mistice, în sensul în care se vorbește despre puseurile de febră. Nimic mai mult. Atît în plan spiritual, cît și istoric, deviza mea este: *n-a fost să fie**, expresia cea mai concentrată a destinului valah. De ajuns despre asta. În ce privește sănătatea mea, nu e cu nimic mai bună decît a ta. Mi se descoperă necontenit noi și noi beteșuguri. Ultimul — cataracta. E uimitor cît am putut progresa în materie de resemnare. Accept aproape tot ce mi se întîmplă. E drept că nu prea-mi dau seama ce-aș avea de cîștigat revoltîndu-mă — azi dimineață am avut o conversație foarte interesantă la telefon cu Eugen. El e mai puțin resemnat decît mine. De aici forța sau slăbiciunea lui.

*Cu drag**, E. C.

462

Paris, 9 martie 1977

Dragă Arșavir,

Am aflat de la Marie-France că ai scăpat fără pagube din apocalips și sînt foarte bucuros, dar totodată uluit de amploarea și nedreptatea dezastrului[157]. Îmi dau seama că nu se poate vorbi despre dreptate sau nedreptate în împrejurarea asta, dar nu mă pot împiedica s-o fac, cînd văd atîtea nenorociri absurde ce ne bîntuie țara. Dacă acum, după istorie, și natura se încrîncenează împotriva noastră, ce altceva să facem dacă nu să ne ascundem în spatele eternelor concepte ca *soartă, ursită, blestem**? Îl cunoșteam și îl prețuiam pe Baconsky. Cine dintre prietenii noștri a mai avut aceeași soartă? Sper că nici unul.

Te îmbrățișez *cu drag**, E. C.

463

Paris, 3 iunie 1977

Dragă Arșavir,

Alaltăieri am petrecut trei ore cu Lucian Boz, venit din Australia la Paris pentru cîteva zile, și am vorbit mult despre tine. El mi-a amintit de-a fir a păr cariera ta, debutul tău și mi-a promis că-ți va scrie. A rămas tînăr, incredibil de ager la minte și cu memoria neatinsă de trecerea anilor. A cunoscut lumea întreagă și — deși a reușit să se descurce la Sydney, unde pare să fie fericit — mai are încă nostalgia Bucureștiului. Ce disperare absurdă! Istoria are capriciile ei. — Viața a revenit la normal după catastrofă? Aici, pericolul nu vine din cosmos, ci din inconștiența oamenilor care se lasă seduși de pleava utopiștilor. Obsesia fericirii ne va duce în curînd la nefericire. Vom fi la fel de striviți ca voi... Ultima mea carte a fost selecționată în Germania ca „Livre du Mois"[158]. E cu atît mai surprinzător cu cît această țară a respins sistematic pînă acum tot ce am scris.

Cu sănătatea?

Cu prietenie, E. Cioran

464

[Paris,] 28 iulie 1978

Dragă Arșavir,

Ți-am trimis ieri niște cărți, nu prea grozave. Vanitate sau nu ce contează, încearcă să publici ceva. E surprinzător felul în care cunoști limba noastră. Tinerii trebuie să profite de pe urma ta. M-am bucurat mult să-l cunosc pe Nicu Steinhardt. Pe plan spiritual, ne e superior tuturor. E într-adevăr un miracol cum în preajma lui te simți dintr-o dată mai bine. — E de necrezut că nu reușești să publici Jurnalul lui Jeny. Caută-l pe Sorescu[159]: cred că te-ar putea ajuta. — Mircea e plin de elanuri și mai tînăr ca niciodată. Nu același lucru se poate spune despre Eugen și despre mine, amîndoi obosiți, excedați, disperați. De la o vîrstă încolo omul ar trebui să se ascundă și să tacă. Încerc și eu, dar fără succes, deși, ce-i drept, tot mai puțin, dar și atunci constrîns.

Cu drag, E. C.

465

Dieppe, 13 martie 1979

Dragă Arșavir,

Ți-am trimis un pachet de cărți fără cine știe ce valoare. Cîteva mostre de literatură contemporană și două, trei cărți de medicină. Am venit aici pentru cîteva zile, doar să nu mai aud telefonul, acest instrument pe cît de necesar, pe atîta de diabolic. Soarta a vrut ca eu să nu trăiesc experiențe limită ca tine[160]. O asemenea șansă se plătește. Ca și Eugen, care în fond e foarte nefericit, veșnic pîndit de crize depresive, de accese insuportabile de apatie. Sper că tu ești bine sau, în orice caz, nu prea rău. Pentru tine, ca și pentru mine, resemnarea este indispensabilă.

Cu drag, E. Cioran

466

Paris, 20 dec. 1979

Dragă Arșavir,

Scrisoarea ta și cea a lui Emil Botta, pe care ai avut bunăvoința să mi-o transcrii, m-au mișcat profund. Ce om și acest E. B.! E poate figura cea mai atașantă din toată generația noastră. Tot ce-mi povestești despre ultimele lui „aventuri" îl face și mai seducător. Cît aș fi vrut să-l văd în Hamlet! L-am preferat întotdeauna lui Dan[161], prea solemn pentru gustul meu și prea elaborat. — Nu mă crezi sincer cînd îți spun că zgomotul făcut de cartea mea[162] nu-mi face nici o plăcere; „succesul" este o monedă calpă, ca tot ce se adresează marelui public și ca tot ce e tipic „parizian". De departe, poate impresiona, însă nu și de aproape. Mai sînt apoi invidioșii și intrigile lor. Cum să te conving de nostalgia anonimatului, de scîrba de-a scrie și chiar mai mult, de-a publica — nu și de a citi! Căci, curios, citesc mult.

*La mulți ani. Cu drag,** E. C.

467

Paris, 21 ianuarie 1980

Dragă Arșavir,

Scrisoarea ta e din toate punctele de vedere admirabilă. Mi-au plăcut mai ales fragmentele despre moarte. Printr-o coincidență nemaipomenită, am primit o dată cu scrisoarea ta și cîteva rînduri de la un prieten evreu care mă tratează de *spirit creștin* și pune la îndoială sinceritatea anticreștinismului meu. Un critic pomenea într-un articol recent de reminiscențele mele creștine. — Care-i adevărul? E clar că pentru mine totul pornește de la păcatul originar, fără de care nimic din desfășurarea istoriei nu poate fi înțeles. Pe de altă parte, ideea unui dumnezeu personal, un dumnezeu bun, cu tot ce ar presupune asta, mi se pare de neacceptat. În fond, singura religie care mă atrage cu adevărat este budismul. Dar nu sînt budist, trăiesc din contradicții și asta mă împiedică să ader la vreo doctrină. Dacă termenul de libertate are vreun înțeles, acela este de a-ți fi credincios ție însuți. Restul e minciună. — Regret că nu l-am cunoscut mai bine pe Dan. Felul cum îl judec se datorează unor impresii superficiale.

Îți mulțumesc pentru această scrisoare, care mi-a făcut într-adevăr mare plăcere.

Cu drag, E. C.

468

Dieppe, 28 mai 1980

Dragă Arșavir,

Sînt atîta de slăbit, atîta de anemiat, că nici măcar nu-mi aduc aminte dacă ți-am răspuns la ultima scrisoare. O gripă foarte rea m-a doborît și mi-a dovedit că sînt mai fragil decît credeam. Din cauza stomacului sensibil, ca să nu zic paradit, nu pot să iau medicamente, așa că mă îngrijesc cu plante, care nu sînt bune de nimic în bolile infecțioase. De data asta n-a mai mers și a trebuit să recurg la remedii puternice — dar le resimt urmările, deopotrivă bune și rele. Oricum, am pierdut orice speranță în privința sănătății mele.

Destul despre mine. Ai citit *Memoriile* lui Mircea[163]? În ele vine vorba de mai multe ori de Haig și de Marieta, și chiar de Sorana[164].

Cu drag, E. C.

469

[Paris,] 9 iulie 1980

Dragă Arşavir,

Aversiunea mea față de creștinism se explică foarte simplu: niciodată n-am găsit în el un sprijin, un refugiu, o mîngîiere. Îl contest tocmai ca să-l pedepsesc, ca să mă răzbun. De mare ajutor mi-au fost într-adevăr taoismul și budismul, și la ele apelez în momente grele. Dar cel mai mult m-au ajutat înțelepții păgîni. Pentru un sceptic de felul meu, mitologia creștină este o aberație. Eu unul îl pun pe Marc Aureliu mai presus de Evanghelii. Rămîn oricum marii mistici creștini, Meister Eckhart, Sfîntul Ioan al Crucii etc. Dar nici ei nu sînt deasupra misticilor Islamului. — Însă toate astea sînt inutile, s-o lăsăm baltă! Mircea i-a făcut Soranei un portret — destul de dur pe alocuri. Nu cred să se supere. Toate astea îmi par atît de îndepărtate! Îmi place cuvîntul *„înstrăinat"**, este așa de expresiv și mi se potrivește așa de bine, din păcate! Sper că vei avea gîndul cel bun să revezi Constanța.

Cu prietenie, E. C.

470

Dieppe, 11 sept. 1980

Dragă Arşavir,

Ce-mi spui tu de Constanța se potrivește la fel de bine și Parisului: nu mai este același oraș; a decăzut și tot ce era farmec a dispărut de mult. Asistăm la o degradare universală a tot ce ne-a fost drag. — Cu atît mai rău pentru noi. Nu pot cîntări de aici motivele pentru care nu te poți duce la poetul cu pricina. Dar poate că în împrejurările de față e mai bine să te abții. Eu mă educ zilnic întru resemnare; dar nu progresez cine știe ce; ceea ce nu mă împiedică să mă simt ușurat că nu mai aștept nimic de la oameni și că ambițiile mi s-au micșorat considerabil. Tot ce mai pot spera e o capitulare plăcută. Iată cu ce mă consolez cînd văd în jurul meu fețe lacome, nesătule, pe care nimic nu le poate mulțumi și nici opri.

Cu drag, E. C.

471

Paris, 26 decembrie 1980

Dragă Arşavir,

Cu cît văd mai multă lume, cu atît îmi trece cheful. Sînt atins de o nevoie bolnavă de singurătate. Cunosc prea multă lume, e vina mea, am cedat prea mult unei curiozități psihologice nefaste, amestec de milă și sadism. Acum suport consecințele. Într-o zi, îmi telefonează Badesco[165] și-mi spune că n-a văzut pe nimeni de luni de zile. „Nici nu știi cît ești de fericit", i-am răspuns. Nenorocirea e că mă consum ore în șir, pentru ca la capătul conversației sau al monologului să mă simt sfîrșit. La primăvară voi împlini șaptezeci de ani. Te asigur că îi simt. Viața ta liniștită e o viață de înțelept: o bătrînețe reușită. E ceva totuși! După atîtea furtuni și atîtea tristeți, e o răsplată a Providenței, atît de nemiloasă și nepăsătoare îndeobște.

*La mulți ani**! Cu mult drag, E. C.

472

Paris, 23 ianuarie 1981

Dragă Arşavir,

Am citit cu interes textul lui Nicu despre Mircea[166], trimis de Barbu[167]. Sihastrul de la Rohia e un spirit profund și, ceea ce este mai important, un suflet bun. S-ar putea să se înșele însă. Mircea are imense calități și multe înzestrări, dar nu cred că ar fi fost un bun călugăr. E prea scriitor, adică ține prea mult la aparențe, cele care sînt însăși substanța romanului. Mă poți contrazice cu Dostoievski. Atenție! Și el ar fi fost un *sihastru** fără vocație!

Am să-ți trimit cîteva cărți, mai precis romane. Am auzit că Marieta Sadova n-o duce prea bine cu sănătatea. Bătrînețea e o înfrîngere greu de suportat.

Cu drag, Emil

473

Paris, 17 februarie 1981

Dragă Arşavir,

Mulțumesc pentru cele două scrisori și pentru osteneala de-a fi copiat-o pe cea de la Emil Botta. Nu mă pot gîndi la el fără emoție. Și pe urmă evocarea acelor *„rusoaice“ m-a dat gata**. Regret enorm că nu am vizitat niciodată regiunea asta, barbară și decăzută în același timp, cum sînt de altfel toate regiunile la noi. Acum e tîrziu, prea tîrziu pentru toate. Dan avea ceva cabotin, solemn, distant, care-mi displăcea; în schimb, Emil era *farmecul** însuși. Nu sînt în măsură să-i judec poezia, n-o știu prea bine. Ce știu bine este că ea nu va egala niciodată omul, care era de neîntrecut, de asta sînt sigur. Cartea poștală de la el are deja 48 de ani! Viața noastră e îndărătul nostru, e clar și nu întotdeauna... vesel. Eu am fost întotdeauna obosit, dar acum resimt o oboseală *nouă*, pe care-o simți probabil și tu. Cu atît mai rău pentru amîndoi.

Cu mult drag, E. C.

474

[Paris,] 15 martie 1981

Dragă Arșavir,

Îți mulțumesc, ție și lui B., pentru gîndurile bune de ziua mea. Nu vorbi cu nimeni despre acest „eveniment“. Nu există nici un motiv de bucurie cînd ți se întîmplă așa o rușine fatală. — N-am fost prea bucuros să aflu că romancierul cu pricina m-a citat. Detest soiul ăsta de patriotism excesiv, foarte la modă în unele medii. *Schimbarea* e pentru mine ceva îndepărtat, preistoric, un prilej de uimire, un produs de delir, în sfîrșit — o divagație. Nu cred că mai poate fi adusă în discuție în acest moment. N-are-a face! — Adevărul e că sîntem bătrîni și trebuie să suportăm consecințele. Eugen refuză asta, a plecat acum în America pentru niște conferințe și cursuri, în ciuda stării lui — o criză de depresiune care mă neliniștește, cu toate că nu e prima...

Cu drag, E. C.

475

Paris, 26 iunie 1981

Dragă Arșavir,

I-am trimis lui Baciu[168] scrisoarea ta, adică extrase din cea trimisă mie. În orice caz are amintiri foarte vii, grație lor am retrăit cîteva momente din trecut, îți închipui cu cîtă melancolie. Aici, prietenii noștri, cu Eugen în frunte, sînt neliniștiți, fără motiv după părerea mea. Ca să fiu cinstit, prezentul mă lasă rece. Și apoi, am vorbit toată viața despre detașare: e timpul s-o aplic. În fond, Haig a spus ceea ce trebuia spus. Viața e o comedie! I se poate vedea testamentul, ultimele cuvinte. Există o dulceață în risipirea iluziilor noastre.

Cu multă prietenie, Emil

476

Dieppe, 13 iulie 1986

Dragă Arșavir,

Te plîngi că te lasă memoria. Am și eu această *meteahnă**. Bătrînețea e o umilință de fiecare clipă. Mi-am pierdut orice plăcere de a ieși în lume, de a scrie, de-a face pe nebunul. Din păcate dispărem totdeauna prea tîrziu. Cînd în sfîrșit ai înțeles sensul cuvîntului *deșertăciune**, nimic pe lumea asta nu te mai poate atinge. *Umbră și vis**. Eugen înțelege toate astea. Și Mircea, dar la modul livresc. Istoria religiilor, ce eroare! Spectacolul mării te îmbogățește mai mult decît dacă-l predai pe Buddha.

Cu toată dragostea, Emil Cioran

477

[fără dată]

Dragă Arșavir,

Luc Badesco a dus o viață cum nu se poate mai liniștită. A avut o bursă importantă ce i-a permis ca vreme de cincisprezece ani (!) să studieze: aproape ca un rentier. Uneori l-am auzit plîngîndu-se de izolarea în care trăiește, de faptul că e complet necunoscut: i-am spus că nu-și dă seama cît e de fericit, că e de-o mie de ori mai fericit decît Eugen, cu care a fost coleg la Liceul Sava. Cu trei zile înainte de a muri, îmi vorbea despre proiectele sale. Nu știa că are cancer și, ascultîndu-l la spital cum făcea planuri de viitor, îmi spuneam că iluzia este condiția înnăscută a muritorului și că, la urma urmei, nu are nici o importanță dacă mai ai de trăit trei zile sau treizeci de ani. Ai dreptate cînd spui că, în afară de moarte, toate sînt _aiureli_*. Suprema înțelepciune e să disprețuiești chiar moartea.

_Cu drag_*, Emil

478

Paris, 23 februarie 1990

Dragă Arșavir,

Sînt obosit de aproape tot. Ce ironie să mi se adreseze cineva tocmai mie din rațiuni „culturale"! Ceva s-a rupt în mine, _organele-s sfărmate_*. Am luat decizia să nu mai scriu. În sfîrșit, înțelepciunea...

Neuitata Jeny! Mă uit adesea la fotografia ei și nu-i pot ierta plecarea. Cîtă inteligență, cîtă finețe!

Scuză-mă pe lîngă doamna Virginia Stănescu. Nu-i pot trimite decît acest simulacru de contribuție pentru _Criterion_[169]. Cel mai bine ar fi s-o păstreze pentru ea.

Cu prietenia de totdeauna, Cioran

IV

Către Jeni Acterian[170]

(S. 479–484)

479

Paris, 28 III 1938

Dragă Jenny,

Tocmai mă pregăteam să plec pentru o lună prin sudul Franței, fără vreun gînd c-ar putea un semn de viață să-mi însenineze visurile mele obosite — cînd primesc scrisoarea ta de o atît de delicată atenție și de o adîncime umană atît de mișcătoare! Aș fi stupid și mincinos dacă mi-aș ascunde bucuria ce mi-au făcut-o aprecierile tale, cu atît mai mult cu cît veștile din țară îmi dezvăluiau prostia sumbră ce a învăluit comentariile acelei cărți[171]. Eu am rămas indiferent și vesel de a putea sorbi farmecul de poezie mortală al Parisului, mi-am educat o lenevie degajată și visătoare, uitînd oamenii și mai ales prietenii, iubind în schimb _lucrurile_ și numai pe ele. Nimic nu se mai interpune între mine și ele; muțenia obiectelor îmi spune tot de cînd oamenii nu-mi mai pot spune nimic. Încerc să fiu fericit _privind_ și nu vreau să mai arunc peste muritori o sclipire funebră, pe care n-o merită.

Ceea ce-mi scrii despre acel D-zeu (pe care l-am „prescurtat" intenționat și nu fără temei) este într-adevăr un chin înfiorător și irezolvabil. Defectul nostru este că avem destulă pasiune pentru a ne apropia de El, dar nu destulă naivitate pentru a crede. Convingerea mea este că toți acești credincioși onorabili și așezați îl moștenesc pe D-zeu, precum noi ceștilalți posibilitatea de nefericire. Dacă am fi liberi să credem, cum n-am face și noi baia de imbecilitate, răcoriți sau îmbătați de absolut! Așa — nu ne mai rămîne decît povara lucidității, pe care sunt hotărît s-o port pînă la capăt, fără crutare și neînduioșîndu-mă de mine însumi. Gîndește-te că nu e posibilă singurătatea cu D-zeu și că, preferînd-o lui, suspendarea credinței ne mînă mai mult spre sîmburele nostru decît dezastrul individuației rezultat din atașarea de Divinitate.

Pentru mine viața n-are rost decît ca sete de nefericire, pentru deliciile melancoliei și pentru acele voluptăți care îmbină undeva extazul și destrucția. Sunt un om leneș, incapabil de muncă și de sacrificii, risipit în fragmente și sugestii. În plus, n-am fost niciodată la înălțimea tristeților mele. Să simți că ai atîtea lucruri de spus și să nu-ți mucegăiești instinctele și pofta de creație!

După toate marile zvîrcoliri religioase, rămîi cu un gust de vid în ființă, pe care nu-l poți învinge prin nici un mijloc. Senzația precisă că nu mai ai nici o punte spre nimeni, că adunat în tine însuți ai putea să te întreci, să te inunzi, să nu te mai recunoști, să crești nesfîrșit în afară și să pierzi pînă și memoria suferinței tale! Singurătatea îmi pare un bun atît de mare, că nu pot să admir pe D-zeu decît pînă la Creație. De atunci încoace Absolutul a devenit *sociabil;* nu însă ca *noi*.

Și cum punctul cel mai îndepărtat de D-zeu este în acest moment <...> <...> <...> În Paris mă voi întoarce către sfîrșitul lui Aprilie, la aceeași adresă. Inutil să-ți spun că orice rînd de la tine este îmbrățișat de prietenia afectuoasă a lui

Emil Cioran

480

Île de Bréhat, 17 iulie 1938

Dragă Jenny,

Dacă s-ar găsi un remediu împotriva frumuseții, împotriva ispitelor ei distrugătoare, aș fi întîiul care să mă lecuiesc. Sunt prea slab sau victimă a unei prea subtile neurastenii, mi-e greu să mai suport povara priveliștilor. Nu urîțeniile vieții, nici chinul și nici necazul nu m-au îmbătrînit înainte de vreme, ci extazele istovitoare în apusuri și singurătăți. Ele mă constrîng la o convalescență neîntreruptă și la o mîndrie în sfîrșeală, la o balcanică re-mîntuire, căreia m-am abandonat de la întîia clipă de reflecție și amărăciune.

Aș vrea să sece toate mările ca să mă scap de absolutul acesta imediat și de perfecțiunea melancolică, spre care tind secret în preajma zădărniciei marine. Avantajul mării asupra muzicii sau a iubirii este de a nu fi făcută de oameni și de a nu încăpea astfel în inimă. Prin ceea ce nu mai e omenesc în mine, descopăr marea, ascultîndu-mă.

Multă prietenie, Emil

481

Paris, 28 nov. 1938

Dragă Jenny,

Mă vei ierta că nu ți-am scris nimic între timp, deși m-am gîndit adeseori, nu ca la o obligație, ci ca la o datorie de prietenie și afecțiune. Dar viața pe care o duc eu la Paris mă împinge zi de zi spre dezastrul minții și mă împiedică să mai particip la propriile mele sentimente și la propriul meu cuget. Niciodată n-aș fi crezut că sunt capabil de atîta ratare și că frica de mine însumi mă poate aduce la atîta destrăbălare și la atît gol.

De dimineața pînă seara mă preumblu printre emigranți, neinteresanți și imbecili, și zac prin cafenele într-o aiureală acordată la gama demenței.

Cînd te gîndești că am ajuns să împiedic pe alții de la sinucidere, deși eu sunt mai aproape de ea ca oricine — ce zic? — sunt după ea! De n-aș cunoaște setea infinită de tristețe, de n-aș iubi cu patimă tăvălirea în deznădejde, nu m-aș mai putea suferi și mi-aș ucide cugetul fără milă și fără îndurerare.

Aș vrea să fiu undeva departe, fără oameni, fără D-zeu, fără mări și fără mine. Dar să port așa ispita nefericirii în sînge!

Iartă-mă că-ți scriu astfel de lucruri, dar nu este sub presiunea unei mîhniri nebune a momentului, ci a unei căderi înscrise în ispășirea mea zilnică. S-ar prea putea să fiu bolnav. Dar la drept vorbind, ce-aș face cu sănătatea? Nu m-ar mîna ea spre un dezastru și mai mare?

Simt că nu pot să mai am prieteni, că nu mai pot să am pe nimeni. Doar o lepră mi-ar mai putea stinge setea de singurătate. — Și cînd te gîndești că eu continui să fac curte la femei, să vorbesc de căsătorie, să mă „amorezez“ și să mă dezamorezez!

Am vrut să scriu o carte despre Lucile de Chateaubriand, dar lenevia, dezgustul de mine însumi, depravarea gîndurilor, totul m-a împiedicat să aduc un omagiu celui mai straniu exemplu de melancolie. Nu mai am competență decît în agonii. Ce va mai ieși din drojdia mea și a Parisului?

Dacă vrei, scrie-mi și nu-mi lua în nume de rău zăpăceala asta mortală.

Emil

482

Paris, 26 iulie 1939

Dragă Jenny,

Dacă știam că stai așa de puțin la Paris, mă întorceam mai devreme din Pirinei. Mi-a părut rău că nu te-am văzut, cu atît mai mult cu cît nu revin curînd în țară. Prefer infinit să rămîn pe aici, întocmindu-mi soarta mea de haimana din dureri și călătorii și pierzînd incurabil toate legăturile prin care mă credeam atașat românilor. Nimeni din cunoscuții mei nu bănuiește ce dramă mă împinge spre existența de nomad, cît chin ascunde strechea de care sunt mîndru că sunt lovit. De un an și jumătate am călătorit șase luni, pe țărmuri de mări și pe creste de munți. Nu atît curiozitatea de a vedea, de a ști, de a descoperi, cît dorința de a îneca prin viteză sau oboseală o melancolie a cărei intensitate se ridică la limită de cîte ori sunt atent la mine însumi. Tu trebuie să cunoști oroarea de a gîndi, frica de a simți înfiripîndu-se o idee ce apoi sapă carnea și spiritul. De cîte ori asemenea fioruri mă apucau prin Pirinei sau aiurea, pe bicicletă sau alergînd, încercam să istovesc energia ce mă obliga la gînd. Puțini vor fi cunoscut ca mine nevoia de a întîlni oameni vulgari și tot așa un gen de donjuanism crescut din deznădejde, scîrbă și patimă.

N-aș putea să spun că sunt un om fără noroc. De n-ar fi decît acele clipe petrecute pe nu mai știu ce pisc din Pirinei, cînd singur, cu norii sub mine și cu un cer nesfîrșit de aproape, în seducția unui delir purificat de un aer rarefiat, am presimțit nefolosința sentimentelor, inexistența omului și singura calitate a extazului — de n-ar fi decît aceste clipe — și aș avea dreptul să mă consider privilegiat. E drept că fericirile mele nu se alcătuiesc din elementele vieții. Ceea ce Flaubert a spus despre sine îmi convine în mod absolut: „Eu sunt un mistic și nu cred în nimic."

Practic, nu realizez mare lucru. Nu sunt și nu vreau să fiu scriitor. E drept că port ceva artă în suflet, compromisă de nevoia absolutului, de lenevie și de plictiseală. S-ar putea totuși să vină cîndva și vremea mea?

Tu trebuie să știi cam pe cine „înghit" eu în România. Acelora poți să le spui salutări.

Ție, toată prietenia, Emil Cioran

483

Paris, 15 ian. 1940

Dragă Jenny,

Dacă ai fi bănuit cît cîștigă Parisul prin lipsa oamenilor și a luminii, te-ai fi hotărît, cred, să vii aici. Astăzi l-am privit mai atent ca oricînd, învăluit cum e el de obicei în ceața albăstrie și meditativă, și mi se părea că fiece casă îmbătrînită își șoptea sieși: „Mi-e destul. Nu mai pot." — Uneori mă gîndesc c-ar trebui să rămîn aici, să mor cu aceste case, să mă învechesc cu ele, leagăne ideale ale ostenelilor mele. O dată plecat, ce voi face fără poezia bulevardelor și a străzilor înguste? M-am sincronizat incurabil decadențelor acestui oraș. Nu sunt oboseli care mă obligă să scobor pînă la vîrsta lui spirituală și adieri nervoase ce mă așază în sfîrșitul de veac, înscris pe fețele acestei urbe?

Două lucruri îmi mai lipsesc pentru a fi desăvîrșit sau liber pe întinderile inimii: Spania și deșertul. De mi-aș vedea în lume sierele și pustiurile lăuntrice, aș face astfel un pas hotărîtor în cunoașterea de mine. Nu-ți poți închipui ce des mă gîndesc la Saharele universului și cît fug spre ele, cînd sunt silit a le visa în cafenea!

Mi-a părut rău că la București n-am putut vorbi mai multe. Tu ai atins un grad de luciditate aproape inconceptibil la o fată. Și pe lîngă asta în… România! Ce singură trebuie să fii! Eu am avut măcar în viață șansa de a găsi un cadru nimerit destrămărilor și răspîndirilor sufletului. De n-aș fi nefericit intemporal, aș fi un om impudic de norocos. Dar tu trebuie să cunoști acel rău al sîngelui care n-are leac în timp, acel rău infinit dureros, de care am vrea să scăpăm, pentru ca la urmă să-l dorim cu regrete furioase. Nimic nu m-ar mîngîia să scap de blestemele acestea, de care fug. În mine se zvîrcolesc un Don Juan periferic și un sfînt. Nu voi mai încerca zadarnic să îndrept această dramă și nici să mă decid pentru o cale. Mă îmbăt de dimineața pînă seara de nedesăvîrșiri.

Cu prietenie, Emil

484

Paris, 2 dec. 1946

Dragă Jenny,

Îți răspund puțin cam tîrziu la scrisoarea ta, deși pe dată ce am primit-o am vrut să-ți trimit o telegramă de mulțumire. Într-adevăr, de *acolo* nimeni nu-mi mai scrie. Înțeleg perfect motivele tăcerii generale și nu mă plîng. De altfel, eu însumi m-am dezrădăcinat într-o așa măsură, încît lăuntric simt că nu mai am dreptul la amintirea nimănui. În curînd se vor împlini zece ani de cînd sunt la Paris, adică în singurul loc de pe glob unde se poate trăi. Acest răstimp comportă consecințe din cele mai grave și din cele mai agreabile. Vreau să spun că sunt fericit de a fi aici și nefericit de a nu mă mai putea imagina altundeva. Despre ceea ce *fac* n-am nici o idee. Cred că nu fac nimic. Locuiesc într-o mansardă, mănînc într-o cantină studențească, n-am profesie — și natural că nu cîștig nimic. Nu pot considera nemiloasă soarta ce mi-a permis să trăiesc pînă la 35 de ani liber și în marginea societății. Raționamentul meu a fost totdeauna simplu: cînd nu va mai *merge* mă împușc. Socoteala n-a fost proastă, căci mi-a îngăduit — contrar turmei din jur — să perseverez... în ființă fără teroarea viitorului. Destinul tău de fată deșteaptă în Balcani mi se pare mult mai crud. În afară de dragoste și beție, ce se poate întreprinde în acel inavuabil Sud-Est? Nu vreau să spun că am rezolvat ceva pe aici, dar scepticismul cere un cadru parfumat și frivol pe care l-am găsit, pe cînd a fi ros de îndoieli în spațiul valah e de-o tristețe fără soluție.

Nu știu tu în ce mai crezi; în ce mă privește, am lichidat toate lucrurile și toate credințele, în ipoteza c-am crezut vreodată efectiv în ceva. Pentru a-mi da un pretext de activitate am scris în vremea din urmă o „carte" în franțuzește, *Exercices négatifs*[172]. Nu știu dacă va apărea cîndva. Este un fel de *rămas-bun* la iluziile moștenite sau întreținute inconștient, un fel de teorie a exilului metafizic fără pretenții de filozofie, care mi se pare mai mult ca oricînd ridicolă.

Am fost nespus de fericit c-ați avut vești de la Haig, de la omul *cel mai bun* pe care l-am cunoscut vreodată. Ce mai face Marieta? Dar Sorana?

Am auzit că Arșavir este modest funcționar nu mai știu unde. Aș vrea să aflu de asemeni dacă Țuțea a rămas tot genial? — Cu Mircea vorbim des despre voi. Eventualitatea revederii, din păcate, îmi pare de domeniul utopiei. (Vorba „ăluia": „n-a fost să fie".)

Te îmbrățișează cu drag, Emil

V

Către Wolf Aichelburg

(S. 485–547)

485

Paris, 25 febr. 1970

Dragă prietene[173],

N-am avut vești de la dumneata decît acum de curînd, în decembrie, din întîmplare, vorbind cu cineva care trece din ce în ce mai rar pe la Sibiu. Așa am aflat unele amănunte privind cariera dumitale, mai bine zis soarta dumitale. Nu preget să mă minunez cum ai reușit să-ți păstrezi seninătatea după toate încercările prin care ai trecut. Și nu ești singurul. Mă gîndesc, între alții, și la Noica. La fel ca dumneata, e plin de speranță și de încredere. Cred că ghicesc de unde vine această vitalitate. Fără infern nu există iluzii. În schimb, eu care am trăit aici oarecum lipsit de griji mă simt bătrîn, uzat, decăzut, în vreme ce, dacă ar fi trebuit să mă lupt cu un destin potrivnic, aș fi dobîndit și forța de a-l înfrunta. Eu nu sînt o excepție, această stare de spirit este comună multor oameni din jurul meu: noi plătim scump faptul de a nu fi suferit. Nu mai credem în nimic.

În *Poeziile* lui Valéry am păstrat o pagină îngălbenită, cu două poeme traduse de dumneata înainte de război: *Die Granaten* și *Der verlorene Wein*. Cum e foarte posibil să nu le mai ai, ți le trimit alăturat. Poate că le poți publica în vreo revistă nemțească. Sper că ți se va da din partea mea un articol despre Valéry[174]: articol, pînă la urmă, foarte nedrept și la care nu mă pot gîndi fără o anume jenă. A fost destul de bine primit la Paris, unde lumea adoră să demoleze reputații, chiar legitime, chiar îndreptățite. Mai ales pe acestea. În cazul meu, e vorba pur și simplu de ingratitudine și nimic altceva. Nu i-am putut ierta lui Valéry faptul că a contat în „viața" mea, că a reprezentat pentru mine, ca prozator, un model și un reproș permanent. Toate astea aparțin trecutului, acelui timp cînd încă mai credeam în literatură.

Nu știam că ești și compozitor. Vocație sau capriciu recent? Ce contează! Ești salvat prin chiar faptul că te agăți de muzică. În ce mă privește, am băgat de seamă că perioadele în care muzica nu m-a interesat au fost și cele mai pustii, mai mizerabile. Cuvintele nu sînt de ajuns și am o adevărată milă pentru sclavii limbajului. Cînd te simți nemulțumit de toate, adu-ți aminte că ai norocul să locuiești într-un oraș minunat. Cel puțin mie așa mi se pare. Și sînt aproape sigur că nu mă înșel. Nu știu dacă aș mai putea locui acolo, după atîția ani de absență. Nu încetez să repet că n-am iubit niciodată cu adevărat decît Parisul, Dresda și Sibiul. Parisul nu-l mai iubesc, dar nu mă pot lipsi de el. Pentru mine Dresda nu mai există. Sibiul îmi este inaccesibil, așa că nu pot să te deplîng că te afli acolo. Nu mă acuza de cruzime...

Asigurîndu-te de vechea mea prietenie, al dumitale,

E. Cioran

486

Paris, 16 iunie 1970

Dragă prietene,

Îți mulțumesc pentru *Hölderlin*-ul trimis, care e foarte consistent și la obiect, fără divagațiile „filozofice" care fac greoaie critica actuală. Comparația cu Keats și Shelley mi se pare absolut justă. Consider poezia engleză undeva foarte sus. Pe lîngă ea, poezia franceză (cu excepția lui Rimbaud) mi se pare banală. — E mare păcat că nu știi încă pe ce te poți baza în viitor. *Landsleute*[175] ai noștri sînt în asemenea măsură imprevizibili, încît ai dreptate să pomenești o vorbă usturătoare în legătură cu ei. Ce tristețe, cîtă furie mă cuprinde cînd mă gîndesc la originile mele! Între blestem și *mahala**!

Cu prietenie, E. Cioran

487

Paris, 15 iulie 1970

Dragă prietene,

Mi-a plăcut mult încercarea dumitale de a defini indefinibilul, și asta fără să apelezi la jargonul filozofic... *das Wesentliche ist ein vor dem Verstummen gerade noch geretteter*

Sprachzustand[176]. Se simte că ai meditat îndelung asupra subiectului. Ar trebui să-ți publici eseul în vreo revistă din Germania. Îți mărturisesc că am fost foarte sensibil la transparența limbajului dumitale. E scris în nemțește, dar gîndit în franțuzește.

Ți-am trimis un număr din *Three Quarterly* despre Sylvia Plath. Sper să nu se piardă pe drum. Ar trebui să-ți faci rost de o invitație la un congres de poezie, cum sînt atîtea în Occident, mai ales în Germania. Soarta dumitale este derutantă și aproape absurdă!

Cu prietenie, al dumitale, E. Cioran

488

Paris, 29 august 1970

Dragul meu Aichelburg,

Îți mulțumesc pentru scrisoare și pentru cartea poștală. Am stat de vorbă acum vreo zece zile cu cineva care te cunoaște bine (e din Sighișoara, dacă nu mă înșel) despre perspectivele de care-mi pomenești în cartea poștală, iar persoana crede că ai șanse. Nu mi-ai spus dacă citești englezește. Dacă da, aș putea să-ți trimit ziare din Londra. În ce mă privește, citesc foarte puțin presa de-aici din motive ușor de bănuit. Uneori mă gîndesc că am avut proasta inspirație să mă stabilesc într-o țară care, în multe privințe, se aseamănă cu *spațiul mioritic**. Englezii sînt altceva: sînt *sași** geniali. Cu prietenie,

E. Cioran

489

Paris, 3 sept. 1970

Dragă prietene,

Ți-am trimis recent o carte despre Cocteau. Nu e cine știe ce: un talmeș-balmeș de bîrfe. Cocteau? Nu m-a interesat niciodată, dar a fost totuși reprezentantul cel mai strălucit și mai frivol al unei anumite perioade. Apropo de *L'indélivré*, este adevărat că se vede acolo o înclinare poate excesivă pentru Orient, în special pentru budism, de care eu unul m-am îndepărtat în ultima vreme, deși continui să-l socotesc o aventură spirituală remarcabilă, de o îndrăzneală fără egal (mă gîndesc în mod special la unele forme de budism tîrziu).

Aranjează-ți o invitație la vreun congres. Sînt și aici, dar eu am rupt legăturile cu mediile literare și, ca să fiu sincer, cu toate mediile...

Cu prietenie, E. C.

490

Paris, 29 sept. 1970

Dragă prietene,

Îți mulțumesc pentru excelentele traduceri din Blaga. Poezia românească trece mult mai ușor în germană decît în franceză. Este un adevăr pe care compatrioții noștri nu vor să-l accepte. Sînt de acord cu ce-mi spui despre budism. E o religie care mă ispitește, dar la care nu pot să ader, din simplul motiv că eu nu ader la nimic în chip total. Am spus „acces" de budism — și atît. Cît despre creștinism, am numai sentimente contradictorii dintre care cel mai puternic e repulsia. Drama de a fi *băiat de popă**! Tocmai am scris cîteva rînduri cuiva de la Frankfurt și i-am sugerat o variantă pentru dumneata. Ai un prieten foarte devotat aici la Paris, pe Walter Biemel[177], pe care nu l-am mai văzut de mulți ani. Fratele lui, profesorul, ți-ar putea fi de folos. Trimite-i un text despre poezie. Parcă știu că are cineva de la Brukenthal adresa lui.

Cu prietenie, E. C.

491

Paris, 20 nov. 1970

Dragă prietene,

Îți mulțumesc pentru cele două cărți poștale. Aș fi curios să-ți cunosc impresiile despre țara vecinilor noștri de la nord[178]. Am cunoscut cu sutele, aici, unii mi s-au părut remarcabili, alții imposibili. Nu mă îndoiesc nicidecum că au afinități psihologice, morale mai bine zis, cu prusacii. Același orgoliu, aceeași lipsă de diplomație, dar și aceeași candoare, sub aerul lor greoi sau provocator. Femeile au același rîs ca berlinezele, dar au în plus exuberanță și ceva *lipicios**...

Nu mi-ai trimis niciodată din poeziile dumitale. Aş fi bucuros să le citesc. Dieter mi-a scris c-o să încerce să facă ceva. Vreo invitaţie.

Cracovia trebuie să fie un oraş foarte frumos. Şi acuma, o întrebare frivolă: cum se numea înainte strada dumitale din Sibiu? Pe vremea mea avea cu siguranţă alt nume. E absolut straniu ataşamentul meu faţă de acest oraş, în vreme ce ţara mi-a devenit indiferentă.

Cu prietenie, E. C.

492

Paris, 14 dec. 1970

Dragă prietene,

Îţi mulţumesc pentru cartea poştală şi pentru *Secol*. Cunoşti limba română mai bine ca mine. Mă îndoiesc că aş mai putea să scriu româneşte. De vorbit, vorbesc — vai! prea des — ceea ce este foarte rău pentru franceza mea. Eseul dumitale e cum nu se poate mai serios şi am fost fericit să văd că ai citit nume despre care nu se mai vorbeşte astăzi, dar care pentru mine au contat: Klages şi Bertram, demni urmaşi şi comentatori ai lui Nietzsche. Era să-l uit pe Simmel, care, la douăzeci de ani, era dumnezeul meu. Vianu mi-l revelase.

Mi-ar plăcea şi mie să văd într-o zi oraşele poloneze (sau aproape poloneze) pe care le-ai vizitat. Sînt frumoase, cu siguranţă, dacă mă gîndesc la amintirile mele despre Breslau.

În naivitatea mea îmi imaginam că Str. Şerpuită era una din străduţele vechi şi pline de farmec ale Sibiului. Să locuieşti dincolo de gară — asta mi se pare ceva de neconceput. Sper că vei putea reveni la vechiul domiciliu cît de curînd, într-un cartier unde, te asigur, e mai bine decît aici, unde totul devine coşmar. Ca să te bucuri de un pic de verdeaţă, trebuie să faci 100 de kilometri. O oră bună de drum.

Cu drag, E. Cioran

493

Paris, 8 febr. 1971

Dragă prietene,

Rembrandt-ul lui Simmel[179] a fost şi pentru mine un eveniment. Aici nu l-a citit nimeni, cu excepţia unui critic care s-a folosit de el fără să-l citeze. Aceeaşi ignoranţă ca şi în cazul

acestui nebun de Weininger, a cărui influenţă asupra lui Freud şi Hitler — ingraţii lui discipoli — este evidentă. Ai dreptate să te dedici integral muzicii. N-ar trebui să cultivăm decît domeniile unde practic cuvîntul e de prisos. Mai ales într-o vreme ca asta. Muzica sau geometria. Încearcă să fii interpretat în Germania.

Cunoşti Burgenland? Am făcut acolo o vacanţă acum cîţiva ani. Mi-ar plăcea să mai merg. În străfundul „fiinţei" mele zace o absurdă nostalgie austro-ungară, o zonă eminamente non-valahă. Deşi...

Cu prietenie, E. C.

494

Paris, 1 aprilie 1971

Dragă prietene,

Mă bucur că te-ai putut întoarce în locuinţa dumitale. Cum se numea înainte strada? Cunosc bine cartierul, mergeam adesea să mă plimb pe acolo, fiindcă nu prea întîlneam concetăţeni. Amicul meu Erwin Reisner locuia pe acolo. Acum vreo zece ani a venit să mă vadă la Paris. Dar a murit pe urmă. La vremea cînd l-am cunoscut, era bibliotecar la Brukenthal[180]. Acolo am citit eu Kierkegaard, Heidegger şi o groază de cărţi de teologie, grele şi indigeste. Am nostalgia provinciei, or Sibiul e încarnarea perfectă a ei. Ce încîntător oraş trebuie să fi fost înaintea războiului din '914! Bat cîmpii ca un ramolit. Dar cînd eşti într-o metropolă şi suporţi prezenţa a milioane de oameni, neantul provincial începe să fie un paradis. Mama, înainte să moară, îmi scria chestia asta, atît de simplă: „Orice ar face omul, tot regretă pînă la urmă." Aşa e.

Nu am nici un fel de veşti de la Dieter şi sînt cam supărat că n-a făcut ce a promis. Contaminare balcanică? Am să încerc să repun problema.

Noroc şi numai gînduri bune, E. C.

495

Paris, 13 iunie 1971

Dragă prietene,

Felicitările mele! Mă bucur foarte mult că lucrurile încep să meargă bine pentru dumneata. Concertul a avut loc? Zilele trecute am dat peste un ziar de acolo, în care ți-am văzut numele la loc de cinste, printre „premiați". Ar trebui să profiți de succesul ăsta, ca să-ți obții trimiterea la vreun congres.

Încep să realizez pe unde locuiești. O să zici că-s ramolit, dar, de departe, Erlenpark-ul mi se pare un paradis. N-ar trebui să mă gîndesc atîta la el, te pomenești că ajung să fac nebunia de a-l revedea. Mai știi? Viața mea dinainte, „preistoria" mea, mă atrage tot mai mult, fenomen tipic de îmbătrînire, fără îndoială, dar și dezgust față de lumea în care trăiesc. Aici nimeni n-a înțeles nimic, așa că voi, acolo, sînteți toți niște înțelepți, le știți pe toate. Scrie-mi și, încă o dată, felicitări! *Time* a publicat fotografia unui canibal.

E. C.

496

Dieppe, 26 aug. 1971

Dragă prietene,

Dacă am înțeles eu bine, ai fost la mare. Exact acum 40 de ani — adică o viață! — eram la Tekirghiol-sat și încercam să scap de proaspetele mele reumatisme. Le am și acum, blestematele, sînt aproape la fel de bătrîne ca mine. Vreau să zic, de fapt, că acea cură nu mi-a servit la nimic. *Băi de nămol**! Îmi amintesc cu groază de atmosfera vulgară care domnea acolo pe atunci. Azi o fi chiar mai rău. Ține-mă la curent, te rog.

Cu prietenie, E. C.

497

Paris, 16 nov. 1971

Dragă prietene,

Chiar azi am vorbit de d-ta cu Dl. Kraus din Viena, directorul de la „Gesellschaft für Literatur". A trecut prin Sibiu acum doi ani. Auzise deja de dumneata. S-ar putea să public o carte la o editură de-a lui. Mi-a promis c-o să-ți scrie. Sper să se țină de cuvînt. Te sfătuiesc să-i trimiți eseul acela foarte bun despre poezie apărut în *Literatur*[181] (?). Iată adresa lui: Dr. Wolfgang Kraus, Europa-Verlag, A–1030, Wien, Rennweg 1.

Mi-e dor de Austria, de Burgenland mai ales. E un fel de Sibiu, dar mai reușit.

Cu prietenie, E. C.

498

Paris, 22 febr. 1972

Dragă prietene,

Mă bucur că prietenul Wolfgang a dat un semn de viață. Poți avea încredere în el: e foarte serios. Îți mulțumesc pentru *Sammelband*[182], e foarte interesant fiindcă dă o imagine globală, nu îndrăznesc să spun completă asupra preocupărilor dumitale. Într-un fel, e aproape bilanțul unei vieți. Evident, n-am citit încă tot. Mi-a plăcut foarte mult *Der Weise*, cu accentul său nițel taoist. Ar trebui tradus în românește: ce lecție ar fi pentru compatrioți! Dintre poemele dumitale, le prefer pe cele cu formă oraculară, concentrată (genul *Splitter, Sprich*!). Cît despre piesele de teatru, n-am citit decît *Der Tod des Peregrinos*. Personajul m-a fascinat întotdeauna. La Lucien n-avea o dimensiune cu adevărat interioară, poetică. La dumneata devine... chiar dumneata. De ce nu? Mulțumesc încă o dată.

Cu prietenie, E. C.

499

Paris, 8 aprilie 1972

Dragă prietene,

L-am văzut de curînd pe prietenul nostru Wolfgang, care are speranțe în ce te privește. Este un om pe care se poate conta, exact contrariul compatrioților[183] mei. Niciodată n-aș fi crezut că voi împinge atît de departe experiența de *Entfremdung*[184]. Ți-am spus deja: singurul lucru care mă mai leagă de originile mele este dorul de Sibiu și de împrejurimile lui. Ce prostie! Copilăria este o realitate, nu e nimic de făcut! Succes și noroc.

Cu prietenie, E. C.

500

Paris, 14 iunie 1972

Dragă prietene,

Valahii au mari defecte, dar ca toți cei care n-au convingeri profunde, sînt buni diplomați. Învață de la ei, joacă puțin în jocul lor. Nu văd altă soluție. Prietenul meu Wolfgang o să vină probabil la Paris în iulie. Mai este oare influent? Habar n-am. De altminteri compatrioții mei sînt imprevizibili și *unzuverlässig*[185]. Cine s-ar putea lăuda că-i cunoaște cu adevărat? Important e să nu-ți pierzi nădejdea. Dieter n-a mai dat semne de viață.

Cu prietenie, E. C.

501

Paris, 30 decembrie 1972

Dragă prietene,

Nu uita să-mi trimiți volumul dumitale, *Sammelband*. Trimite-l și d-lui Kraus, pe care nu l-am văzut decît o singură dată, dar care e om de suflet, foarte drăguț și serviabil. Scrie-i pe adresa de acasă: Berggasse 6, Wien IX. Tocmai a scris o carte despre revoluția contemporană. În general sînt de acord cu el. Cu vîrsta, mă simt din ce în ce mai austriac. Anul trecut m-a vizitat fiica lui Hugo von Hofmannsthal, o bătrînă doamnă foarte simpatică. Universul tatălui ei îmi este foarte familiar. Ce capodoperă e scrisoarea Lordului Chandos!

La mulți ani și toată prietenia mea. E. C.

502

Paris, 3 febr. 1973

Dragă prietene,

Nu știu ce carte de Michaux să-ți recomand. Poate *Un barbare en Asie*. Sînt foarte bucuros că Ernst s-a purtat cum se cuvine. Wolfgang tocmai a petrecut o săptămînă la Paris. L-am văzut des și am stat mult de vorbă cu el. Este un om în care putem avea toată încrederea. Sînt în acord perfect cu el în toate subiectele esențiale. Mi-a spus că a și făcut demersurile necesare pentru dumneata. Aici, situația e instabilă: totul e posibil... E o senzație bizară să trăiești în mijlocul unui popor versatil, înclinat periodic spre utopie. Imediat după plecarea dumitale i-am trimis Lolei o carte. N-a catadicsit să-mi dea vreun semn. Ce *seminție**!

Cele mai bune gînduri din partea mea și a Simonei. E. C.

503

Paris, 26 iunie 1973

Dragă prietene,

Cum să traduci în franțuzește: *Purtăm o noimă împreună**? Dimpotrivă, nu încetez să mă minunez de resursele idiomului „nostru", mai poetic chiar și decît germana. S-ar părea că lucrurile încep să se aranjeze acolo, pentru voi. După o lungă ațipire, Providența pare să se trezească și să vă ofere unele compensații.

Îți mulțumesc pentru poeme și, de asemenea, pentru fotografii, mai ales pentru cea cu Derjeanul[186]. Nimic nu mă tulbură mai mult ca vîrfurile golașe. Hotărît lucru, Carpații mă urmăresc ca o remușcare. Mi-am trădat originile, dar originile mele rămîn acolo.

Cu prietenie, E. C.

504

Paris, 2 iulie 1973

Dragă prietene,

Îți mulțumesc pentru *Vergessener Gast*[187]. Ești un poet al intimității și al elementelor. Pare o contradicție, dar este formula existenței dumitale, în același timp întors către sine și către lume. Cum de ani și ani sînt contaminat de atmosfera înveninată a unei metropole, mi s-a întîmplat să regret, citindu-te, că n-ai „cedat" demonului perversității. E drept că, dacă te lăsai pradă acestei ispite, n-ai mai fi atins detașarea de astăzi (și înțelepciunea, în același timp). *Ovid, So lange, die Worte, Spät im Jahr, Laotse* — iată, dacă ar fi să fac o alegere rapidă, poemele favorite. Mulțumesc pentru volum!

Cu prietenie, E. C.

505

Paris, 16 iulie 1973

Dragă prietene,

Cred că m-am exprimat prea abrupt spunînd că poemele dumitale nu sînt atinse de demonul perversității, sau cam așa ceva, nu aveam nici o intenție critică. În ochii mei dumneata faci parte dintre acele spirite înclinate mai mult spre înțelepciune decît spre sfîșiere. Ai perfectă dreptate să pui la îndoială „necesitatea" disperării. Dar aici, în Occident, sîntem cu toții niște dizgrațiați și, oricare ne-ar fi opiniile, politice sau de altă natură, în noi ceva s-a frînt. Excesul de bunăstare și de toleranță ne-a dezvăluit gustul catastrofei... Ce să aștepți de la o civilizație care nu mai crede în ea însăși? Dumneata dispui de o seninătate pe care n-ai fi cunoscut-o dacă aveai fericirea să trăiești printre noi. Pe voi suferințele v-au condus spre înțelepciune. Pe noi, norocul — la mizerie spirituală.

Cu prietenie, E. C.

506

Montana (Elveția),
31 aug. 1973

Dragă prietene,

Ultima dumitale carte poștală este un mic comentariu profetic despre ce ar trebui să văd eu aici, atît de aproape de locurile unde și-a petrecut Rilke ultimii ani de viață. În fața micului și grațiosului castel în care a trăit, se află o clădire pe care stă scris „Garage de Muzot". Aceeași profanare peste tot. Munții sînt desfigurați de prezența omului. Zgîrie-norii răsar în locurile cele mai neașteptate. „Mîine plec singur pe munte", îmi scrii. Aici găsești tot ce-ți dorește inima, în afară de solitudine.

Cu toate astea mărturisesc că-mi plac oamenii de-aici: sînt calmi și încrezători. De ce nu pot să fiu elvețian! Și ce idee să plec din Balcani ca să ajung să trăiesc în mijlocul celui mai balcanic popor din Occident!

Cu prietenie, E. C.

507

Paris, 26 oct. 1973

Dragă prietene,

Mi-a căzut acum sub ochi mica fotografie care are pe verso Văcălai, 17. VI. 1971. Se văd niște brazi, multe oi, două, trei *stîne**, toate de un farmec extraordinar. E cu totul altceva decît *rue de l'Odéon*!

Cred că ți-am pomenit de prietenul meu Erwin Reisner, care a fost bibliotecar la Brukenthal înainte de război. Cred că mai sînt acolo unele dintre cărțile lui. Caută să-ți arunci o privire. Aș fi curios să știu ce părere ai. A murit la Berlin, acum cîțiva ani, pe nedrept uitat. Norocul însoțește numai nulitățile și impostorii. Cînd eram student, am publicat în *Gîndirea*, la îndemnul lui Tudor Vianu, *Reisner și viziunea tragică asupra istoriei*[188]. Dacă dai peste cărțile lui și ți se par interesante, mai spune și altora.

Cu prietenie, E. C.

508

Paris, 21 dec. 1973

Dragă prietene,

Mulțumesc pentru cele două cărți poștale. Mi-ar fi plăcut să vizitez Delta cu dumneata, mai ales toamna. Dar *Istoria* ni se opune. Observațiile dumitale despre rugăciune sînt juste. Ceea ce contează este *actul* rugăciunii, restul e secundar. Fondul cărții mele, dacă se poate vorbi de așa ceva în toată această înșiruire de notații dezlînate, este neputința rugăciunii și consecințele ei la o natură nereligioasă. Sînt de acord în privința rolului capital al extazului, ba chiar înclin să cred că tot ceea ce nu ajunge la extaz este o formă de decădere.

Cartea tradusă de Bondy este *Le Mauvais Démiurge*. Un fiasco total — și în Franța și în Germania.

Dieter se întoarce definitiv în Valahia. Mi-a anunțat evenimentul, fără să-mi explice motivele.

Cu toată prietenia și urările de bine, E. C.

509

Paris, 15 febr. 1974

Dragă prietene,

Felicitări! Un pic de succes *nu strică**. Și ai nevoie de așa ceva, mai ales acum. *Primă audiție absolută** [189]. Nu m-aș mulțumi niciodată cu acest adjectiv, dar în românește totul se poate. De cîtva timp, m-am reapucat de germană și fac progrese. Voi schimba, oare, pentru a doua oară limba? Totul e posibil. Sper că planurile dumitale sînt pe cale să se împlinească. Cu puțin timp în urmă l-am întîlnit la un vernisaj pe Rainer și am vorbit de dumneata.

Cu prietenie, E. C.

510

Paris, 3 martie 1974

Dragă prietene,

Ar trebui să-l recitesc pe Jaspers, dar nu e sigur că aș mai avea curajul. „Filozofia" mă interesează din ce în ce mai puțin. Prea prolixă pentru gustul meu. Am avut plăcerea să mă întrețin îndelung cu prietenul nostru Wolfgang, care a petrecut aici vreo zece zile. Mi-a spus că este foarte important să-l previi cît mai din vreme de sosirea d-tale, altfel riști să nu găsești cameră liberă.

Lola e foarte bizară. De ce nu-ți răspunde? Putem face orice fel de presupuneri, dar eu continui să cred că ascendența ei valahă îi explică îndeajuns purtarea, apatia. Aventura lui Dieter e cum nu se poate mai curioasă. Înainte să plece, în decembrie, a scris un articol destul de interesant despre mine. Sînt aproape sigur că va sfîrși fie în disperare, fie în afaceri. Nu e în stare să opteze nici să rămînă aici, nici acolo. Ține-mă la curent cu deplasările.

Cu prietenie, E. C.

511

Paris, 26 aprilie 1974

Dragă prietene,

Dacă am înțeles bine, răbdarea se învață: este arta de a fi învins, fără să fii totuși așa. Sînt sigur că vei ajunge să-ți atingi scopul, căci obții întotdeauna ceea ce dorești cu adevărat — numai că întotdeauna prea tîrziu, cînd ești deja epuizat de așteptare. Nu ține cont de truismele astea morocănoase. Trec printr-o pasă rea — neplăceri cu sănătatea. Sînt trei săptămîni de cînd n-am scos nasul pe-afară. O gripă prost îngrijită. Mai trebuie spus și că mașinăria e stricată rău și că încep să-mi dau seama că nu mai sînt tînăr. Ce lovitură bătrînețea asta! Ar fi fost mult mai bine să dispar înainte! Unde-ai ajuns cu simfonia? Ai terminat-o? Rainer e de-o discreție nemaiîntîlnită. Deși locuiește la 10 minute de mine, nu dă niciodată vreun semn de viață. Văd o mulțime de nemți. Toți vin la Paris — chestie de *valută**.

Cu prietenie, E. C.

512

Paris, 7 sept. 1974

Dragă prietene,

Îți mulțumesc pentru cele două ilustrate din Viena și cealaltă, dintr-un loc fermecat. Cum ai uitat să-mi dai adresa acestui paradis, n-am putut să-ți răspund. M-am bucurat să găsesc eseul dumitale despre înțelept în volumul pe care tocmai îl citesc[190] cu cel mai mare interes. Cuvîntul care-ți vine pe buze e *Reife*, adică plenitudine și detașare. I-ar fi plăcut lui Kassner cartea dumitale. Ce păcat că la noi sînt atît de puțini oameni capabili s-o citească! I-am trimis-o deja lui Reiner.

Peste vară am rămas la Paris. Totuși am revăzut Londra — cinci zile — cu un entuziasm pe care ți-l imaginezi. Cam asta a fost vacanța, dar nu mă plîng. Lola m-a invitat în iulie la ea. Din păcate, n-am putut să mă duc. O ispită amînată.

Cu prietenie, E. C.

513

Paris, 15 oct. 1974

Dragă prietene,

Tocmai am citit un articol despre dumneata și cele patru poezii în românește. „Orice sfîrșit e doar o înviere în gol și noapte." Mă întreb adesea cum a putut un popor așa de frivol ca al „meu", cum a putut să forjeze o limbă atît de profund poetică. Nu cunosc, în orice caz, un idiom mai expresiv.

Mă tem că emisiunea de la radio a fost ratată. În ziua aceea eram așa de nervos, încît mi-a fost cu neputință să articulez ceva în mod onorabil sau să găsesc cuvîntul potrivit. Una din erorile vieții mele este că nu m-am dus la liceul german din Sibiu, așa cum voia mama. Alta a fost că n-am ales Londra atunci, înainte de război.

Wolfgang o să vină probabil în toamnă la Paris. Am să-i scriu în curînd și am să-i vorbesc despre d-ta. Trebuie să scriu un articol pentru Germania despre „sfîrșitul istoriei" și văd că sînt cam perplex în fața unui subiect atît de fascinant și totuși atît de vag.

Cu prietenie, E. C.

514

Paris, 16 dec. 1974

Dragă prietene,

Wolfgang a venit la Paris pentru cîteva zile, am putut să-l întîlnesc și să stau cu el de vorbă pe îndelete. Evident, am vorbit de dumneata. Ultima d-tale carte nu i-a ajuns. Trebuie să se fi rătăcit pe undeva. Din cauza crizei, editurile trec aici printr-o perioadă foarte dificilă. Dacă lucrurile continuă tot așa, nu se vor mai publica decît mizerii. Nu găsești că e mai bună o catastrofă decît instalarea unei vulgarități criminale? Nu uita să-i trimiți un alt exemplar din eseurile d-tale lui Wolfgang.

Cele mai bune urări pentru 1975, E. Cioran

515

Paris, 6 febr. 1975

Dragă prietene,

Îți mulțumesc pentru cele două cărți poștale. Zilele trecute m-am gîndit la dumneata, după un dejun cu doi dintre compatrioții noștri de aici, vechi prieteni cu Lola. Mi-au vorbit mult de ea și mi-au dat chiar unele amănunte foarte surprinzătoare. Păcat că nu mă pot duce s-o văd! Am făcut totuși ceva, i-am trimis un exemplar din recenta reeditare *La Tentation d'exister*, carte apărută în 1956. Ce mai îmbătrînește omul! Abia datele astea mă readuc la realitate, la evidența execrabilă a vîrstei. Apoi vin la rînd beteșugurile și umilințele inerente. Ca să rezist, citesc Seneca, Epictet, Marc Aureliu, pe scurt antici, mai folositori la necaz decît Părinții Bisericii. Știu cîte ceva despre Canetti. E un spirit ascuțit, genul pe care ți-ar face plăcere să-l întîlnești.

Cu prietenie, E. C.

516

Paris, 14 aprilie 1975

Dragă prietene,

Cunosc și eu această *Frühlingsmüdigkeit*, această melancolie nevrotică de primăvară de care te plîngi. Ca să fiu cinstit, eu sînt obosit în toate anotimpurile. Și dacă n-ar fi decît aceste variații naturale! Dar mai sînt și altele, mai nenorocite: cele istorice. Încerc să mă gîndesc cît mai puțin la asta, dar o dată ce ai fost contaminat de Devenire, cum mai poți să scapi? Prin temperament eu sînt orice, numai taoist nu. Te invidiez că ai ocazia să schimbi din cînd în cînd o vorbă cu cîte-un *cioban**. E ca un dialog cu Herodot.

S-ar putea să primești ultimul număr dintr-o revistă americană, *Three Quarterly*. O să-ți poți face o idee despre degringolada spirituală a lumii întregi. De multă vreme n-am mai primit nimic de la Wolfgang.

Cele bun și noroc! E. C.

517

Paris, 21 iunie 1975

Dragă prietene,

Păcat că nu ajungi pînă aici în august. Wolfgang a stat cam o săptămînă la Paris acum, de curînd. A părăsit editura, de acum înainte se va ocupa de institute austriece în străinătate. Este o promovare. Avînd în vedere cursul pe care-l ia *Weltgeschichte*[191], eu înclin, din comoditate, spre o viziune fatalistă și mă alătur astfel strămoșilor mei, pe care de altfel îi disprețuiesc. Aici, inteligheția se crede victorioasă și aplaudă frenetic tot ce se întîmplă[192]. Mă simt mai singur ca niciodată, dar totuși mulțumit că am puterea ironiei în fața viitorului. Wolfgang va fi în august la Viena. Nu uita să-i dai un semn.

Cu prietenie, E. C.

518

Paris, 28 sept. 1975

Dragă prietene,

Îmi imaginez cît ești de furios. Ca să te calmezi, recitește-ți eseul despre Înțelept. Numai în sfaturile proprii poți găsi oarece consolare, deși e cel mai greu să le urmezi. Dacă mi-aș putea urma propriile precepte, aș fi un om fericit sau, cel puțin, senin. Din nefericire, temperamentul e mai puternic și își impune propriul „punct de vedere". Ce mizerie! Nu uita să-mi scrii despre ecourile la concertul dumitale. Wolfgang și-a pierdut postul de consilier al Editurii Europa. Este foarte afectat. A găsit altă slujbă, destul de importantă, dar nu-i place. N-am citit niciodată nici un rînd din Mistral. Cum ai ajuns la el?

Cu prietenie, E. C.

519

Paris, 19 nov. 1975

Dragă prietene,

Cît de bine îți înțeleg tonul amar din ultima scrisoare. Sînt și eu cam în aceeași stare de spirit, amestec de oboseală și repulsie. Existența este, fără îndoială, o greșeală și încă ceva pe deasupra. Numai acest sentiment indefinibil explică de ce sîntem atît de legați de suferințele noastre.

Mă bucur că ai avut succes cu concertul. Ar trebui să te prevalezi de asta ca să ceri oarece recompense concrete. Poate Wolfgang, care are putere, ar putea eventual să-ți dea o mînă de ajutor. Scrie-i să te invite. Este la curent cu necazurile dumitale.

L'Inconvénient nu va apărea așa de repede, din pricina unor complicații cu traducătorul. Cu cît văd mai multe, cu atît mă

perfecționez în practica resemnării. Măcar o dată mi-au folosit și mie la ceva originile!

Cu multă prietenie, E. C.

520

Paris, 15 ian. 1976

Dragă prietene,

E pentru a doua oară în viață cînd primesc aceeași fotografie și nu sînt sigur că identific exact. Mi-e teamă să nu spun vreo prostie. Am citit într-un ziar american un articol tulburător despre *Raum ohne Volk*[193], despre Germania, de fapt despre ambele, cea de Vest și cea de Est. Peste un secol, din acest popor pentru care eu am avut întotdeauna o slăbiciune, nu va mai rămîne decît o amestecătură de turci, sîrbi, polonezi și greci. Totdeauna am zis că *Gesindel*[194] e criteriul. Numai că, în cazul acesta, nu credeam totuși ca deteriorarea să se producă atît de repede. Cum mi-aș fi putut închipui vreodată că țiganii vor fi stăpîni undeva, cîndva? Istoria poate aduce un elefant la disperare. Mă rog să nu se adeverească...

Cu prietenie, E. C.

521

Paris, 7 febr. 1976

Dragă prietene,

Ți-am citit poeziile în românește[195] aproape cu aceeași plăcere ca-n germană. Ce noroc pentru dumneata și pentru cititorii dumitale o asemenea tălmăcire! *Mama în chip ciudat m-a plămădit** — acest *plămădit** e mai puternic, fiindcă e mai primitiv, decît *gestaltet*, care-i prea abstract. *Rückblick*, alături de *Handelskunst, Die Worte, Meerbrot* — e unul dintre poemele mele preferate. Este un volum cu adevărat esențial, fără nimic de umplutură și fără impurități. Totul e decantat și demn de acea *Heiterkeit*[196] în care oricine ar vrea să se dizolve în cele din urmă. Mulțumesc.

Cu prietenie, E. C.

522

Paris, 18 martie 1976

Dragă prietene,

În ultima dumitale carte poștală ai avut o remarcă disprețuitoare la adresa lui Spengler. Recunosc că poate fi criticat din multe puncte de vedere, într-atît este de arbitrar sistemul lui, dar exactitatea diagnosticelor nu i se poate nega, fiindcă sînt foarte exacte atunci cînd vorbește de Occident, mai bolnav decît s-ar crede. Din toată opera spengleriană n-o să rămînă decît un titlu, dar importanța lui va crește cu fiecare zi. Mărturisesc că sînt fericit să pot observa îndeaproape spectacolul unui atît de evident *Untergang*[197].

Cred că ești sever și față de Ionesco, care are meritul de a merge în contra curentului, de a sfida opiniile curente, cînd ar fi putut să-și consolideze poziția literară flatîndu-i pe tineri, așa cum au făcut Sartre și atîția alții.

Ultimul dumitale succes m-a bucurat. O notă bună pentru compatrioții mei.

Cu prietenie, E. C.

523

Paris, 28 aprilie 1976

Dragă prietene,

Mi-a plăcut tonul un pic febril din ultima dumitale scrisoare. „Fac muzică exact ca un nebun." Abulic cum sînt — sau cum am devenit — admit asemenea accente pasionale, care dau vieții un conținut, ori măcar aparențele unui conținut. Recent am petrecut o seară întreagă cu Ernst Jünger. Are 80 de ani și pare de 60. Am vorbit de Saint-Simon, de secolul al XVIII-lea, de Léon Bloy. Are o cultură prodigioasă, la fel și memoria. Este mult mai apreciat în Franța decît în Germania, unde, din motive stupide, este ținut deoparte. Trebuie să ne obișnuim cu nedreptatea; altfel, viața pare un coșmar. — Dar lucrul cel mai important este că succesul trebuie refuzat. Mă bucur că am știut să spun *nu* unui premiu literar american de 12 000 de dolari. Cînd te voi revedea?

Cu prietenie, E. C.

524

Paris, 3 aug. 1976

Dragă prietene,

Nu ți-am răspuns mai curînd pentru că te credeam undeva la țărmul Atlanticului. Dar cum n-am primit nici un semn, încep să cred că proiectele dumitale nu s-au înfăptuit. Ia toate astea cu un pic de înțelepciune sarcastică, singurul mod „rezonabil" de a suporta un eșec. De altminteri, am atins vîrsta la care înfrîngerea începe să facă parte din programul cotidian. Buclucurile bătrîneții și nebuniile epocii noastre invită la un dezgust îmblînzit de resemnare. De multă vreme mă exersez să nu mai aștept nimic, fără să reușesc cu adevărat. Chiar și asta e o înfrîngere. Dumneata ai acolo, cel puțin, aer, munți, refugii nepoluate, în timp ce noi, aici, sîntem cu toții într-o cloacă.

Cu prietenie, E. C.

525

Dieppe, 30 aug. 1976

Dragă prietene,

Mă pregătesc să recuceresc Parisul cu dezgust, teamă și chiar cu groază. În fond, eu eram făcut să trăiesc într-un orășel de provincie, de unde și marea mea slăbiciune pentru Sibiu și neputința de a-l uita. Înainte de războiul din 1914, Dieppe era un loc iubit de englezii bogați și de scriitorii mai mult sau mai puțin „blestemați": Wilde se refugiase aici la ieșirea din închisoare. Astăzi nu mai vine decît lume măruntă (ce contează! locul îmi place și, dacă aș avea mijloace, n-aș ezita să mă stabilesc aici).

Proiectele dumitale sînt pe cale să se realizeze? Am fost fermecat de povestea cu *odăile**. Așa ceva nu exista pe vremea mea.

Cu prietenie, E. C.

526

Paris, 8 nov. 1976

Dragă prietene,

Mă uit la cele două fotografii cu *colibe**. Sînt asaltat de mii de amintiri, căci, de la o vîrstă încolo, copilăria exercită un fel de agresiune nostalgică asupra ființei rupte de origini prin forța „contextului istoric", cum se zice pe-aici.

Ți-am trimis în septembrie o antologie de poezie americană în două volume. Desigur, s-a pierdut pe drum. Ți-am scris că mi s-a cerut să particip la o emisiune televizată despre Jünger? Am refuzat, nu fără părere de rău, din principiu mă țin departe de orice manifestare publică. Și apoi, sînt mirat întotdeauna cînd cineva umblă după vreo formă de consacrare. Cît aș vrea să fiu total imun la slăbiciunea asta!

Cu prietenie, E. C.

527

Paris, 7 ian. 1977

Dragă prietene,

Wolfgang se află aici de aproape două săptămîni. Ar trebui să-i scrii, ocupă un post important la Viena. În viață contează să nu pierzi contactele. Totul se face prin relații: e o banalitate, dar una care nu trebuie niciodată pierdută din vedere.

Sper că Lola n-a părăsit Cevenii pentru Carpați, cu toate că, în alte împrejurări, un asemenea schimb ar fi fost de înțeles.

Eu îmbătrînesc încet, dar sigur. Demisia succesivă a organelor îmi pare deopotrivă o încercare și un spectacol. Am impresia că aș fi rezistat mai bine într-o altă climă, aici aerul umed și <...> fetid nu fac decît să-mi grăbească decăderea. Trebuie să suportăm fără murmur ridicolul vîrstei.

Ceea ce mă supără cel mai mult e că-mi slăbește vederea. Întotdeauna ești pedepsit prin ceea ce iubești mai mult. Adoram să citesc... Acuma sînt nevoit să citesc mai puțin. Voi avea deci mai mult timp să privesc Vidul în față.

Cele mai bune urări și prietenia lui E. C.

528

Paris, 24 martie 1977

Dragă prietene,

Erai deci în capitală în timpul evenimentelor[198]. Închipuiește-ți că asupra mea nenorocirea asta a avut același efect ca asupra dumitale, m-a eliberat de o seamă de lucruri și mi-a permis să privesc de sus tracasările care-mi otrăveau viața. În plan pur spiritual, orice dezastru, chiar văzut de departe, are și o parte bună. Pe de altă parte, trebuie să recunosc că loviturile care se abat peste țara mea sînt așa de frecvente și de necruțătoare, încît îmi justifică fatalismul frivol care domnește acolo. De ce să te mai agiți în fața acestui dublu sabotaj — al istoriei și al naturii? Cazul „sofistului"[199] e foarte derutant și aproape de neînțeles pentru cineva care n-a gustat periferia Europei. Dar sînt lucruri de care trebuie vorbit cu glas tare.

M-am resemnat cu cataracta mea și aștept... Wolfgang a petrecut zece zile la Paris. A fost foarte afectat de moartea lui <...>, de care era foarte legat.

Cu prietenie, E. C.

529

Paris, 26 mai 1977

Dragă prietene,

Ai deci o grădină. Fericit muritor! Dar nu cine știe ce, dacă judec după ultima dumitale scrisoare. Genul de fericire căruia îi pari tot mai mult hărăzit este tot mai tentant pentru oamenii de-aici; o să ajungă să-i copleșească într-un an sau doi. Mai mult ca niciodată, istoria îmi inspiră groază și dezgust. Ți-am trimis mai multe reviste în vremea din urmă, dar mă îndoiesc că au ajuns.

Vom Nachteil geboren zu sein[200] a fost desemnată drept *Buch des Monats*[201] în Germania. M-a surprins, fiindcă aici cărțile mele n-au avut nici un ecou. De altfel, nu-mi fac nici o iluzie asupra destinului pe care l-ar putea avea aici. Tot ce-mi pot dori în legătură cu asta e un insucces relativ. În locul dumitale, i-aș scrie lui Wolfgang, e un personaj influent. Nu se știe niciodată.

Cu prietenie, E. C.

530

Paris, 13 iulie 1977

Dragă prietene,

În timpul verii voi fi sau la Paris, sau la Dieppe, în afară de perioada 3–9 august. Atunci o să fiu lîngă Nantes, la o prietenă. Cum însă aranjez să mi se trimită corespondenţa, cel mai bine ar fi să-mi scrii la Paris, pe adresa mea obişnuită. Sper că vei reuşi să depăşeşti greutăţile obişnuite şi că nu vei fi silit să te confrunţi cu neprevăzutul. Ai în plan o raită pe la Lola? Te invidiez...

Cu prietenie, E. C.

531

Paris, 15 sept. 1977

Dragă prietene,

Aşa cum stau lucrurile, nu-ţi mai rămîne decît să te consolezi cu peisajul. Exagerez puţin. Poate că totul se va aranja. Sîntem întotdeauna victimele unei greşite opţiuni iniţiale. Dumneata erai făcut să trăieşti la izvoarele Dunării, şi nu la vărsarea ei. Singurul merit pe care mi-l recunosc e că am înţeles foarte de timpuriu că trebuie cu orice preţ să părăsesc spaţiul *mioritic**. Pămînt blestemat. E drept că Parisul începe să-i semene. Universul a devenit de nelocuit.

Cu prietenie, E. C.

532

Dieppe, 21 dec. 1977

Dragă prietene,

Sper că între timp zeii au devenit mai buni cu dumneata şi că te vor ajuta şă ieşi din impas. Pe de altă parte, e drept că în materie de impas poţi fi foarte bine „servit" oriunde te-ai afla: boala nu e şi ea un impas? sau dezgustul de toţi şi de toate? Norocul dumitale e că te poţi gîndi la o nouă plecare, că, graţie împrejurărilor şi aerului Sibiului, ai fost ferit de uzura la care ai fi fost expus trăind aici această frenezie goală. Aşa încît, oricît de paradoxal ar părea, te numeri mai degrabă printre aleşii sorţii decît printre dezmoşteniţii ei. Avantajul de a putea spera *totul*! Dar despre asta ar fi mai bine să vorbim faţă către faţă. Este şi urarea pe care ţi-o fac acum la acest sfîrşit de an!

Cu prietenie, E. C.

533

Paris, 4 martie 1978

Dragă prietene,

Wer sich ausgedacht den Überdruss[202], asta bănuiesc că este şi starea dumitale în acest moment, după atîtea nemulţumiri şi umilinţe. Ai redat admirabil acel *saudade*[203] al tribului meu, cu toate că la poporul dumitale *dorul** are alt conţinut, altă direcţie total opusă... Ar trebui mai multă consideraţie faţă de cineva care a reuşit să pătrundă atît de bine secretele unui idiom aproape necunoscut. Dar e probabil înscris în *destinul** dumitale (vorbesc ca ai mei!) ca înainte de eliberare să treci prin maximum de experienţe negative şi să cunoşti pînă la capăt toate chipurile dezamăgirii. După toate astea, nu poţi să devii decît înţelept. În nici un caz să nu-ţi pierzi vremea aşteptînd... Îţi mulţumesc pentru *Săcel*. E un cadou frumos.

Cu prietenie, E. C.

534

Paris, 23 iunie 1978

Dragă prietene,

Am în faţă imaginea cu Lacul Bîlea (nu l-am văzut niciodată, am uitat chiar pe unde vine) şi-mi spun că este exact genul de peisaj de care aş avea nevoie. Dacă am înţeles cum trebuie, s-ar putea ca totul să se întoarcă spre bine pentru dumneata. Mă bucur. Ce să-ţi mai spun despre mine — decît că resimt din ce în ce mai mult efectele vîrstei, ale involuţiei (!), şi că fac eforturi să nu mă întristez prea tare.

Pe de altă parte, bătrîneţea este o binecuvîntare cînd te gîndeşti cum se schiţează viitorul.

Wolfgang a fost pe aici cîteva zile. Ar trebui să reiei legăturile cu el. Este foarte serviabil şi, în plus, influent. Mai ştii ceva de Lola? Îţi doresc s-o poţi revedea curînd.

Cu prietenie, E. C.

535

Paris, 4 sept. 1978

Dragă prietene,

Eşti tot „pe fundul mării"? Sper că te-ai mai apropiat de suprafaţă. Am primit recent, de la o doamnă din Budapesta în trecere pe la „noi", o vedere cu *die heitere Friedhof*[204] de la Săpînța. I-am răspuns imediat că e singurul loc senin, „vesel" din acea parte de lume.

Din timp în timp mă gîndesc la Lola, la „formula ei de viață", mai ales în momentele cînd orașul ăsta oribil mă umple de gîndul evadării. Dar eu unul nu mai călătoresc, de cînd aici toată lumea se fîțîie de colo-colo. Pînă și *Freiheit*[205] începe să fie blestemată. Păcat că nu putem schimba planeta! Pînă atunci, sper să te revăd curînd, cu atît mai mult cu cît caprele te așteaptă cu nerăbdare.

Cu prietenie, E. C.

536

Paris, 9 nov. 1978

Dragă prietene,

Pontus Euxinus[206] mi-a parvenit abia ieri. Ar fi trebuit să mi-l trimiți direct. L-am citit de îndată. În ciuda unor poezii mai degrabă sumbre, ansamblul dovedește o formă specială de detașare și o deplină seninătate: efect al înaintării în vîrstă sau în cele spirituale.

Sau poate amîndouă. Sînt convins că, dacă ai fi trăit aici, ai fi avut cu totul altă viziune asupra lucrurilor — mai sumbră, mai disperată, adică — și n-ai fi cunoscut această pace secretă care te face să vorbești despre lumina dulce — *mildes Licht des Nichtmehrseins*[207].

Ai vești de la Lola? Intenționezi să mergi la ea la un moment dat? Ciudat e și destinul ăsta al vostru!

Cu prietenie, E. C.

537

Paris, 20 mai 1979

Dragă prietene,

Octavio Paz, directorul de la *Vuelta*, a fost zilele trecute să mă vadă. Am profitat de ocazie ca să-i arăt cartea poștală de la dumneata, în care elogiai revista. A fost foarte încîntat. Să sperăm că simfonia dumitale va avea o soartă în altă parte[208]. Nu i-am telefonat lui Rainer, dar am s-o fac imediat ce-mi poți da vești sigure.

Un lucru ciudat: aici nu am prieteni, fiindcă timpul liber mi-e complet înghițit de amici în trecere. Uneori am impresia că locuiesc într-o gară... Mă simt mai bine, dar încep în sfîrșit să cunosc un gen nou de apatie, care, cred, se leagă întru cîtva de bătrînețe.

Cu prietenie, E. C.

538

Paris, 23 aug. 1979

Dragă prietene,

Și eu care te credeam în drum spre *Abendland*[209]! În treacăt fie spus, această parte a lumii n-o duce tocmai bine și chiar dă semne neliniștitoare. Totuși, este preferabilă altora. În iulie, am petrecut o seară cu Jünger la niște prieteni ai mei — este mai viguros și mai în vervă ca niciodată. În vreme ce eu sînt la regim, el, care are cincisprezece ani mai mult ca mine, bea și mănîncă exact ca un om tînăr. Are o curiozitate prodigioasă, se interesează practic de tot. Nu știe ce-i oboseala și dezgustul, nu e ca noi ceilalți... Singurul avantaj de a trăi și de a fi trăit acolo la voi este că poți cunoaște din oficiu părțile negative ale existenței. Poate ai să mă contrazici. „N-ar fi fost mai bine să ne lipsim?" Dar orice pas către înțelepciune se plătește scump, prea scump. Dumneata știi cum vine asta.

Cu toată prietenia, E. C.

539

Paris, 24 martie 1980

Dragă prietene,

E drept, n-am mai dat nici un semn de viață de multă vreme. În lunile care au trecut, am tot fost îngrijorat de boala fratelui meu[210] și nu sînt liniștit nici acuma. Cu toate astea sper, împotriva tuturor evidențelor. Nu știam că e atît de vulnerabil. În familia noastră toți am avut un temperament nefericit, o plăcere morbidă de a ne chinui singuri, de a ne agita aiurea pentru te miri ce și nimic, o scandaloasă inaptitudine la „fericire". Așa stînd lucrurile, prăbușirea lui frate-meu nu putea să nu mă afecteze profund.

În general, ulcerul este boala așteptării fără rezultat, a spaimei ascunse. Nu te alarma, nu-i ceva grav, e un „semnal“ și atît. Se poate scăpa în trei săptămîni, se pare. Nu la fel se întîmplă cu bolile spiritului, ale „sufletului“, cum se spunea mai demult. Psihiatria bîjbîie încă și de asta trăiesc eu mereu cu spaime.

Îngrijește-te și ține-mă la curent cu planurile dumitale.

Cu prietenie, E. C.

540

Paris, 3 iunie 1980

Dragă prietene,

Îți mulțumesc pentru precizări. Îți împărtășesc sentimentele și trebuie să-ți mărturisesc că mi-am dat seama imediat cît e de speriat[211]. (Ce-i de făcut?) Mă bucur să-l știu la el acasă și sper că un tratament îndelungat va împiedica o fatală *Rückfall*[212]. Stelian e foarte optimist. Nu se adeverește întotdeauna presupunerea cea mai rea.

Incertitudinile dumitale continuă. Ce tîmpenie! Este în interesul dumitale să-ți păstrezi un minimum de seninătate, altfel riști accidente, cum a fost cu ulcerul. Orice suferință morală are implicații somatice. În general, rezistă numai nesimțiții. Toată viața am făcut eforturi să ajung un nesimțit, dar n-am reușit — ce păcat.

În altă ordine de idei, Occidentul se deteriorează continuu, pe toate planurile. E universalizarea *dezmățului**, acest cuvînt extraordinar, căruia îi caut în zadar un echivalent în franceză, germană sau engleză. Pînă la sfîrșitul veacului, viața va deveni imposibilă în toate colțurile lumii. Iată o perspectivă consolatoare.

Cu prietenie, E. C.

541

Paris, 12 oct. 1980

Dragă prietene,

Această minunată *Spinarea cîinelui** — cîte amintiri! Mă duceam acolo noaptea, în diverse stări de spirit, cel mai adesea melancolic. Locul ăsta nu-l pot despărți de tinerețea mea, adică de adolescența mea.

Sînt convins că apatia lui *hermano*[213] este reală, dar ea n-are nici o legătură cu criza prin care-a trecut. Sînt chiar un ignorant în probleme din astea, așa că optimismul meu e moderat.

Îți admir înțelepciunea la care ai ajuns, e atitudinea cea mai bună în împrejurările de față. La vîrsta noastră orice proiect e derizoriu. Eu sînt resemnat atîta cît îmi mai permite temperamentul și așa foarte puțin exaltat. În afară de muzică și de natură, nu văd nici o rațiune de-a mai „persevera în ființă“. Încă mai citesc mult și mă întreb pentru ce.

Sper să te revăd undeva pe această planetă. Ar trebui să-i scrii lui Kraus. E un personaj important acum. S-ar putea să-l intereseze situația dumitale.

Cu prietenie, E. C.

542

Paris, 25 aprilie 1981

Dragă prietene,

Sînt foarte fericit să văd că ești în sfîrșit un om liber și sper să te pot vedea în curînd. Relu a sosit astăzi. La gară, nici nu l-am recunoscut, nici acum nu-l *recunosc*. S-a schimbat, fizic e altcineva. Doar pe dinăuntru a rămas același: îl simt fragil, vulnerabil, marcat de suferințe mai vechi sau mai noi. Contrar a ceea ce se spune în Sibiu, această a doua căsătorie a lui l-a salvat. Știai că de cinci ani suferă de insomnii? Asta l-ar fi adus la dezastru.

Ce planuri ai? Și pe cînd o nouă expediție la Lola? La Freiburg trăiește un *foarte* bun poet român, Horia Stamatu. Îl cunoști? Îți dau totuși adresa lui: Hans Jakobstrasse 100. Este un om cultivat, perfect cunoscător de spaniolă etc.

Aici te așteaptă alt fel de decepții, dar ele o să ți se pară agreabile pe lîngă cele... de-acasă.

Scrie-mi. Cu prietenie, E. C.

543

Paris, 18 mai 1982

Dragă prietene,

Îți mulțumesc că mi-ai trimis poeziile. Cum sînt foarte potrivite pentru lectura cu voce tare (*ritmul* e punctul dumitale forte!), regret că am ratat cele două seri de la Comano.

Nu cunosc noua înfățișare a Berlinului, în schimb îmi amintesc foarte bine poemul care se încheie cu *Nimmermehr* și cel care se deschide cu *Nirgendwo*[214].

Să-ți spun drept, mă tem să revăd acest oraș, simbol al prăbușirii occidentale.

Nu uita să-i trimiți incomparabilului *caudillo*[215] versurile care-l privesc.

Cu prietenie, E. C.

544

Paris, 28 iunie 1982

Dragă prietene,

Am petrecut cîteva zile la St.-Gallen, un oraș aproape la fel de frumos ca Sibiul. Elveția mă atrage tot mai mult: dacă aș avea mijloace, acolo m-aș stabili. Acolo totul merge ca pe roate: este utopia *înfăptuită*. În viitor, vreo năvălire mongolă va avea ce face din acest paradis în miniatură.

Nu regret că am refuzat bursa (7 000 DM pe lună) de la Berlin. Puteam eu să rezist un an? Dac-ar fi să mă iau după *Mercedesstern* și *Checkpoint Charlie* aș fi sucombat rapid într-o criză nesfîrșită de melancolie. Așa că prefer un sfîrșit ca acela pe care-l descrii în *Corrida* (din care cel mai mult îmi plac ultimele versuri, funebre și triumfale).

Vestea bună în ce te privește nu m-a mirat deloc: eram *sigur* că vor fi drepți și generoși cu dumneata! Am cunoscut cîteva cazuri asemănătoare cu al dumitale.

Ce se petrece în România depășește orice capacitate de înțelegere: cel puțin după atîtea eșecuri lamentabile, această țară are șansa de a cunoaște în sfîrșit eșecul împlinit, eșecul total. Un Orwell *îmbunătățit*!

Am aflat de necazurile Lolei. Ce soartă! O soartă valahă, dacă ne gîndim bine…

Fotografiile sînt splendide. Mulțumesc.

Cu prietenie, E. C.

545

[fără dată]

Dragă prietene[216],

Îți trimit alăturat o listă ca să-mi știi preferințele.

Trebuie să recunosc că *Turn de sat transilvan** mi-a plăcut în chip deosebit și nu numai din patriotism local.

Nu e sigur că poeziile d-tale vor avea vreun ecou în Germania de astăzi. Doar cunoști îndeajuns Occidentul ca să nu-ți faci iluzii.

Cu mulțumiri și toată prietenia mea, E. C.

Zypresse
Baum im Sturm
Tao
Die Welle
Siebenbürgischer Dorfturm
So reich an Lebensvorrat wie nur Tote
So lange
Bei den Toten
Im Winde
Erloschen
Bruchrand

546

Paris, 19 sept. 1985

Dragă prietene,

Berlinul a fost pentru mine o confirmare: un an și jumătate de insomnii! În ciuda slăbiciunii mele pentru catastrofe, este un oraș pe care n-aș vrea să-l revăd. Evocările dumitale, elegiile mai bine zis, au un soi de demnitate poetică, față de care nu poți rămîne indiferent. *Anhalter Bahnhof*[217] sau emoția conținută.

Cu prietenie, E. C.

547

Paris, 18 martie 1987

Dragă prietene,

Îți mulțumesc pentru Gelusil Lac. O să-l iau imediat ce termin cura prescrisă de doctor.

Plecarea nemților din Transilvania îmi rupe inima. Îmi amintesc că, prin 1933, scriam într-un ziar de la Sibiu că sașii reprezintă o oază morală în Balcani.

Cisnădioara lăsată pe mîna țiganilor! Iată un motiv suficient ca să te scîrbești pe vecie de Viitor! Mulțumesc încă o dată.

Cu toată prietenia, Cioran

VI
Către Mircea Eliade

(S. 548–565)

548

Sibiu, 25 mart. 1933

Dragă Mircea Eliade,

Îți trimit salutări din camera Soranei[218]. Nu știu dacă ai primit cartea poștală de la mine în care-ți ceream unele informații. Mă gîndesc cu multă simpatie la matale și regret că în viața mea te-am văzut atît de rar. Trimite te rog articolul pe adresa mea, deoarece Sorana nu și-a găsit cameră.

Cu marea mea prietenie, Emil Cioran
str. Tribunei 21, Sibiu

549

[Berlin,
15 nov. 1933 — ștampila poștei]

Dragă Mircea,

Am venit în Germania ca să mă descurc și m-am încurcat și mai rău. La Universitate n-am ce face cu problemele mele. Sunt numai doi oameni la care aș putea lucra:

Nicolai Hartmann, extraordinar ca spirit analitic, dar care pretinde limba greacă, și Ludwig Klages, un temperament exaltat pînă la demonie, dar acesta fiind numai invitat nu face seminar.

Ceea ce este greu să găsești aici sunt oameni strălucitori: toată lumea știe carte, dar prea puțini depășesc istoria, acest virus al culturii germane. Mă simt totuși foarte bine în Berlin și sînt chiar entuziasmat de ordinea politică de aici. Cred că anul acesta o să scriu o carte despre „bucuriile oamenilor triști". Între românii de aici ești unanim apreciat; ești singurul om asupra căruia nici deștepții și nici proștii nu fac rezerve. Acest lucru mi se pare realmente extraordinar.

Al tău, Emil Cioran

550

Sibiu, 9 dec. 1935

Dragă Mircea,

Rîndurile tale m-au dezmeticit din imbecilitatea în care trăiam de mai bine de o lună. De cînd am intrat în armată n-am mai citit nimic, iar gîndurile le-am înlocuit cu disprețul de lume. Cinci ore din zi le petrec în grajd, iar restul fac instrucție, așa încît statul a reușit să mă fure mie însumi. Mi-ar fi imposibil să mai scriu un articol militarist și, deși mi-e imposibil să devin pacifist, nu mi-e rușine s-o mărturisesc în cazul unei conversații. De cînd am înțeles definitiv că forța este substanța istoriei, am început să apreciez sfinții. Dacă scoți armata din istorie nu mai rămîne decît gloria cerească, rezultată dintr-o rătăcire divină a omului.

Cine nu aspiră la glorie între oameni, pentru a avea mai mult drept să-i disprețuiască, mi se pare cea mai demnă de disprețuit dintre ființe.

Am renunțat definitiv să iau parte activă la viața politică. Deși am impresia că înțeleg destul de bine politica, m-ar durea să mă știu condamnat la o celebritate exterioară, o viață întreagă, și apoi nici unei valori politice nu-i acord asentimentul meu ultim. Formula mea pentru lucrurile politice este aceasta: a lupta *sincer* pentru lucruri în care nu cred. Deosebirea între mine și naționaliștii noștri este așa de mare, încît activitatea mea nu i-ar putea decît zăpăci. Eu n-am comun cu naționaliștii decît interesul pentru România. Cum îți poți închipui că se poate schimba o mentalitate reacționară? Din parte-mi nu sunt așa de revoltat că politica recunoaște în partizan totdeauna o valoare preferabilă alteia, dar sunt nemîngîiat că valorile politice care se cultivă la noi n-au nici măcar dimensiunile unui moment istoric. De ce te impresionează reproșurile ce ți se fac de naționaliști? De mult mi-am dat seama că orgoliul nu-ți este la nivelul valorii tale. În locul tău, n-aș accepta nici un fel de obiecție de la nimeni. Articolele tale despre România sunt un document naționalist care îți dă anumite drepturi și justifică multe pretenții. A îndrăzni să vorbești despre „România în eternitate" echivalează cu un mare gest politic. Să ai curajul să vorbești de veșnicie la o țară care n-a cunoscut nici mîngîierile timpului. Hotărît lucru, tu nu ești destul de orgolios. Păcatul meu este de a ști în fiecare moment că trăiesc în România. Tu ai refugiul Asiei, eu numai al Occidentului. Dar ca român, nu pot fi în Occident decît ratat, iar în România numai pesimist.

Naționaliștii noștri trebuiau să-ți arate atîta recunoștință încît să te fi exasperat recunoștința lor. Eu nu știu de cîte ori nu sunt naționalist. Iubesc totuși o patrie fiindcă lumea nu-mi este una. Refuzul lumii este de esență religioasă și orice tristețe este superficială dacă nu e religioasă. I-am scris odată Soranei că, de n-ar exista religie și muzică, m-aș face paznic de bordel.

Și eu simt nevoia unei contemplații absolute, deși știu că nu pot pretinde decît amăgiri și că de esențe n-am nevoie. Ai avut mare dreptate cînd spuneai că sînt ambivalent. Cu adevărat, nu mă pot lega de nimic fără să fac o concesiune ce anulează atașarea.

Aștept cu nerăbdare romanul[219] tău. Va fi întîia carte ce o voi citi în vacanță, scăpat de mizeria actuală.

După sărbători voi trece la un birou sau la O.N.E.F. din Sibiu. Deși am toate promisiunile, în cazul unei dificultăți te voi ruga la timp ca să intervii prin generalul Economu.

Multe salutări afectuoase Ninei[220].

Am luat act de invitație.

Te îmbrățișează, Emil Cioran

551

[25 decembrie 1935 — ștampila poștei]

Dragă Mircea,

Îți mulțumesc mult pentru roman, pentru dedicație și pentru clipele petrecute citindu-l. Un roman așa de bine scris, atît de rotunjit și de complet și care este în același timp revelația putregaiului nostru, a ratării noastre ascunse, a fatalității noastre secrete. *Huliganii* m-a făcut trist, fiindcă m-a constrîns să-mi dau seama cît suntem de pierduți, cît ireparabil ascund frămîntările generației noastre, în ce măsură suntem condamnați.

Petru Anicet mi-a plăcut mult: n-are pasiuni istorice și e foarte puțin român. Am trimis cîteva considerațiuni pe marginea ta la „Pagini literare"[221]; ele nu sunt valabile, fiindcă nu știu din ce punct de vedere să te privesc. Te criticam, fiindcă puteai deveni sfînt dacă ai fi voit. Am fost prea mult influențat de discuțiile cu Sorana despre tine.

Deși am pentru tine o simpatie infinită și nedezmințită, simt uneori o dorință să te atac, fără argumente, fără probe și fără idei. De cîte ori am avut ocazia să scriu ceva împotriva ta, de atîtea ori am observat o creștere a afecțiunii. Pentru toți oamenii pe care-i iubesc am un sentiment atît de complex, de haotic și de echivoc, încît mă apucă amețelile cînd mă gîndesc. M-a apucat o dorință frenetică de ascetism, de post, de singurătate metodică, de chin organizat, de sfîșiere sistematică.

Poate că sunt singurul dintre prietenii tăi care să înțeleagă accesele tale de furie, dorința de suprimare a continuității vieții, pasiunea unei rupturi. Mi-e frică uneori ca toată tortura să [nu] fie o tentație satanică, o demonie subterană; înțeleg prea bine îngerii și mi-e teamă să nu fie căderea care mă apropie de ei. Tot ce nu e istorie e religie. Totul este religios; căci istorie *nu este*.

Tragedia mea provine din faptul că sunt un om nereligios, ca și tine. N-avem curajul distanței noastre de lume.

Mi-ai trimis de Crăciun o carte; cu ce să-ți răspund de Anul Nou? Dorindu-ți din fericire atît cît n-am eu.

Cu dragoste al tău, Em. Cioran

552

[dec. 1935]

Dragă Mircea,

Ai înțeles desigur de mult că sufăr de obsesia esențialului cu conștiința martirizantă a aparențelor. Durîndu-mă aparențele, îmi este imposibil să ies din ele fără să nu descopăr în esențial un vid care nu-mi spune nimic. Și astfel, nesimțindu-mă în nici un fel bine în lume, port obsesia paradisului ca singura obsesie vitală. Tu nu vei crede: orice clipă, căreia [*sic*] mi-o dăruiesc mie, este umplută de gîndul sau de regretul paradisului. Mi-ar fi imposibil să respir în altă atmosferă decît a acestui gînd sau regret. De la senzația cea mai redusă

la cea mai amplă revelație, totul îmi pare a se mișca pe o dimensiune religioasă. Dacă ultima senzație nu se definește ca o prezență religioasă, atunci îmi continui lipsa mea în spațiul ce se întinde între pămînt și cer. Gînditorii care n-au ajuns la concepția paradisului mi se par sterili, călduți, ilizibili. Faptul că gîndirea modernă a pus pe planul al doilea problema mîntuirii o compromite pe veci. Nu mai pot citi pe filozofi și cred că nu-i voi mai putea citi niciodată. Tot ce nu e poezie, mistică sau muzică e trădare.

Mi-e aproape imposibil să mai scriu ceva. Aș dori să pot spune totul într-o singură frază, să mă comentez într-o scrisoare și să mă diluez într-un articol. Teama îmi dă teroarea definitivului. Și nu pot fi literat în fața spaimei. Nici un gînd de-al meu n-a alterat legea cauzalității și nici o groază n-a suspendat cursul lumii. Îmi e imposibil, dragă Mircea, să scriu despre un gînditor pe care-l iubesc, despre o carte citită, despre o întîmplare trăită. Toate nu ajută la nimic. Gîndirea trebuie să fie o goană terapeutică în sens cosmic. Aș vrea să ling toate rănile acestei lumi. Căci refuz sfințenia numai fiindcă este umană și nu cosmică. E dureros să te gîndești că există sfinți numai fiindcă există oameni, că sfințenia e superfluă cosmic.

Am o inimă în mi minor. Tot ce este îmi pare a fi o hrană pentru o tristețe nemăsurată.

Sărutări de mîini Ninei. Te îmbrățișează, Emil

P. S. Voi veni cît de curînd în București.

553

Sibiu, 10 iunie 1936

Dragă Mircea,

Aștept clipa cînd voi ști și eu filozofie indiană, pentru a-mi putea da seama cît am învățat de la tine. Este atîta erudiție vibrantă în *Yoga* ta[222] și o lume atît de aparte, încît îmi retrezește atîtea timidități de care mă credeam scăpat. Mi-am dat seama că sunt incapabil de o muncă științifică și că simpla citare a unui autor mi-ar crea responsabilități unice. Te admir că te poți preocupa de o idee independentă de tine, că mai poți iubi orice fel de anonimat...

Citind *Yoga* mi-am dat seama cît sunt de european. La fiecare pas îi opuneam pe Nietzsche. Mă simt mai aproape de ultimul bolșevic sau de ultimul hitlerist decît de tehnica meditației. Elementele care te-au întors pe tine din India mă leagă pe mine de o viziune politică a universului.

Dacă n-ar exista lumea asta aș inventa-o. Toată viața am iubit nihilismul; dar cînd îl întîlnesc organizat și consacrat, așa cum au făcut unele școli indiene, redevin ardelean.

Pe vremuri, cînd scriai foiletoane, n-aș fi putut crede că ai să scrii cea mai serioasă carte de erudiție pe care a produs-o România. Dacă n-ar fi decît ieșirea din tine însuți și îmi pare a fi enorm. Tu nu vezi că noi ceilalți, ocupîndu-ne numai de noi, o facem pentru a scăpa de răspundere și de control și că lumea numește lașitatea originalitate?

Aceeași dragoste ție și Ninei, Emil Cioran

554

Brașov, 8 dec. 1936

Dragă Mircea,

Am citit cu multă încordare pe strania și tulburătoarea *Cristina*[223]. Este un roman scris într-o exasperare unică și din care transpiră, ca din nici una din cărțile tale, amestecul de asceză și de voluptate care explică mobilitatea inimii și paradoxul existenței tale literare și cotidiene. Nu știu cît să-ți mulțumesc pentru puținele greșeli care au rămas în urma corecturii tale[224]. La un text atît de arbitrar, mă așteptam la un morman de erori. Ești corect și conștiincios ca un ardelean. Mi-a părut rău că n-am putut veni duminică la Sinaia. Bugetul meu este însă un motiv în plus pentru singurătate.

Calde îmbrățișări Ninei și ție. Emil

555

[Brașov] 4 aprilie 1937

Dragă Mircea,

Țineam foarte mult să vin zilele acestea la București, dar sărăcia mea esențială mă leagă de spațiu ca pe-un condamnat. Mă răzbun cu cele zece volume de *Mes cahiers* ale lui Barrès, cu Léon Bloy, cu texte mistice și cu anarhismul sfinților. Dar toate extazele Sf. Tereza nu-mi pot stinge setea nebună de a pleca în străinătate. O aviditate de spațiu care ia la mine formă patologică.

Am vorbit chiar ieri cu o fată care a avut bursă la Roma și mi-a spus că totul se aranjează pe lumea aceasta. Comisia pentru Casa română este formată din cîțiva academicieni și nu știu ce alți imbecili. Nu este oare o crimă să fie trimiși toți pletoșii analfabeți și ceilalți istorici? M-am gîndit să pretextez că vreau să studiez originile spiritului științific, metodologia pre-Renașterii și alte asemenea fleacuri.

Dacă n-ai avea telefon, n-aș îndrăzni să te rog să întrebi pe cineva cum stau lucrurile. De aici n-am însă nici o posibilitate să realizez ceva. Sunt tot așa de dezarmat ca pe vremea cînd eram complet anonim. Mi s-a spus că Motru ar fi în comisie. Mă tem numai de un lucru: să nu fie prea tîrziu. Căci scrisori de recomandație cer și de la Dumnezeu.

Ce-aș face de-aș rămîne în țară? Din moment ce nu mă pot integra activ în mișcarea naționalistă, eu n-am nici un sens practic în România. Și apoi aș vrea să scriu o carte despre Italia, să-mi aplic melancoliile. Nu ți-aș cere astfel de servicii dacă nu te-aș ști automatizat în generozitate. Fii atît de bun și trimite-mă în Italia.

Multă dragoste Ninei și ție. Emil Cioran

P. S. Cred că o să trec prin București înainte de a mă duce la Iași la examenul de capacitate. Cum m-am mutat, scrie-mi pe adresa: „Liceul Andrei Șaguna", Brașov.

556

Sibiu, 7 mai 1937

Dragă Mircea,

Din cauza jenei financiare la care m-a dus existența mea de derbedeu în ultima vreme, nu pot veni la București decît peste vreo două săptămîni. De aceea te rog pe tine să depui la secretariat memoriul și petiția alăturată, cerîndu-le în același timp și adeverință, căci s-ar putea prea bine ca ei să aibă interesul să le facă dispărute. Chiar din acest motiv n-am curajul să le expediez prin poștă. Aș fi fost foarte bucuros să fi trecut pe la București, pentru a-ți povesti despre umanitatea de la Iași, despre această sinistră Moldovă în care nu se mai poate face nimic. Norocul meu și al României este că n-am cunoscut de aproape această țară cînd am scris despre ea, fiindcă apărea cea mai îngrozitoare carte ce s-a conceput vreodată despre o comunitate umană.

Îmbrățișări Ninei și ție, Emil Cioran

557

[1937]

Dragă Mircea,

Îmi vine greu să scriu despre agentul electoral al creștinismului, voi scrie însă despre viziunea antropologică a creștinismului, deși niciodată nu m-a interesat mai puțin ca acum. Am citit cîteva lucruri din Karl Barth și Gogarten. M-au dezgustat. Sunt prea adînc, prea intransigent și de o tristețe teoretică insuportabilă. Din parte-mi m-am hotărît să fac toate concesiile posibile acestei lumi. Simt o mare nevoie de a mă compromite, de a mă compromite cît de tare, integral, spre a mă lega definitiv de acest pămînt. Tu ești foarte iubit în provincie. Dacă ai accepta să-mi fii naș, oricine mi-ar da fata de nevastă.

Multe sărutări de mîini Ninei, iar pe tine te îmbrățișez,

Emil Cioran

P. S. Dacă-l mai întîlnești pe Delafras[225], te rog amintește-i de acel angajament; în caz că nu l-ar mai recunoaște, comunică-mi.

558

[16 sept. 1937 — ștampila poștei]

Dragă Mircea,

Iminența unei jene financiare mă face să te rog să telefonezi acelui Delafras să-mi restituie cei 5000 de lei pe care i-am avansat pentru *Cartea amăgirilor*. Cînd m-am interesat eu mi s-au dat răspunsuri evazive și sunt sigur că insistențele mele n-ar avea acum vreo eficacitate.

Știu sigur că s-au vîndut 500 de exemplare, atît cît cere contractul pentru restituirea banilor. Dacă acceptă, să mi-i trimită pe adresa liceului Șaguna, Brașov — dacă nu, știu eu cum să mă răzbun! Sunt un autor fără cititori și jupuit de editori bestiali. Toate acestea ar fi nimic dacă nu m-ar chinui vechile reumatisme, nervii și un blestem saturnian!

Și apoi să ai o conștiință care l-ar intimida pe Buda și să fii învățător undeva în provincie!

Pe spermatozoidul meu stătea scris: nefericire.

Sărut pe Nina, iar pe tine te îmbrățișez cu dragoste,

E. Cioran

559

Paris, 13 dec. 1937

Dragă Mircea,

Simt nevoia să-ți răspund imediat la scrisoarea ta, întrucît tot ce am trăit aici de o lună verifică aprecierile tale asupra României. Dar întîi să-ți vorbesc de cosmologie. În țară eram înclinat a crede că studiile tale vor rămîne încercări disparate, aici însă, citindu-ți atît de complicata *Cosmologie*[226], mi-am dat seama că o reculegere de cîțiva ani te-ar putea duce la o sinteză de filozofia istoriei care să poată valorifica tot ce e febră și spirit în erudiția ta. Altcum, trebuie să ne specializăm și noi, ca să nu pari atît de straniu. Nu-ți poți închipui indefinibilul acelei senzații, cînd citești cartea unui prieten în care nouă nu ne face nici o concesie. Erudiția, într-o generație de calamburgiști, îți adaugă un nimb de singularitate. Țuțea și cu mine ne salvăm și noi, el prin genialitate și eu prin tristețe.

Am frecventat de cînd sunt aici aproape toate întrunirile politice de oarecare importanță. N-aș putea spune că mă interesează prea mult, dar vreau să știu la ce etapă istorică a ajuns Franța și ce e de făcut la noi. Atît stînga, cît și dreapta — dar mai cu seamă aceasta — susțin că Franța a devenit o putere de a doua mînă și că fără o redresare imediată merge vertiginos spre decadență. Doriot — care este cel mai bine dintre naționaliști, cu aptitudini de șef — spunea chiar astăzi la un miting că pe Franța o așteaptă un destin de Olanda dacă nu poate realiza în cîțiva ani o revoluție națională. Este îngrozitor să vezi cum în cadrul celei mai mari prosperități domnește aici cel mai negru pesimism. Atîtea întruniri în care se vorbește numai de agonia Franței.

România nu se poate ridica în fața Apusului decît printr-o revoluție de dreapta. Mai mult ca niciodată m-am convins că Garda de Fier este ultima șansă a României. Democrația a făcut din Franța o societate și un stat, o colectivitate și nu o națiune. Orice gest de dinamitare a democrației în România este un act creator. Acestea sunt banalități ale unui om informat. Noua generație — privită în massă — este mult mai interesantă decît aici. Naționaliștii tineri francezi sînt niște... cuziști. Aș minți dacă ți-aș spune că nu-mi place în Franța. Parisul este un oraș căruia mă abandonez cu voluptate, deși nu-i gust plăcerile decadente. Sunt extrem de sărac (1 000 fr. pe lună) și-mi convine că și exterior sunt condamnat la izolare. Curios că n-ai iubit niciodată Parisul și nici pe Baudelaire. Asta explică divergențele noastre de temperament. Orice tristețe este o solidaritate cu Parisul. Te rog mult de tot, trimite-mi *Cuvântul* — abonează-mă, căci aș dori neapărat să scriu și eu, ca să scap de perspectivele sărăciei. *Sânziana* îmi pare prea vaporoasă și îndepărtată. Aș avea impresia unei colaborări la o revistă de astrologie — și apoi tu știi bine că mie nu-mi face mare plăcere scrisul. Nu pun mîna pe toc decît în momente de nefericire sau de nevoie bănească.

Aceeași dragoste ție și Ninei, Emil Cioran

560

22 iulie 1939

Cînd umbli singur — cu bicicleta prin aste locuri[227], măsori prin altitudine prăpastiile plictiselii și inutilitatea soartei. În Pirinei clipele cele mai pure și cele mai înalte le-am dăruit amintirii Aceluia.

E. C.

561

Paris, 1 ian. 1940

Dragă Mircea,

Fericirea nu se poate concepe decît într-un hotel parizian, citind poeți englezi și visînd, fără idei, într-o neașteptare vagă. Este cam ceea ce fac eu, cu cîteva detalii în plus. De n-ar fi soarta acelei țări ce mă urmărește încă, m-aș aranja eu cumva cu treburile vieții și-aș ajunge la vreun armistițiu cu incalificabilul meu trup, ros de rele cărora le datoresc, de altfel, totul. Acum, cînd mă năpădesc presimțiri triste, îmi dau seama cît țin la România, ce nefericit m-ar face dispariția ei. După *acea* prăbușire numai asta ar mai lipsi pieirilor mele.

Astăzi m-am dus la biserica română de aici; cu același sentiment m-am mai dus numai o dată. De la Veneția la Roma ți-am citit *Fragmentarium*. Cred că ești mai mult tu însuți în eseu decît în roman. În acesta faci un efort de obiectivitate și te înstrăinezi de vocea, de palpitația, de greșelile și iluziile tale, pe cînd în eseu ești prezent aproape fizic. Tu ai o bucurie pentru idei, pentru cărți și descoperiri, care te vor scăpa, orice ai face împotriva ta (și faci multe) — de ratare. Defectul meu fundamental e că nu încerc nimic efectiv în contra mea. Fug de orice răspundere, numai pentru a nu fi prins în mreji străine sensului meu secret și esențelor dureroase cărora mă închin. De aceea viața mea e neinteresantă, negeneroasă, stearpă biografic. Atît am iubit singurătatea și egoismele melancoliei, încît am înșelat toate afecțiunile și prieteniile ce s-au învîrtit în jurul meu.

Mi-am îngăduit să fiu nesincer în numele suferințelor de care numai eu știu. Cînd simți că-ți pierzi sufletul nu te poți alipi — fără rezervă — de nici o naivitate și de nici o inimă.

Parisul e ca înainte, doar mai distins și mai cuceritor fără lumini. Cînd ies seara pe străzile lui dezolante, mă regăsesc și mă bucur. Orașul acesta pierdea mult prin veselie și oameni. Atmosfera de amurg e potrivită minunat momentului lui istoric. Ce stranii sunt emanațiile de decadență, ce învăluitoare semnele alexandrismului!

Sărut pe Nina și pe tine, Emil Cioran

562

[20 II 1940 — ștampila poștei][228]

Dragă Mircea,

Dacă niciodată n-ai pierdut vremea într-un neant infinit plăcut, atunci nu mă înțelegi. Numai în soarele Mediteranei se poate uita existența.

Eu am ajuns la limitele inutilității.

E. C.

563

[18 aug. 1952 — ștampila poștei]

Dragii mei,

Anglia, ce decepție! Plouă fără întrerupere, se mănîncă infect, indivizii imposibili. Sunt vacanțele cele mai tîmpite pe care le-am petrecut pînă acum. Ăștia au cucerit lumea ca să caute altă climă.

Vă îmbrățișez cu drag, Emil Cioran

564

[1953 — ștampila poștei neclară]

Dragii mei,

Scoția e o țară minunată. Însă stilul de viață anglo-saxon e insuportabil. Aici se trăiește fără mîncare și fără conversație. Tăcere și inaniție. Ne vom întoarce în curînd, înainte de plecarea voastră.

Cu drag, Emil

565

[Perugia, 20 IV 1954 — ștampila poștei]

Pe aici plouă, ninge. O adevărată catastrofă. Cînd nu sunt în tren sau în autocar, stau tot timpul în pat și citesc memorii. Înainte de a pleca am încercat să vă văd, dar mi s-a spus că locuiți în altă parte. Dacă italienii ar vorbi spaniolește m-aș naturaliza italian.

Cu prietenie, Emil Cioran

VII

Către Gabriel Liiceanu

(S. 566–583)

566

Paris, 23 martie 1982

Dragă domnule Liiceanu sau mai bine spus: dragă prietene[229],

Te felicit. Mă bucur foarte mult că ți s-a acordat bursa. Pentru dumneata este un răgaz binevenit, care în imediat te scapă de obsesia unei alegeri imposibile.

Cartea dumitale despre tragic[230] este excelentă, dar din nefericire inaccesibilă cititorului lipsit de formație filozofică. Ea n-ar putea să apară decît într-o colecție editorială specializată. Cum eu n-am nici cel mai mic credit la filozofi, îmi pare foarte rău că nu pot întreprinde nici un demers util.

În românește Heidegger sună incomparabil mai bine decît în franceză, idiom fără rezonanță poetică și nici metafizică. Dacă *tălmăcirea** dumitale[231] este una de prim rang, meritul îi revine, în parte, *graiului** nostru, resurselor sale nebănuite. Acest *grai** este unica scuză a țării noastre. Îți vine cîteodată să spui că ai noștri compatrioți nu sînt demni de limba ce-o vorbesc. Ea le este, într-adevăr, infinit superioară.

În principiu, nu sînt împotriva unui dialog. Dar ar trebui, cred, să așteptăm apariția în germană a ultimei mele cărți (*Ecartèlement*), fiindcă pentru un interviu e nevoie întotdeauna de un *pretext*. Apariția cărții este prevăzută pentru septembrie, dacă nu mă înșel. Păcat că traducerea este discutabilă, ca să nu spun mai mult. Încă o dată, felicitări.

Cu prietenie, al dumitale, E. M. Cioran

Ai dreptate, nemții vor fi pe veci marcați, aș spune chiar paralizați, emasculați, de giganticul lor eșec.

567

Paris, 14 aprilie 1982

Dragă domnule Liiceanu, dragă prietene,

Îți scriu scurt, ca să-ți spun că voi lipsi din Paris între 24 și 30 aprilie. Dacă ajungi cumva înainte de plecarea mea, cheamă-mă negreșit.

Nu prea văd ce i-aș putea răspunde lui Dinu. Fiecare e prizonierul propriei sale naturi. El a văzut întotdeauna lucrurile în roz; eu — totdeauna în negru. Mai simplu și cu o expresie de București, aș zice că între noi este acea diferență, ca să nu zic abisul, care separă valsul de tango...

Octavian Vuia (Kartäserstr. 136, Freiburg i. Br. Tel 34197) ar dori să te „contacteze" în privința lui Heidegger.

Pe curînd, sper. Cu prietenie, Cioran

568

Paris, 1 iulie 1982

Dragă domnule Liiceanu,

Un străin care ar citi *Jurnalul* dumitale ar putea rămîne cu impresia că în România, în toți acești ani sumbri, nimeni nu făcea altceva decît să mediteze la nesfîrșit, sau să viseze la destinul civilizației. Dai astfel o imagine falsă doar în aparență, dar în fapt veridică, a realităților de acolo, pentru că *faptele* pe care le relatezi sînt reale chiar dacă s-au întîmplat numai la Păltiniș. Doar asta și e de ajuns să contrabalanseze neantul din restul țării. Lui Dinu, sufletul acestei aventuri donquijotești, îi aduci un omagiu pe măsura delirului său admirabil. Am terminat emoționat lectura, mai ales după partea a doua, cea care începe la 3 octombrie 1980 cu observațiile lui și se termină cu scena dostoievskiană de la pagina 200[232]. Portretului care urmează, și care anunță despărțirea și chiar ruptura, nu-i lipsește, desigur, nota patetică. Prin asta *Jurnalul* depășește limitele sobre ale unui text filozofic, în schimb își dezvăluie adevărata intenție: căutarea de sine. *Crima* care-l încununează privește mai puțin Maestrul cît Discipolul: acela de-abia ucis în dumneata. La sfîrșit, dumneata ești cîștigătorul, dumneata ești cel eliberat, dar această aventură îl înalță deopotrivă pe cel care a pierdut și care, acolo sus, la umbra brazilor, cu siguranță îți va ierta și trădarea, și triumful.

Mit herzlichen Grüssen, Ihr Cioran

569

Paris, 2 iulie 1982

Dragă prietene,

Jurnalul dumitale l-am citit cu un mare interes, ți-am și scris cîteva cuvinte acum două zile, la adresa anunțată, la Dna Freytag; poate-ți va fi posibil să le recuperezi. Nu am copia scrisorii (nu e, de altfel, genul meu — nu-mi păstrez decît copiile scrisorilor agresive).

Hotărîrea dumitale este atît de importantă și de gravă, încît nu pot să mă pronunț într-un sens sau altul. Este *Rubiconul* dumitale. Dacă ții să ai un „destin", trebuie să pleci, adică să părăsești filozofia, această aventură sedentară. Nu poți să scrii despre tragic și să rămîi nepedepsit...

Scrisoarea lui Dinu este, rînd pe rînd, practică și ireală, pozitivă și lunară. — Ca să-ți spun adevărul, sînt atît de obosit de Paris și de viața pe care o duc aici, încît mă gîndesc uneori că, la urma urmei, Gura Rîului nu-i mai rea.

Dă-mi de veste cum vii pe-aici. O să vorbim de *Jurnal* și de proiectele dumitale. Sper că Doamna Freytag nu mi-a aruncat scrisoarea la coș.

Pe curînd, cu prietenie, Cioran

570

Paris, 12 februarie 1983

Dragă prietene,

Mulțumesc pentru scrisoare și pentru cele două fotografii. Dacă părinții mei au trăit, după sfîrșitul războiului, un coșmar permanent, au cel puțin acum consolarea de-a se bucura de-o odihnă deplină într-un loc de care îmi aduc aminte cu o precizie absolută, fiindcă noi aveam, chiar lîngă cimitir, o grădină în care mă duceam zilnic vara. De cîte ori nu i-am ținut companie groparului! Nici nu-ți închipui cît de adînc mi s-au întipărit în minte toate imaginile astea: s-a interpus între mine și ele, fără să le umbrească însă, o perioadă imbecilă, din acelea de care-ți este rușine că le-ai trăit.

Despre subiectul tezei dumitale, ce să-ți spun? Și cum să prevezi reacția nemților cînd vor afla că o pregătești pentru Paris? Ar trebui fie să-i avertizezi, fie să păstrezi secretul acestui proiect[233].

În ce privește televiziunea, comunică-i prietenului dumitale că nu mai am libertate completă de mișcare. După 25 de ani de așteptare, în aprilie trebuie să apară *La Tentation d'exister* la Klett. Editura are în proiect un dialog și eu l-am acceptat fiindcă am devenit, cu vîrsta, mai dispus pentru unele concesii pe care înainte le refuzam. Cînd îmbătrînești, treci din dezonoare în dezonoare și, ceea ce pare incredibil — simți și oarecare plăcere în asta.

Ai dreptate să părăsești ideea de *Vorbild*[234]. Fiecare trebuie să-și urmeze propria cale, căci cea mai mare greșeală posibilă este să vrei să urmezi un model. Este de o mie de ori mai bine să ratezi totul rămînînd ceea ce ești, decît să reușești adoptînd un model. Eșecul devine triumf dacă este eșecul *nostru*. Să pierim, dar cu orgoliu...

Cu multă prietenie, pentru dumneata și soția dumitale, pe care-mi va face mare plăcere s-o cunosc în aprilie,

E. M. Cioran

571

Paris, 30 mai 1983

Dragă prietene,

S-a terminat cu operația? Sper că da și că te-ai eliberat de această formă precisă de *Angst*[235]. Mi-ar face plăcere un cuvînt din partea dumitale, să mă liniștească.

Cu prietenie, Cioran

Fratele meu abia a sosit. Ar fi multe de spus despre starea lui. Vorbăreț cum sînt, îl invidiez pentru că nu vorbește; pe de altă parte, tăcerea lui e înspăimîntătoare. Numai *Angst* peste tot...

572

Paris, 11 iunie 1983

Dragul meu prieten,

Scrisoarea dumitale a fost pentru mine *eine Erleichterung ohne gleichen*[236]. Adevărul este că nici un moment nu am întrezărit un sfîrșit... fatal, dar era imposibil de minimalizat importanța încercării. Cînd tu însuți ești împînzit de anxietate, îți poți ușor imagina anxietatea unui prieten, și nu poți rămîne nicidecum insensibil. Dacă operația s-ar fi petrecut la noi, ai fi rămas poate în viață, dar în ce stare! Iată-te acuma eliberat și de boală și de România, atîta cît poți spune vreodată că ești eliberat de această din urmă *pacoste**. Rîndurile pe care mi le-ai scris sînt o *Auseinandersetzung*[237] cu amîndouă, iar portretul adecvat și subtil al lui C.[238], deopotrivă bilanț, omagiu și adio — o dovedește din plin. Evident că te găsești la o cotitură, de vreme ce ai ucis *discipolul* din dumneata. E o derută utilă, ce spun? — indispensabilă, dacă dorești într-adevăr întîlnirea cu tine însuți.

Fratele meu a plecat ceva mai însuflețit decît a venit. Trebuie să recunosc că noi, el și cu mine, tragem și noi o povară, o *piatră* pentru care nu există din nefericire nici o *Schlinge*[239]. (Cuvîntul acesta, ușor comic, m-a făcut să rîd și a dat povestirii dumitale un accent degajat, aproape monden.)

Mulțumesc pentru raportul splendid și pentru bucuria pe care mi-a prilejuit-o.

Cioran

573

Paris, 28 iunie 1983

Dragă prietene,

Mă îndoiesc că-n materie de abis diferența dintre mine și fratele meu este atît de mare cum crezi. Amîndoi suferim de același rău, numai că el, taciturn din naștere, nu are acces la verb, în vreme ce eu, vorbăreț neobosit, îmi etalez suferințele și, ca să le compromit, le convertesc în capricii. Așa stînd lucrurile, este oare just să afirmi că ceea ce la unul e *gînd** la celălalt este *realitate**? În orice caz, ceea ce se întoarce mereu împotrivă-mi este comportamentul meu frivol, atît în prezența prietenilor, cît și a necunoscuților. De unde și impresia de joc, de teatru, de neautentic... Am remarcat la mai mulți oameni avizați, care mă cunoșteau, că s-au înșelat în privința diagnosticului meu. Am și făcut totul ca să provoc judecăți false, ingenioase și ce-i drept seducătoare, totuși false. Oamenii poartă de obicei o mască spre a se face mai mari; eu — ca să mă fac mai mic. Oricum, există cu siguranță o ruptură între ceea ce sînt cu adevărat și ceea ce doar par a fi.

Cu prietenie, E.M. Cioran

574

Paris, 25 iulie 1983

Dragă prietene,

Tocmai am petrecut o seară *foarte* plăcută cu Dinu. A întinerit și — ce-i și mai minunat! — și-a atins pînă la urmă țelul, care, mărturisesc, mi se părea de nerealizat: a devenit un înțelept. Ei bine, a reușit!

Adevărat că și-a păstrat întotdeauna superstiția culturii. Dar nimeni nu-i perfect.

Sper că nu ai căzut în optimismul celor proaspăt operați.

Cu prietenie, Cioran

575

Paris, 5 septembrie 1983

Mulțumesc pentru ilustrata scandinavă, și pentru scrisoarea, vai, cu vestea cea proastă. Sînt sigur că această a doua operație se va desfășura la fel de bine ca prima, însă, oricum, nu e deloc plăcut să ai de-a face cu chirurgii. Ține-mă, te rog, la curent cu ce se întîmplă.

De bună seamă, nu pot să consider o veste prea bună nici operația pe care trebuie s-o îndur și eu, la rîndu-mi. În orice caz, m-am resemnat cu acest gen de intervenții și-mi pare natural să fii pedepsit pentru această crimă de indiscreție care este o operă, oricît de mică ar fi ea.

Epistola ultra-filozofică a lui Pleșu are părți remarcabile, cu toate că mă lasă un pic perplex, *nedumerit** cum spui dumneata. Prea mult orgoliu și prea mult sistem! Se vede la tot pasul influența — sau, mai degrabă, obsesia — unei *Gründlichkeit*[240] teutone. Și apoi, e sever, foarte sever față de dumneata, ca, de altminteri, față de toată lumea. Reproșul cel mai grav pe care i l-aș face este că n-a înțeles că o scrisoare nu trebuie niciodată să fie *prea* serioasă. Frivolitatea franceză are și ea părțile ei bune.

Am rămas tot timpul la Paris. Vara este aici mai suportabilă decît oriunde. Mă bucur că am să te revăd în octombrie — numai să nu mă apuce și pe mine mania turismului.

Cu multă prietenie, Cioran

Pun alături cele șase pagini ale scrisorii lui Pleșu. Mulțumesc.

576

Paris, 17 noiembrie 1983

Dragă prietene,

Am terminat de citit, mai bine zis de recitit *Jurnalul* și trebuie să-ți mărturisesc că l-am găsit la fel de pasionant ca la prima lectură. Va avea mare succes, ai să vezi, chiar dacă o să placă sau nu „zeilor" lui Dinu, acest spirit admirabil dar derutant și al cărui orgoliu nemăsurat mă fascinează, dar mă și îngheață uneori. Dacă ar fi să-l credem, în tinerețea noastră el îi citea numai pe marii autori, iar eu numai pe cei de mîna a doua. Schopenhauer, Nietzsche, Dostoievski par să fie pentru el o pleavă. La Fundația Carol, eu eram scufundat în *Logische Untersuchungen*[241], în vreme ce el îmi tot lăuda *Paludes* de Gide... Mai tîrziu, el a devenit teribil de serios, iar eu, încetînd a-i mai frecventa pe filozofi, m-am lansat în disperare și frivolitate.

Reacția laconică a lui Dinu nu se justifică. Cartea dumitale este un omagiu pe măsură și el se înșală dacă o consideră o iconoclastie. Ca orice entuziast, este uneori și ridicol. Dar acolo nu poți să crezi în ceva fără să te expui ironiei, nu poți să fii *antrenor cultural** fără să rămîi nepedepsit. A avea discipoli a fost marea ambiție a vieții lui. Visul i s-a împlinit, dar trebuie să regrete puțin.

Un salut foarte prietenesc, Cioran

577

Paris, 28 ianuarie 1987

Dragul meu prieten,

Îți mulțumesc pentru cele două scrisori atît de *clarvăzătoare** și de emoționante. Nu-i nimic de făcut: cea mai mică aluzie la debuturile mele mă tulbură. Poate că adevărat e numai posibilul. Oricît mi-aș bate joc de tot, nu reușesc ca începuturile mele să-mi devină indiferente. Relu a făcut bine că v-a încredințat, dumitale și lui Pleșu, documentele despre aceste începuturi. Unele din ele trebuie să fie penibile sau grotești. Nu ezitați să le distrugeți, teama de ridicol m-a însoțit și m-a paralizat tot timpul, de-a lungul anilor.

Zgomotul care se face în jurul numelui meu mă jenează și mă decepționează. Știam că va fi inevitabil într-o bună zi, dar orgoliul meu o situa *după* catastrofa finală. Supraviețuitorilor și nu celor în agonie le erau adresate temerile mele. Nu există dramă mai mare decît de a fi decodat înainte de vreme.

Nu am primit traducerea interviului de care spui. De *Ein Gesprach*[242] poți să dispui. Drepturile îmi aparțin. Din rațiuni evidente, dialogul cu Raddatz[243] nu trebuie publicat.

Sper să te revăd într-o zi. În așteptare, te rog să crezi în prietenia mea,

Cioran

578

Paris, 29 iulie 1987

Dragul meu prieten,

Nu e deloc sigur că valahul e meditativ. În schimb, e sigur un polemist înnăscut. Și *Epistolarul*[244] este o dovadă. Cu cîtă vervă își pune fiecare prietenul în dificultate, cu cîtă știință a jocului se înmulțesc reproșurile care au aerul — dar numai aerul! — că sînt nevinovate! Culegerea se citește fără să-ți fie nici o clipă teamă de obiectivitate, adică de plictis. Toți sînt gata să înfrunte această teamă, iar cititorul se molipsește la rîndu-i de această revărsare verbală. La sfîrșit, nu există nici o victimă, fiindcă toată lumea termină prin a fi victimă.

Cu afecțiune, Cioran

579

Paris, 1 noiembrie 1987

Dragă prietene,

Mulțumită dumitale m-am cufundat în trecut... Nu pot contempla cu detașare toate aceste fotografii. Timp de zece ani am hoinărit de dimineață pînă seara într-un fel de paradis. Cînd a trebuit să-l părăsesc și să plec la Sibiu, în șaretă am avut o criză de disperare de care-mi mai amintesc și astăzi.

Îți mulțumesc în mod special pentru traducerea atît de vie și totuși riguroasă a dialogului de la Tübingen. Poate vei reuși, printr-un oportunism justificat, să faci o concesie și să suprimi aluzia la dubla origine a *graiului** nostru[245]. E doar o sugestie.

Ce să-ți spun despre mine decît că, în ciuda anilor, continui să mă mir de tot ce văd și aud? Fie și numai de dragul eleganței, și tot trebuie să sfîrșim printr-o înfrîngere...

Cu multă afecțiune, Cioran

580

Paris, 3 mai 1988

Dragă prietene,

Mulțumesc pentru scrisoare și pentru textul despre mine[246]. M-am bucurat în mod special că ai citat, la ultima pagină (14), acea confesiune scurtă, dar importantă, fiindcă marchează o cotitură în viața mea. În schimb, misivele referitoare la Premiul Rivarol sînt pur exterioare, au fost scrise doar ca să-mi liniștesc părinții, doar ca să-i asigur că situația mea materială nu era disperată. Poți fără grijă să suprimi jumătate din ele. Premiul acesta nici nu mai există de mult. În juriu erau: Gide, Supervielle, Paulhan, Jules Romains, Maurois etc. A fost prima și ultima dată cînd am acceptat acest gen de „onoare". Pe toate celelalte le-am refuzat, în schimb am acceptat alt gen de umilințe.

Între 1940 și 1945 am scris versiunea „definitivă" a *Îndreptarului pătimaș* din care dumneata ai citit fragmente, niște ciorne mai degrabă. Din cauza diatribelor sălbatice împotriva originilor mele, Relu n-a crezut că-i nimerit să mi-l aducă. Aș vrea totuși să fie păstrat undeva, ca document, fie acolo, fie aici. Ica[247] o să aducă niște fotografii. Cea cu Țuțea nu-mi place. — În afară de *Schimbarea*, operă delirantă legată de un anume moment istoric, poți da cîte citate vrei din cărțile mele și românești și franțuzești.

Cu multă prietenie, Cioran

581

Paris, 9 ianuarie 1989

Dragă prietene,

Veștile foarte bune pe care mi le-a adus scrisoarea dumitale mi-au făcut într-adevăr plăcere. Aș zice că sînt aproape o utopie, atîta sînt de incredibile. În momentul în care Heidegger este tîrît prin noroi peste tot în Occident, în România se vînd 42 000 de exemplare dintr-o carte de-a lui[248]! Povestesc asta peste tot și nimeni nu vrea să mă creadă. Trebuie să recunosc, este uluitor. Ce destin mai avem și noi!

I-am trimis imediat fratelui meu originalul *Procurii**, a cărei fotocopie o adaug aici, s-o ai. Îți mulțumesc din suflet pentru tot ce ai făcut pentru el, ca și pentru mine[249]. De acum înainte nu mai putem vorbi de rău țara. De altfel, era de mult vremea să mă împac cu originile mele! Sper să nu te blestem vreodată...

Dacă, din cine știe ce motiv, Relu nu va primi la timp Procura, te poți folosi de fotocopie.

La începutul lui martie o să apară în Germania *Auf den Gipfeln der Verzweiflung*[250] (Suhrkamp). Traducerea este excelentă, dar mă îndoiesc că va fi o carte pe gustul prosperei Germanii de azi.

Cu cele mai sincere salutări, *auch von* Simone, Cioran

582

Paris, 22 februarie 1991

Dragul meu prieten,

Scrisoarea dumitale m-a emoționat, în schimb sînt foarte dezamăgit de mine. De cîtăva vreme ceva s-a rupt în mine și-mi aduc aminte de vorbele lui Iorga: *„Eu nu mai sînt eu"**. Exagerez, dar în fond am dreptate. Trebuie să însemne ceva faptul că am renunțat să mai scriu și că nici măcar nu-mi pare rău. Orice om sfîrșește cu o înfrîngere și așa-i mai bine.

Mă bucur că mi-ai dezgropat cărțile, dar nu cred că trebuie să faci din asta un eveniment. Mă cunoști și știi că nu sînt chiar modest, dar îmi place mai mult elogiul intim al consacrării. Și totuși, sînt impresionat de destinul *Schimbării la față*. M-am înșelat de mai multe ori, dar pentru o dată am fost și eu profet.

Ceva practic acum. Cei de la Gallimard îmi reproșează că-i neglijez, că public la alte edituri. Sînt într-o situație foarte delicată. Nimic nu scapă rațiunii. Neputința mea de a lua o hotărîre explică de ce toată viața am meditat îndelung la sinucidere fără să o și fac. Noi românii sîntem toți niște ratați. Asta e originalitatea noastră și pe drept cuvînt îi detestăm pe străini, biete ființe care s-au realizat.

Din toată inima, Cioran

583

Paris, 21 septembrie 1991

Dragul meu prieten,

Îți mulțumesc pentru scrisoarea atît de amabilă, atît de emoționantă. *Din nefericire** te voi dezamăgi. Nu mă simt prea bine. Sănătatea mea lasă de dorit și nu mai am puterea să înfrunt emoțiile reîntoarcerii acasă după o absență de mai bine de 50 de ani. Important e că originile mele există în sufletul meu și sînt adînc emoționat să le știu aidoma și în sufletul dumitale.

Din toată inima, Emil Cioran

VIII

Către Petru Manoliu[251]

(S. 584–587)

584

Paris, 22 august 1973

Dragă Manoliu,

Îți mulțumesc pentru veștile bune pe care mi le dai despre tine și despre tînăra și drăguța ta soție. Băiețelul îi seamănă, deși pare să aibă ochii tăi. Știam că prima ta soție s-a sinucis și dacă n-am zis nimic despre asta n-a fost din indiferență, ci din neputința de a comenta o nenorocire fără margini. — După atîția ani de încercări, meritai o recompensă: bucură-te deci, fără remușcări, de fericirea ta de acum.

Despre mine nu am nimic precis să-ți spun, doar că încep să simt efectele vîrstei și că ființele și lucrurile mă obosesc mai mult ca înainte. Scriu tot mai puțin, nu mai cred în cărți, deși continui să citesc destul, din automatism sau din viciu. O să-mi apară totuși o carte în curînd, al cărei titlu este la antipodul a ceea ce trăiești tu acum: *De l'inconvénient d'être né*. O suită de însemnări născute din capricii.

I-am citit aseară la telefon scrisoarea ta lui Eugen, care este acum în casa lui splendidă de la țară. A promis că-ți cumpără el cele două impermeabile și că ți le trimite printr-un prieten român pe care-l găzduiește. Dacă de azi într-o lună nu le primești, nu te sfii să insiști (96, Bd Montparnasse), fiindcă în momentul de față e cam deprimat. A fost foarte impresionat de concluzia „optimistă" a scrisorii tale.

Am cumpărat deja cele două tuburi de Céquinyl și ți le voi expedia după 15 septembrie, pentru că mîine plec în vacanță. În orice caz e un medicament pentru iarnă. Nu cred că ai nevoie de el acum.

*Cu vechea dragoste, al tău** E. Cioran

[Adăugat pe margine, vertical:] Îți trimit tot acum o carte japoneză despre dragoste. Nu e prea grozavă, dar mi se pare că se potrivește cu dispoziția ta de acum.

585

Paris, 20 sept. 1973

Dragă Manoliu,

Ți-am trimis chiar astăzi (după cum o dovedește chitanța alăturată) cele două tuburi de Céquinyl. Ca să poți pune mîna pe ele, trebuie să trimiți la vama București (sau la un alt serviciu, informează-te) o rețetă. Mi-a fost imposibil să găsesc pe cineva să ți le aducă, din simplul motiv că eu fug de compatrioți ca de ciumă. Am văzut prea mulți și-mi ajunge. Din cauza asta l-am și rugat pe Eugen să se ocupe el de cele două impermeabile. El vede destui români. Mi-a promis că o va face, dar mă îndoiesc că a făcut-o. O să-i reamintesc cu prima ocazie. A trimite cele două *fișuri** prin poștă ar fi curată nebunie, atîta sînt de exorbitante taxele vamale la „voi". De aceea nu văd altă soluție decît să așteptăm ca Eugen să găsească pe cineva. Scrie-i și tu, chiar și la Academie...

Parcă ți-am spus în ultima scrisoare c-o să-mi apară o cărțulie spre sfîrșitul toamnei. Se numește *De l'inconvénient d'être né*. — Nu este chiar o carte și nu-i dau nici o importanță.

Am fost invitat la un prieten din Elveția, foarte aproape de castelul Muzot, unde Rilke și-a petrecut ultimii ani de viață. După ce două săptămîni am contemplat vîrfurile albe de zăpadă, mă simt, o dată reîntors la Paris, demoralizat de vulgaritatea de-aici.

Sper că ați avut amîndoi o vară frumoasă.

Cu prietenie, E. C.

Acuma i-am telefonat lui Eugen. Rodica tocmai a cumpărat cele două *fișuri** și vi le expediază în curînd.

586

Paris, 22 nov. 1973

Dragă Manoliu,

Îmi pare foarte rău că n-ai primit încă medicamentele. Ar trebui să te interesezi (unde? la cine?), în orice caz ți-am trimis recipisa. Dacă nici după scrisoarea asta nu le-ai primit, nu te sfii să-mi spui, ca să-ți trimit altele. Dar cum se numea vaccinul? Nu-mi mai aduc aminte. Am, desigur, scrisoarea ta pe undeva, însă la mine e o dezordine groaznică!

Povestea asta cu „casa de creație" mi-a inspirat o grămadă de gînduri pe care, din motive lesne de înțeles, le păstrez doar pentru mine. Mi se pare incredibil că a trebuit să-ți părăsești apartamentul, că la vîrsta ta ești condamnat la o viață de nomad. Și totuși, cine-a mai făcut atîtea eforturi ca tine? Dacă ți-ai fi publicat în volum toate articolele, astăzi ai fi fost considerat un poligraf. Dar să trecem. Din tot ce ai scris, pe *Rabbi Refful* îl am cel mai clar în minte. De ce nu reeditezi cartea asta? era în ea un <...> de hasidism, această mistică captivantă, care, după mine, e tot ce a produs iudaismul mai profund, pe planul experienței lăuntrice, bineînțeles.

O să-ți parvină cărțulia mea? Sper. Ți-am mai spus că nu-i acord nici o importanță, e doar o culegere de note născute din spaima de gînduri negre. Am lăsat anume o grămadă de banalități în ea fiindcă altminteri aș fi fost acuzat că abuzez de paradoxuri. Știi că nici măcar n-am trimis-o criticilor literari de pe-aici? Atmosfera intelectuală din Occident îmi displace mai mult decît aș fi crezut. Sînt aici oameni foarte inteligenți, dotați, erudiți, rafinați etc., dar orientările lor, *speranțele* lor sînt de o naivitate incredibilă. Civilizațiile muribunde sînt atinse de infantilism. Toate astea o să sfîrșească rău. Ce dramă e să trăiești în mijlocul unor indivizi care știu totul, fără să fi înțeles însă nimic! La noi pînă și ultimul imbecil are mai multă maturitate *istorică* decît mințile acestea lipsite de orice vitalitate. E adevărat că au fost favorizați de soartă. Dar vor plăti scump șansa asta.

Cu multă prietenie, E. Cioran

587

Paris, 17 ianuarie 1974

Dragă Manoliu,

După mai bine de patru luni, cele două tuburi de Céquinyl mi-au fost returnate. Ți le trimit iarăși, dar pe adresa nouă[252]. Poate că de data asta în sfîrșit or să-ți parvină.

Sînt mai obosit ca niciodată de tot și de toate. Chiar și aici fiind, viața nu e o soluție. Ca și cum în altă parte ar fi! Ți-ai terminat traducerea? Uneori visez la o *colibă**, departe de lume, unde să pot citi *Filocalia*, în românește, desigur. Ce limbă extraordinară avem!

Cu prietenie, E. Cioran

[Pe verso:] Trebuie să trimiți la vama românească o rețetă pentru 2 tuburi de Céquinyl.

IX
Către Constantin Noica

(S. 588–619)

588

Paris, 10 nov. 1967

Dragă Dinu[253],

Îți citesc scrierile admirabile[254] și nu încetez să mă uimesc: cum de ți-ai putut recăpăta gustul pentru abstracțiuni după un contact atît de brutal cu Istoria?

Și tot eu îmi spun: aici toți sîntem acriți, pervertiți, dezamăgiți, în schimb *el*, care ar trebui să urle precum Iov, e plin de viață, pradă unui entuziasm tineresc.

Dacă mă gîndesc bine, toate sînt așa cum se cuvine: tu trebuia să-ți primești răsplata, noi — pedeapsa. Astfel, în vreme ce tu ridici în slăvi devenirea istorică, noi ne scufundăm în „monotonia Destinului".

Atașamentul tău față de fenomenologie ține și el de miracol. Nu-ți poți da seama cît de greu ne vine nouă, celor de aici, să înțelegem cu adevărat sensul adînc al statorniciilor tale.

Am renunțat pentru moment la gîndul de a veni pînă acolo. Ar fi o experiență îngrozitoare să-mi revăd prietenii după atîta amar de vreme. Iar ființa mea nu rezistă la astfel de emoții. Din nefericire sînt mult mai vulnerabil la timpul proustian decît la timpul filozofic.

Că fac sau nu călătoria asta vom vedea, important e să știu că într-o bună zi ne vom revedea, că am o odaie gata pregătită la tine...

Toată prietenia soției tale. *Cu vechea dragoste**,

E. Cioran

589

Paris, 28 martie 1969

Dragă Dinu,

Ai să primești curînd o cărțulie în genul meu, pe care nu pun nici un preț și în care, la sfîrșitul capitolului despre Noii Zei[255], îmi exprim în trecere uimirea față de ciudata ta concepție despre libertate, pe care o susțineai cîndva. Paragraful cu pricina este singurul care merită să fie citit, restul nefiind decît obișnuitele mele obsesii.

E adevărat — cum se aude — că te pregătești să vii în curînd pe-aici? M-aș bucura cu adevărat, mai ales că vei avea prilejul să te convingi cu ochii tăi că nu ai ce regreta...

Cu drag, E. Cioran

590

Paris, 27 iunie 1969

Dragă Dinu,

Sînt fascinat de talentul tău de a însufleți orice, chiar și filozofia.

Toate aceste bătrîne categorii — cu cîtă grație le investești! E drept că și aveau nevoie. — O mică distincție însă... Atunci cînd tu zici și implicit aprobi: „Nu există nici un motiv ca omul să nu apară pe lume", eu aș adăuga: Din păcate! Cum vezi, sînt mai sensibil la *rost** decît la *rostire** (cuvînt reabilitat pe vecie de tine).

Cu drag, E. C.

591

[Paris,] 11 iulie 1969

Dragă Dinu,

Îți mulțumesc pentru considerațiile admirabile despre prietenie. Am găsit printre ele o cugetare care m-a izbit puternic: acolo unde zici, în linia lui Aristotel: *Nu poți purta prietenie dacă nu-ți porți prietenie...** (pagina 122). Am înțeles că dacă sînt într-o relație atît de proastă cu ceilalți și mai ales cu mine însumi este datorită faptului că nu sînt în stare de un sentiment constant, normal, ci doar de pasiuni excesive. Mă...

iubesc sau mă urăsc, dar propriul *meu* prieten nu-mi sînt niciodată. Totuși al altora mi se întîmplă uneori să fiu, ceea ce mă și salvează, dacă vrei. Inutil să-ți mai spun că ești un scriitor *uluitor**.

Al tău, E. C.

592

Paris, 21 ian. 1970

Dragă Dinu,

Primesc *Gazeta literară* și ți-am citit deja acest foarte frumos text pe care mi l-ai trimis[256]. Admirabilă această limbă a noastră, a ta în mod special! În zadar caut în limbile „de circulație" un echivalent pentru *părelnicie**, cuvînt care singur ascunde un *Lebensgefühl*[257], o metafizică și tot ce vrei în materie de poezie. Cobori în adîncurile *„rostirii"** noastre și asta-i foarte important. Vei fi un punct de referință, asta cu siguranță. Cumpănind bine lucrurile, dintre noi tu ești singurul care ai făcut cea mai bună alegere. Nu te poți împlini decît aproape de originile tale. Este ceea ce ai căutat tu necontenit, cu încăpățînare și rigoare. E drept că o astfel de statornicie a cerut sacrificii, pe care nu ai de ce să le regreți acum, din moment ce ele erau, pe cît se pare, înscrise de la bun început în destinul tău, și care pînă la urmă s-au dovedit fertile. Nu știu dacă la tine e vorba de preștiință sau de instinct — cert e că tu ai înțeles dintotdeauna ceea ce mie mi s-a părut multă vreme o extravaganță sau chiar o nebunie: că *a fi* nu e cu putință decît înăuntrul propriei tale etnii. În mod normal, eu (cu *Schimbarea* etc.) ar fi trebuit să susțin o idee ca asta și nu tu, care, filozofic vorbind, te găseai la mii de leghe distanță, mai ales în epoca slăbiciunii tale pentru Kant. În opțiunile de acest fel intră însă elemente care țin mai puțin de teoriile noastre cît de *ursita** fiecăruia dintre noi.

Sper să te revăd curînd: sînt nerăbdător să aflu și alte amănunte despre acest Coridaleu[258] căruia nu-i știam nici numele pînă să-ți citesc studiul. Cît despre Sibiu, acolo te întrec, fiindcă nu e zi să nu-mi aduc aminte de vreun colț: specialist în nostalgie! Îți mulțumesc pentru intenția delicată.

Toată prietenia ție și Marianei[259], E. Cioran

593

Paris, 5 martie 1970

Dragă Dinu,

E de la sine înțeles că-ți împărtășesc admirația pentru acest geniu care nu încetez să mă mir că a putut să apară printre noi. M-aș exprima chiar mai dur decît tine: fără Eminescu, *neamul** nostru ar fi neînsemnat și aproape de disprețuit... Chiar dacă entuziasmul meu pentru limba noastră e în continuă creștere, pînă la punctul de-a o considera una dintre cele mai expresive din cîte-au existat vreodată, în schimb în ceea ce privește *seminția** noastră mă văd silit să mă temperez și chiar să revin la scepticismul meu primar. Orice s-ar întîmpla, nu vom scăpa de un destin minor, asta e convingerea mea adîncă; altădată, ea era un prilej de suferință, azi abia o mai deosebesc de o simplă părere de rău mai mult sau mai puțin detașată. Nu aș risca asemenea judecăți „definitive" dacă ele nu s-ar fi născut, măcar în parte, dintr-o îndelungă experiență a cunoașterii de sine...

Acestea fiind spuse, și oricît de aspru aș fi cu mine însumi ori cu generația noastră, nu sînt totuși de părere că trebuie să-i supraestimăm pe tineri, pe acei de care ziceai nu demult că sînt singurii care l-ar fi *meritat* pe Eminescu. Ceva — nu prea știu bine ce — îmi spune că te înflăcărezi prea tare. În orice caz noi — și mă gîndesc la *tînăra generație** dinainte de război — noi am fost capabili de un mare, incontestabil și răsunător eșec. Noii veniți ar trebui să meargă în reușită la fel de departe pe cît am mers noi în înfrîngere. Numai atunci s-ar putea afirma că sînt demni de Eminescu.

Nu știam că *Rugăciunea unui dac* are ca variantă de titlu *Nirwana* (scris ca în germană). Nu mă pot împiedica să nu mă gîndesc că acest neant care nu e unic, căci Nirvana înseamnă și vid și extaz, este una dintre obsesiile mele constante și că la apariția primei mele cărți în franceză (acel biet *Précis de décomposition*) un compatriot (Stamatu, ca să nu-i zic numele) a remarcat: „Toate astea au ieșit din *Rugăciunea unui dac.*" Era adevărat, atît de mult mi-a marcat adolescența poemul acesta. Vezi cîte *a răscolit** în mine articolul tău.

Cu prietenie, E. Cioran

594

Paris, 13 iulie 1970

Dragă Dinu,

Cît am stat la Berlin, mă vizita din timp în timp P.Ț.[260] și vizita dura întotdeauna ore în șir, prelungindu-se adesea pînă noaptea tîrziu. A doua zi aproape că nu mai puteam vorbi germana, care mi se părea dintr-o dată blocată, sufocată de limba noastră, vorbită cu acea vervă savantă de prietenul meu. Același lucru mi se întîmplă acum, după ce am încheiat de citit cartea ta: această limbă (de care atît de mult aș dori să mă despart!) are o conștiință de sine atît de „agresivă", fiind în același timp capabilă să vrăjească, încît în cele din urmă cazi răpus, fără putere, pradă farmecului ei. Și cînd totuși reușești să evadezi, porți pică magicianului: la ce bun acest chin, și acest regret în plus?

Te regăsesc în fiecare pagină a acestei foarte importante *Rostiri*[261], așa cum te-am știut dintotdeauna — pasionat, părtinitor, îndrăgostit în taină de nemăsură. Toate enormitățile pe care le-am debitat o viață întreagă mi se par acum formulări cuminți și chiar meschine pe lîngă ale tale. Entuziasmul tău care n-are leac nu încetează să mă uluiască și să mă scoată din minți. Comentariul despre Brâncuși (în finalul de la *A gîndi infinirea*) e de-a dreptul tulburător și mi-a amintit de al tău „Dumnezeu e român" de dinainte de război. Ceea ce e straniu și admirabil la tine e că tu ești, prin ființa ta profundă, în permanentă și profundă contradicție cu propria ta formă de spirit, care e mai aproape de cea a unui sceptic. Fericită contradicție, care-l silește pe cititor să nu te poată uita nici o clipă cînd te citește.

Cu drag, E. C.

595

Dieppe, 9 aug. 1971

Dragă Dinu,

Pe vremea cînd îl citeam pe Kant prin parcurile Sibiului, îmi aduc aminte că mă călca pe nervi lista lui de categorii, a căror simetrie mi se părea pură acrobație. Văd astăzi însă că din ea se pot deduce cugetări foarte vii, după cum arată textul și meditația ta[262]. Te recunosc, bineînțeles, ca întotdeauna cînd părăsești desfășurările pur speculative, cînd *trădezi* logica pe care o folosești drept pretext pentru considerații de o altă natură, de un alt gen... Filozofia este o mască și, avînd în vedere ce ne pregătește istoria, te sfătuiesc s-o păstrezi.

Cu drag, E. Cioran

596

Paris, 3 sept. 1971

Dragă Dinu,

Frumoase broderii! Așadar, poți să te dedai filozofiei avînd și gust... Totul e cu putință, de vreme ce ajungi să-i frecventezi pe Aristotel și Iov în același timp. Acesta din urmă, pe care de cînd mă știu mi l-am considerat drept patron, și-a găsit recent un interpret, a cărui voce cu inflexiuni tragice mi s-a părut deopotrivă cunoscută și îndepărtată. Treizeci de ani! Oricum, îți mulțumesc pentru această ploaie de surprize.

*Dacă am dreptate** sau nu, habar n-am, dar îmi doresc ca istoria (!) să mă pedepsească cu cea mai umilitoare dintre dezmințiri. Dar...

Cu drag, E. C.

597

Paris, 26 mai 1972

Dragă Dinu,

Aflasem minunea dintr-o scrisoare foarte recentă a lui Mircea[263] (care va veni la Paris în 22 iunie).

Îți mărturisesc că tremur la gîndul că te voi revedea. E ceva atît de ireal, de *postum* în această întîlnire: două umbre care se încăpățînează să persevereze în existență...

Criză depresivă? Nu, cu siguranță. Dar la mine, tu știi, orice emoție mai puternică primește un accent funebru.

Cu drag, E. C.

Nu arăta rîndurile astea lui Wendy[264], e o fire prea *veselă* ca să mi le ierte.

598

Paris, 7 iulie 1972

Dragă Dinu,

Trebuia să vin la gară în seara plecării tale. Nu ca să evit întîlnirea cu doamna X n-am făcut-o, ci dintr-un motiv scandalos de practic: eram invitat la cină undeva unde se hotăra soarta vacanței mele… Nu mă judeca prea aspru!

Acum, cînd ai plecat, fiecare comentează în felul său trecerea ta pe aci, și se întreabă: cine-o fi? cine-o fi? Ne-ai tulburat rău pe toți, fiindcă în gesturile tale, în vorbele tale, în întreaga ta făptură e ceva care provoacă o afectuoasă perplexitate.

C.

599

Paris, 2 ian. 1973

Dragă Dinu,

De cîte ori cîrtesc împotriva optimismului tău, să știi că e și ceva invidie la mijloc. Ce noroc să poți refuza imposibilul! Dacă acum ai să te-apuci să-l accepți, să-l proclami și astfel să te bagi în mizeriile de la noi, în tot ce au ele mai adînc și mai supărător *neaoș**, la cine și unde vei mai găsi un minimum de încredere, de iluzie?

Am fugit din *gura noastră de rai** pentru că avea un efect dizolvant asupra mea. Ce-i drept, nici Occidentul nu mi-a prea reușit. Îl detest pentru ceea ce este și mai ales pentru ceea ce speră… Bilanțul șederii mele aici (35 de ani!) este, cum vezi, mai degrabă negativ.

Dacă din întîmplare îți cade în mînă *Hope against hope* a Nadejdei Mandelștam, te sfătuiesc s-o citești. Este o carte înălțătoare și deprimantă în același timp și care m-a făcut nu o dată să mă gîndesc la experiențele prin care ai trecut.

Ție și Marianei, cele mai bune gînduri și *La mulți ani**, E. C.

600

Paris, 10 oct. 1973

Dragă Dinu,

Nu mai știu unde și cînd, dar oricum înainte de război, scriam că mînăstirile noastre minuscule sînt imaginea unui popor *neînsemnat** și *nefericit**. (Desigur, totul se poate spune mai bine în românește decît în franțuzește.) Contemplînd proporțiile delicate ale acestui minunat Voroneț, m-au cuprins remușcările: te poți *realiza* la fel de bine prin minuscul ca și prin grandios.

Și totuși, deși am acceptat această concesie, retractare mai bine zis, mă simt mai străin ca niciodată de spațiul nostru, *mioritic** sau nu.

Simone și cu mine tot sperăm că acel „poate" din rîndurile tale va deveni cît mai curînd o certitudine.

Cu drag, E. C.

601

Paris, 6 febr. 1974

Dragă Dinu,

În timpul războiului, cînd citeam cărțile găsite în *biserica** noastră, credeam că iubesc cuvintele, cuvintele de la noi. Îmi dau seama acum că le iubeam doar senzual, fără să pătrund în adîncul nici unuia, ca tine, fără să scot de acolo o lume, ori măcar un sistem (mă gîndesc mai cu seamă la admirabilul capitol despre *întruchipare**[265]). Acest fel de forare n-ar avea nici un sens aici, pentru că vorbele nu mai ascund nimic, dacă au ascuns vreodată ceva. Le lipsește adîncimea, nu au nici un fel de ramificații, nu sînt din păcate decît înșirări de vorbe, în vreme ce ale noastre participă la acest infinitiv cu totul aparte cu care îl hărăzești pe Brâncuși[266].

Am citit și textul atît de substanțial despre Ștefan[267]. Punctul în care nu ți-aș da dreptate e la pag. 21, unde spui: *Singur… ar putea oferi orizontul**. Concepția la care faci aluzie mi se pare, în cel mai bun caz, inutil de bogată. E bogată totuși în *„prigoniri de soarte"**. O nenorocire la fel de mare ca și creștinismul la începuturile lui. *Încolo, cum le știi.**

Cu mult drag, E. Cioran

602

Paris, 6 aprilie 1974

Dragă Dinu,

S-ar putea ca într-o bună zi, nu peste mult timp, condițiile de aici să devină aproape identice cu cele de acolo. Acel moment de care mă tem și pe care-l aștept în egală măsură mă va vindeca de această limbă de care a cam început să mi se urască, cu toate că-i deplîng și nivelarea și declinul.

Cum vezi, nu scap de obișnuita mea indecizie, de acea hărțuială a „postulatelor contradictorii", atît de dragi lui Baudelaire și pe care le cunoști la fel de bine ca mine — ce zic? infinit mai bine, dovadă luările tale de poziție din ultima vreme. Revenind la seducătoarea, la inepuizabila noastră limbă, așa cum mă îndemni, în lumina evenimentelor, am să-ți răspund că o asemenea aventură se potrivește de minune cu felul în care-mi înțeleg eu destinul, ca și cu o anume fascinație a răului... Îți mulțumesc pentru articolul de la Zürich.

La chute dans le temps a trecut, ca să fiu cinstit, neobservată atît în Franța cît și în Germania. Un fiasco exemplar.

Cu prietenie, E. Cioran

603

Paris, 28 aprilie 1974

Dragă Dinu,

Chiar în ziua în care aflam că zeii îți hărăziseră ani lungi de reculegere solitară, m-am întîlnit pe stradă cu un compatriot de-al nostru, josnic și fără nici o valoare, pe care nu-l văzusem de *un car de vreme*.* S-a apucat să-mi spună că este profesor la o universitate din provincie (în Franța, bineînțeles), că are un apartament cu șase camere, o casă la țară etc. Contrastul dintre soarta ta și cea a funebrului *dobitoc** mi s-a părut dintr-o dată atît de intolerabil, încît *am decis* — și cu ce argument, de data asta! — că viața nu are absolut nici un sens.

Astăzi, cînd m-am trezit, mi-am amintit momentul într-un chip atît de imperios, încît nu m-am putut stăpîni să nu ți-l povestesc, măcar ca să-ți tulbur nițeluș „somnul *pozitiv*".

Cu drag, E. Cioran

604

Paris, 5 iunie 1974

Dragă Dinu,

Pasajul incriminat (pag. 222) se referă în mod direct la tine, sau aproape[268]. Un prieten de-aici (supraviețuitor de la Auschwitz), căruia i se atrăsese atenția că s-ar referi la el, mi-a purtat pică un timp. Pricep astfel că și ceea ce a fost gîndit ca un elogiu poate fi înțeles ca o înjurătură.

N-ar trebui să-i judecăm niciodată pe cei care au însemnat ceva în viața noastră. Dar cum să n-o faci? Cum poți să învingi această pornire odioasă care face suportabile relațiile de prietenie?

Scrisorile tale circulă de la unul la altul și le citim fiecare cu zelul unor exegeți.

*Apusul te așteaptă.** *Cu drag,** E. Cioran

605

Paris, 12 iulie 1974

Dragă Dinu,

Îți mărturisesc că istoria asta cu „*teologul absolut*"* mă urmărește. Sărmanii ardeleni, pe care nu-i pot totuși disprețui, n-au avut niciodată simțul ridicolului. Goga îmi zicea odată, la Sibiu, despre ei: „*Cu cît mergi spre nord, sînt din ce în ce mai proști, iar la graniță mănîncă săpun.*"* La o analiză mai atentă, s-ar părea că tocmai această *prostie** le conferă o dimensiune ce le lipsește *regățenilor** și pe care a caracterizat-o atît de bine un englez, de curînd, la BBC: *They are a deceptive people — volatile, devious, imaginative, theatrical.*[269]

Fără să-mi revendic prostia, cred că am moștenit și defectele unora și ale altora, așa încît sînt un „român absolut".

Dacă ar fi să dau crezare gurilor rele, s-ar zice că ai o casă pe malul unui lac. Și eu care mă îndoiam de aptitudinile tale de a deveni înțelept!

Cu drag, E. Cioran

606

Paris, 15 ian. 1975

Dragă Dinu,

Tot omul e lovit în ce are mai scump pe lume, fiecare își ispășește pasiunea capitală: a ta a fost, în ciuda a tot ce ai trăit, tocmai această *țărișoară** care ți-a fost atît de vitregă. Dintre noi toți, tu i-ai fost cel mai credincios: și tocmai împotriva ta s-a încrîncenat cel mai tare. Legea fundamentală a lumii este

Ironia. Poate că nu e neapărat o cugetare filozofică, dar este, orice s-ar spune, o cugetare.

Pasiunea mea a fost de alt gen, mai puțin riscantă, mai puțin oarbă decît a ta. De-a lungul anilor, ca să fug de răspunderi, am citit, am citit ce mi-a căzut în mînă, ore în șir, în fiecare zi. Nu m-am ales cu nimic concret, decît că am reușit să-mi întrețin o iluzie de activitate. Cînd eram foarte tînăr, nu mă atrăgeau decît bibliotecile și bordelurile. Acum... mă trădează ochii. Am tulburări de vedere care mă fac să urăsc toate cărțile pe care le-am citit. Ispășesc în felul meu o dragoste ceva mai rezonabilă decît a ta.

Rareori am avut mai multă nevoie de singurătate ca acum și cu toate astea mă epuizez în întîlniri inutile și inevitabile. Ar fi mai cinstit poate să spun că adevărata mea pasiune n-au fost cărțile, ci Parisul, devenit un loc de tortură precum *gura de rai** de care tu ai fost atîta amar de vreme supărător de îndrăgostit.

Construindu-ți sistemul, nu uita că nimic din ceea ce dorim și chiar din ceea ce gîndim nu are vreun temei...

*Cu vechea dragoste**, E. Cioran

607

Dieppe, 27 iulie 1975

Dragă Dinu,

Părtinirea ta pentru tot ce e românesc este, de astă dată, justificată. Am fost cu atît mai dispus să-ți împărtășesc entuziasmul după ce am citit acum cîteva luni, nu fără emoție, un *Eminescu* văzut de contemporanii săi. Cum oare a fost posibilă o apariție ca a lui într-o țară așa de nevertebrată ca a noastră? Ai dreptate să te lansezi în asemenea comparații (Goethe, Valéry, Leonardo) care n-au nimic delirant. Dimpotrivă. Ca să rămînem la valorile indigene — cît de artificial, de lent, *scremut** este un Blaga alături de El! Destinul lamentabil al celor care vor să lase în urmă o operă: pier o dată cu ea! Dar Eminescu era o lume și, prin asta, era superior Timpului, cel despre care ai scris cele mai bune pagini din carte[270]. „Fratele-timp" — despre care vorbești, iată o viziune în care descifrez etapa supremă a complicității tale cu universul. Ce șansă să poți transforma un torționar în aliat (*aliatul*)*.

Cu tot dragul, E. Cioran

Regret că nu pot citi cartea dumitale despre Eminescu. Îmi spun adeseori aceste versuri, singurele pe care le cunosc:

Unde-s șirurile clare din viața-mi să le spun
*Ah! Organele-s sfărmate și maestrul e nebun!**

Sper că vei fi curînd cuprins de nostalgia locurilor noastre. Cît mai degrabă, căci ele se degradează pe zi ce trece. Vorbim adesea de dumneata, cu drag,

Simone

608

Paris, 5 ianuarie 1976

Dragă Dinu,

Cu mulți ani în urmă, la un dejun uruguayan mai mult sau mai puțin oficial, se iscase o discuție înfierbîntată despre un pictor care mi-era complet necunoscut, drept care am sfîrșit prin a-l întreba pe ambasador: „Cine e acest pictor?" — „Dar e pictorul nostru național." — Acest răspuns mi-a venit în minte în ziua cînd, la instigarea ta, am primit invitația de a scrie ceva despre sculptorul nostru — și el național. Rare sînt reușitele tribului nostru: două sau trei și care, atunci cînd sînt etalate, strîrnesc surîsul. *Seminție fără rost**. A trecut de mult vremea cînd o astfel de constatare mă făcea să sufăr. Nu știu ce s-a rupt în mine, însă am pierdut orice legătură secretă cu *neamul** nostru.

Care mi-ar fi fost dispoziția spirituală dacă aș fi rămas în acea comună unde se vorbea de Cisnădioara așa cum vorbeau despre Mayfair fetele bătrîne englezoaice? În paranteză fie spus, data viitoare cînd ai să mai faci un salt pe-aici îți voi povesti în detalii incredibila istorie ce mi s-a întîmplat la Cisnădioara prin 1936. Poate că și este deja consemnată în arhive de vreun Tacitus local.

În rest, ca să folosesc o expresie dragă lui Ștefan, înregistrez zi după zi cu resemnare „perdiția energetică".

*La mulți ani!** Emil

P. S. Mi-a telefonat adineaori un prieten, să-mi spună că mi-a adus un text de-al tău despre Mircea. Mulțumesc.

[Pe margine:] Învățămîntul — impostura mea — mi se pare foarte apăsător (în special acum, după vacanță). Cele mai bune urări pentru anul care vine și toată prietenia,

Simone

609

Paris, 14 aprilie 1976

Dragă Dinu,

*Cum stai cu doctoratul în filozofie?** — Această întrebare a lui Maiorescu[271] a fost teroarea — și rușinea — mai multor generații de la noi. Vorbesc în cunoștință de cauză. Se poate scrie o carte întreagă despre asta, fără nimic erudit și cu destul umor. Sorin Pavel[272], acest Stavroghin valah, ar fi aici figura centrală.

...Astea fiind zise, există multe lucruri foarte frumoase în traducerea din Eminescu, din care am citit, acum cincizeci de ani, extrase publicate în *Luceafărul* (noi aveam toată colecția revistei acasă). Din motive lesne de înțeles, cel mai mult mi-au plăcut paginile referitoare la *Rătăcirile skeptice ale acestui bărbat**, fiindcă eu am avut întotdeauna o slăbiciune pentru Hume și o mare încredere în *județul** său.

Încolo — resemnarea și plăcerile sale. Ce proiecte ai? *Apusul** și-a pierdut prestigiul în ochii tăi?

*Cu drag**, E. C.

610

Paris, 12 iulie 1976

Dragă Dinu,

*Să-i pese, fără a ști ce-i pasă** — păi aici este... toată viața mea, toată ființa mea, tot răul meu, e chiar *nimicul înveșnicit**, cum așa de bine spui tu în textul pe care numai cu o lupă am reușit să-l descifrez. Am citit și considerațiile tale despre Brâncuși, unde vorbești de *ar fi să fie, era să fie, va fi fiind, a fost să fie**, construcții gramaticale rare, chiar ieșite din uz, fără a mai vorbi de *n-a fost să fie**, care este simbolul, cheia, însăși esența soartei noastre, după cum îi scriam în august 1944 lui Mircea V[ulcănescu][273]. Tu n-ai să scapi niciodată de fascinația pozitivului. În fond, ce noroc! Ambele articole sînt demne de tine și simt în această a doua tinerețe a ta strălucitoarea recompensă a acelei tăceri obligatorii[274].

*Cu drag**, E. C.

611

Paris, 21 ianuarie 1977

Dragă Dinu,

Dacă am amînat atît de mult să-ți răspund la scrisoarea din 14 decembrie a fost numai din cauză că am tot așteptat să-mi vină cartea ta despre Goethe[275] (autor despre care, în treacăt fie spus, am astăzi o părere mai nuanțată decît altădată). De altfel, bătrînețea mă apropie de o serie de spirite pe care mai demult le disprețuiam cu aroganță. Iată-mă, în fine... modest, sau măcar nerăbdător să ajung astfel. Diversele *metehne** mă ajută din plin la asta și mă vor ajuta tot mai mult.

Te afli, așadar, pe locurile care au însemnat atît de mult în viața mea. Experiențele mele de la Șanta sînt dintre cele mai intense pe care le-am avut vreodată. Cel mai neînsemnat detaliu legat de casa noastră de acolo — dărîmată complet acuma — mi-e foarte viu în memorie. Singura carte pe care am găsit-o acolo, într-una din vacanțe, a fost un roman scris de un autor absolut uitat astăzi: *Georges d'Esparbès*. Ca să vezi de cîte fleacuri mi-e plină memoria atunci cînd e vorba de Păltiniș și împrejurimile sale.

În așteptarea lui *Goethe* al tău,

*Cu drag**, E. C.

612

Paris, 20 febr. 1977

Dragă Dinu,

Cîtă înverșunare, ce furie elegantă în cartea ta! *Auseinandersetzung*-ul tău față de Goethe ar fi putut să degenereze în pamflet dacă atitudinea ta față de el n-ar fi fost ambivalentă. Îl demolezi cu o subtilă acrimonie în care se simte permanent oarecare complicitate și un anume regret. De aici și nota patetică a acestor pagini atît de dure și de nedrepte pe alocuri. Adevărat, nu eu sînt în măsură să apăr un autor la care mă atrag numai prejudecățile politice și antifilozofia atît de bine prinsă și denunțată de tine.

*Cu drag**, E. C.

613

Paris, 6 ianuarie 1978

Dragă Dinu,

Desigur că sînt la curent cu surpriza ce ți-a fost rezervată la reîntîlnirea cu nemaipomenitul nostru Heimat. Nu poți fi atît de atașat de el fără să fii pedepsit: toți cei care au crezut ca tine, indiferent în ce epocă, au sfîrșit prost. Nimic, deci, mai natural pentru fidelitatea ta, ca și pentru optimismul tău — un dar pe cît de fatal pe atîta de benefic, de vreme ce-i unicul în stare să țină piept manevrelor *ursitei** noastre.

Ce idee să vorbești despre „înțelepciunea" mea! Îți iert eroarea de diagnostic, fiindcă sîntem obligați să fim iertători acum, la început de an.

*Cu drag**, Emil

Cele mai bune gînduri, cu prietenie,

Simone

614

Undeva lîngă Nantes,
4 august 1978

Dragă Dinu,

Hotărît lucru, efectele altitudinii sînt imprevizibile. Trăind la Păltiniș ani de-a rîndul deasupra noastră, ai coborît printre noi ca să ne dai o lecție atît de violentă și de ascuțită totodată, încît nu poate să nu ne surprindă. Ai zice că, de-a lungul vremii, visul tău cel mai încăpățînat a fost acela de a deschide, la momentul potrivit, o școală de înțelepciune!

Totuși, ca să fiu drept, nu tu ai monopolul iluziei: și eu mă consider adeseori un înțelept... Cîtă necunoaștere de sine și cîtă nebunie!

Ultima ta carte[276] este excelentă, atîta doar că putea să se cheme la fel de bine *Sentimentul paraguayan al ființei**.

În locul tău eu m-aș întoarce la Logică: unde, dacă nu acolo, se poate delira mai bine?

*Cu toate cele bune**, E. C.

615

Paris, 9 aprilie 1980

Dragă Dinu,

Cele două scrisori ale tale de care-mi spui le aștept și acuma: am primit-o în schimb pe cea de la Timișoara, din 27 martie, cea cu raportul precis, instructiv și patetic al doctorului Lăzărescu*. Îți mulțumesc pentru aceste vești atît de bune, nesperat de bune, ca să fiu cinstit. Numai dac-ar dura binele ăsta! Într-o scrisoare de acum cîteva săptămîni bune, îți mărturiseam temerile cumplite legate de antecedentele mele familiale: pe linie paternă, un bunic bețiv, ai cărui urmași au suferit de o crasă debilitate; în partea mamei, și ea și cele șase surori ale ei au murit de arterioscleroză. Cu tensiunea 25, sora mea fuma 100 de țigări pe zi: sinucidere curată, sau aproape. Fiul ei s-a sinucis de altfel de-a binelea, în vreme ce, la celălalt capăt al Europei, eu m-am limitat la modestul rol de teoretician al sinuciderii.

Am să trimit cît de repede posibil o teză recentă despre Dostoievski — pentru doctorul Lăzărescu — în care se află un amplu capitol despre epilepsie: poate că-l interesează.

Lupasco[277] e mirat de tăcerea ta; i-am spus că precis nu ai primit ultima lui carte, *L'Univers psychique*.

Directorul de la *Ramuri*[278] mi-a vorbit despre tine în cuvinte foarte calde. E absolut sigur că tu *existi** acolo; aici, totul e impur și ireal, totul e *Lug und Trug*[279].

Eugen mi-a spus că-i pare rău că ți-a scris o anume scrisoare.

În ultima vreme am răsfoit mai multe tratate de psihiatrie: e înnebunitor! Mare păcat că spiritul nu și-a găsit alt sălaș decît creierul.

*Cu mult drag**, Emil

* Indiferența lui Relu, refuzul lui de-a ne vedea, fie că-i vorba de soția lui, de tine, de mine, de oricine, zicînd că nu are nimic să ne spună, este în sine de înțeles și legitim. Dar prețul e mult prea mare pentru o asemenea înțelepciune (*n.a.*).

616

Paris, 18 august 1980

Dragă Dinu,

Prietena noastră comună îmi scrie că-mi va aduce în septembrie, cînd se va întoarce din vacanță, ediția definitivă a cărții tale despre Hegel[280]. Abia aștept să citesc această versiune elegantă, civilizată, a *Fenomenologiei*. Este un eveniment, dar și o palmă pentru profesorii de filozofie, pentru cei germani în primul rînd. În ce-i privește, nu-mi fac nici o iluzie și-ți înțeleg perfect reacția la adresa lor. Sînt stupid de politizați (vorbesc de intelectuali) și incapabili să se ridice *la înălțimea eșecului* lor în istorie. Nu pot să-ți spun cîte decepții îmi oferă occidentalii. În schimb sud-americanii sînt mai interesanți, mai complecși, mai surprinzători și au mai multă vitalitate. Asta e valabil și pentru sud-estul Europei. Sleirea Occidentului este un fenomen indubitabil și iremediabil, acceptat, de altfel, de către cei interesați, cu o secretă jubilație. Curînd, ea va fi declarată deschis... Nu exagerez deloc, crede-mă. N-aș fi crezut vreodată că un proces atît de radical se poate desăvîrși într-un timp atît de scurt. Ce-i drept, răul are antecedente străvechi.

În rest, îmi fac ucenicia în ale bătrîneții. Mircea[281] e mai în formă ca niciodată.

*Cu drag**, Cioran

617

Paris, 22 decembrie 1980

Dragă Dinu,

Resimt tot mai mult povara vîrstei, cu tot ce implică ea: tulburări de memorie, oboseală, agravarea incoerenței... mentale, neputința de a-mi ține promisiunile. În sensul ăsta: trebuia să-ți trimit niște cărți — ele zac în continuare risipite pe podea, și nu am elanul de a face un pachet. După sărbători (!) o să ți le trimit, îți promit. Îmi dau seama totodată că anul ăsta e prima oară cînd am uitat să trimit la Chicago bilanțul anual al... activităților mele. Nu știu cum va interpreta Mircea uitarea asta. Ieri, la telefon, Sanda[282] mi-a spus cît de mult a emoționat-o scrisoarea pe care tocmai o primise de la tine. Mă înțeleg perfect cu ea în majoritatea problemelor, mai ales în privința tarelor lumii de aici, a lipsei ei de viitor, adică. „Nutresc în secret speranța că Europa va fi reinventată"... îmi scriai tu la 6 septembrie. De departe, această perspectivă e de gîndit; nu și de aproape. În accesele mele de optimism, mizez pe o degringoladă generală. Trebuie, oricum, să te agăți de ceva. Văzut de aici, Păltinișul pare cel din urmă vestigiu al Paradisului. Sînt pedepsit din plin pentru dorința mea de a mă îndepărta de el cu orice preț.

Cu toată prietenia și cele mai bune urări, Emil

618

Paris, 4 martie 1985

Dragă Dinu,

Să fie un efect al vîrstei? Nimic nu mă tulbură mai mult ca preistoria unei prietenii. *Răscolitor** e cuvîntul exact pentru articolul tău[283]; am fost emoționat pînă la lacrimi cînd am văzut că evoci drumul nostru la Geneva în calitate de... delegați. Numai că am și un reproș: nu-l evoci și pe Moșinski. Omisiune de neiertat. Cît despre poetul *mioritic** și oportunist, nu mi-a iertat niciodată ieșirea împotriva Patronului său de moment, cu care voia să ne împace. Ar fi multe de spus despre lipsa de coloană vertebrală a acestui *ins** remarcabil.

Îți cunoșteam nenumăratele înzestrări, dar nu știam că ești și un atît de bun memorialist. Ai geniul portretului. Abandonează ontologia și întoarce-te, te implor, către Timpul pierdut.

*Cu vechea dragoste a lui** Emil Cioran

619

Paris, 4 mai 1986

Dragă Dinu,

Din momentul în care am înțeles că lui Mircea nu-i mai rămăseseră de trăit decît cîteva ore[284], au început să mă invadeze amintiri din tinerețea noastră. Rolul pe care l-a avut atunci pentru noi și l-a păstrat și peste ani, pe bună dreptate. În vreme ce rumegam aceste evidențe, nu m-am putut împiedica să nu mă gîndesc la tine, care ești succesorul lui legitim. În felul tău, tu ai realizat — cu prețul atîtor riscuri și sacrificii! — o operă diferită, dar, pentru *neamul** nostru, la fel de semnificativă. Un dublu triumf față de incredibilul nostru *Schicksal*[285]!

Și eu păstrez o amintire vie de la ultima noastră întîlnire.

*Cu drag**, Cioran

X

Către N. Tatu[286]

(S. 620–623)

620

Berlin, 1 dec. 1933

Dragă Tatu,

Vei rămîne surprins cînd îți voi spune că așa retras cum trăiesc eu la Berlin numai la Păltiniș am mai trăit. N-am fost la un teatru, la operă, la cinematograf, nicăieri. Și nu numai fiindcă n-am bani, ci și dintr-o inerție și dintr-o oboseală care mă fac incapabil să particip la viața de aici. Berlinul ca oraș are prea mult stil, prea multă istorie, prea multă tradiție, încît arhitectura lui rigidă și tristă te stînjenește. Așa de puțin cunosc situația politică de aici, încît aștept ziarele românești ca să mă informez. M-am convins de ceea ce nu credeam să mă conving vreodată: că nu te poți dezrădăcina dintr-o țară. Este [im]posibil să-ți găsești un sens efectiv într-o țară străină. Cazul lui Sorin Pavel, care este o epavă, e destul de concludent. — Țuțea studiază serios la Berlin și se pregătește cu iluzii inadmisibile la o reformă democratică a țării. Nu știu, dragă Tatule, ce mai crezi și ce nu mai crezi. Din parte-mi, numai un regim de dictatură mă mai poate încălzi. Oamenii nu merită libertatea. Și mă gîndesc cu melancolie că oameni ca tine și ca alții se cheltuiesc inutil în apologia unei democrații care în România nu văd la ce ar mai putea duce. Scrie-mi multe.

Cu toată prietenia, al tău Emil Cioran

621

[Berlin,] 27 dec. 1933

Dragă Tatu,

De la Berlin n-o să mă întorc în țară cu cărți de filozofie citite și cu nici o fișă, ci cu o erudiție muzicală, care mărturisesc că mă bucură. Ascult toată ziua muzică în cameră, deoarece concertele sunt destul de scumpe pentru posibilitățile mele. Încolo, oamenii sunt destul de simpatici, iar femeile incomparabil mai accesibile decît cele din București. Am impresia că aici ai putea să ai zilnic altă femeie, așa cedează de ușor. Pe Țuțea și pe Sorin Pavel nu i-am mai văzut; pe mine mă irită oamenii care nu vorbesc decît despre democrație și care au idee mai proastă despre Germania decît despre România, iar Argintesch[287] este atît de iritant încît mă încăpățînează în antisemitismul meu, oferindu-mi o dezgustătoare verificare a psihologiei iudaice.

Cu drag și anul nou fericit, Emil Cioran

[Adăugat pe margine:] Spune-i te rog lui Bălan să-mi scrie, Schumannstr. 2.

622

[Berlin,] 28 ian. 1934

Dragă Tatu,

Străinătatea are un efect prost asupra oamenilor: îi moleșește și îi face incapabili de a se mai gîndi la eventualitatea unei cariere. La mine al doilea element s-a realizat integral. Nu știu de ce să mă apuc cînd voi veni în țară, fiindcă nu-mi place nici o carieră. Tu văd că faci ispravă cu ziaristica. Am citit o cronică dramatică inteligent scrisă, semnată de tine. Eu pot să devin cel mult un critic muzical. Teatrul nu mă interesează absolut deloc.

Omenește, regret că Pandrea[288] s-a certat cu Țuțea și cu Sorin Pavel. Mai cu seamă Țuțea este un tip atît de dulce și de simpatic, încît Pandrea nu poate decît să regrete ireparabilul acestei despărțiri. Țuțea ține mult la tine. Cît despre evenimentele din ultima vreme în țară, sunt de acord cu tine. Fascismul din România cu astfel de conducere trebuia să rateze[289]. Nemții și-au pus mari speranțe în „Garda de fier". Acum nu mai zic nimic.

Cu multă prietenie, Emil Cioran

Salut pe Pandrea și pe Petre Țuțea.

623

München, 20 iunie 1934

Dragă Tatu!

Cred că într-o lună voi avea plăcerea să te revăd, dacă îți petreci vacanța în Sibiu. La București voi veni doar prin 15 septembrie, să-mi revăd puținii din prietenii pe care-i mai am. Münchenul a însemnat pentru mine o destindere. Este un oraș care te obligă la fericiri minore, la satisfacții mărunte, la un confort rușinos. Deși sunt bolnav, Münchenul e prea frumos pentru ca să nu atenueze durerile. — La Universitatea de aici n-am fost pînă acum decît de două ori. Îmi pare stupid și inutil să lucrez la o teză de doctorat. Universitatea n-are nici un sens. Scrie-mi ce planuri mai ai și ce decepții ai trăit.

Cu toată prietenia, Emil Cioran

XI

Către Bucur Țincu[290]

(S. 624–635)

624

Dieppe, 13 august 1970

Dragă Bucur[291],

Tocmai am aflat de moartea lui Petru[292]. Nu mai țin bine minte cînd l-am văzut ultima oară. În 1937? N-aș ști să-ți spun. Și totuși îmi aduc foarte bine aminte de el, ba chiar dintre toți cei care mi-au marcat existența el, cu chipul, vorbele și gesturile lui, mi-a rămas cel mai viu în minte. N-am să uit intervențiile lui la *Societatea de lectură** (cea despre Lombroso, între altele), nici impresia ce mi-a făcut-o *Moartea civilizației capitaliste**, broșura aceea pe care o scrisese la 16 ani. Și cît era de spiritual! Într-o zi, în parc la Sibiu, Mili Crăciun (sau frate-său Gigi, nu mai știu) ne-a întrebat cu un aer important: *N-ați văzut pe Doamna Goga?** — La care Petru a răspuns: *Ba da. O ducea pe-o droagănă**.

Evident că Petru n-a făcut o carieră pe măsura talentului său, dar nu trebuie să-l plîngem pentru asta. E mai bine așa. Eu am o teorie foarte simplă în privința asta: orice ființă are valoare prin ceea ce este și nu prin ceea ce face. Că se *realizează* sau nu, asta-i o chestiune secundară. Important e să fii cineva. Iar Petru era, sînt sigur de asta, unul din oamenii cei mai originali din cîți am întîlnit.

Aș fi tentat să spun că, așa cum se arăta pînă pe la douăzeci de ani, părea să fie un fenomen aproape unic. Oricum, n-am mai întîlnit după aceea un altul ca el. La vremea aceea mă fascina. Era înalt, palid, căra mereu cu el jurnale și cărți, dar niciodată vreun manual. Era singurul din tot liceul care n-avea nici un manual școlar! Mă duceam din cînd în cînd să-l întîlnesc la Bendorfeanu și Grecu (acesta din urmă e la Paris, cum știi) pe *Spinarea Cîinelui**, unde făcea mari proiecte de viitor și unde arbora un aer de personaj din Andreev (idolul meu de atunci). Mi-am propus de multe ori să-l întîlnesc cîndva. Mi-ar fi plăcut să aflu ce crede el acum despre ideile și entuziasmele de altădată.

Știam că era pe undeva pe lîngă Constanța și ducea o existență relativ liniștită. Am mai aflat acum vreo cîțiva ani că nu era prea bine cu sănătatea. Mărturisesc că admir acest sfîrșit obscur, atîta de contrar orgoliului lui din tinerețe.

Toate gîndurile mele frățești, ție și lui Ștefan, E. Cioran

625

Paris, 1 sept. 1971

Dragă Bucur,

Mulțumesc pentru cartea despre Goga[293] — am găsit în ea lucruri interesante, mai ales despre trecutul Rășinarilor. Tot ce privește satul nostru mă tulbură profund; în același timp, am un sentiment de irealitate, de ceva vag, îndepărtat, ca dintr-o altă viață. Ți-am citit articolul despre Alecsandri. Dacă am înțeles bine, nu mai ești la secția economică, ci la cea literară. Mă bucur pentru tine, căci la ce bun să buchisești de dimineață pînă seara pe statistici moarte? Ce mai face Ștefan? Scrisoarea lui, după moartea lui Petru, era tare tristă.

Vouă, cu veche și neclintită prietenie, Luț

626

Paris, 17 iunie 1972

Dragă Bucur,

Tocmai mi-a scris Zoița că Ștefan a murit. Sînt foarte tulburat. E o pierdere care mă privește direct, căci Ștefan făcea parte din copilăria mea, din acea perioadă a vieții pe care-o am în minte mereu. Îmi amintesc în clipa asta de scrisoarea disperată pe care mi-a trimis-o după moartea lui Petru. Într-un fel, era acolo presentimentul propriei sale morți. Știu prin ce experiențe crîncene a trecut. Marea greșeală a vieții lui a fost c-a părăsit Parisul de dragul Rășinarilor...

Am aflat de asemenea că sora ta e grav bolnavă. Știu cît de legat erai de ai tăi, și îmi închipui ce singur te simți acum. Ce-o să faci cu casa părintească? E de-nțeles că nu-ți vine să te reîntorci acolo singur, dar s-o abandonezi mi se pare un act de infidelitate. Îți mărturisesc că de-am fi păstrat-o pe-a noastră aș fi fost tentat să vin acolo să stau din cînd în cînd. Încearcă tu măcar să salvezi casa aceea veche, cu ferestruica dinspre *progradie**. (Ce perspectivă sinistră, în fond! Mormintele alea abandonate și iarba care creștea în cimitirul acela mic și părăsit — tremur și-acum de groază.)

Nu te lăsa năpădit de tristețe. N-ai decît să-ți spui că soluția universală este *Nimicul** și că nu e deloc avantajos să ai aerul că ești viu.

Cu dragoste, Luț

627

Paris, 26 martie 1973

Dragă Bucur,

Sigur că am aflat de accidentul tău, de la Relu și apoi de la Zoița. Să știi că, pînă ce nu mi-a scris ea, n-am vrut să cred pe de-a-ntregul că te-a putut lovi o atît de mare nenorocire tocmai pe tine, care, dintre noi toți, iubești cel mai tare, cu o ardoare disperată, mișcarea și viața. Tocmai pasiunea asta te-a ajutat, probabil, să depășești o încercare atît de grea. E drept că tu ai fost întotdeauna foarte puternic și n-am să uit niciodată performanțele tale *la popice**. Ce departe sînt toate astea! Nu vreau să-ți vînd gogoși, dar un lucru e sigur: doctorii ți-au spus adevărul. Cu o proteză ca lumea, viața redevine posibilă[294]. Multă lume poartă aici așa ceva, fiindcă accidentele de mașină sînt foarte multe și foarte grave, ca să nu mai vorbim de cele provocate de sporturile de iarnă. Nu-ți pierde așadar curajul. O să vezi că totul va fi aproape ca înainte. Mai ales nu părăsi casa de la Rășinari. Acum, mai mult ca oricînd, trebuie să mergi acolo. Cred că ți-am mai scris că satul ăsta (și Sibiul, se-nțelege) e singurul pe care mi-ar plăcea să-l revăd cîndva. Restul mi-a devenit cu totul străin. Singură imaginea copilăriei noastre a supraviețuit naufragiului, dintre toate amintirile. Am pierdut orice fel de iluzie în ceea ce privește *ginta** noastră ca atare. Ar fi multe de spus despre asta, dar e mai bună tăcerea. Îi spuneam azi-dimineață Simonei că ești autorul celui mai delirant elogiu făcut vreodată Franței (mă gîndesc la concluzia cărții tale despre civilizație[295]), fără să fi fost răsplătit în nici un fel, și că eu care nu mi-am precupețit criticile — și ce critici! — am avut parte de bursă ani de zile, în vreme ce tu ai fost lăsat să mori de foame în Quartier. Ce nedreptate! Cel mai *băștinaș**, mai *neaoș** cuvînt din limba noastră cred că este *nenoroc**, care înseamnă atît ghinion în sens cotidian, cît și în sens metafizic (și istoric, ar trebui adăugat). Dar să lăsăm cugetările astea aproximative. Pe de altă parte, cît aș vrea să revăd străduță de străduță, colțișor de colțișor acest blestemat, acest splendid Rășinari, și să încheiem ziua împreună în vreo *cîrciumă**, dacă mai există așa ceva!

Te sărut *cu mult drag**, Luț

628

[1973]

Dragă Bucur,

Lucrurile pe care mi le povestești în scrisoare sînt uluitoare. Se întîmplă și pe aici să se mai uite cîte un fir[296], dar genul acesta de neglijență nu e ceva frecvent. Înțeleg perfect în ce stare de exasperare și deznădejde te afli. Ai avut întotdeauna o viziune pozitivă asupra vieții și mi se pare firesc să ți se pară intolerabilă nenorocirea care te-a lovit. Și eu care credeam că totul s-a rezolvat! Cred totuși în continuare că, dacă vei avea răbdare să te vindeci pe de-a-ntregul, ai să-ți regăsești gustul de viață. Proteza te va ajuta, ai să vezi, să revii la viața de dinainte. Cel mai mare pericol e să dezarmezi, să-ți pierzi curajul. Evident, nu sînt eu cel mai indicat să-ți dea sfaturi și să-ți facă infuzii de energie. Dacă totuși o fac, e pentru că știu că tu ai alte resurse decît mine: n-am decît să-ți privesc fotografia ca să mă conving. Carură de atlet!

Eu am fost întotdeauna plăpînd, „degeneratul" tipic. E o minune că am reușit s-o duc atîta vreme pe pămîntul ăsta tîmpit. Ce idee bizară să crezi c-aș fi „un punct de sprijin" pentru prieteni, un soi de maestru spiritual! Dacă aș fi rămas acolo și condițiile istorice ar fi fost altele, poate-aș fi făcut un efort să mă „realizez" cumva, să mă integrez în ceva. Bineînțeles, în mod ipotetic, fiindcă am convingerea că în fond adevărata mea vocație e să rămîn un „marginal", un tip neintegrat în nimic. În privința asta, Parisul, în care mă simt străin din toate punctele de vedere, mi-a alimentat înclinațiile cele mai secrete. Nu-ți poți închipui cît mă simt de *înstrăinat** de toate, chiar și de originile mele, deși le port pentru totdeauna stigmatul și le suport tarele. Tu ai norocul de a-ți fi păstrat rădăcinile înfipte în realitatea de acolo. Caută să depășești nenorocirea și nu te lăsa pradă disperării, pe cît posibil. Uneori — și, în definitiv, neverosimilul ar putea deveni realitate —, mă văd cu tine la Rășinari, povestind despre copilăria noastră extraordinară. Fă-te bine, e tot ce-ți dorim din toată inima, Simone și cu mine. Toate cele bune soției tale.

Cu veche dragoste, Luț

P. S. Ți-am expediat un Marc Aureliu. Îl am în vreo șapte traduceri, pe puțin. Este singurul filozof care poate fi citit în momentele de mare criză.

629

Paris, 29 dec. 1973

Dragă Bucur,

Îmi pare rău că ești încă sechestrat în odaia ta. Ce curajos ești! N-aș fi crezut niciodată că ai atîta răbdare, atîta putere de a îndura! Și atîta înțelepciune. Ține-mă la curent cu starea ta și cu progresele pe care le faci către restabilirea completă. Sînt absolut convins că totul se va rezolva în curînd și că ai să ieși în sfîrșit din infern. Ca și tine, am pentru Petrică[297] vechea admirație. Ce om extraordinar! Dac-ar fi trăit la Paris, ar fi avut azi o faimă mondială, cu verva lui ieșită din comun. Vorbesc de multe ori despre el ca despre un geniu al vremii noastre sau, mai bine zis, ca despre singurul spirit cu adevărat genial din cîte mi-a fost dat să întînesc de-a lungul vieții mele.

Sper ca anul ce vine să-mi aducă vești foarte bune din partea ta. Simone și cu mine vă urăm *la amîndoi* toate cele bune și vă asigurăm de toată prietenia noastră.

*La mulți ani!** Luț

630

Paris, 29 aprilie 1974

Dragă Bucur,

Îți mulțumesc pentru veștile despre sănătatea ta. Important e că s-a terminat cu acel șir de operații care riscau să te șubrezească de tot. Sînt sigur că în scurtă vreme vei putea duce o viață absolut normală. Nu-mi spui însă dacă te gîndești să te duci cînd și cînd la Rășinari. Fă tot posibilul să păstrezi casa de-acolo. O să vină o vreme cînd Bucureștiul te va obosi, căci, cu vîrsta, totul te obosește. O știu pe pielea mea, dar eu n-am nici o posibilitate de-a evada din orașul ăsta infernal, sau care a devenit cu timpul așa.

Mă întrebi dacă stau bine cu sănătatea. N-am stat bine niciodată, dar o duc așa, tîrîș-grăpiș, fără prea mare tragere de inimă, trecînd dintr-o indispoziție într-alta, după anotimp. N-am drept de pensie, pentru că am cîștigat prea puțin de pe urma cărților, va trebui deci să trăiesc de azi pe mîine, ca și pînă acum, însă cu forțele diminuate, ba chiar compromise. Colac peste pupăză, vor să mă dea afară din casă, lucru care, dacă se înfăptuiește, m-ar transforma într-un soi de cerșetor. Nu-ți povestesc toate astea ca să-ți stîrnesc mila. Aș fi ingrat și ultimul dintre imbecili dacă mi-aș deplînge *viitorul*. Am avut, mai mult ca oricine altcineva, exact viața pe care am vrut-o: liberă, fără constrîngerile unei profesii, fără umilințe usturătoare și griji meschine. O viață *de vis*, aproape, o viață de leneș, cum nu sînt multe în acest veac. Am citit mult, însă numai ce mi-a plăcut, și dacă m-am străduit să scriu și eu cărți, efortul mi-a fost răsplătit de satisfacția că nu m-am abătut, în ele, nici o clipă de la ideile și gusturile proprii. Dacă sînt nemulțumit de ce am făcut, genul de viață pe care am dus-o, în schimb, nu mă nemulțumește. Și asta înseamnă enorm. În rest, știu perfect că ceea ce mă așteaptă n-are cum să fie strălucitor: noroacele de altădată trebuie *plătite*. „Fără o resemnare înțeleaptă, viața devine insuportabilă", spui în scrisoarea din urmă. Ai dreptate. Nu degeaba ne tragem dintr-un popor atît de profund fatalist!

Cum ți-am scris ultima oară, admirația mea față de Petrică a rămas neștirbită de-a lungul anilor. Ce geniu meteoric! Îmi amintesc unele formulări de-ale lui de parcă le-aș fi auzit ieri. Am cunoscut destule spirite superioare, dintre care unele chiar de primă mînă, dar nici o inteligență atît de strălucitoare ca a lui.

Ține-mă la curent cu cercetările și cu proiectele tale.

Cu gînduri pline de afecțiune, Luț

631

Paris, 1 august 1974

Dragă Bucur,

Zoița, care se află pentru cîteva zile la Paris, a venit să mă vadă aseară. Ne-am amintit de vremurile de altădată și am vorbit mult despre tine. Ai în ea o prietenă devotată. E evident că ai lăsat urme în viața ei. Cum știi, s-a schimbat mult, înțeleg că nu mai nutrește iluziile de altădată. Culmea ironiei e că le regăsește aici la mai toți cei pe care-i întîlnește. „Dar ce i-a apucat pe toți?" mi-a spus, îngrijorată și aproape furioasă. Pentru ea, Occidentul este absolut putred și are perfectă dreptate. E putred de... bunăstare, de nerușinare și pornografie, de droguri și toate celelalte. Am depănat împreună gînduri destul de amare. Cîteodată mă gîndesc că omul e o ființă prea slabă și prea perversă ca să poată suporta libertatea. Asta îl omoară, pur și simplu. Ce porcărie!

În afară de-o fugă pînă la Londra, voi sta aici toată vara. Nu mai poți merge nicăieri. Peste tot e prea scump, și apoi nu pot suporta spectacolul turmelor aflate în vacanță. Nu mi-ar strica nițică răcoare, ori ceva care să-mi amintească de Coasta Boacii. În mod normal, acum ar trebui să fiu în casa noastră, la un pas de a ta. Dar Istoria a hotărît altfel.

Bine faci că muncești, scrii, citești și că accepți oarecum resemnat orice lovitură a sorții. Ce mă supără însă e că nu ai, după atîtea luni de așteptare, o proteză ca lumea. E inadmisibil. Am vorbit ieri cu Zoița și de Petru, cu broșura lui despre moartea civilizației capitaliste. S-o mai găsi pe undeva? Mi-ar face plăcere s-o recitesc acum, după cincizeci de ani!

Cu drag, al tău Cioran

632

Paris, 28 sept. 1974

Dragă Bucur,

I-am scris la un moment dat lui Relu că aș putea trăi la Rășinari dac-aș avea casa Barcienilor, cu grădina, pîrîul, *cetățuia** și celelalte. Am o amintire foarte vie despre acest colț romantic. Sînt așa de obosit de toate, de Paris mai ales. Zoița a plecat cam dezamăgită, fiindcă a trebuit să facă pe dădaca într-o familie care a exploatat-o cu nerușinare, ca să facă rost de ceva bani. În ajunul plecării mi-a spus la telefon că e cît pe-aci să revină la ideile din tinerețe. De altfel, e foarte adevărat că Occidentul a devenit inuman și că, în afară de bani, nimic nu mai contează aici. Impresia cu care ai rămas tu ar fi

ușor de răsturnat dacă l-ai revedea acum. De altfel, totul se degradează pretutindeni: la sfîrșitul secolului, planeta va fi de nelocuit. Norocul nostru că pînă atunci o s-o putem părăsi fără regrete! Înaintașii noștri n-au avut norocul ăsta. Mă gîndesc la *bocetele** de pe la noi și cred că în scurt timp genul ăsta literar o să dispară, dacă n-a și dispărut deja, fiindcă n-are realmente nici un rost să te lamentezi atîta din cauza unui *Nimic** absolut.

Ieri am primit o scrisoare de la un fost coleg de clasă, Timaru, în care-mi povestește decăderea și sfîrșitul lui Ghiță Văcaru, un băiat absolut fermecător, care-ar fi meritat o soartă mai bună. Se pare că ajunsese alcoolic în ultimul hal și că, înainte cu două-trei zile de a muri, revenise la Sibiu și umbla pe străzi (mai ales prin orașul de jos), plîngînd ca un copil. Visul lui fusese să ajungă ofițer de cavalerie și-mi aduc aminte că o dată, de un 10 Mai, cînd treceau cadeții, avea ochii în lacrimi. Toate astea sînt așa de departe, de sfîșietoare și de triste, triste pînă la ridicol...

Noi avem aceleași necazuri, din care nu știm cum vom ieși. De fapt, omul n-ar trebui să se lege de nimic. Am fost destul de nebuni (eu mai mult decît Simone) să considerăm ca definitiv ceva ce pînă la urmă s-a dovedit a fi provizoriu. O să vedem. În viață e bine să te gîndești ceva mai mult la necazurile celorlalți; prea ne agățăm de ale noastre și asta ne face meschini, duri și tot atît de demni de dispreț ca aceia pe care-i disprețuim.

Citesc mult, dar asta nu se cheamă că lucrez. A lucra înseamnă a scrie. Or, eu scriu puțin, aproape deloc. La ce bun să sporești numărul cărților? Ca să spui ceva, orice, chiar ca să *negi* ceva, e nevoie de o doză de naivitate. Uneori pînă și diavolul mi se pare relativ naiv, pradă iluziilor. În vremea cînd făceam planuri de viitor pe Coasta Boacii nici nu-mi trecea prin cap c-o să devin vreodată așa de lucid, așa de detașat de ceea ce fac alții, de ceea ce speră. Firesc ar fi fost ca eu să ajung în cele din urmă alcoolic, și nu bietul Ghiță Văcaru. Vezi și tu cum trecutul meu, al nostru, îmi stăruie în minte și cum mi-l reproșez, pe măsură ce mă îndepărtez de propria-mi viață.

Cu multă prietenie, Luț

633

Dieppe, 8 august 1975

Dragă Bucur,

Am auzit că toate podurile — pînă și *al nostru* — au fost luate de ape[298]. Asta m-a întors pe dos. Cu timpul, dragostea mea pentru Sibiu și împrejurimile lui, pentru Rășinari în primul rînd, e în creștere. E ca și cum din viață n-ar merita să se păstreze nimic în afară de tinerețe, de copilărie vreau să zic. Acum, că te-ai pensionat, ce-o să faci? Te stabilești la Rășinari? Eu așa aș face în locul tău, Bucureștiul fiind un oraș imposibil. Unde-ai ajuns cu documentarea despre Goga? La Paris, vizavi de blocul meu, se află un hotel unde a locuit multă vreme unul din poeții lui preferați: Ady Endre. — Sper să depășești acele complicații pe care le socotești „fără ieșire".

Cu dragoste, Luț

634

Paris, 29 decembrie 1979

M-am bucurat mult de veștile de la voi. Anii au trecut și e timpul să înfruntăm neajunsurile bătrîneții. În privința asta, resemnarea este indispensabilă. Nu trebuie să vă sinchisiți de articole. E jurnalistică și atît. Orice „succes" e de prost gust. Înainte doar bănuiam asta — acum sînt sigur.

Toată prietenia noastră și toate urările de bine.

E. Cioran, Simone Boué

635

Dieppe, 27 aprilie 1980

Între ideea de nemurire și viața pe care-o duci într-un sat există o corelație pe care-o percep cum nu se poate mai bine, întîi pentru că-mi amintesc perfect de copilăria noastră în umbra de pe Coasta Boacii, apoi pentru că trăiesc de-atîta vreme într-un oraș frenetic, unde însăși ideea de eternitate s-a golit de orice conținut și sens. Sîntem însă bătrîni, așa că nu știu cît ne mai privesc, la vîrsta noastră, toate astea! Amintire și resemnare, iată ce ne-a mai rămas.

Vouă, cu prietenie, Luț

XII

Către Mircea Vulcănescu

(S. 636)

636

Paris, 3 mai 944

Dragă Mircea Vulcănescu[299],

Dacă evenimentele n-ar fi așa cum sunt și eu n-aș fi buimăcit de ele, m-aș apuca să scriu complementul *negativ* al acelei superbe Dimensiuni[300], în umbra căreia puținătatea mea se desfată, neînstare să reziste măgulirii. Cum aș putea asista pasiv la o dedicație înscrisă sub cea mai substanțială tălmăcire a întîmplării valahe? Dacă răul din mine ar fi odată atît de lucid pe cît a fost binele în tine, mă voi sforța să întunec puțin icoana Mioriței, să vorbesc și de gălbeaza ei. După ce-am citit studiul tău, în acest Cartier latin în care putrezesc glorios de șapte ani, îmi ziceam că n-aș avea totuși nimic de adăugat dacă el s-ar fi terminat cu o analiză a adagiului fatal: „n-a fost să fie" — care-mi pare a fi cheia tuturor neizbutirilor noastre și formula în sine a oricărei ursite.

De multe ori, în crizele de urît ale inutilității mele pariziene, m-am gîndit la tine și-mi spuneam: Mircea Vulcănescu știe toate și este totuși un om împăcat. Tot de atîtea ori te invidiam, căznindu-mă să descopăr taina împăcării tale, rezistența ta la afurisenie. Se prea poate să fi făcut o experiență reușită a lui D-zeu — pe cînd eu, de cîte ori m-am apropiat de El, m-am rostogolit în neprielnicii, iar în biografia fiului său m-am oprit la clipa răposării. — Cît regret că istoria contemporană s-a interpus necruțător între noi, că n-am avut prilejul des să-mi îndulcesc atîtea răni cu untdelemnul duhului tău!

Te îmbrățișează cu o veche și nouă dragoste, E. Cioran

XIII

Către Mircea Zaprațan[301]

(S. 637)

637

Antibes, 22 aprilie 1939

Dragă Mircea,

La scrisoarea ta magnifică îți răspund prin cîteva rînduri. Poți bănui ușor de ce. Farmecul paralizant al Mediteranei și un cer implacabil senin pîn-la cruzime mă împiedică să-mi adun gîndurile și afecțiunile. În fața splendorii cugetul e o inelegantă. Vechile mele tulburări s-au îndulcit și disperările sibiene și antice (Sibiul e de-altcum cel mai expresiv simbol al imemorialului) au pierdut din acuitate și din ireparabil.

Din filozof de nopți albe ajungi o curvă a azurului. Cam asta e tranziția mea. — În condițiile fericirii intră, în primul rînd, marea și femeia. Și apoi nihilismul.

Cînd nu crezi în nimic, în umbra sînilor și în alinările marine încerci iresponsabilitatea lui Dumnezeu înainte de creație. Întinderile și îmbrățișările mi-au descoperit dulceața nimicului. Imaginează-ți un budism senzual. (Asta-i formula vieții tale.)

Multe salutări lui Sorin și Ion. Te îmbrățișează Emil

Note

1. Toate scrisorile către părinți au fost scrise în limba română. Emilian Cioran, tatăl scriitorului, născut în 1884, a fost inițial preot în Rășinari, apoi (din 1924) protopop al Sibiului, ulterior consilier metropolitan. A murit în 1957. Elvira, mama scriitorului (născută Comaniciu), s-a născut în 1888 și a murit în 1966. Detalii despre copilăria, familia, adolescența, studiile etc. lui E. M. Cioran în *Secolul 20*, nr. 328–329–330 (1990), în special în textele lui Gabriel Liiceanu; v. și Gabriel Liiceanu, *Itinéraires d'une vie: E. M. Cioran, suivi de „les continents de l'insomnie"*, Éditions Michalon, Paris, 1995.

2. Text nedatat, dar localizabil în 1935, cînd Cioran se afla la studii în Germania (v. S. 41).

3. Rita (sau Ri, sau Relu) = Aurel Cioran, fratele scriitorului, născut la 25 mai 1914 la Rășinari și absolvent al Facultății de Drept din București. A practicat avocatura zece ani, a luptat doi ani pe front, la Vînătorii de munte. Nistor Chioreanu (*Morminte vii*, Iași, Editura Institutului European, 1992) îl trece printre personalitățile organizației legionare din Sibiu, alături de Liviu Stan, Spiridon Cîndea, Axente Creangă, Pimen Constantinescu, Iulian Dumitru, Nicolae Petrașcu. V. și postfața lui Aurel Cioran la cartea cumnatului lui N. Petrașcu, Dumitru Banea (fratele lui Ion Banea, fostul șef legionar al Ardealului), *Acuzat, martor, apărător în procesul vieții mele*. Editura Puncte Cardinale, Sibiu, 1995. Aurel Cioran a făcut șapte ani de detenție la închisoarea din Aiud (1949–1956), apoi încă opt ani de munci necalificate. V. și interviul publicat în suplimentul „Litere, arte, idei" al *Cotidianului*, 23 octombrie 1995.

4. Nuțu = Sabin Georgia, cumnatul fraților Cioran, căsătorit cu sora acestora, Virginia. Avocat, notar public la Ineu, jud. Arad.

5. Este vorba de Tatomir Bratu (1881–1945), unchi după tată (cumnatul lui Emilian Cioran).

6. Milica = Maria Bratu, fiica lui Tatomir Bratu, născută în 1911.

7. Gica = Virginia Cioran (1908–1966) sora fraților Emil și Aurel Cioran. A suferit patru ani de detenție penală.

8. Țucu = Bujor (1930–1971), fiul Virginiei Cioran.

9. *Précis de décomposition*: prima variantă (*Exercices négatifs*) o va preda Editurii Gallimard la începutul lui 1947, dar cartea, în forma ei definitivă, apare abia în 1949.

10. Mătușa Aurica (1892–1944), sora Elvirei Comaniciu, mama scriitorului, avea o solidă educație. Fiica ei, Steliana, pianistă remarcabilă, a studiat la Viena; avea să moară la București, în blocul Carlton, distrus la cutremurul din 1940.

11. Bucur Țincu, prieten din copilărie al lui Cioran. În afară de S. 624–635 din prezentul volum, al căror destinatar este, apare des în corespondența lui Cioran. Destin așezat sub semnul ratării dramatice. Din datele sintetizate de Nicolae Mecu (*Revista de istorie și teorie literară*, nr. 1–2/1988, pp. 282, 358) rezultă că Bucur Țincu s-a născut la 7 septembrie 1910 la Rășinari, a absolvit în 1932 secția de Filozofie a Facultății de Litere și Filozofie din Cluj, fiind între 1934 și 1935 bursier al Institutului Francez de Înalte Studii. Profesor de filozofie în mai multe orașe din țară (1938–1942), devine secretar cultural la Legația României din Berlin (1942–1944), activînd pînă în 1947 la Ministerul Propagandei. Momentul diplomatic berlinez e marcat de o tragedie afectivă. Între 1956 și 1964 este documentarist la Institutul de Cercetări Economice al Academiei, iar între 1971 și 1975 funcționează ca cercetător la Institutul „G. Călinescu". Cum se va vedea mai departe în prezentul volum, în urma unui accident de mașină i se va amputa un picior, după care o căsătorie dezastruoasă va pecetlui definitiv o carieră literară ce se anunța strălucitoare. Bucur Țincu debutează în 1931 la ziarul *Drum nou*, condus de Sextil Pușcariu. Colaborează la *Țara noastră, Pagini literare, Gând românesc, Revista Fundațiilor Regale*, iar după 1960 — la *Astra, Steaua, Luceafărul, Transilvania, Orizont, Viața Românească*. Publică în 1938 la Fundațiile Regale volumul *Apărarea civilizației*, care obține premiul scriitorilor tineri al Fundațiilor Regale. A mai colaborat la volumele: *Reviste literare românești din ultimele decenii ale secolului XIX* și *Reviste literare românești din primele decenii ale secolului XX*, București, Editura Academiei, 1974, respectiv 1976, și a editat volumul *Din zbuciumul veacului* de Ieronim G. Bariţiu, Editura Dacia, Cluj, 1982; a prefațat ediții de poezii de O. Goga ș.a., însă realizările sînt departe de virtualitățile préfigurate în anii '30. Bucur Țincu a publicat un „Profil european: E. M. Cioran" în *Steaua*, nr. 12/1984, pp. 54–57. Bucur Țincu moare la 15 septembrie 1987.

12. La 9 aprilie 1946 Blaga îi mărturisea într-o scrisoare Domniței Gherghinescu: „Sunt la Sibiu și voi fi pînă la încheierea anului universitar. Despre boala mea vei fi auzit și tu — multe și variate. Află că totul e fantezie. Adevărul îl vei afla numai de la mine între patru ochi. Deunăzi s-a zvonit la Sibiu că aș fi nebun și că ziua întreagă stau pe dulap..." (v. I. Oprișan, *Lucian Blaga printre contemporani*, Editura Minerva, București, 1987, pp. 188 și urm.; v. și vol. *Domnița Nebănuitelor Trepte, Epistolar*, ediție îngrijită de Simona Cioculescu, Muzeul Literaturii Române, 1995, p. 139). „Zvonul despre îmbolnăvirea tatălui meu din 1946 e o poveste! El a avut o ușoară depresiune... Nici măcar o depresiune", declară Dorli Blaga (*ibidem*, p. 157). „A ținut să stea mai retras, fiindcă a trecut printr-o criză de conștiință care a fost determinată de niște evenimente politice. El a trecut printr-o criză sufletească în momentul cînd i s-a propus să intre în Partidul Național Popular... A fost o criză morală..." Nu știm (cine și) ce variantă despre „cazul Blaga" i s-a furnizat lui Cioran, însă contextul acesta a fost.

13. La familia lui Nuțu (v. *supra*, nota 4).

14. Cioran sosește la Paris în 1937, ca bursier al Institutului Francez din București. Cu toate că nu va onora condiția bursei (realizarea lucrării de doctorat), va beneficia de înțelegerea directorului Institutului și va continua să primească bursa pînă în 1944. Despre ce „catedră" va fi fost vorba aici? Probabil reintrarea în corpul profesoral brașovean, unde funcționase (firește, fără prea multă tragere de inimă) între 1936 și 1937.

15. Mircea Zaprațan (1908–1963), bun prieten cu frații Cioran; bucovinean din Pojorîta, profesor de filozofie, foarte dotat intelectual, însă boem și destinat ratării intelectuale. V. S. 637 din prezentul volum.

16. Ion Dancăși, prieten cu frații Cioran, studiase un timp în Franța.

17. Minerva, sora lui Ion Dancăși.

18. *Précis de décomposition* apare în 1949 la Gallimard.

19. Bucur Țincu.

20. Banca sibiană Albina. În acel timp, Emilian Cioran era consilier metropolitan la Arhiepiscopie.

21. Matei Cristescu, profesor de limba franceză la Sibiu, apoi la București (la Academia Comercială).

22. Țucu, nepotul scriitorului (v. *supra*, nota 8), era în Bulgaria, într-o excursie.

23. George Enescu.

24. Scrisoare fără plic; prima jumătate lipsește, dar textul e databil: toamna, 1948 — an în care Aurel Cioran a fost dat afară din

barou, spre a fi ulterior condamnat la șapte ani de detenție. V. textul acestei scrisori și al următoarelor.

25. Mișcarea legionară (v. *supra*, nota 3).

26. Este vorba de Premiul Rivarol, „Le Prix de la Langue Française", care îi va fi acordat nu în 1949, ci în 1950 (conf. *infra*, S. 30), din juriu făcînd parte André Gide, Jules Romains, Jules Supervielle, Jean Paulhan.

27. Dacă este vorba de *Syllogismes de l'amertume*, aceasta va apărea în 1952 (Paris, Gallimard).

28. Vești de la Aurel Cioran, aflat în arest.

29. Maurice Nadeau, în *Combat*, 29 septembrie 1949 (v. Gabriel Liiceanu, *Povestea unui coșmar*, în *Secolul 20*, nr. 328–329–330, p. 82 și în vol. *Cearta cu filozofia*, Editura Humanitas, București, 1992, pp. 166 și urm.).

30. Jenică Pop, medic stomatolog, văr primar pe linie maternă.

31. Este vorba de diferite combinații făcute de Cioran pentru a-și ajuta financiar cît de cît familia.

32. V. *supra*, nota 26 la S. 20. Acest „Prix de la Langue Française" va fi și ultimul acceptat de Cioran. Va refuza și premiul Sainte-Beuve și Combat și Nimier-ul din 1977, precum și diverse burse oferite de SUA sau Germania. De altfel, subiectul va reveni în corespondență.

33. Adresa precedentă a părinților era: Sibiu, str. Frunze (fostă Ilie Măcelaru) nr. 6. Cea nouă: str. Cooperației nr. 7, Sibiu.

34. Emilian Cioran moare la 17 decembrie 1957.

35. Scrisorile 39–45, 50, 52–55 au fost scrise în românește; restul — în limba franceză.

36. Prima soție a lui Aurel Cioran.

37. Mircea Zaprațan.

38. Este vorba de titlul inițial (*Les sermons d'un sceptique*) al volumului *La chute dans le temps* (Paris, Gallimard, 1964).

39. „Copiii", despre care va fi vorba foarte mult în continuare, sînt strănepoții fraților Cioran, copiii lui Țucu (Bujor, fiul Virginiei): Sabin (1949–1988), Mircea (1952–1989) și Marietta (n. 1951). Au fost părăsiți de mici de mama, ca și de tatăl lor, Țucu fiind un „nereușit" (a și murit la 40 de ani). Marietta se va căsători în cele din urmă cu un italian din Firenze (v. mai departe). La capitolul „ereditate" (v. și indicele tematic) corespondența lui Cioran oferă detalii extrem de semnificative pentru „melancolia" și „tristețile" autorului.

40. Sergiu Dan (S. Rotman) — 1903–1976, romancier și traducător. Debutează la *Cugetul românesc* în 1922. Dintre cărțile sale menționăm *Arsenic* (1930), *Surorile Veniamin* (1935), *Unde începe noaptea* (1945), *Roza și ceilalți* (1946), *Dintr-un jurnal de noapte* (1970).

41. Elvira Cioran moare la 18 octombrie 1966.

42. Virginia (Gica) avea să moară, de altfel, la 23 noiembrie 1966 (v. și S. 62).

43. Monografia Rășinarilor, alcătuită în 1915 de preotul Victor Păcală, profesor la Seminarul Andreian din Sibiu.

44. Alexandru Căprariu; din 1969 va fi directorul Editurii Dacia din Cluj.

45. Neprietenos, ursuz (*germ.*).

46. Petre Țuțea.

47. Eugen Schileru; în 1967 era profesor la Institutul de Arte Plastice „N. Grigorescu".

48. George Bălan, muzicolog, marcantă prezență spirituală în Bucureștii acelor ani; mai tîrziu se va stabili în Germania.

49. Trixi = Beatrice Staicu (Strelisker), care a jucat un rol anume în procesul „lotului Noica" (v. N. Steinhardt, *Jurnalul fericirii*).

50. Constantin Noica.

51. Este vorba de fragmentele de jurnal — *Primăvară pariziană, aprilie–mai 1967* — de Alexandru Căprariu, apărute în *Tribuna* din Cluj, nr. 3/18 ianuarie 1968, p. 8.

52. La sfîrșitul anului 1967, Fundația americană Bollingen i-a încredințat lui Jackson Matthews (cunoscut prin traducerea lui „Monsieur Teste") realizarea unei ediții Valéry în engleză. Acesta i-a solicitat lui Cioran să redacteze textul prefeței, ceea ce Cioran s-a și apucat să facă. Numai că, la relectura operei, ceea ce-l fascinase altădată i s-a părut prețios, „îndoielnic", mai mult „poza unui făcător genial de fraze" („un *phraseur* de génie et rien de plus, tel m'est-il apparu"). Jackson Matthews avea să refuze un atare tratament al poetului, drept care Cioran avea să-i explice directorului Fundației (dl Barrett) rațiunile demersului său (scrisoarea cu pricina a fost publicată în *Magazine littéraire*, nr. 327, decembrie 1994, p. 34). În condiții normale — îi scria Cioran lui Barrett — aș fi redactat un text mult mai puțin sever, „dar s-a întîmplat să-l recitesc pe Valéry după o binefăcătoare intoxicație cu filosofie hindusă (...) Dar nu mai vreau să mă pierd în incriminări. E cum nu se poate mai firesc să fiu sacrificat de vreme ce am îndrăznit să denunț un zeu fals". Cît despre traducerea în engleză citată cîteva rînduri mai sus, este vorba de *The Temptation to exist*, trad. Richard Howard, introducere de Susan Sontag, New York, Seaver Books, 1968.

53. Revoltele studențești (și nu numai) din Parisul lui mai–iunie 1968.

54. Liniște, calm (*germ.*). În sensul lui Heidegger: atitudinea prin care ceva este lăsat să fie.

55. *Le Mauvais Démiurge*, Paris, Gallimard, 1969.

56. În original *écriveur*.

57. Un fel de zahăr Candel — așa se numea în regiunea Rășinarilor.

58. Wolf Aichelburg (1912–1994), poet, eseist, traducător de naționalitate germană, n. 1912 la Pola, Iugoslavia. Licența în filologie la Cluj (1934), translator la Direcția Presei (1940–1944), apoi profesor la Mediaș și Sibiu. Debutează în revista *Klingsor* (1934). Pînă în 1982, cînd se va stabili în Germania, a publicat multe volume de poeme, eseuri și traduceri, dintre care amintim: *Die Ratten von Hameln*, ESPLA, București, 1958; *Herbergen im Wind*, EPL, București, 1969; *Lyrik, Dramen, Prosa*, Editura Kriterion, București, 1971; *Vergessener*, Editura Dacia, Cluj, 1973; *Fingerzeige* (eseuri), Editura Dacia, Cluj, 1974; *Poeme*, ediție bilingvă (traduceri de Ștefan Aug. Doinaș și Horia Stanca), Editura Albatros, București, 1975; *Umbrisches Licht*, Editura Kriterion, 1975 ș.a., majoritatea fiind traduse și în românește. A tradus din Bacovia (Editura Albatros, București, 1972), poezii populare (*Bei Săcel den Berg hinan*, Editura Dacia, Cluj, 1977), Lucian Blaga (Editura Albatros, București, 1974), din Eminescu, Ion Pillat, V. Voiculescu, Radu Stanca, Ștefan Aug. Doinaș ș.a. V. și corespondența din prezentul volum, S. 485–547.

59. Ovidiu (Puiu) Cotruș (1926–1977), redactor la revista *Familia* din Oradea, format intelectual în atmosfera Cercului literar de la Sibiu. Volumul *Meditații critice*, Editura Minerva, București, 1983 (îngrijit de Ștefan Aug. Doinaș), este revelator pentru talentul și cultura profundă a autorului.

60. *Valéry face à ses idoles*, apărut și la Editura L'Herne în 1970, fiind reluat în volumul *Exercices d' admiration*, Gallimard, Paris, 1986 (v. și traducerea românească, Editura Humanitas, București, 1993).

61. Wolf Aichelburg (v. S. 485).

62. Petru Țincu, fratele lui Bucur Țincu.

63. *De l'inconvénient d'être né* avea să apară în 1973.

64. Nu știm exact la ce se referise Aurel Cioran, cine și de ce îi trimitea lui Emil Cioran revista *Steaua*. În orice caz, în primele numere pe 1971 ale revistei clujene (2, 3, 4) apăruse un serial C. Noica (*Timp real și timp rostitor*), iar în nr. 3/1971 Vasile Băncilă semna un text despre Blaga.

65. Referire, probabil, la Jacques Monod, *Le Hasard et la Nécessité*, 1970.

66. Trecuse numai o lună de la Tezele PCR din iulie 1971...

67. Celebrul film al lui Luchino Visconti (1970) cu Dirk Bogarde.

68. Wolf Aichelburg, *Lirică, drame, proză*, 1971.

69. Sibiu.

70. *De l'inconvénient d'être né* apare în 1973 (v. și S. 181, 205, 212, 218).

71. „Soțul" Mariettei.

72. Ce țară! (*germ.*).

73. *De l'inconvénient d'être né*.

74. Probabil *Recontre avec Cioran*, de Louis Nucera, *L'Express*, noiembrie 1973.

75. Constantin Noica, *Creație și frumos în rostirea românească*, Editura Eminescu, București, 1973.

76. Pericolul de a fi obligați să părăsească locuința din 21, Rue de l'Odéon. Ideea va reveni. Conform unui contract extrem de avantajos, Cioran a fost în drept să plătească ani de-a rîndul o chirie miraculos de mică, 150 FF, ceea ce i-a atras dese conflicte cu proprietarul.

77. *Sur deux types de société. Lettre à un ami lointain*, în *Histoire et utopie*, Paris, Gallimard, 1960 (v. și traducerea românească, Editura Humanitas, București, 1992, pp. 5 și urm.).

78. Ion Bălan — poreclit Dracul (v. S. 261) —, un alt tovarăș de boemă adolescentină.

79. *Eminescu. Roman cronologic*, Editura Eminescu, București, 1974.

80. Este vorba, probabil, de *Après l'histoire*, care va fi inclus în volumul *Écartèlement*, Paris, Gallimard, 1979.

81. Nae Ionescu.

82. Referire la efectele inundațiilor din primăvara lui 1975.

83. *Îndreptar pătimaș* (v. ediția apărută la Editura Humanitas, București, 1991).

84. Soția lui Bucur Țincu.

85. Omul Mumii, personaj din copilăria autorului, boem înțelept, paradoxal și ratat, demn, așadar, de admirația lui Cioran (v. și S. 296).

86. *Syllogismes de l'amertume*.

87. Cioran s-a născut pe 8 aprilie (1911).

88. Următorul volum publicat va fi *Écartèlement* (Paris, Gallimard, 1979).

89. Nu putem ști cu precizie la ce prefață a lui Nae Ionescu se referă autorul. Cel mai probabil, la faimoasa prefață a romanului *De două mii de ani*, de Mihail Sebastian. Ori la rîndurile introductive de la cartea lui Vasile Marin, *Crez de generație* (1937)? În orice caz, puțin probabil să fie vorba de prefața la Alex. Budiș, *Conducerea coalițiunilor*, sau la volumul Kant — *Critica rațiunii practice* (1934).

90. Petre Țuțea, din nou.

91. Aluzie la versul eminescian din *Scrisoarea III* — „Ce a scos din voi Apusul, cînd nimic nu e de scos?"

92. După Luigino, o altă „combinație italienească" a nepoatei Marietta.

93. Referire la contribuțiile lui Bucur Țincu la volumele colective *Reviste literare din ultimele decenii ale secolului XIX*, Editura Academiei, București, 1974, dar în special *Reviste literare românești din primele decenii ale secolului XX*, *idem*, 1976.

94. Referire la cutremurul din 4 martie 1977, v. și mai departe.

95. Petru Ilcuș, altă cunoștință din tinerețe. Pedagog la Seminarul Pedagogic Universitar din Cluj, autor al unor volume precum *Idei și personalități din pedagogia modernă* sau *Inteligența copilului* (1925).

96. Premiul Roger Nimier, atribuit „pentru ansamblul operei".

97. Niște covorașe specifice zonei Sibiului (v. și S. 335).

98. Ovidiu Cotruș (v. *supra*, nota 59).

99. *Joseph de Maistre. Essai sur la pensée réactionnaire*, apărut la Editura Fata Morgana. Va fi reluat în volumul *Exercices d'admiration. Essais et portraits*, Gallimard, Paris, 1986 (traducerea românească — Editura Humanitas, București, 1993).

100. Referința nu pare să vizeze ceva anume; destul însă că Bucur Țincu publicase mai multe studii pe teme de istorie a Transilvaniei, ca de ex.: *Heliade în conștiința Transilvaniei* (*Revista de istorie și teorie literară*, nr. 3/1972), *Goga în critica literară contemporană* (*ibidem*, nr. 2/1973), *Pașoptismul în istoriografia contemporană* (*ibidem*, nr. 2/1974); pregătea ediția Ieronim G. Barițiu, *Din zbuciumul veacului*, care avea să apară în colecția „Restituiri" a Editurii Dacia din Cluj și se gîndea serios la o ediție de publicistică Octavian Goga.

101. Familia Barcianu, nume „de blazon" al Rășinarilor.

102. Instinct de autoconservare (*germ.*).

103. Ion Bălan (v. S. 259 și nota 78).

104. *Întreaga mea viață a stat sub semnul morții*, convorbire cu Helga Perz, *Süddeutsche Zeitung*, nr. 231/7–8 octombrie 1978, reprodusă în volumul *Convorbiri cu Cioran*, Editura Humanitas, București, 1993, pp. 33 și urm. — de altfel un volum cum nu se poate mai util pentru înțelegerea multor sensuri ale corespondenței lui Cioran.

105. Aron Cotruș, *Versuri*, antologie de Ovidiu Cotruș, prefață de I. D. Bălan, București, Editura Minerva, 1978.

106. Brînză de burduf, „magnificul produs ciobănesc" din scrisoarea precedentă.

107. Este greu de presupus la ce eveniment anume se referă autorul, poate cu precădere la ceva specific societății franceze. Oricum, 1980 este anul de debut al marii crize energetice — petrolul, căderea Șahului Iranului ș.a.m.d. În Franța, socialismul capătă cîștig de cauză, de altfel la 10 mai 1981 François Mitterrand avea să fie ales președinte cu 51,7% din voturi. În România, unde „șocul iranian" se va repercuta într-o manieră crîncen-specifică, vara lui 1980 va înregistra grevele din Valea Jiului, pentru ca, în toamnă, Ceaușescu să solicite reeșalonarea datoriei externe. Pretutindeni 1980 a fost „un an de graniță".

108. Ica — soția lui Aurel Cioran.

109. Scrisoarea (ca și următoarele patru, pînă la 9 mai 1980) este adresată „Dlui Aurel Cioran, Spitalul de Neuro-psihiatrie Gătaia, jud. Timiș".

110. Traian Herseni, figură interesantă a sociologiei românești. A scris mult la *Arhiva pentru Știință și Reformă Socială*, la *Revista de filosofie*, la *Boabe de grîu* și *Sociologie românească*, făcînd parte dintre colaboratorii lui Dimitrie Gusti. După volume precum *Teoria monografiei Sociologice* (1934) sau *Realitatea socială*, publică *Mișcarea legionară și muncitorimea* (1937), *Mișcarea legionară și țărănimea*, care cunosc mai multe ediții, urmate fiind de *Curs de sociologie rurală* (1940), *Sociologie românească* (1940), *Drăguș, un sat din Țara Oltului* (1944), spre a reveni în „actualitate" abia în 1962, semnînd cu pseudonim un volum în colaborare cu Mihai Ralea (*Sociologia succesului*, 1962), după care face o *Introducere în psihologia socială* (1966) și coordonează volumul *Psihosociologia culturii de masă* (1968, autori: Traian Herseni, Dumitru Trancă, Henri Dona, Ștefana Steriade, Pavel Cîmpeanu și Paul Caravia). Urmează o bibliografie în trombă: *Prolegomene la teoria sociologică* (1969), *Psihologia organizării întreprinderilor industriale* (1969), *Psihologia lui N. Vaschide* (1973), *Sociologia literaturii* (1973), *Sociologia industrială* (1974), *Sociologia limbii* (1975), *Literatură și civilizație* (1976), *Forme străvechi de cultură poporană românească* (1977), *Ce este sociologia* (1981), *Cultura psihologică românească* (1980), *Sociologie* (1982) ș.a. E limpede că E. Cioran îl evocă pe acel Herseni al deceniului patru.

111. Ioan Bălan, prietenul din tinerețe.

112. Constantin Noica, *Povestiri despre om*, București, Editura Eminescu, 1980.

113. Pe un protest colectiv la tergiversarea aprobării plecării din țară a lui Wolf Aichelburg.

114. Nu am reușit să depistăm revista în care a apărut articolul lui Bucur Țincu despre Goga.

115. „Zeii"... de la Serviciul Pașapoarte.

116. Este vorba de *Istoria filozofiei românești*, vol. II (1900–1944, partea I), Editura Academiei, București, 1980, volum apărut sub egida Academiei de Științe Sociale și Politice a RSR, respectiv, capitolul *Trăirismul*, de Nicolae Gogoneață.

117. Conf. *op. cit. supra*, nota 116, *ibid.*, p. 754: „Visul său [al lui Cioran, *n.n.*] era acela ca România să devină o mare putere «prin încălcări și cuceriri»..."

118. Referire la alte pagini din *Îndreptar pătimaș*.

119. Caracterul anacronic al omului (*germ.*).

120. Schimbarea limbii (*germ.*).

121. Constantin Noica, *Devenirea întru ființă*, București, Editura Enciclopedică, 1981.

122. *Écartèlement*.

123. Anii de închisoare.

124. Nu știm la ce număr (sau articol) anume se face referire.

125. Radu Florian, *Un moralist al secolului 20*, în *România literară*, nr. 50/15 dec. 1983, pp. 8 și 20, text reluat, cu minime modificări, în vol. *Dialog cu secolul nostru*, Editura Politică, București, 1984, pp. 189–197.

126. Născut la 18 septembrie 1907 în Constanța într-o atmosferă suculent descrisă în primele pagini ale volumului *Privilegiați și năpăstuiți* (Editura Institutului European, Iași, 1992), Arșavir Acterian a fost un ziarist împătimit, făcînd cronică de carte, de teatru și plastică, religioasă, muzicală etc., secretar de redacție la *Vremea* fraților Donescu, prieten cu corifeii tinerei generații a anilor '30, dar mai ales cu Eugen Ionescu și Emil Botta. A fost serios atras o vreme în orbita extremei drepte (v. Z. Ornea, *Anii treizeci. Extrema dreaptă românească*, Editura Fundației Culturale Române, București, 1995), de unde și anii de închisoare (1949–1953, 1959–1964) la Jilava, Aiud și Canal, ducînd apoi o existență „vegetativă", punctată cînd și cînd de articole evocatoare publicate în anii '80 în *Orizont*, *România literară*, *Cronica*, apoi în *Apostrof* ș.a. După 1989 s-a dedicat aproape exclusiv eforturilor de publicare a *Jurnalului* sorei sale Jeni și a cărților fratelui său Haig Acterian. În afară de volumul citat mai sus a publicat *Jurnalul unui pseudo-filozof*, Editura Cartea Românească, București, 1992, *Cum am devenit creștin*, Editura Harisma, București, 1994, *Jurnal în căutarea lui Dumnezeu*, Editura Institutului European, Iași, 1994.

127. Scrisorile 423, 424, 425, 426, 427 au fost scrise în românește. Restul, pînă la 478 inclusiv, în limba franceză.

128. Haig Acterian, frate cu Jeni și Arșavir Acterian, s-a născut la Constanța, 5 martie 1904. Absolvent al Conservatorului de artă dramatică (1926), deși în 1923 optase pentru Filozofie. Înzestrat pentru regia de teatru, pleacă în 1929 la Viena și Berlin, în călătorie de studii; se inițiază și în arta filmului, avînd proiecte fabuloase pentru redimensionarea întregii creații scenice românești. În 1934 participă la Congresul internațional de teatru „Volta" din Italia; îi va cunoaște pe Max Reinhardt, A. I. Tairov și se va împrieteni cu Gordon Craig (corespondența lor din anii 1934–1937 a fost publicată sub îngrijirea lui Arșavir Acterian în rev. *Secolul 20*). În țară, dată fiind legătura sa cu Marieta Sadova, ranchiuna lui Ion Marin Sadoveanu îl va urmări permanent ca o fatalitate. Va monta fără ecou piese comerciale la Teatrul Regina Maria, la Teatrul Ventura, va face două filme documentare (unul despre fabrica Malaxa, altul despre Munții Apuseni), pentru ca în 1940 să fie numit director al Naționalului bucureștean; înregimentat din varii motive în acțiunea legionară, va fi judecat și condamnat în 1941 de Tribunalul Militar la 12 ani închisoare corecțională. În închisoarea de la Lugoj va redacta o monografie *Molière*, încă inedită (volumul *Shakespeare* din 1938 a fost reeditat în 1995 la Editura Ararat, cu o prefață de Marian Popescu). Trimis pe front pentru „reabilitare", moare la 8 august 1943, în Kuban. Pentru alte detalii bio-bibliografice, v. *Un destin fără șansă. Haig Acterian*, prefața semnată de Florin Faifer la vol. Haig Acterian, *Cealaltă parte a vieții noastre*, Editura Institutului European, Iași, 1994. V. de asemenea vol. *Dragoste și viață în lumea teatrului*, ediție îngrijită de Arșavir Acterian, Editura Arta grafică, 1994.

129. Restul scrisorii lipsește (BCS, Msse. Inv. 14856).

130. Este vorba mereu despre Jeni Acterian, fie că numele îi este ortografiat Jenny sau Jeny.

131. Mircea Eliade.

132. Petre Țuțea.

133. Emil Botta; v. și scrisoarea următoare, unde e menționat cu inițiale (la fel în S. 439 ș.a.).

134. *Le Mauvais Démiurge*.

135. Barbu Brezianu.

136. Eugen Ionescu.

137. Marie-France Ionesco, fiica lui Eugène Ionesco.

138. Pensionarea de la Uniunea Scriitorilor, unde Arșavir Acterian a beneficiat — oarecum surprinzător, date fiind multe antecedente interbelice — de sprijinul lui Zaharia Stancu.

139. Eugen Ionescu și Rodica Ionescu, soția lui (n. Burileanu).

140. La finele lui 1972 apăruse la Editura Minerva culegerea de „eseuri, confesiuni, articole" cu titlul *Isvoade*, de Lucian Blaga (ediție îngrijită de Dorli Blaga și Petre Nicolau, cu o prefață de George Gană). Textul despre Cioran din această culegere se intitulează *Farsa originalității*. A fost scris — spun editorii — în 1959, la cererea revistei *Tribuna*, nepublicat de aceasta, și a apărut în *Contemporanul* nr. 45 din 9 noiembrie 1962.

141. N. Argintescu-Amza (1904–1973), cronicar de artă (v. vol. *Expresivitate, valoare și mesaj plastic*, 1973), publicist, dar în special apreciat traducător (Rimbaud, Rilke, Pavese, Baudelaire, Schiller ș.a.).

142. Marilina Ionescu (n. 1911), rămasă în România după plecarea lui Eugen Ionescu în Franța.

143. Avea să apară abia în 1991 (*Jurnalul unei ființe greu de mulțumit*), la Editura Humanitas, București, ediție îngrijită de Doina Uricariu, text ales și note de Arșavir Acterian. Născută în 1916, Jeni va urma filozofia la București, fiind la un pas de doctoratul parizian. După mai multe decepții sentimentale, după moartea lui Haig Acterian și anii de muncă la C.A.F.A. (1941–1947), Jeni Acterian este atinsă de o boală necruțătoare și moare în 1958 în sărăcie și umilință. Un alt destin ratat, dintre cele care-l atrag hipnotic pe Cioran.

144. *De l'inconvénient d'être né*.

145. Constantin Noica.

146. Sorana Țopa.

147. Horia Stamatu.

148. V. și scrisorile către Aurel Cioran din aceeași perioadă. Referire la impulsurile (și atitudinile) de extremă dreaptă ale anilor 1934–1941. Sursa precisă a atacurilor nu o cunoaștem, e vorba probabil de reviste din exil. O idee despre atacurile / apărare sau apărările / acuzare ne-o putem face din capitolul *Emil Cioran: le compagnon de route exalté*, de Claudio Mutti (v. *Les plumes de l'archange*, Éditions Hérode, 1993) unde sînt citate articole de Faust Bradesco (din *Carpații*, nr. 16–17 / 1973), Horia Sima (din *Țara și Exilul*, nr. 9–10 /1973) etc. În țară, era atacat ca fost simpatizant al spiritului legionar, iar în exil — pentru detașarea de vechea angajare; situație tipică și pentru Mircea Eliade.

149. Nici noi nu am reușit să precizăm identitatea lui „Alexianu".

150. Petru Vintilă, *Eminescu. Roman cronologic*, Editura Eminescu, București, 1974.

151. În aprilie 1975, SUA acordaseră României clauza națiunii celei mai favorizate.

152. Constantin Noica.

153. Este vorba probabil despre textul *Les débuts d'une amitié*, apărut în volumul *Mircea Eliade* din *Cahiers de l'Herne*, reluat în vol. *Exercices d'admiration* (v. trad. rom. *Exerciții de admirație*, Editura Humanitas, București, 1993).

154. Născut în comuna Mihăileni, jud. Botoșani, Petru Manoliu a absolvit filologia la București, a fost redactor la *Bilete de papagal* (1928), *Curentul* (1930–1933), *Credința* (1933–1938), *Lumea românească* (1938–1939), *România* (1939–1940), *Timpul* (1940–1944). A publicat romane (*Rabbi Heies Reful*, 1935, *Tezaur bolnav*, 1936, *Moartea nimănui*, 1937), proză istorică (*Domnița Ralu Caragea*, 1938), a editat revista *Pămîntul* (1931), a colaborat la *Cuvîntul*, *Vremea*, *Convorbiri literare*, *Discobolul*, *Familia*, *Porunca vremii*, *Azi*, *Floarea de foc* ș.a. În ultimii ani ai vieții (a murit la 29 ianuarie 1976) s-a dedicat traducerilor: *Muntele vrăjit*, *Iosif și frații săi*, de Thomas Mann, dar și traduceri din Racine, Jack London, Corneille, D. H. Lawrence. Au rămas în manuscris *Viața poetică a lui Descartes*, *Exilul poetului* (dramă în versuri despre Ovidius), *Ana Ipătescu* și *Drăculeștii*, ca și pagini de jurnal și memorii.

155. Petru Comarnescu.

156. Rodica Ionesco.

157. Cutremurul de la 4 martie 1977.

158. „Cartea lunii". E vorba despre *De l'inconvénient d'être né*, traducerea germană.

159. Marin Sorescu.

160. Anii de închisoare.

161. Dan Botta, fratele poetului și actorului Emil Botta (v. și scrisoarea următoare).

162. *Écartèlement*.

163. Mircea Eliade, *Mémoires I. Les promesses de l'équinoxe*, Paris, 1980 (traducerea românească a apărut la Editura Humanitas, București, 1991).

164. Haig Acterian, soția sa, Marieta Sadova și Sorana Țopa.

165. Lucian Bădescu (Luc Badesco) a tradus în franceză, între altele, *Fragments d'un journal*, de Mircea Eliade (1973). În 1971, a publicat la Paris, la Editura A. G. Nizet, sub egida CNRS, cartea *La*

génération poétique de 1860. La jeunesse des deux rives. Milieux d'avant-garde et mouvements littéraires. Les œuvres et les hommes, 2 vol. V. Virgil Ierunca, *Subiect și predicat*, Editura Humanitas, 1993, pp. 47–52.

166. Este vorba despre articolul lui N. Steinhardt, *Tinerețea monahului mirean*, apărut în *Steaua*, nr. 7 (398), iulie 1980, comentariu la vol. Mircea Eliade, *Memorii*, v. *supra*, nota 163.

167. Barbu Brezianu. V. și S. 474, unde același apare cu inițiala B.

168. Ștefan Baciu (1918–1993), poet, eseist, traducător. Fost elev al lui Cioran la liceul „Andrei Șaguna" din Brașov. A fost secretar de redacție la *Gândirea* (1941–1944), director al ziarului *Universul* (1940–1944). Între 1946 și 1949 atașat de presă la Berna, apoi la Rio de Janeiro. Profesor de civilizație hispano-americană la Seattle (1962–1964) și Honolulu (1964). Din 1965, editează caietele internaționale de poezie *Mele*. Autor prolific — mii de articole, peste douăzeci de volume de poezie, traduceri, memorialistică, eseuri despre Aron Cotruș (1964) și Urmuz (1978) etc.

169. Noua serie (1990–1991) a revistei *Criterion*, redactor-șef Gabriel Stănescu.

170. Pentru prezentarea figurii lui Jeni Acterian cf. *supra*, nota 143. Toate scrisorile către Jeni Acterian au fost scrise în românește.

171. *Lacrimi și sfinți*, București, 1937.

172. 1946 este anul în care Cioran decide să rămînă definitiv în Franța și să scrie exclusiv în limba franceză. *Exercices négatifs* este una dintre primele variante ale viitorului *Précis de décomposition*.

173. Scrisorile către W. Aichelburg au fost scrise în franțuzește.

174. V. S. 134 și nota 60.

175. Băștinașii, compatrioții (*germ.*).

176. Esențialul este o capacitate de comunicare salvată înainte de momentul amuțirii (*germ.*).

177. Nota destinatarului: „Eroare: este vorba de Rainer Biemel, fratele profesorului Walter Biemel." Despre rostul și destinul familiei Biemel, v. interviul cu Walter Biemel realizat de Constantin Aslam și publicat în ARC, nr. 13/1995, din care spicuim în ce-l privește pe Rainer: „...voia să învețe limba franceză. Cu acordul părinților, la vîrsta de 16 ani s-a dus în Franța la Toulouse unde a făcut liceul și și-a ținut bacalaureatul. Și după aceea s-a dus la Paris, a fost la Alain, a devenit el însuși scriitor și traducător. (...) A lucrat la cele mai mari case de editură din Franța, și la Institutul Francez din București, de unde prin eroare a fost deportat în URSS în 1945 (...) După un an de deportare a avut norocul să scape (...) S-a întors în Franța și a devenit directorul unei mari edituri. Aici a publicat cărți de filozofie, carte religioasă, mai multe traduceri din Biblie (...) A fost prieten și cu Cioran; la el l-am întîlnit de mai multe ori pe Cioran."

178. Este vorba despre o călătorie în Polonia.

179. Volumul va fi tradus în românește de Grigore Popa, Editura Meridiane, București, 1978.

180. Cioran îi comentase în 1931 două volume: *Das Selbstopfer der Erkenntnis* (1927) și *Die Geschichte als Sündenfall und Weg zum Gericht* (1929). V. și S. 507, și *infra*, nota 187.

181. Este vorba despre revista *Neue Literatur*.

182. Volumul lui Wolf Aichelburg, *Lyrik. Dramen. Prose*, Editura Kriterion, București, 1971.

183. În original: *Mes Landsleute*.

184. Înstrăinare (*germ.*).

185. Nesiguri (*germ.*).

186. Munte de lîngă Rășinari.

187. Volumul *Oaspete uitat*, de Wolf Aichelburg, 1973.

188. *Erwin Reisner și concepția religioasă a istoriei*, în *Gândirea*, an XI, nr. 10, decembrie 1931, pp. 503–505, text cuprins în antologia Emil Cioran, *Singurătate și destin*, Editura Humanitas, București, 1991 (ediție de Marin Diaconu).

189. Este vorba de o primă audiție la Sibiu a unui concert pentru orchestră de Wolf Aichelburg.

190. Volumul de eseuri *Fingerzeiger*, de Wolf Aichelburg, Editura Dacia, Cluj, 1974.

191. Istoria lumii (*germ.*).

192. În 1974, V. Giscard d'Estaing fusese ales președinte al Franței, în ianuarie 1975 luase dejunul într-o familie de francezi obișnuiți, PCF se pregătea să renunțe la noțiunea de „dictatură a proletariatului" etc.

193. Spațiu fără popor (*germ.*), posibilă parafrază a sloganului nazist *Volk ohne Raum* (popor fără spațiu).

194. Adunătură (*germ.*).

195. Referire la volumul bilingv *Poeme*, de Wolf Aichelburg, Editura Albatros, București, 1975 (traducere de Ștefan Aug. Doinaș și Horia Stanca).

196. Seninătate (*germ.*).

197. Apus, declin (*germ.*); aluzie, desigur, la *Declinul Occidentului* (*Untergang des Abendlandes*) opera capitală a lui Spengler.

198. Cutremurul din martie 1977.

199. Posibilă aluzie la Constantin Noica.

200. *De l'inconvénient d'être né.*

201. Cartea lunii (*germ.*).

202. Cel ce a născocit dezgustul (*germ.*).

203. Dor (portugheză). Se va fi înțeles, credem, că subtextul îndemnurilor lui Cioran era plin de aluzii la demersurile lui Wolf Aichelburg de a părăsi definitiv România.

204. „Cimitirul vesel" (*germ.*) de la Săpînța.

205. Libertatea (*germ.*).

206. Volumul *Pontus Euxinus. Gedichte*, de Wolf Aichelburg, cu ilustrații de Dan Erceanu, Editura Kriterion, București, 1977.

207. Lumina blîndă a neființei (*germ.*).

208. Joc de cuvinte: „un destin ailleurs" — cu sensul: își va trăi (își va împlini) destinul aiurea, adică în altă parte — va face carieră în străinătate.

209. Occident (*germ.*).

210. Cf. *supra*, S. 380 și urm.

211. Este vorba despre Aurel Cioran.

212. Cădere (*germ.*).

213. Frate (*span.*); este vorba, în continuare, despre Aurel Cioran.

214. Niciodată; nicăieri (*germ.*).

215. Caudillo (*span.*) probabil, Horia Stamatu.

216. Cu excepția formulei de început (*Cher ami*) și de încheiere (*Avec mes remerciements et mes amitiés*) scrisoarea este redactată în germană. Lista de care se pomenește, conținînd titluri de poezii ale lui Wolf Aichelburg (printre care și *Siebenbürgischer Dorfturm* — *Turn de sat transilvan* în textul scrisorii), e dată de noi în continuarea scrisorii.

217. *Anhalten Bahnhof*, gară de lîngă Berlin și titlul unei poezii de Wolf Aichelburg.

218. Toate scrisorile către Mircea Eliade au fost redactate în limba română. Sorana Țopa — mai precis: relațiile ei cu Cioran și Eliade au constituit „circumstanța particulară" care l-a decis pe Cioran să scrie articolul *Omul fără destin* împotriva lui Eliade (textul a fost reeditat de Marin Diaconu în vol. Emil Cioran, *Singurătate și destin*, Editura Humanitas, București, 1991). Pentru începuturile prieteniei dintre Cioran și Eliade, ca și despre rolul Soranei Țopa în context, a se vedea articolul *Mircea Eliade* din *Exerciții de admirație*, Editura Humanitas, București, 1993, ca și capitolul XII, „Omul fără destin", din *Memoriile* lui Eliade, Editura Humanitas, București, 1991, în special pp. 282 și urm.

219. Mircea Eliade, *Huliganii*, Editura Cultura Națională, București, 1935.

220. Nina Mareș, prima soție a lui Mircea Eliade (v. *Memorii*, ed. cit., pp. 262 și urm.). A murit la Lisabona în 1944.

221. V. *Mircea Eliade și dezamăgirile sale*, în *Pagini literare* (Turda), an. III, 16 ianuarie 1936.

222. *Yoga. Essai sur les origines de la mystique indienne*, Librairie orientaliste Paul Geuthner, Paris, 1936.

223. Mircea Eliade, *Domnișoara Christina*, Editura Cultura Națională, București, 1936.

224. Să fie vorba despre observațiile lui Eliade la manuscrisul *Cărții amăgirilor* sau la dactilograma *Schimbării la față a României*? Oricum, acestea sînt cărțile publicate de Cioran în 1936.

225. Editorul Georgescu-Delafras, la care a apărut și *Șantier*, de Mircea Eliade (v. scrisoarea următoare).

226. Mircea Eliade, *Cosmologie și alchimie babiloniană*, Editura Vremea, București, 1937.

227. Carte poștală ilustrată: „Les Pyrénées".

228. Carte poștală ilustrată: „Antibes, Juan-les-Pins, Jardin sur la Mer".

229. Scrisorile către G. Liiceanu au fost scrise în franțuzește.

230. Gabriel Liiceanu, *Tragicul. O fenomenologie a limitei și depășirii*, Editura Univers, București, 1975. „Demersul" de care vorbește mai departe Cioran se referă la publicarea cărții în limba franceză.

231. Este vorba de volumul Martin Heidegger, *Originea operei de artă*, traducere și note de Thomas Kleininger și Gabriel Liiceanu, studiu introductiv de Constantin Noica, Editura Univers, București, 1982.

232. Este vorba despre dactilograma *Jurnalului de la Păltiniș*: paginii 200 îi va corespunde în prima ediție a *Jurnalului* (Editura Cartea Românească, București, 1983) pagina 228 („Glasul — lui Noica, *n. n.* — a început să tremure, apoi a izbucnit în plîns și a ieșit..."), iar în ediția a doua (Editura Humanitas, București, 1991) pagina 265.

233. Subiectul tezei de doctorat a lui G. Liiceanu era „Problema limitei de la presocratici la Plotin".

234. Model formativ (*germ.*).

235. Spaimă, angoasă (*germ.*).

236. O ușurare fără seamăn (*germ.*).

237. Lămurire (*germ.*).

238. Constantin Noica.

239. Laț, sondă medicală (*germ.*); aluzie la operația suferită de destinatar, despre care e vorba cîteva rînduri mai sus.

240. Temeinicie (*germ.*).

241. *Logische Untersuhungen* (Cercetări logice), 1901, de E. Husserl.

242. Este vorba de dialogul purtat la 3 iunie 1984 la Institutul Francez din Tübingen cu Gerd Bergfleth (Editura Rive Gauche, 1984), tradus în franceză de Mariana Șora în volumul *Cioran jadis et naguère*, L'Herne, 1988. V. traducerea dialogului în românește de Gabriel Liiceanu în vol. *Convorbiri cu Cioran*, Editura Humanitas, București, 1993, pp. 96–125.

243. *Oceanograf al ororii*, convorbire cu Fritz J. Raddatz, în *Die Zeit*, 4 aprilie 1986 (*Convorbiri cu Cioran*, ed. cit., pp. 151–178).

244. *Epistolar*, prezentat și îngrijit de Gabriel Liiceanu, Editura Cartea Românească, București, 1987.

245. Cf. *supra*, nota 242, pasajul respectiv fiind: „Limba română este, după cum știți, un amestec de slavă și latină..." (*op. cit.*, p. 96).

246. Este vorba de manuscrisul (dactilograma) textului *Cioran — secvențe de itinerar*, de Gabriel Liiceanu, pentru numărul omagial Cioran pregătit de revista *Secolul 20* și apărut abia în 1990 (nr. 328–329–330); același text va sta la baza volumului *Itinéraires d'une vie: E. M. Cioran, suivi de „les continents de l'insomnie". Entretiens avec E. M. Cioran*, Paris, Editura Michalon, 1995.

247. Soția lui Aurel Cioran.

248. Martin Heidegger, *Repere pe drumul gîndirii*, Editura Politică, București, 1988, traducere de Thomas Kleininger și Gabriel Liiceanu.

249. Procură pentru încasarea drepturilor de autor.

250. *Pe culmile disperării*, traducere în germană de Leopold Ferdinand, Editura Suhrkamp, 1989.

251. Pentru prezentarea lui Petru Manoliu v. *supra*, nota 154. Toate scrisorile au fost redactate în limba franceză.

252. Încă din epistola precedentă, Cioran făcea aluzie la faptul că Petru Manoliu fusese nevoit să locuiască la Casa de Creație și Odihnă a Scriitorilor de la Mogoșoaia, părăsind locuința de pe Șoseaua Olteniței 52, București.

253. Scrisorile către C. Noica au fost scrise în franțuzește.

254. Nu știm exact la ce pagini se referă Cioran.

255. Este vorba despre capitolul *Les nouveaux dieux* din *Le Mauvais Démiurge*, Gallimard, 1969, trad. rom. Emanoil Marcu, Editura Humanitas, 1995.

256. Confuzie: *Gazeta literară* nu mai apărea din 1969. Trebuie să fie vorba de *România literară*, unde Noica publicase, în nr. 52/1959, un prim text despre *Fenomenologia spiritului* a lui Hegel sub titlul *Un roman de idei*, după ce, în nr. 50/1969, publicase articolul *Cine poate privi fuiorul*. În nr. 1/1 ianuarie 1970 publică tot acolo primul capitol din *Neobișnuitele întîmplări ale conștiinței după „Fenomenologia spiritului"*.

257. Sentiment al vieții (*germ.*).

258. Despre preocuparea lui Noica pentru Theofil Coridaleu v. C. Noica, *Simple introduceri la bunătatea timpului nostru*, Editura Humanitas, București, 1992, ediție îngrijită de Marin Diaconu și Gabriel Liiceanu, pp. 75–96 și 261.

259. Mariana Noica, cea de-a doua soție a lui Constantin Noica.

260. Petre Țuțea.

261. Constantin Noica, *Rostirea filozofică românească*, Editura Eminescu, București, 1970.

262. Este vorba despre cartea lui C. Noica *Douăzeci și șapte trepte ale realului*, 1969.

263. Vestea venirii lui Noica la Paris, transmisă de Mircea Eliade.

264. Wendy Muston, prima soție a lui Noica.

265. Din C. Noica, *Creație și frumos în rostirea românească*, Editura Eminescu, București, 1973, pp. 161 ș. urm.

266. *Ibidem*, pp. 75 și urm.

267. Ștefan Lupașcu? Nu știm la ce text face aluzie; în orice caz, Noica va scrie în 1980 un articol intitulat *Filozofia lui Stéphane Lupasco*, publicat întîi în *Ateneu*, nr. 4, decembrie 1980, apoi ca introducere la volumul Stéphane Lupasco, *Logica dinamică a contradictoriului*, Editura Politică, București, 1982.

268. Este, foarte probabil, vorba despre un pasaj din *De l'inconvénient d'être né*, Gallimard, Paris, 1973 („D. est incapable d'assimiler le Mal..."): „D. [C. Noica, *n.n.*] e incapabil să asimileze Răul. Îi constată existența, dar nu-l poate îngloba în gîndirea sa. (...) În van am căuta în ideile sale cea mai mică urmă din încercările pe care le-a suferit. (...) cîteva din acțiunile sale dezvăluie un spirit demonic. Demonic fără s-o știe. E un distrugător pe care Binele îl întunecă și sterilizează" (trad. rom. de Florin Sicoie, Editura Humanitas, 1995).

269. Sînt un popor înșelător — nestatornic, viclean, plin de fantezie, teatral (*engl.*).

270. Este vorba de Constantin Noica, *Eminescu sau gînduri despre omul deplin al culturii românești*, Editura Eminescu, București, 1975.

271. Dintr-o cunoscută scrisoare către Eminescu, 17/29 ian. 1874 (v. M. Eminescu, *Opere*, XVI, p. 614).

272. Sorin Pavel — cosemnatar, alături de Petre Pandrea (Petru Marcu-Balș) și I. Nestor, al celebrului (în epocă) *Manifest al Crinului alb*, publicat în *Gândirea*, nr. 8–9 / 1928.

273. V. *infra* S. 636. Exact: 3 mai 1944.

274. Aluzie la anii de detenție ai lui C. Noica.

275. Constantin Noica, *Despărțirea de Goethe*, Editura Univers, București, 1976.

276. Constantin Noica, *Sentimentul românesc al ființei*, Editura Eminescu, București, 1978.

277. Ștefan Lupașcu.

278. Marin Sorescu.

279. Minciună și înșelătorie (*germ.*).

280. Constantin Noica, *Povestiri despre om. După o carte a lui Hegel*, Editura Cartea Românească, București, 1980.

281. Mircea Eliade.

282. Sanda Stolojan, care a tradus în franceză (semnînd și postfața) *Lacrimi și sfinți* (*Des larmes et des saints*, L'Herne, Paris, 1986).

283. Este vorba despre articolul lui Constantin Noica despre Cioran din *Almanahul literar* 1985.

284. Mircea Eliade moare la 22 aprilie 1986.

285. Destin, soartă (*germ.*).

286. Nicolae Tatu (n. 1910, Cașolț, jud. Sibiu), coleg cu Emil Cioran la liceul Gh. Lazăr din Sibiu și la Facultatea de Filozofie (absolvent în 1931), colaborator la *Dreptatea, Curentul, Adevărul literar și artistic, Vremea, Revista Fundațiilor Regale, Viața Românească*. A scris o carte despre *Pragmatismul lui James* (1934) și volumul *Gânditori din filosofia contemporană* (1939), semnînd împreună cu Sorin Pavel un *Manifest al revoluției naționale* (1935). Toate scrisorile către el au fost redactate în românește.

287. Argintesch = N. Argintescu-Amza, v. *supra*, nota 141.

288. Petre Pandrea.

289. La 10 decembrie 1933, I. G. Duca dizolvase Garda de Fier. Numeroși legionari sînt arestați sau uciși, iar la 29 decembrie „nicadorii" aveau să-l asasineze pe I. G. Duca. În fine, la 2 ianuarie 1934 fusese arestat și Nae Ionescu.

290. V. *supra* nota 11.

291. Scrisorile către B. Țincu au fost scrise în franțuzește.

292. Petru Țincu, fratele lui Bucur Țincu.

293. Este vorba despre o monografie *Octavian Goga*, semnată de I. D. Bălan, Editura Minerva, București, 1971.

294. În urma accidentului, lui Bucur Țincu i se amputase un picior, v. *supra*, nota 11.

295. Bucur Țincu, *În apărarea civilizației*, Fundațiile Regale pentru Literatură și Artă, București, 1938 (Premiul scriitorilor tineri).

296. V. *supra*, S. 208.

297. Petre Țuțea.

298. La inundațiile din 1975.

299. Scrisoare în limba română.

300. Mircea Vulcănescu, *Dimensiunea românească a existenței* (apărută în *Izvoare de filozofie*, vol. II, 1943).

301. Scrisoare în limba română. Despre Mircea Zaprațan v. *supra*, nota 15.

Indici

Trimiterile se fac la numărul scrisorii

Indice cronologic

1931: 39
1933: 423, 424, 548, 549, 620, 621
1934: 40, 622, 623
1935: 41, 550–552
1936: 425, 553, 554
1937: 426, 555–559
1938: 426, 479–481
1939: 482, 560, 637
1940: 483, 561, 562
1944: 2, 636
1945: 3
1946: 4–7, 484
1947: 8–13, 42
1948: 14–19
1949: 20–25
1950: 26–34
1952: 563
1953: 564
1957: 35
1958: 36, 43
1960: 44
1963: 45
1964: 46, 47
1965: 37, 38, 48–51
1966: 52–64
1967: 65–87, 588
1968: 88–106, 427, 428
1969: 107, 131, 429, 430, 589–591
1970: 132–151, 485–492, 592–594
1971: 152–176, 431–435, 493–497, 595, 596, 625
1972: 177–195, 436–441, 498–501, 597, 598, 626
1973: 196–230, 442–445, 502–508, 584–586, 599, 627–629
1974: 231–258, 446–451, 509–514, 587, 601–605, 630–632
1975: 259–291, 452–456, 515–519, 606, 607, 633
1976: 292–315, 457–460, 520–526, 608–610
1977: 316–339, 461–463, 527–532, 611, 612
1978: 340–359, 464, 533–536, 613, 614
1979: 360–376, 465, 466, 537, 538, 634
1980: 377–402, 467–471, 539–541, 615–617, 635
1981: 403–412, 472–475, 542
1982: 413–417, 543, 544, 566–569
1983: 418, 419, 570–576
1984: 420
1985: 421, 422, 546, 618
1986: 476, 619
1987: 547, 577–579
1988: 580
1989: 581
1990: 478
1991: 582, 583

Indice de nume proprii

A
Acterian, Arșavir: 140, 233, 423–478
Acterian, Haig: 426–428, 444, 446, 452, 456, 468, 475, 484
Acterian, Jeni: 427, 428, 434, 444–446, 451, 456, 464, 478–484
Ady, Endre: 633
Aeschbach (dra): 242
Aichelburg, Wolf: 132, 134, 135, 180, 233, 241, 304, 401, 406, 415, 419, 485–547
Alberto: 309, 325, 415, 417
Alecsandri, Vasile: 625
Aleman (dr.): 43
Alexianu: 451
Andreev, Leonid: 624
Argintescu-Amza, N.: 444, 621
Aristotel: 591, 596
Attila: 441
Aurica: 4
Axente-Sever: v. Popovici, Axente-Sever

B
Bach, Johann Sebastian: 49, 87
Baciu, Ștefan: 475
Baconsky, A. E.: 462
Balzac, Honoré de: 384–386
Banciu, S.: 296
Barcianu (familia): 151, 165, 227, 229, 349, 356, 358, 366, 368, 375
Barcianu, Așil: 354, 375
Barcianu, Lavinia (Lavinica): 349, 354
Barcianu, Sonia: 349, 354, 356
Barrès, Maurice: 555
Barth, Karl: 557
Battistini, Yves: 448
Baudelaire, Charles: 602
Bădescu, Lucian (Luc Badesco): 471, 477
Bălan, George: 85, 104, 107, 112, 140, 621
Bălan, Ion (Dracu): 112, 259, 274, 312, 353, 395, 398
Bendorfeanu, Ion: 624
Bertram: 492
Biemel, Rainer: 490
Biemel, Walter: 490
Blaga, Lucian: 5, 70, 235, 351, 442, 453, 490, 607
Bloy, Léon: 523, 555
Boldur: 458
Bondy, Luc: 508
Bosquet, Alain: 121, 122, 232
Botta, Dan: 466, 467, 473
Botta, Emil: 332, 424, 427–430, 432, 436, 438, 447, 448, 466, 473
Botticelli, Sandro: 423
Boz, Lucian: 463
Brahms, Johannes: 412
Bratu, Maria (Milica): 2, 4, 5, 7, 9, 24, 29–32, 52, 62, 63, 81, 82, 84, 86, 87, 104, 116, 117, 147, 148, 150, 162, 163, 166, 168, 172, 177, 190, 191, 203, 208, 228–230, 232, 234, 236, 237, 240, 242, 243, 247, 248, 255, 270, 271, 274, 277, 281, 283, 322, 324, 330, 348, 367, 368, 375, 398
Brâncuși, Constantin: 450, 594, 601, 610

Brezianu, Barbu: 431, 472, 474
Buddha: 476, 558

C
Camus, Albert: 76, 79
Canetti, Elias: 515
Cantacuzino, Maria: 13
Cassou, Jean: 438
Căprariu, Alex.: 76, 89
Cehov, Anton Pavlovici: 368
Chateaubriand, Lucille de: 481
Cioran, Aurel: 1, 2, 4, 6–8, 11–18, 20, 23, 24, 26, 27, 33–35, 39–422, 542, 577, 580, 581, 615, 632
Cioran, Elena (Leana): 43–46, 48, 50, 52–55, 64, 66, 71
Cioran, Ica: 377, 378, 380, 383, 386, 388–390, 392–399, 401, 403, 405–409, 411–413, 416–421
Cioran, Virginia (Gica): 3, 4, 8, 9, 13, 14, 16, 18, 23, 26, 27, 33–35, 37, 38, 49, 51, 53, 60–63, 107, 121, 129, 164, 261
Ciucian, Iacob: 255
Ciucian (dna): 176
Cocteau, Jean: 489
Comarnescu, Constantin (Titel): 89, 349, 457
Comănici: 420
Comșa, Nicolae: 144, 272
Coridaleu, Teofil: 592
Cornel: 96, 204, 311, 364
Cotruș, Aron: 360
Cotruș, Ovidiu (Puiu): 133–137, 157–159, 191, 192, 208, 336
Crăciun, Emilia: 624
Crăciun, Gheorghe: 273, 277, 624
Cristescu, Matei: 11, 12

D
Dan, Sergiu: 52
Dancăși (preot): 54
Dancăși, Ion: 7
Dancăși, Minerva: 7, 127, 281, 282, 357
Dante Alighieri: 427
Deffand, Marie de Vichy Chamrond, marchiză du: 228, 230, 361
Dieter: 491, 494, 500, 510
Dima: 56
Dinu: v. Noica, Constantin
Doriot, Jacques: 559
Dostoievski, Feodor Mihailovici: 156, 212, 472, 576, 615
Dracu: v. Bălan, Ion

E
Eckhart, Meister: 469
Economu (general): 550
Eliade, Mircea: 423, 425, 427, 429, 435, 453, 456, 464, 468, 469, 472, 476, 484, 547–564, 597, 608, 616, 619
Eminescu, Mihai: 235, 262, 265, 311, 313, 354, 431, 452, 593, 607, 609
Empedocle: 448
Enăceanu, Puica: 423, 438, 444, 445
Enescu, George: 13
Epictet: 515
Ernst: 502
Esparbès, Georges d': 611

F
Fargue, Léon-Paul: 436
Flaubert, Gustave: 482
Florian, Radu: 420
Fouan, P.: 212
Frenkian, Aram: 448–450
Freud, Sigmund: 493
Freytag (dna): 569

G
Gallimard, Gaston: 100, 114, 448
Ganea, Zoița: 189–195, 227, 626, 627, 631, 632
George (teologul): 138, 213
Georgescu-Delafras, Petre: 557, 558
Gica (v. Cioran, Virginia)
Gicu: 189, 242
Gide, André: 576, 580
Giorgia, Sabin (Nuțu)
Gobineau, Joseph Arthur: 292, 334
Goethe, Johann Wolfgang von: 102, 607, 611, 612
Goga, Octavian: 245, 313, 356–605, 625, 633
Goga, Veturia: 255, 259
Gogarten, Friedrich: 557
Grecu: 16, 146, 624
Guitry, Sacha: 406

H
Hamlet: 428, 466
Hartmann, Nikolai: 549
Hegel, Georg Wilhelm Friedrich: 399, 616
Heidegger, Martin: 108, 306, 494, 566, 567, 581
Heraclit: 448
Herodot: 516
Hitler, Adolf: 493
Hofmannsthal, Hugo von: 500
Hölderlin, Friedrich: 486
Hume, David: 609

I
Ilcuș, Petru: 322
Ioan al Crucii (Sfîntul): 469
Ionescu, Eugen (Eugène Ionesco): 291, 421, 436, 444, 461, 464, 465, 474–477, 522, 584, 585, 615
Ionescu, Marie-France (Ionesco): 434, 436, 437, 462
Ionescu, Nae: 269, 299
Ionescu, Rodica (Ionesco): 317–320, 329, 331, 369, 399, 402, 409, 419, 436, 437, 457, 585
Iorga, Nicolae: 582
Iov: 588, 596
Irimie: 217
Isarie: 98, 101

J
Jaspers, Karl: 510
Jenică: v. Pop, Eugen
Joyce, James: 353
Jung, Carl Gustav: 67
Jünger, Ernst: 523, 526, 538

K
Kafka, Franz: 194
Kant, Immanuel: 364, 592, 595
Karamazov (*frații*): 368
Karin: 353, 357, 362, 363
Kassner: 512
Keats, John: 486
Khayyam, Omar: 348
Kierkegaard, Søren: 118, 494
Klages, Ludwig: 492, 549
Krauss, Wolfgang: 497, 499–502, 510, 513, 514, 516–519, 527–529, 534, 541
Krishna: 444

L
La Rochefoucauld, François, duce de: 9
Lazăr: 198
Lăzărescu (dr.): 387, 615
Leonardo da Vinci: 87, 607
Liiceanu, Gabriel: 566–583
Lola: 502, 510, 512, 515, 527, 530, 534–536, 542
Lombroso, Cesare: 624
Luciano: 183
Lucien: 498
Lupașcu, Ștefan (Stéphane Lupasco): 601, 608, 615

M
Macbeth: 385
Maiorescu, Titu: 609

Maitreyi: 444
Maistre, Joseph de: 340
Mallarmé, Stéphane: 87
Malraux, André: 65, 423
Mandelştam, Nadejda: 599
Mann, Thomas: 170
Manoliu, Petru: 140, 457, 458, 584–587
Manta, Viorica: 99
Manu (dr.): 165
Marc Aureliu: 47, 64, 469, 515, 628
Marcel, Gabriel: 122, 220
Mareş, Nina: 550, 552–559, 561
Marietta: 50, 61–63, 85, 86, 105, 106, 120, 122, 127, 130, 134, 143, 149, 162, 164, 166, 179, 183, 193, 196, 199, 225, 237, 241, 244, 257, 279, 309, 325, 352, 415, 417
Marinescu (prof.): 3–6
Marx, Karl: 215
Mauriac, Claude: 226
Maurois, André: 580
Mazilu: 192
Măriuca: 96, 405
Michaux, Henri: 502
Micu: 122, 128, 141, 146, 163, 237, 299
Milica (v. Bratu, Maria)
Milică: 24
Mioara: 313, 314
Mircea: 122, 129, 140, 149, 187, 193, 204, 206, 212, 236, 237, 292
Mistral, Frédéric: 518
Monod, Jacques: 168
Montherlant, Henri de: 382
Moşinski: 618
Munteanu: 69, 71, 72, 85
Muston, Wendy: 597

N
Nicolas: 321
Nietzsche, Friedrich: 409, 492, 553, 576
Noica, Constantin (Dinu): 85, 86, 88, 110, 113, 118, 124, 126, 134, 138, 140, 167, 184, 186, 202, 233, 234, 249, 259, 269, 272, 278, 302, 308–311, 315, 335, 342, 344–346, 351, 377, 399, 409, 412, 420, 422, 425, 447, 485, 567–569, 572, 574, 576, 588–619
Noica, Mariana: 592, 599
Novalis, Friedrich von Hardenberg: 338
Nuţu: 2–4, 7–9, 13, 14, 16, 23, 26, 35, 38, 45, 62–66, 78, 80, 81, 84, 93–95, 103, 105–107, 115, 119, 120, 122, 123, 126, 127–132, 138, 141, 146, 147, 150, 153–156, 159, 160, 162, 164, 166, 183, 189, 190, 193, 194, 196–201, 203, 204, 206, 212, 225, 242

O
Onu Mumii: 293, 294, 296
Ors, Eugenio d': 157
Orwell, George: 544
Ovidiu, v. Publius Ovidius Naso

P
Pandrea, Petre: 622
Parmenide: 448
Pavel, Sorin: 609, 620–623
Paz, Octavio: 537
Păcală, Victor: 67, 68, 70, 71
Plath, Sylvia: 487
Pleşu, Andrei: 575, 577
Plotin: 454
Poe, Edgar Allan: 87
Pop, Eugen: 27, 32–34, 128, 130–132, 148
Pop, Liviu: 37
Popa (ing.): 27, 33, 34
Popovici, Axente-Sever: 306, 310, 311, 310, 314

Proust, Marcel: 446, 454
Publius Ovidius Naso: 268

Q
Quincey, Thomas de: 428

R
Raddatz Fritz: 577
Rainer: 509, 511, 512, 537
Rădulescu-Motru, Constantin: 213, 555
Reisner, Erwin: 494, 507
Révész (dr.): 11, 12
Ribot, Théodore: 213
Rica: 93, 98, 101
Rilke, Rainer Maria: 216, 443, 506, 585
Rimbaud, Arthur: 213, 486
Rivarol: 371
Rodica: 317–320, 329, 331, 369, 397, 399, 402, 409, 419
Romains, Jules: 580
Rossi (contesa): 419

S
Sabin: 357
Sadova, Marieta: 468, 472, 484
Saint-Simon, Louis de Rouvroy, duce de: 523
Sainte-Beuve, Charles-Augustin: 226, 323–325, 327, 330, 331
Sartre, Jean-Paul: 277, 442, 522
Schileru, Eugen: 84
Schopenhauer, Arthur: 207, 208, 576
Schubert, Franz: 412
Schumann, Robert: 412
Seneca: 515
Shakespeare, William: 7, 456
Shelley, Percy Bysshe: 486
Siegfried: 426
Simmel, Georg: 492, 493
Sorescu, Marin: 464
Spengler, Oswald: 522
Stamatu, Horia: 542, 593
Stavroghin: 609
Stănescu, Virginia: 478
Steinhardt, Nicolae: 464, 472
Stelian: 353, 383, 386, 388
Stolojan, Sanda: 617
Supervielle, Jules: 580

Ş
Şestov, Lev: 454

T
Tacitus: 608
Tamaris, Lucian: 291, 293
Tanguy, Yves: 348
Tatu, Ion: v. Onu Mumii
Tatu, Nicolae: 620–623
Tavi (unchiul): 128, 130–132, 134, 135, 137, 191–195, 321, 323, 325, 330, 362, 407
Tereza de Avila: 555
Tilică: 71
Timaru, Simion: 632
Titi: 276–278
Tolstoi: 258
Toth, Imre: 448
Traian (cioban): 71, 144
Trăboiu: 248
Trenck, Friedrich Freiherr von den: 213
Trixi (Beatrice Staicu Strelisker): 88
Tatomir: 2, 4
Turgheniev: 227

Ţ
Ţincu (familia): 356, 358
Ţincu, Bucur: 4, 10, 15, 114, 151, 154, 159, 174, 196–198, 200, 208, 213, 215, 217, 226, 229,

230, 238, 239, 250, 252, 270, 289, 293, 304, 308, 310, 343, 345, 349, 368, 407, 421, 624–635
Ţincu, Petru: 146, 213, 304, 368, 624–635
Ţincu, Ştefan: 624–635
Ţopa, Sorana: 446, 456, 468, 469, 484, 548, 551
Ţucu: 3, 4, 6–8, 11–17, 19, 23, 25–27, 63, 66, 105, 107, 117, 124, 126, 129, 131, 141, 143, 145, 147, 159–161, 163, 164, 206, 261, 292
Ţuculescu, Ion: 451
Ţuţea, Petre: 7, 41, 82, 84, 99, 209, 294, 301, 302, 322, 427, 484, 580, 594, 620–622, 629–631

U
Ungaretti, Giuseppe: 431

V
Valeria: 189, 242
Valéry, Paul: 87, 89, 90, 92, 133–135, 138, 140, 142, 453, 455, 485, 607
Vasile Nebunul: 359
Văcaru, Ghiţă: 632
Vecenzan: 113, 405
Vianu, Tudor: 492, 507
Vintilă, Petru: 262, 354
Vuia, Octavian: 567
Vulcănescu, Mircea: 436, 610, 636

W
Wechsler: 297
Weininger, Otto: 493
Wilde, Oscar: 525
Worms, J.: 122

Z
Zapraţan, Mircea: 7, 46, 47, 69, 82, 111, 195, 294, 311, 348, 637

Indice de locuri

A
Africa: 211, 292
Alpi (munţii): 176
Alsacia: 6
America: 13, 97, 107, 151, 162, 253, 383, 444, 452, 474
Amsterdam: 413
Anglia: 241, 344, 404, 439, 563
Apuseni (Munţii): 373
Ardeal: 8, 9
Asia: 550
Atena: 422, 427
Australia: 463
Austria: 497
Auschwitz: 604
Auteuil: 7

B
Balcani: 484, 506, 547
Baleare (Insulele): 276
Bîlea (lacul): 214, 332, 534
Berlin: 40, 415, 424, 507, 543–545, 549, 620, 621
Bomfert: 214
Braşov: 69, 72, 242, 362, 555, 558
Breslau (Wrocław): 492
Bucureşti: 4, 7, 8, 37, 40, 49, 82, 140, 148, 149, 173, 174, 177, 191, 197, 214, 240, 278, 283, 301, 309, 320, 325, 328, 375, 421, 424, 425, 454, 455, 457, 463, 483, 552, 555, 556, 567, 585, 621, 623, 630, 633
Budapesta: 535
Bulgaria: 11
Burgenland: 493

C
Carpaţi (munţii): 134, 405, 608
Cevenii (les Cévennes): 527
China: 443
Chişinău: 424
Cisnădie: 278
Cisnădioara: 278, 309, 405, 547, 608
Cluj-Napoca: 76, 331, 333, 392, 404
Coasta-Boacii: 311, 361, 394, 631, 632, 635
Constanţa: 459, 469, 470, 624
Corfu: 422
Covasna: 191
Cracovia: 491
Cuba: 443

D
Delta Dunării: 373, 508
Derjean: 503
Deva: 241
Dieppe: 98–100, 113–115, 120, 122–124, 145, 169, 171, 185, 213, 249, 273, 274, 278, 302, 305, 307, 308, 312, 321, 324–330, 332–336, 340–343, 345, 348, 351, 352, 354, 357, 360, 361, 363, 369, 370, 372, 389, 390, 397, 399, 401, 402, 404, 418, 454, 455, 459, 525, 530
Dresda: 485

E
Eforie: 276, 278
Egipt: 357
Elveţia: 218–220, 251, 252, 409, 415, 443, 544, 585
Engadine: 408

Enghien: 213
Europa: 108, 127, 155, 615, 616

F
Făgăraş (munţii): 125, 242, 331
Florenţa: 309
Frankfurt: 490
Franţa: 8, 14, 15, 19, 20, 101, 188, 253, 387, 399, 407, 418, 479, 508, 523, 559, 561, 602, 603
Freiburg: 419

G
Galaţi: 237
Gătaia: 383–388, 392
Geneva: 618
Germania: 253, 255, 387, 405, 411, 424, 463, 487, 493, 508, 513, 520, 523, 529, 545, 549, 581, 602, 621
Grecia: 396
Gura Rîului: 309, 569

H
Hermannstadt (Sibiu): 193, 352
Hong-Kong: 255
Humor: 281

I
Iaşi: 556
Ibiza: 57, 58
Iezer: 169
India: 553
Ineu: 3, 4, 6, 7, 11
Israel: 297
Italia: 396, 410, 439, 555
Iugoslavia: 223

J
Jura: 193

K
Köln: 411

L
Lausanne: 216
Londra: 80, 81, 132, 143, 212, 214, 215, 251, 302, 450, 488, 512, 631
Lugano: 415

M
Maramureş: 284, 373, 398
Mediterana: 561, 637
Moldova: 9, 37, 49, 50, 556
Montagnana: 417
München: 258, 623

N
Nantes: 185, 332, 333, 351, 369, 370, 398
New York: 451
Nisa: 228, 355
Normandia: 312, 341
Norvegia: 341
Nürnberg: 394

O
Ocna Sibiului: 210, 213, 276
Olanda: 559

P
Paris: 2, 4–7, 10, 14, 23, 30, 37, 44, 56, 75–77, 80, 81, 95, 97, 98, 119, 122–25, 134, 135, 144, 158, 159, 165, 166, 169, 178, 185, 190, 210, 212, 213, 219, 241, 242, 249, 251, 252, 264, 274, 278, 286, 296, 301, 304, 308, 312, 325, 328–330, 333, 336, 340, 342–344, 352, 355, 365, 367, 369, 370, 374, 388, 396, 398, 399, 413, 418, 426, 427, 430, 431, 434–436, 439, 443, 444, 449, 450, 454, 455, 459, 463, 470, 479, 481–485, 490, 494, 500, 502, 511–514, 517, 525, 528, 530, 531, 559, 561, 567, 569, 575, 585, 597, 606, 626, 628, 629, 631–633
Patmos: 452
Păltiniş: 71, 219, 367, 379, 568, 611, 614, 617, 620
Pe sub Arini (Sibiu): 49, 214, 223, 258, 263, 375
Pirinei (munţii): 127, 482, 560
Pola: 241
Poplaca: 207, 312
Porceşti: 16
Port-Royal: 226, 436
Prislop: 70
Putna: 128

R
Ravenna: 281
Răşinari: 15, 43, 67, 70, 72, 75, 78, 83, 124, 151, 156, 165, 175, 176, 178, 190, 192, 217, 224, 227, 240, 250, 254, 304, 311, 315, 316, 328, 330, 349, 356, 365, 367, 625–628, 630, 633
Rîul Sadului: 75, 125, 195, 303, 313
Roma: 417, 555, 561
România: 6, 9, 13, 297, 347, 482, 483, 550, 553, 556, 559, 561, 568, 572, 581, 620–622

S
Savoia: 68
Sălişte: 302
Săpînţa: 535
Seattle: 184
Sebeş: 251
Sibiu: 2, 4, 11, 12, 49, 67, 68, 70, 72, 91, 97, 100, 104, 112, 120, 124, 129, 134–136, 141, 142, 149, 152, 164, 165, 183, 190, 210, 240, 251, 252, 264, 272, 291, 298, 304, 311, 313, 320, 324, 334, 352, 354–356, 375, 386, 394, 406, 423, 427, 485, 491–494, 497, 499, 513, 525, 532, 542, 544, 547, 550, 579, 592, 605, 623, 624, 627, 632, 633, 637
Sicilia: 437
Sighişoara: 488
Sinaia: 112, 554
Sîmbăta: 87, 95, 125
Spania: 127, 199, 201, 246, 266, 319, 356, 439, 448, 483
Spinarea Cîinelui: 90, 624
Strasbourg: 6
Sydney: 463

Ş
Şanta: 6, 58, 71, 144, 145, 169, 183, 185, 188, 190, 216, 249, 254, 298, 363, 379, 404, 422, 611

T
Tessin: 415
Timişoara: 102, 318, 615
Tomis: 440
Transilvania: 344, 547
Trăinei: 74, 75, 124, 207, 250
Turnişor: 313, 314, 349, 350
Tübingen: 579

Ţ
Ţara Oaşului: 347

V
Valahia: 443, 508
Văcălai: 507
Vendée: 122, 131, 171, 249, 258, 304, 319, 343, 351, 369, 383, 394, 400, 406, 409
Veneţia: 170, 171, 189, 276, 309, 331, 561
Viena: 273, 301, 329, 356, 497, 501, 512, 527
Vistişoara: 165
Voineasa: 143, 303, 305

Z
Zagorsk: 323
Zürich: 242, 602

Indice tematic

a
abulie: 438, 452, 523
anxietate: 437
artă: 87, 180, 482

b
bani: 152
bătrînețe: 72, 92, 115, 121, 138, 146, 150, 172, 189, 205, 216, 224, 254, 260, 286, 304, 312, 317, 337, 355, 413, 415, 427, 432, 435, 440, 444, 445, 452, 458, 459, 471, 472, 476, 495, 511, 515, 524, 527, 570, 611, 616, 634
bogomilism: 114, 429
budism: 73, 431, 447, 467, 469, 489, 490, 637
bunăstare: 442, 505

c
căsătorie: 10, 159, 294
cinism: 387
copilărie: 67, 72, 185, 290, 437, 440, 499, 628, 633, 635
credință: 1, 479, 508
creștinism: 425, 447, 448, 467, 469, 490, 601
critică literară: 39, 90

d
demnitate: 42
democrație: 559, 620, 621
destin: 62, 485, 533, 568, 592, 607
deșertăciune: 476
dictatură: 620
disperare: 379, 505, 576
Dumnezeu: 1, 467, 479, 481, 594, 636

e
egoism: 561
ereditate: 65, 66, 73, 86, 106, 114, 119, 129, 164, 172, 190, 246, 260, 265, 275, 283, 295, 299, 314–316, 342, 375, 378, 379, 387, 390, 409, 420, 421, 539, 572, 615
Europa: 617
evrei: 5, 84, 104, 118, 297
exil: 113, 268, 365, 438, 506, 531, 535, 537, 583, 599, 620, 628
extaz: 593

f
fatalism: 335, 372, 528
femeia: 367
filozofie: 124, 306, 376, 510, 552, 569, 590
frivolitate: 573, 575, 576

g
Garda de Fier: 559, 622
gazetărie: 458
generația '27: 430, 436, 439, 466, 550, 559, 593, 594, 620
Germania (germani, limba germană): 459, 520, 549, 566

h
hasidism: 586

i
ideologie: 5
iluzie: 477, 485, 614
intelectual: 277

ironie: 300, 576, 606
istorie: 182, 270, 277, 283, 301, 314, 320, 336, 371, 377, 434, 435, 454, 459, 463, 513, 520, 529, 549, 551, 586, 631

î
îndoială: 447, 454
înstrăinare: 267, 269, 325, 469, 627

l
libertate: 448, 467, 483, 484, 620, 628, 630, 631

m
melancolie: 83, 315, 342, 380, 409, 456, 479, 480, 561
muzică: 7, 87, 125, 485, 493, 523, 541, 550, 552

n
natură: 541
naționalism: 550, 555, 559
nenoroc: 86
nihilism: 553, 637
nimicul: 626, 632
Nirvana: 593
nostalgie: 96, 592

o
oamenii: 5, 6, 61, 69, 87, 88, 100, 104, 124, 449–451, 551, 573, 620
Occident: 135, 181, 297, 372, 388, 419, 427, 429, 434, 449, 487, 505, 506, 522, 540, 545, 550, 581, 586, 599, 616, 631, 632

p
poezie: 7, 42, 425, 486, 552
politică: 15, 17, 20, 253, 549, 553, 559
premii: 20, 21, 30, 33, 326, 327, 523, 544, 580
procreație: 120, 126, 292

r
rasism: 292
resemnare: 18, 452, 458, 460, 461, 465, 470, 519, 524, 541, 609
roman (gen literar): 445, 472, 550, 551, 554
român (românesc, România, neamul, limba română, seminția, „spațiul mioritic“ etc.): 12, 14, 19, 76, 91, 94, 104, 118, 125, 128, 147, 148, 161, 194, 210, 212, 239, 280, 297, 300, 301, 313, 315, 320, 335, 351, 358, 362, 372, 420, 422, 427, 430, 436, 438, 449, 450, 461, 462, 482, 484, 486, 488, 492, 498–500, 503, 509, 513, 528, 544, 550, 551, 555, 559, 561, 566, 572, 579, 581, 582, 587, 592–594, 599–601, 605–609, 618–622, 627, 636

s
sași: 91, 488, 547
scepticism: 446, 459, 461, 484
singurătate: 183, 453, 479, 551
sinucidere: 82, 432, 481, 582, 615
sofism: 186, 528
sterilitate (literară): 426

t
taoism: 469, 516
trecutul (personal): 42, 110, 426, 432, 436, 444, 447, 450, 454, 485, 570, 577, 625

v
viață: 38, 59, 75, 473, 475, 479, 519
vid: 82, 432, 527, 593
viitor: 312, 440

Referiri la cărțile proprii

Pe culmile disperării: 408, 581
Cartea amăgirilor: 558
Schimbarea la față a României: 42, 223, 300, 323, 364, 372, 434, 454, 474, 580, 582, 592
Lacrimi și sfinți: 52, 178, 184, 439, 479
Îndreptar pătimaș: 288, 409, 580
Précis de décomposition: 4, 8, 11–15, 17–21, 23–26, 28, 50, 53, 54, 199, 201, 223, 296, 337, 593
Syllogismes de l' amertume: 295, 317, 318
La Tentation d'exister: 92, 93, 107, 201, 236, 241, 245, 247–250, 254, 259, 260, 262, 265, 515, 570
Histoire et Utopie: 236, 241, 245, 247–250, 337, 448
La chute dans le temps: 48, 162, 258, 602
Le Mauvais Démiurge: 105, 112, 114, 117, 118, 142, 179, 246, 253, 319, 429, 430, 448, 508, 589
De l'inconvénient d'être né: 181, 205, 212, 227, 239, 245, 445, 463, 519, 529, 584–586
Écartèlement: 372, 373, 376, 415, 466, 566
Exercices négatifs — proiect, 1946: 484

Cuprins

Nota editorului 5
Manie epistolară 9
I. Către părinți (S. 1–38) 13
II. Către Aurel Cioran (S. 39–422) 42
III. Către Arșavir Acterian (S. 423–478) 204
IV. Către Jeni Acterian (S. 479–484) 243
V. Către Wolf Aichelburg (S. 485–547) 250
VI. Către Mircea Eliade (S. 548–565) 281
VII. Către Gabriel Liiceanu (S. 566–583) 293
VIII. Către Petru Manoliu (S. 584–587) 304
IX. Către Constantin Noica (S. 588–619) 308
X. Către N. Tatu (S. 620–623) 327
XI. Către Bucur Țincu (S. 624–635) 330
XII. Către Mircea Vulcănescu (S. 636) 339
XIII. Către Mircea Zaprațan (S. 637) 340
Note 341
Indice cronologic 362
Indice de nume proprii 363
Indice de locuri 369
Indice tematic 372
Referiri la cărțile proprii 374

La prețul de vînzare se adaugă 2%,
reprezentînd valoarea timbrului
literar ce se virează
Uniunii Scriitorilor din România,
Cont nr. 2511.1–171.1 / ROL,
B.C.R. Filiala sector 1, București

Redactor
S. SKULTÉTY
Tehnoredactor
DOINA ELENA PODARU
Corector
HORIA GĂNESCU
Apărut 2004
BUCUREȘTI – ROMÂNIA

Imprimat la
„MULTIPRINT", Iași